ACADEMIA DE ŞTIINŢE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ

GRAMATICA
PRACTICĂ A LIMBII ROMÂNE

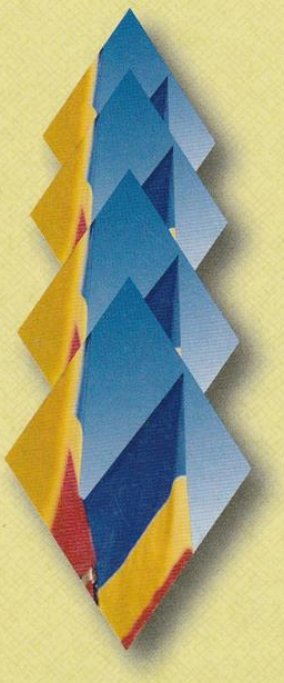

CHIŞINĂU • 2006

Academia de Ştiinţe a Moldovei
Institutul de Lingvistică

Gramatica practică a limbii române

de

Ion Bărbuţă **Aurelia Hanganu**
Elena Constantinovici **Elena Ungureanu**

Chişinău, 2005

CZU 811.135.1’36
G 76

Lucrarea a fost recomandată pentru tipar de Consiliul Ştiinţific al Institutului de Lingvistică al Academiei de Ştiinţe a Moldovei.

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii

Gramatica practică a limbii române / Ion Bărbuţă, Elena Constantinovici, Aurelia Hanganu, Elena Ungureanu; Acad. de Șt. a Moldovei. Inst. de Lingvistică. – Ch.: Î.S. F.E.-P „Tipografia Centrală”, 2006. – 240 p.

ISBN 978-9975-78-458-0

1000 ex.

ISBN 978-9975-78-458-0

Prefaţă

Lucrarea de faţă conţine noţiunile fundamentale despre structura gramaticală a limbii române. Ea cuprinde o descriere a claselor lexico-gramaticale de cuvinte, a categoriilor gramaticale ale limbii române, precum şi a regulilor de modificare şi îmbinare a cuvintelor în propoziţie.

Pe lângă descrierea principalelor structuri ale limbii române şi pe lângă numeroasele recomandări menite să asigure folosirea lor corectă, gramatica dată constituie şi o introducere în studiul limbii, oferind şi unele noţiuni de lingvistică generală.

Cu toate acestea, nu s-a urmărit realizarea unei gramatici ştiinţifice, ci a unui manual destinat tuturor celor care au nevoie de cunoştinţe de gramatică. Lucrarea are aşadar un preponderent caracter practic, reprezentând un instrument de lucru util celor care vor să-şi însuşească gramatica limbii române.

Obiectivul de bază al lucrării este prezentarea cât mai accesibilă a problemelor dificile de gramatică pentru a facilita însuşirea materiei teoretice, a analizei gramaticale şi totodată să asigure formarea deprinderilor de exprimare corectă în limba română.

Scopul central al lucrării de faţă este acela de a veni în sprijinul tuturor celor care ar dori să-şi aprofundeze cunoştinţele de gramatică română prin verificarea şi fixarea acestora pe baza unor texte literare, folosind ca metodă de lucru munca independentă.

Ca structură, lucrarea este divizată în două părţi: *Morfologia* şi *Sintaxa*. Materialul propriu-zis al lucrării este organizat pe unităţi mai mici: după părţi de vorbire (la morfologie) şi după propoziţii şi fraze de diferite tipuri (la sintaxă). Fiecare unitate este urmată de exerciţii aplicative legate de informaţia respectivă.

Organizarea cunoştinţelor cuprinse în manual s-a făcut în conformitate cu postulatul legăturii strânse între morfologie şi sintaxă. Fiecare parte de vorbire este prezentată cu succinte informaţii teoretice, cu algoritmul analizei gramaticale, cu indicaţii privind recunoaşterea valorii ei, cu contexte diagnostice necesare pentru înţelegerea părţii de vorbire respective.

În structura lucrării, noţiunile teoretice şi problemele practice sunt prezentate paralel, în cadrul fiecărui capitol, care are următoarea structură: la început sunt descrise cunoştinţele teoretice în ordinea prevăzută de programele în vigoare, apoi urmează serii de exerciţii care asigură aplicarea noţiunilor şi conceptelor teoretice. Exemplele folosite în exerciţii sunt extrase din opere literare de valoare.

În lucrare au fost incluse şi unele probleme de vocabular cu implicaţii gramaticale, precum şi unele elemente de ortografie şi punctuaţie, pentru a le dezvolta elevilor deprinderea de vorbire şi scriere corectă.

Unităţile teoretice sau practice din cuprinsul fiecărui capitol sunt organizate pe unităţi mici de informaţie, urmate de exerciţii aplicative legate strict de informaţia dată. A fost adoptată această organizare a materialului ca urmare a faptului că prin această metodă elevii îşi pot însuşi mai repede şi mai eficient cunoştinţele teoretice.

Informaţia teoretică este urmată de o gamă largă de exerciţii aplicative menite să o valorifice din multiple perspective. Sistemul de exerciţii de la sfârşitul fiecărui capitol poate servi la autoverificarea sau evaluarea nivelului de pregătire al fiecărui elev, pentru a-şi da seama de eventualele carenţe în pregătirea sa, în vederea reluării prin repetare a capitolelor respective.

În general, în manual sunt incluse următoarele tipuri de exerciţii:

I. Exerciţii de observare şi de interpretare: 1) exerciţii de identificare / de recunoaştere / de selectare; 2) exerciţii de clasificare; 3) exerciţii sintetice (analiza gramaticală după un anumit plan a fenomenelor de limbă); 4) exerciţii de demonstrare (găsirea argumentelor prin care s-ar demonstra că un anumit cuvânt face parte din clasa dată de cuvinte).

II. Exerciţii cu caracter creator: 1) exerciţii de completare; 2) exerciţii de substituire; 3) exerciţii de transformare.

Exerciţiile gramaticale incluse în manual vizează un obiectiv dublu. Analizând fenomenele de limbă sub aspect gramatical, elevii ajung să înţeleagă cum se exprimă un sens, altfel spus, operaţia de identificare şi analiză a fenomenelor gramaticale presupune o veritabilă reflecţie asupra mijloacelor de comunicare.

Fixarea cunoştinţelor prin muncă independentă, observare, învăţare prin descoperire asigură îmbunătăţirea cunoştinţelor şi formarea de priceperi şi deprinderi de muncă, dezvoltă puterea de înţelegere a fenomenelor gramaticale.

În lucrare sunt prezentate numeroase exemple şi tabele care contribuie şi ele la explicarea termenilor folosiţi şi a relaţiilor dintre fenomenele descrise.

Datorită faptului că prezintă în mod sistematic fenomenele de limbă şi corelaţiile dintre ele, lucrarea dată poate servi ca o completare pentru manualele existente de limba română. De aceea ea poate fi parcursă de la un capăt la altul sau poate fi consultată pentru lămurirea unor aspecte speciale.

Prin noţiunile teoretice cuprinse şi prin sistemul de exerciţii incluse, manualul are deci menirea de a-i ajuta pe elevi să găsească răspuns la întrebările: *De ce?* şi *Cum?*

Lucrarea se adresează, în primul rând, elevilor din gimnazii şi licee, studenţilor, dar şi tuturor celor care au preocupări privind studierea şi aprofundarea cunoştinţelor teoretice şi a problemelor practice de gramatică românească.

***

Lucrarea a fost scrisă după cum urmează:

Ion Bărbuţă:	*Substantivul, Adjectivul, Numeralul, Pronumele, Prepoziţia, Conjuncţia, Interjecţia*
Elena Constantinovici:	*Verbul, Adverbul*
Aurelia Hanganu:	*Sintaxa propoziţiei*
Elena Ungureanu:	*Sintaxa frazei*

Abrevieri

A.	= acuzativ	m.	= masculin
acc.	= accentuat	n.	= neutru
conj.	= conjugarea	neacc.	= neaccentuat
f.	= feminin	pers.	= persoană
G.	= genitiv	pl.	= plural
D.	= dativ	sg.	= singular
N.	= nominativ	V.	= vocativ

MORFOLOGIA
PĂRŢILE DE VORBIRE

Cuvintele din limba română se împart în următoarele clase, numite tradiţional părţi de vorbire: substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul, prepoziţia, conjuncţia şi interjecţia.

Din punct de vedere morfologic, părţile de vorbire pot fi:

a) f l e x i b i l e (îşi schimbă forma în raport cu anumite categorii gramaticale): substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele şi verbul;

b) n e f l e x i b i l e (sunt invariabile în raport cu categoriile gramaticale): adverbul, prepoziţia, conjuncţia, interjecţia.

SUBSTANTIVUL

§ 1. Definiţie. Caracteristică generală

1. S u b s t a n t i v u l este partea de vorbire care denumeşte o b i e c t e . Prin obiecte în sens larg înţelegem: fiinţe (*iepure, urs*), lucruri (*carte, masă*), plante (*salcie, trandafir*), fenomene (*vânt, furtună*), acţiuni (*mişcare, invazie*), relaţii (*posesie, dependenţă*), stări (*bucurie, tristeţe*), însuşiri (*bunătate, frumuseţe*) etc.

2. Substantivele sunt cuvinte flexibile. Ele se declină, adică îşi schimbă forma după n u m ă r (singular, plural), c a z (nominativ, genitiv, dativ, acuzativ şi vocativ) şi d e t e r m i n a r e (substantiv determinat hotărât şi substantiv determinat nehotărât). Astfel, sistemul flexionar al substantivului include:

- forma-tip (pentru majoritatea substantivelor este forma de nominativ–acuzativ, singular nearticulat; substantivul cu această formă este înregistrat în dicţionare);
- formele flexionare care servesc la exprimarea categoriilor de număr, caz, determinare. Numărul maxim de forme pe care ar putea să le aibă un substantiv este de 18. În realitate, numărul lor este mult mai mic. Cauzele pot fi atât de ordin formal (multe dintre formele flexionare ale substantivului coincid, sunt omonime), cât şi de ordin semantic (un număr mare de substantive sunt defective; ele nu pot exprima anumite categorii gramaticale din cauza semnificaţiei lor; de cele mai multe ori, substantivele sunt defective de număr, fiind lipsite de posibilitatea de a marca opoziţia singular / plural: *curaj* (numai la sg.), *miere* (numai la sg.), *vapori* (numai la pl.), *Prut* (numai la sg.), *Alpi* (numai la pl.).

3. Toate substantivele se împart în trei clase flexionare numite genuri: m a s c u l i n (*un băiat, un munte*), f e m i n i n (*o fată, o floare*), n e u t r u (*un televizor, un teatru*).

4. În propoziţie, substantivul îndeplineşte funcţiile sintactice de subiect, atribut, nume predicativ, element predicativ suplimentar, complement direct, complement indirect şi complement circumstanţial.

5. Substantivul se identifică, de obicei, cu ajutorul întrebărilor: *cine este acesta / aceasta? ; ce este acesta / aceasta?*

§ 2. Clasificarea lexico-gramaticală a substantivelor

1. După înţeles şi după anumite trăsături lexico-gramaticale, substantivele se împart în:

- substantive c o m u n e . Ele denumesc obiecte făcând parte dintr-o clasă de obiecte de acelaşi fel (*om, urs, munte, stejar, casă, punte* etc.), substanţe, materii (*carne, ceară, pe-*

trol, ulei), noţiuni abstracte (*înţelegere, linişte, pace, toleranţă*). Substantivele comune pot denumi atât clasa în ansamblul ei, cât şi fiecare element al ei. Să se compare: *Elevul este o persoană care învaţă la şcoală.* (aici *elevul* = toţi elevii, orice elev) şi *Elevul a întârziat la ore.* (unde *elevul* = unul dintre elevi, un anumit elev).

● substantive p r o p r i i . Denumesc anumite obiecte spre a le deosebi de altele din aceeaşi categorie sau de acelaşi fel: *Ion, Sadoveanu, Marte, Orhei, Siret* etc.

Distincţia substantiv comun / substantiv propriu este importantă pentru ortografierea substantivelor. Substantivele comune se scriu cu iniţială minusculă (*fecior, munte, ţară*). Substantivele proprii se scriu cu iniţială majusculă (*Radu, Carpaţi, Italia*).

2. La rândul lor, substantivele comune pot fi de două feluri:

● substantive c o n c r e t e . Sunt cuvintele care denumesc fiinţe sau lucruri, adică entităţi ce au o existenţă reală şi pe care le putem percepe cu ajutorul organelor de simţ: *cocoş, elev, arbore, masă, piatră, şcoală* etc.;

● substantive a b s t r a c t e . Sunt cuvintele care denumesc obiecte ale gândirii, adică noţiuni ce pot fi concepute numai cu ajutorul raţiunii: *blândeţe, claritate, dreptate, frumuseţe, inteligenţă, înţelepciune, sinceritate, libertate* etc.

Unele substantive pot fi concrete cu un sens şi abstracte cu alt sens: *intrare* 1. (abstract; numai la sg.) Acţiunea de a intra. *Intrarea trenului în gară.* 2. (concret; sg. / pl.) Loc pe unde se intră. *Te aştept la intrare. Casa are două intrări.*

Substantivele se mai împart în: a) substantive a n i m a t e (*albină, cocostârc, elefant, om, pupăză, tigru* etc.) şi b) substantive i n a n i m a t e (*armată, iarbă, şes, râu, stâncă* etc.).

3. După formă, se disting:

● substantive s i m p l e . Structura acestor substantive conţine o singură temă: *casă, masă, floare, întrebare, nuc, stepă* etc.

● substantive c o m p u s e . Acestea sunt alcătuite din două sau mai multe cuvinte, rădăcini ori teme: *câine-lup, untdelemn, drum-de-fier, scrumbie-de-Dunăre, argint-viu, bunăcredinţă, bunăstare, bunăvoinţă, floarea-soarelui, târâie-brâu, gură-cască, nu-mă-uita, Câmpulung, Sfarmă-Piatră* etc.

Exerciţii

Exerciţiul 1. Identificaţi substantivele din textele de mai jos. Demonstraţi că sunt substantive însoţindu-le cu numeralele (*un – doi, o – două, un – două*) sau cu adjective.

1. A plecat cu automobilul propriu, împreună cu soţia, două fete şi un băiat, care era la volan. (V. Eftimiu). 2. O bucurie mare stăpânea toată familia. (L. Rebreanu). 3. Dincolo de râu, pe luncă şi pe coasta dealului, foşnea în bătaia vântului pădurea întunecată. (Z. Stancu). 4. Ce elegant e! Haine civite, ghete fumurii, mănuşi roşii, pardesiul cu căptuşeală de atlas pe mâna stângă, iar în dreapta baston cu mâner de aur. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 5. Despre acel tezaur, toate celelalte cronici păstrau tăcerea. (Cezar Petrescu). 6. Rar, câte un zgomot din sat venea să tulbure paşnica tăcere a câmpului. (D. Zamfirescu). 7. Pe sus, pânze afumate de păianjeni tremurau la cele mai uşoare suflări ale vântului de-afară. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 2. Grupaţi substantivele de mai jos în conformitate cu clasele prezentate în următorul tabel.

fiinţe	lucruri	substanţe	fenomene	acţiuni	însuşiri	stări	relaţii

Creion, nuc, tandreţe, cerere, casă, ploaie, bunătate, asuprire, bucurie, tinereţe, frate, apă, muncă, izvor, dorinţă, desime, spaimă, vânt, delicateţe, pace, biruinţă, linişte, încrede-

re, deal, mers, alee, frunză, aramă, tunet, plumb, întâmplare, cutezanţă, adâncime, bărbăţie, umezeală, agerime, murmur, metal, somn, luptă, alergare, amurg, ciripit, prietenie, foşnet, oprire, smoală

Exerciţiul 3. Indicaţi substantivele comune şi substantivele proprii din textele de mai jos.

1. Este puterea Romei, cetate de pe râul Tibru, fundată de Romulus şi Remus, feciorii zeului Marte, şi ai vestalei Rhea Silvia, cei alăptaţi în fragedă pruncie de o lupoaică. (Al. Mitru). 2. Pe aici au curs, acum optsprezece veacuri, legiunile romane, menite a răsădi un popor nou în câmpiile pustiite ale Daciei. (Al. Vlahuţă). 3. Încă din copilărie, Ştefan cel Mare a îndrăgit plaiurile Moldovei. (E. Camilar). 4. Un neguţător din Florenţa, din Italia, mergea în ţara lui cu multe lucruri scumpe şi cu o sumă mare de bani. El trebuia să treacă prin Târgovişte, pentru că acolo era scaunul domniei. (P. Ispirescu). 5. Întâia oară eu am trecut Dunărea acu şaizeci de ani. (M. Sadoveanu). 6. Unul din noi, privind Ceahlăul în minutul acela îl asemăna cu un urs negru, purtând pe cap un coif de aur. (V. Alecsandri). 7 Lumea e plină şi azi de neguţători de legende, de fachiri, de prezicătoare, de toate rămăşiţele Evului Mediu. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 4. Identificaţi substantivele din textele de mai jos. Arătaţi care substantive sunt concrete şi care sunt abstracte.

1. Îndârjirea, egoismul şi cruzimea cu care omul acesta a urmărit o ţintă îl înfricoşau. (L. Rebreanu). 2. Câmpiile, dealurile, văile erau pline de un murmur surd. (M. Sadoveanu). 3. Umezeala şi răcoarea dimineţii dădeau întregii firi o nespusă frăgezime. (C. Hogaş). 4. A avea doi duşmani dintr-o dată însemna pierdere şi pieire. (E. Camilar). 5. Dar dragostea e mai tare decât înţelepciunea. (V. Eftimiu). 6. Pentru mine această concentrare era o lungă deznădejde. (Camil Petrescu). 7. Până acum câteva săptămâni avusese convingerea că iubirea e ceva foarte poetic, eteric şi romantic, ceva scăldat în serenade, oftări şi visări la lună. (L. Rebreanu). 8. Scăldatul cailor fu uşor. (Z. Stancu). 9. O curiozitate vie, lucidă, bolnavă, mă împinse în cele din urmă spre cătunul fără nume. (Gib I. Mihăescu)

Exerciţiul 5. Indicaţi substantivele simple şi substantivele compuse din textele de mai jos.

1. Floarea-soarelui pe câmpie pleacă fruntea-ngândurată. (O. Goga). 2. Şi s-adună din când acolo şi stă de vorbă cu Strâmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră şi alţi uriaşi din străvechi timpuri. (M. Sadoveanu). 3. Atunci, în cea dintâi noapte cu lună plină, deschidem peştera şi ieşim să vedem în poieni viorelele, toporaşii şi ciuboţica-cucului. (M. Sadoveanu). 4 Pământul tresare din somn, vesel şi plin de viaţă, sub calda binecuvântare a soarelui. (Al. Vlahuţă). 5. Eugenia îl îmbrăţişă şi-l felicită satisfăcându-i pe deplin amorul-propriu. (L. Rebreanu)

§ 3. Clasificarea flexionară a substantivelor. Genul

1. Substantivele sunt de trei genuri: substantive m a s c u l i n e , substantive f e m i n i n e şi substantive n e u t r e . Fiecare substantiv poate face parte doar dintr-o singură clasă flexionară. Acelaşi substantiv nu poate varia după gen. El este fie masculin, fie feminin, fie neutru.

2. Funcţiile genului. Genul substantivelor reprezintă, în primul rând, o caracteristică formală. Genul este important pentru declinarea substantivului, pentru acordul lui cu determinanţii săi de tip adjectival şi pentru substituirea lui prin pronume.

3. Terminaţiile substantivelor după genuri. La forma de nominativ-acuzativ singular nearticulat, substantivele celor trei genuri au următoarele terminaţii:

● substantivele masculine: consoană (*nuc, lup*), ***-u*** (*codru, leu*), ***-e*** (*frate, rege*), ***-i*** (*tei, unchi*), ***-ă*** (*tată*);

● substantivele feminine: ***-ă*** (*casă, ţară*), ***-e*** (*mare, floare*), ***-a*** (*basma, nuia*), ***-ea*** (*lalea, stea*), ***-i*** (*zi*);

● substantivele neutre: consoană (*mal, vânt*), ***-u*** (*lucru, fluviu*), ***-i*** (*grai, unghi*), ***-e*** (*nume*).

Genul substantivelor este indicat în dicţionare. El poate fi identificat şi cu ajutorul perechilor de numerale sau de adjective demonstrative:

● pentru substantivele masculine: *un – doi / acest – aceşti* (*elev – elevi*);

● pentru substantivele feminine: *o – două / această – aceste* (*carte – cărţi*);

● pentru substantivele neutre: *un – două / acest – aceste* (*caiet – caiete*).

4. Genul şi semnificaţia substantivului. La o parte din substantivele animate se poate constata o anumită corelaţie între genul lor gramatical şi sexul fiinţei desemnate. Din acest punct de vedere, se disting următoarele clase de substantive:

● substantive cu genul m o t i v a t . La aceste substantive între genul lor şi sexul fiinţei există o corespondenţă. Ele exprimă distincţia dintre cele două sexe cu ajutorul unor perechi de cuvinte care se pot caracteriza prin:

a) rădăcini diferite: *cocoş – găină, armăsar – iapă, băiat – fată, unchi – mătuşă;*

b) sufixe diferite: *leu – leoaică, croitor – croitoreasă, curcă – curcan, broască – broscoi;*

● substantive cu genul n e m o t i v a t . Din această categorie fac parte toate substantivele inanimate: *munte* – s. m.*, şosea* – s. f.*, telefon* – s. n. Genul unor asemenea substantive nu are nicio legătură cu semnificaţia lor. Nu putem, de exemplu, explica, din punct de vedere semantic, de ce cuvântul *perete* este un substantiv masculin, iar *masă* este de genul feminin.

În această clasă intră şi o parte din substantivele animate. Acestea denumesc, printr-o singură formă, fiinţele de ambele sexe. După genul lor gramatical ele pot fi:

a) masculine: *elefant, şoarece, ţânţar, viezure, ministru, inginer;*

b) feminine: *albină, balenă, furnică, veveriţă, cunoştinţă, rudă, victimă.*

Exerciţii

Exerciţiul 6. Identificaţi substantivele din textele de mai jos. Determinaţi forma-tip a fiecărui substantiv şi precizaţi genul folosind în acest scop perechile de numerale (*un – doi*) şi perechile de pronume demonstrative. Verificaţi după dicţionare genul substantivelor în cazul în care întâmpinaţi dificultăţi la identificarea acestuia.

1. Dar ninsoarea încetează, norii fug, doritul soare / Străluceşte şi dezmiardă oceanul de ninsoare. / Iat-o sanie uşoară care fuge peste văi... / În văzduh voios răsună clinchete de zurgălăi. (V. Alecsandri). 2. Din izvoare şi din gârle / Apa sună somnoroasă; / Unde soarele pătrunde / Printre ramuri a ei unde, / Ea în valuri sperioase se azvârle. (M. Eminescu). 3. Mai pe de margini, în curţi largi, între copaci, case vechi, cu ziduri groase şi drepte, văruite pe dinafară, cu obloane la ferestre şi balcoane ruginite de care atârnă vrejuri uscate de ie-

deră, au aerul unor bătrâni gospodari care-şi păstrează portul, firea şi datinile strămoşeşti neatinse de prefacerile vremii. (Al. Vlahuţă). 5. Odinioară, dunga mării, zgâriată de corpul unui vapor sau catargul unei corăbii, îl chema cu glas de sirene, cu trâmbiţe de victorie. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 7. Grupaţi pe genuri substantivele de mai jos; explicaţi cum aţi precizat genul substantivelor.

Acord, alee, aripă, brad, cais, căldură, cheie, chip, cireş, concediu, cuib, cuvânt, durere, erou, fag, faptă, fluture, inimă, împărat, limbă, lumină, mac, movilă, obraz, ochi, oraş, ninsoare, noapte, nufăr, pană, pădure, ploaie, prieten, prun, sac, salcâm, scaun, seară, speranţă, stejar, studiu, ştiinţă, tablou, taină, tei, teren, timbru, toamnă, umăr, umbră, vijelie, vreme, vânător, zid, zgomot

Exerciţiul 8. Precizaţi genul următoarelor substantive terminate în ***-e***.

Bulgăre, carne, carte, castravete, cărbune, câine, culoare, curte, dinte, diriginte, floare, frate, iepure, învăţătoare, lucrare, munte, nasture, nămete, ninsoare, nume, oaspete, pâine, pântece, perete, peşte, pieptene, poveste, pronume, punte, sărbătoare, sâmbure, soare, spate, şarpe, şoarece, tăciune, ureche, vulpe

Exerciţiul 9. Daţi câte trei exemple de substantive masculine pentru fiecare dintre aceste terminaţii: *-u, -e, -i*.

Exerciţiul 10. Daţi câte trei exemple de substantive feminine pentru fiecare dintre aceste terminaţii: *-ă, -e, -a, -ea*.

Exerciţiul 11. Daţi câte trei exemple de substantive neutre pentru fiecare dintre aceste terminaţii: *-u, -e, -i*.

§ 4. Categoriile gramaticale. Numărul

1. Substantivele au două numere: s i n g u l a r u l şi p l u r a l u l . La singular, substantivul denumeşte un singur obiect (*stejar, mare, drum*), iar la plural, denumeşte mai multe exemplare ale aceluiaşi obiect (*stejari, mări, drumuri*).

2. După capacitatea lor de a exprima opoziţia de număr, substantivele se împart în următoarele clase:

● substantive care au ambele forme de număr (denumesc obiecte ce pot fi numărate): *fecior – feciori, ţară – ţări, oraş – oraşe*;

● substantive defective de număr. La rândul lor, ele pot fi de două feluri:

a) substantive care au numai forma de singular (singularia tantum): *dreptate, studenţime, sânge, Dacia* etc.

b) substantivele care au numai forma de plural (pluralia tantum): *aplauze, tăieţei, ochelari, Filipine* etc.

Formarea pluralului

3. Principalul mijloc de exprimare a opoziţiei de număr la substantive sunt d e s i -

n e n ţ e l e . Procedeele prin care variază desinenţele de număr la substantive sunt:

a) adăugarea desinenţei de plural la forma de singular a substantivului: *lup – lup-i, zi – zi-le*;

b) înlocuirea desinenţei de singular prin desinenţa de plural: *arbitr-u – arbitr-i, cas-ă – cas-e, lum-e – lum-i*;

c) suprimarea desinenţei de singular: *femei-e – femei, bai-e – băi.*

4. După capacitatea lor de a diferenţia singularul de plural cu ajutorul desinenţelor, substantivele se împart în două subclase: a) substantive v a r i a b i l e (cu două desinenţe de număr: *bărbat – bărbaţi, inimă – inimi*); b) substantive i n v a r i a b i l e (cu o formă unică pentru ambele numere: *pui, arici, luntre*).

5. Substantivele v a r i a b i l e au următoarele perechi de desinenţe:

Substantivele masculine

-Ø / -i	*elev – elevi, prieten – prieteni*
-u / -i	*codru – codri, fiu – fii*
-e / -i	*munte – munţi, peşte – peşti*
-ă / -i	*popă – popi, tată – taţi*

Substantivele feminine

-ă / -e	*fereastră – ferestre, frunză –frunze*
-ă / -i	*creangă – crengi, ţară – ţări*
-ă / -uri	*blană – blănuri, iarbă – ierburi*
-e / -i	*carte – cărţi, poveste – poveşti*
-e / -Ø	*cheie – chei, femeie – femei*
-e / -uri	*mătase – mătăsuri, sare – săruri*
-a / -le	*măsea – măsele, stea – stele*
-a / -ele	*nuia – nuiele, saia – saiele*
-Ø / -le	*basma – basmale, mahala – mahalale*
-ică / -ele	*floricică – floricele, surcică – surcele*

Substantivele neutre

-Ø / -uri	*mal – maluri, trunchi – trunchiuri*
-Ø / -e	*creion – creioane, teatru – teatre*
-u / -uri	*cadou – cadouri, lucru – lucruri*
-u / -e	*exemplu – exemple, muzeu – muzee*
-u / -i	*deceniu – decenii, fluviu – fluvii*
-u / -ie	*brâu – brâie, curcubeu – curcubeie*

Notă. Câteva substantive au o formă de plural neregulată: *om – oameni* (m.), *soră – surori* (f.), *noră – nurori* (f.), *cap – capete* (n.), *ou – ouă* (n.).

6. Substantivele i n v a r i a b i l e au o formă unică pentru ambele numere: *un pui – doi pui, un licurici – doi licurici.*

Dintre cele mai frecvente substantive invariabile pot fi menţionate următoarele:

● substantive masculine: *ardei, broscoi, cotei, crai, gutui, holtei, lămâi, pui, tei, trifoi,*

usturoi, arici, cârpaci, genunchi, licurici, muşchi, ochi, puşti, rinichi, unchi etc.

● substantive feminine: *carapace, cicatrice, elice, iesle, luntre, tranşee* etc**.**

● substantive neutre: *apendice*, *nume, pântece, prenume, pronume, spate* etc.

Din această categorie mai fac parte:

● substantivele masculine formate cu ajutorul sufixului ***-oi***: *broscoi, cioroi, lupoi, vulpoi* etc.

● substantivele feminine nume de persoană formate prin derivare de la verbe cu ajutorul sufixului ***-toare****: dansatoare, învăţătoare, vizitatoare, vânzătoare* etc.

Substantivele defective de număr

7. Spre deosebire de substantivele invariabile, care admit opoziţia de număr, deşi păstrează aceeaşi formă pentru cele două numere, substantivele defective de număr, nu pot exprima opoziţia dată din cauza sensului lor lexical: cele mai multe dintre ele numesc obiecte care nu pot fi numărate.

Denumind obiecte nenumerabile, substantivele date au o singură formă de număr (de singular sau de plural) fiind, respectiv, s i n g u l a r i a t a n t u m sau p l u r a l i a t a n t u m .

● Sunt singularia tantum şi deci au numai formă de singular următoarele clase de substantive: substantivele a b s t r a c t e (*dreptate, cinste, sete*), substantivele c o l e c t i v e (*negustorime, studenţime, ostăşime*), numele de m a t e r i e (*aluminiu, aur, brumă, smoală*), unele substantivele p r o p r i i (*Atena, Franţa, Prutul*) şi substantivele u n i c e (*lună, soare*).

● Sunt pluralia tantum având numai forma de plural următoarele specii de substantive: unele substantive a b s t r a c t e (*moravuri, tratative*), unele substantive nume de m a t e r i e (*câlţi, icre, vapori*), numele unor obiecte perechi (*ochelari, catalige*), numele unor colectivităţi, ansambluri de obiecte (*anale, rechizite*), unele substantive proprii (*Alpi, Cordilieri*).

Exerciţii

Exerciţiul 12. Identificaţi substantivele şi precizaţi numărul lor.

1. În revărsat de zori, pe baltă, lumina face minuni. Pe faţa apei sclipesc, ici, sfărâmături de oglinzi; colo, plăci de oţel; comori de galbeni între trestii. În nuferi, ca în nişte potire plutitoare, curg raze de aur. Un colb de argint dă strălucire stufărişului. Peste tot linişte neclintită, de rai. (Em. Gârleanu). 2. Lucirile de pe vârfuri ale soarelui se şterseră. Pădurea avea în răstimpuri înfiorări rare, după care urmau alinări, linişti ca din alte lumi. (M. Sadoveanu). 3. Freamătă codrul de vuietul apelor. Vuieşte valea de zgomotul morilor. (Al. Vlahuţă). 4. Trec peşti de culoarea aramei şi ştiuci cu botul de balaur, trec melci de apă, raci, broaşte ţestoase, şerpi de baltă şi felurite gângănii mărunte. (Cezar Petrescu). 5. Vara fusese secetă mare, cu căldură dogoritoare, cu vânturi uscate. (I. Agârbiceanu)

Exerciţiul 13. Scoateţi substantivele defective de număr din contextele de mai jos. Scrieţi-le pe două coloane: cele care au numai formă de singular şi cele care au numai formă de plural.

1. S-a întors cu sufletul plin de pulberea de aur a soarelui fărâmiţat pe albastrul mării.

(V. Eftimiu). 2. Nimic nu se schimbase din copilăria lui. (V. Eftimiu). 3. Dacă sărăcia familiei Dobrotescu venise încetul cu încetul, prosperitatea îi înconjura, îi copleşea cu o repeziciune de basm. (V. Eftimiu). 4. În adânca şi tainica tăcere a câmpiilor şi a văzduhului, întunericul veni ca un fior prelung. (M. Sadoveanu). 5. Frigul crescu; aerul începu să îngheţe. (M. Sadoveanu). 6. Printre grămezi de nouri, se vedea luna în aburi violeţi. (M. Sadoveanu). 7. Îşi rezervă în sine să-i înveţe omenie mai târziu, după ce se va restabili ordinea în ţară. (L. Rebreanu). 8. Trăiau bine pe lângă curtea boierului, asuprind şi înşelând sărăcimea. (V. Eftimiu). 9. Muncitori şi vrednici amândoi, lucrau pământul boieresc, îndurau toate necazurile, dar nu se plângeau: tinereţea e voioasă, se bucură de nimica toată, aşteaptă cu nădejde viitorul şi înfruntă, astfel, greul vieţii. (V. Eftimiu). 10. În cea mai însemnată zi a vieţii ei, acest tată se purtase atât de vitreg, semănase ura şi sărăcia în tânăra ei căsnicie! (V. Eftimiu)

§ 5. Categoria determinării. Articolul substantival

1. Articolul substantival este un cuvânt auxiliar care însoţeşte substantivul şi exprimă genul, numărul şi cazul acestuia.

Funcţia de bază a articolului substantival – hotărât şi nehotărât – constă în exprimarea categoriei determinării, care arată în ce măsură obiectul desemnat este cunoscut vorbitorilor.

2. Articolul nehotărât (***un, o, nişte***) se foloseşte pe lângă un substantiv care denumeşte un obiect necunoscut vorbitorilor: *un copac, un sat, o cărare, nişte case.*

3. Articolul hotărât (***-l, -a, -i, -le***) se întrebuinţează pe lângă un substantiv care semnifică un obiect individualizat într-o anumită privinţă, deci un obiect cunoscut vorbitorilor în situaţia dată de comunicare: *copacul, satul, cărarea, casele.*

Formele articolului

Articolul	Cazul	Singular		Plural	
		masculin	feminin	masculin	feminin
a) nehotărât	N.A.	***un***	***o***	***nişte***	***nişte***
	G.D.	***unui***	***unei***	***unor***	***unor***
b) hotărât	N.A.	***-l***	***-a***	***-i***	***-le***
	G.D.	***-lui***	***-i***	***-lor***	***-lor***

Poziţia articolului faţă de substantiv

4. Articolul nehotărât este proclitic. El stă înaintea substantivului şi se scrie separat de acesta: ***un*** *copil,* ***o*** *floare.*

5. Articolul hotărât este enclitic. El stă după substantivul articulat fiind sudat cu acesta: *copilu**l**, floare**a**.*

Notă. O situaţie aparte prezintă doar forma de G.D. a articolului hotărât ***lui***, care, la declinarea substantivelor nearticulabile enclitic, se foloseşte înaintea substantivului: *caietul lui Ion, casa lui bunicu-meu, la mijlocul lui februarie* etc.

Formele substantivului şi valorile lor

6. Pe lângă exprimarea valorilor de gen, număr şi caz, articolul este unicul indice al ca-

tegoriei determinării. Categoria dată se realizează prin opoziţia următoarelor forme ale substantivului:

Formele substantivului	Exemple	
	singular	plural
● forma nearticulată (articolul zero)	*sat*	*sate*
● forma articulată nehotărât	***un*** *sat*	***nişte*** *sate*
● forma articulată hotărât	*satu**l***	*sate**le***

7. Cele trei forme care constituie categoria determinării se definesc prin următoarele valori:

● Substantivul la forma n e a r t i c u l a t ă se caracterizează prin lipsa oricărei informaţii privind gradul de individualizare a obiectului denumit. El semnifică numai conţinutul noţiunii fără a avea în vedere un obiect anumit:

*Zmeii au răpit o fată de **împărat**.*

În acest enunţ cuvântul *împărat* nu se referă la un anumit împărat, ci doar exprimă noţiunea respectivă, servind la caracterizarea persoanei denumite prin substantivul *fată*.

● Substantivul la forma a r t i c u l a t ă n e h o t ă r â t denumeşte un obiect oarecare dintr-o clasă de obiecte de acelaşi fel, un obiect necunoscut, neindividualizat, despre care se vorbeşte pentru prima dată.

*Era odată **un împărat**.* (= un împărat oarecare)

● Substantivul la forma a r t i c u l a t ă h o t ă r â t denumeşte un anumit obiect, un obiect individualizat, cunoscut, despre care s-a vorbit mai înainte:

*Şi **împăratul** acela avea trei feciori.* (= împăratul cunoscut nouă, despre care am mai vorbit)

Notă. În anumite contexte, substantivul la forma articulată hotărât poate avea şi o valoare generică, desemnând clasa de obiecte în ansamblul ei: *Porumbelul este o pasăre.* (în acest context, cuvântul *porumbelul* este echivalent, de fapt, cu „orice porumbel”, „toţi porumbeii”).

Exerciţii

Exerciţiul 14. Identificaţi, în textele de mai jos, articolele substantivale şi arătaţi felul lor.

1. Într-o primăvară, o prepeliţă aproape moartă de oboseală – că venea de departe, tocmai din Africa – s-a lăsat din zbor într-un lan verde de grâu, la marginea unui lăstar. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 2. În tot oraşul e o tăcere, o linişte de noapte. (Al. Vlahuţă). 3. Trăia odată un împărat pe vârful unui munte, într-o cetate cu două turnuri, şi odată, într-o vară, a plecat împăratul acela la război şi nu s-a mai întors. (Folclor). 4. Străinul nu făcea nicio mişcare; ochii lui negri şi adânci ţinteau focul. (M. Sadoveanu). 5. La o fântână, mă spăl pe faţă. (Camil Petrescu). 6. Un melc îşi târa casa rotundă în spinare. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 15. Scoateţi pe coloane separate: a) substantivele nearticulate; b) substantivele nearticulate nehotărât şi c) substantivele articulate hotărât.

1. Un zarzăr mic, în mijlocul grădinii, şi-a răsfirat crenguţele ca spinii de frică să nu-i cadă la picioare din creştet, vălul subţirel de floare. (G. Topârceanu). 2. Un freamăt lung, ca de stârnirea unui vânt, cutremură pădurea. (Al. Vlahuţă). 3. Pozna cu răsturnarea cafelei şi

prăpădirea feţei de masă fu repede iertată şi uitată. (L. Rebreanu). 4. Pe masă erau câteva cărţi aduse de acasă, biblioteca lui, apoi caiete cu însemnări, cu crâmpeie de poezii, cernească, tocuri... (L. Rebreanu). 5. Problema ţărănească nu se poate rezolva fără sacrificii din partea celor ce stăpânesc pământul. (L. Rebreanu). 6. Au venit ţăranii cu plugurile şi au arat mirişte, prepeliţa s-a mutat cu puii într-un lan de porumb de alături; dar peste câtăva vreme au venit oamenii de au cules porumbul, au tăiat cocenii şi au întors locul; atunci s-au mutat în nişte pârloage din marginea lăstarului. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 7. Sub cerul negru, fără stele, oraşul doarme. (Al. Vlahuţă)

Exerciţiul 16. Copiaţi textele de mai jos şi înlocuiţi punctele cu formele corespunzătoare ale articolului hotărât şi cu cele ale articolului nehotărât.

1. Era ... copilaş palid şi mărunţel şi târa pe pământul reavăn ... ciubote grele ale ... frate mai mare. (M. Sadoveanu). 2. Era odată ... vulpe vicleană ca toate vulpile. (I. Creangă). 3. A fost odată ... împărat bătrân, care avea o singură fată. (V. Eftimiu). 4. În această incertitudine, în mintea lui, scăpără deodată fulgerul ... idei ingenioase. (V. Eftimiu). 5. Îl pasionau cărţi... din bibliotecă, îl pasiona ... tablou rar, ... sculptură, ... bibelou. (Cezar Petrescu). 6. Odată ... boier mergea cu ţigan... său de casă pe ... drum strâmt. (I. L. Caragiale)

Exerciţiul 17. Puneţi substantivele din paranteze la forma articulată hotărât. Arătaţi modalitatea de alipire a articolului hotărât la substantivul determinat.

1. Pe (costişe) unde bătea (soare), (iarbă) se grăbi să-şi arate (ace) verzi şi fragede. (I. Agârbiceanu). 2. (Ploaie) încetase de cu noapte. Pe uliţă însă (noroi) şi (băltoace) erau până la genunchi. (L. Rebreanu). 3. Brobonit de rouă, (pământ) doarme încă în (lumină) umedă şi nehotărâtă a dimineţii. (Al. Vlahuţă). 4. (Case) albe ale satelor, revărsate pe tăpşane, strălucesc printre (livezi) de pruni. (Al. Vlahuţă). 5. Prin (geamuri) uşii se vedeau în compartiment, în (fum) de ţigări, câţiva ofiţeri. (L. Rebreanu)

§ 6. Cazul

1. Cazul exprimă relaţiile substantivului cu celelalte cuvinte din propoziţie; este deci un indice al funcţiilor sintactice ale substantivului.

Substantivul are cinci cazuri: n o m i n a t i v , g e n i t i v , d a t i v , a c u z a t i v şi v o c a t i v .

Cele mai generale caracteristici ale cazurilor sunt:

Cazul	Întrebarea cazuală	Funcţia sintactică cea mai frecventă
1. Nominativ	***cine?, ce?***	Subiect, nume predicativ, apoziţie
2. Genitiv	***al (a, ai, ale) cui?***	Atribut
3. Dativ	***cui?***	Complement indirect
4. Acuzativ	***pe cine?, ce?***	Complement direct
5. Vocativ	–	Cazul adresării directe

Formele cazuale ale substantivului

2. Din punct de vedere formal, cazurile substantivului sunt omonime două câte două.

Astfel, cazurile nominativ şi acuzativ sunt total identice. Se deosebesc numai prin condiţiile de utilizare şi prin valorile exprimate.

Coincid de asemenea şi formele cazurilor genitiv şi dativ. Ele diferă prin raporturile sintactice exprimate şi prin faptul că, în anumite contexte, cazul genitiv poate include în structura sa articolul genitival *al, a, ai, ale.*

3. Cazurile substantivelor se exprimă cu ajutorul următoarelor mijloace gramaticale:

a) a r t i c o l u l s u b s t a n t i v a l hotărât (*-l, -a, -i, -le, -lui, -i, -lor*) şi nehotărât (*un, o, nişte, unui, unei, unor*); diferenţiază forma de N.A. de cea de G.D. (Pentru repartizarea formelor articolului substantival după cazuri, vezi § 5).

b) d e s i n e n ţ a c a z u a l ă însoţită uneori şi de alternanţa sunetelor (realizează distincţia dintre cele două perechi de cazuri – N.A şi G.D. – numai la substantivele feminine la singular; prin desinenţe specifice se caracterizează şi unele forme ale cazului vocativ).

În funcţie de capacitatea substantivelor de a-şi schimba desinenţa după cazuri, se disting două clase flexionare de bază:

● substantivele masculine şi neutre cu o desinenţă pentru toate cazule la singular şi alta pentru toate cazurile la plural:

	Singular	Plural
N.A.	*un tânăr*	*nişte tineri*
G.D.	*unui tânăr*	*unor tineri*

● substantivele feminine care au două desinenţe de caz la singular (una pentru N.A. şi alta pentru G.D.) şi o desinenţă pentru toate cazurile la plural:

	Singular	Plural
N.A.	*o cart**e***	*nişte cărţ**i***
G.D.	*unei cărţ**i***	*unor cărţ**i***

c) a r t i c o l u l g e n i t i v a l (*al, a, ai, ale*). Apare ca element constitutiv al unei variante poziţionale a cazului genitiv (*al colegului, a copilului*), având rolul de a distinge cazul genitiv de dativ. Din punct de vedere sintactic, este un element de legătură între substantivul în genitiv şi substantivul determinat: *un prieten al fratelui.* Articolul genitival se acordă cu substantivul determinat sau înlocuit de substantivul în genitiv:

Genul	Numărul	Articolul genitival	Exemple
Masculin	singular	***al***	*un copil al vecinului*
	plural	***ai***	*nişte copii ai vecinului*
Feminin	singular	***a***	*această zi a anului*
	plural	***ale***	*aceste zile ale anului*

Formele cazului vocativ

1. Pot avea cazul vocativ mai ales substantivele nume de persoană, iar, în cazuri mai rare, şi unele nume de animale. Numele de neînsufleţite se folosesc la acest caz numai dacă sunt personificate.

În vorbire, vocativul se caracterizează prin intonaţie specifică, în scris, se izolează prin

virgule, iar după vocativele rostite cu intonaţie exclamativă se pune semnul exclamării, ceea ce marchează rostirea cu pauză de restul comunicării: *O, tu nici visezi, **bătrâne**, câţi în cale mi s-au pus!* (M. Eminescu)

2. La singular, cazul vocativ:

a) este omonim cu nominativul nearticulat, fiind folosit:

– fără determinante obligatorii: *mamă!; tată!; bunică!; doamnă!; cumătră!; băieţaş!; fetiţă!; puişor!; Ionică!* etc.

– cu determinante obligatorii: *stimate domn!; dragă prieten!; prieten drag!* etc.

b) este omonim cu nominativul articulat enclitic. Această formă a cazului vocativ se foloseşte numai cu determinante genitivale sau adjectivale: *băiatul mamei!; fata mamei!; copilul meu!; scumpa mea!; odorul meu!* etc.

c) se constituie cu ajutorul următoarelor desinenţe:

-e: *băiete!; bărbate!; căpitane!; cetăţene!; copile!; nepoate!; prietene!; tinere!; vere!; Ioane!; Alexandre!; Bogdane!* etc.

-o: *bunico!; fetiţo!; iubito!; scumpo; soro!; vulpeo!* etc.

-ule: *băiatule!; bunicule!; domnule!; fiule!; iubitule!; omule!; puiule!; unchiule!; Radule!* etc.

3. La plural, cazul vocativ:

a) este omonim cu nominativul plural nearticulat, fiind folosit:

– fără determinante obligatorii: *băieţi!; copii!; prieteni!; concetăţeni!; ostaşi!* etc.

– cu determinante obligatorii sau coordonat cu un alt vocativ: *oameni buni!; scumpele mele fete!; băieţi şi fete!; fraţi şi surori!; colegi şi colege!* etc.

b) este omonim cu nominativul plural articulat enclitic. Este folosit numai cu determinante: *băieţii mamei!; copiii mei!; fetele mele!* etc.

c) este omonim cu genitiv-dativul plural articulat enclitic: *băieţilor!; fetelor!; fraţilor!; surorilor!; doamnelor!; domnişoarelor!; domnilor!* etc.

Notă. Este de observat că nu toate aceste forme sunt la fel de frecvente în vorbire. În limba contemporană, tot mai des se întrebuinţează vocativul omonim cu nominativ-acuzativul articulat enclitic.

Exerciţii

Exerciţiul 18. Identificaţi în textele de mai jos substantivele şi spuneţi la ce caz sunt ele.

1. Căprioara îl linge, şi limba ei subţire culcă uşor blana moale, mătăsoasă a iedului. (Em. Gârleanu). 2. Pe mirişti, luna ştirbă vărsa o lucire slabă. (M. Sadoveanu). 3. Aşa, într-o toamnă ca asta, duceam vinuri la ţinutul Sucevei. (M. Sadoveanu). 4. În faţa ei, de sub o cetină, ochii lupului străluceau lacomi. (Em. Gârleanu). 5. Şi când ne-a văzut bunica, de bucurie a şi tras un bocet. (I. Creangă). 6. Este un copil care crede că mama şi tata sunt eterni. (G. Călinescu). 7. Aici îşi punea bătrâna profesoară micile ei provizii, de a căror dispariţie vorbea bărbatului îngândurat. (G. Călinescu)

Exerciţiul 19. Identificaţi substantivele la cazul genitiv precedate de articolul posesiv. Indicaţi printr-o săgeată cuvântul cu care se acordă articolul posesiv. Analizaţi genul şi numărul articolului posesiv şi al substantivului cu care se face acordul.

1. Peste trei zile toată preajma era îmbrăcată în haina albă şi rece a iernii. (I. Al. Brătes-

cu-Voineşti). 2. Şi totuşi, îndată ce se trezi fluturele, în răcoarea umedă a dimineţii, i se păru că dormise de când lumea. (I. Agărbiceanu). 3. La marginea dinspre miazănoapte a oraşului, pe malul iazului, e o grădină frumoasă în care sunt patru clădiri mari: a tribunalului, a prefecturii, a judecătoriei şi a casieriei. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 4. Fără îndoială că cel mai bun semn al civilizaţiei nu e tunul, nici nitroglicerina, ci o vorbă de duh. (M. Sadoveanu). 5. Aşa merseră o vreme, într-o liniştе deplină, prin mirosul umed al pădurii. (M. Sadoveanu). 6. Mai departe, cât ţine ţara, alte moşii, alţi boieri. Munţii, ai boierilor. Ale boierilor sunt şi apele. (Z. Stancu). 7. Vaporul spintecă netezişul apei, aurit de cele din urmă raze ale soarelui. (Al. Vlahuţă)

Exerciţiul 20. Completaţi spaţiile punctate cu formele corespunzătoare ale articolului posesiv.

1. Pe mirişti şi pe şesuri alunecă încet umbrele călătoare ... norilor. (Al. Vlahuţă). 2. Gâlgâitul trudit ... apei rătăcea prin aer ca tânguirile neînţelese ... unor oameni prăpădiţi de nevoi. (L. Rebreanu). 3. De treci codri de aramă, de departe vezi albind ş-auzi mândra glăsuire ... pădurii de argint. (M. Eminescu). 4. Pretutindeni, suflarea de foc ... toamnei pustiise viaţa. (M. Sadoveanu). 5. Bologa, aducându-şi aminte de îngrijorarea de deunăzi ... căpitanului, se miră văzându-l foarte senin şi zâmbitor, cu o mulţumire în ochi aproape provocatoare. (L. Rebreanu). 6. Când intrarăm în sufragerie, însetaţi, plini de foame şi de frig, ne izbi deodată lumina vie ... lumânărilor. (M. Sadoveanu). 7. Afară pornise vântul răsunător ... toamnei, trecea cu suspine slabe prin copacii fără frunze şi prin ganguri negre. (M. Sadoveanu). 8. Vorbele de deunăzi ... copistului îi răsunau în urechi iarăşi, parcă mai înfricoşătoare. (L. Rebreanu)

§ 7. Declinarea substantivelor

1. Totalitatea formelor prin care se exprimă categoriile gramaticale ale substantivului constituie f l e x i u n e a sau d e c l i n a r e a lui. Substantivul în limba română se declină numai cu ajutorul articolului substantival, de aceea se disting două tipuri de declinare: a) declinarea cu articol nehotărât şi b) declinarea cu articol hotărât.

2. În acelaşi timp, există trei modele de declinare:

a) declinarea substantivelor masculine;

b) declinarea substantivelor feminine;

c) declinarea substantivelor neutre. Această de la urmă declinare ar putea fi definită drept declinare mixtă, deoarece substantivele neutre se declină la singular după modelul substantivelor masculine, iar la plural, după cel al substantivelor feminine.

Declinarea cu articol nehotărât

	Singular		
Cazul	Masculin	Feminin	Neutru
N.	*un băiat*	*o fată*	*un teatru*
G.	(*al, a, ai, ale*) *unui băiat*	(*al, a, ai, ale*) *unei fete*	(*al, a, ai, ale*) *unui teatru*
D.	*unui băiat*	*unei fete*	*unui teatru*
A.	(*pe*) *un băiat*	(*pe*) *o fată*	*un teatru*
V.	–	–	–

Plural

Cazul	Masculin	Feminin	Neutru
N.	*nişte băieţi*	*nişte fete*	*nişte teatre*
G.	(*al, a, ai, ale*) *unor băieţi*	(*al, a, ai, ale*) *unor fete*	(*al, a, ai, ale*) *unor teatre*
D.	*unor băieţi*	*unor fete*	*unor teatre*
A.	(*pe*) *nişte băieţi*	(*pe*) *nişte fete*	*nişte teatre*
V.	–	–	–

Declinarea cu articol hotărât

Singular

Cazul	Masculin	Feminin	Neutru
N.	*băiatul*	*fata*	*teatrul*
G.	(*al, a, ai, ale*) *băiatului*	(*al, a, ai, ale*) *fetei*	(*al, a, ai, ale*) *teatrului*
D.	*băiatului*	*fetei*	*teatrului*
A.	(*pe*) *băiatul*	(*pe*) *fata*	*teatrul*
V.	*băiete!; băiatule!*	*fată!; fato!*	–

Plural

Cazul	Masculin	Feminin	Neutru
N.	*băieţii*	*fetele*	*teatrele*
G.	(*al, a, ai, ale*) *băieţilor*	(*al, a, ai, ale*) *fetelor*	(*al, a, ai, ale*) *teatrelor*
D.	*băieţilor*	*fetelor*	*teatrelor*
A.	(*pe*) *băieţii*	(*pe*) *fetele*	*teatrele*
V.	*băieţi!; băieţilor!*	*fetelor!*	–

Declinarea substantivelor nearticulabile enclitic

1. Din categoria substantivelor care nu se îmbină cu articolul hotărât fac parte:

a) substantivele proprii masculine nume de persoane (*Andrei, Gheorghe, Radu, Ştefănescu* etc.);

b) unele substantive proprii feminine nume de persoană (*Carmen, Jeni, Lili, Mimi* etc.);

c) unele substantive comune simple sau compuse (*nene, tanti, vodă, flămânzilă, ochilă, sărăcilă, michiduţă, ianuarie, februarie, martie, pierde-vară* etc.).

2. Genitiv-dativul acestor substantive, care se folosesc numai cu forma de singular, se exprimă cu ajutorul elementului proclitic *lui*:

N.	*Ştefan*	*Carmen*	*iunie*
G.	(*al, a, ai, ale*) *lui Ştefan*	(*al, a, ai, ale*) *lui Carmen*	(*al, a, ai, ale*) *lui iunie*
D.	*lui Ştefan*	*lui Carmen*	*lui iunie*
A.	*Ştefan*	*Carmen*	*iunie*

Tot cu elementul proclitic *lui* se formează şi genitiv-dativul unor substantive comune termeni de rudenie când sunt însoţite de adjective posesive conjuncte: *lui frate-meu, lui tată-tău, lui bunicu-său.*

Notă. Pentru câteva dintre aceste substantive sunt posibile două forme de G.D.: una cu articolul hotărât enclitic şi alta cu elementul proclitic *lui*:

G.D. *badei / lui badea* *tatei / lui tata* *tătucăi / lui tătuca*

§ 8. Condiţiile de întrebuinţare şi funcţiile sintactice ale cazurilor

1. Cazul substantivelor este strâns legat de prepoziţie. Se disting, pe de o parte, forme cazuale neînsoţite de o anumită prepoziţie (cazuri n e p r e p o z i ţ i o n a l e) şi, pe de alta, forme cazuale impuse substantivului de o prepoziţie sau de o locuţiune prepoziţională (cazuri p r e p o z i ţ i o n a l e).

Dintre cele cinci cazuri, numai nominativul şi vocativul nu se folosesc în construcţie cu o prepoziţie, celelalte cazuri – genitiv, dativ, acuzativ – pot fi întrebuinţate atât fără prepoziţii, cât şi în îmbinare cu o prepoziţie.

Nominativul

2. Substantivul în n o m i n a t i v este independent sintactic, nu poate fi folosit în construcţie cu o prepoziţie şi îndeplineşte următoarele funcţii sintactice:

a) subiect: ***Cerul** se limpezi.* (Z. Stancu)

b) nume predicativ: *Taica era **pădurar**.* (V. Eftimiu)

d) apoziţie: *Mare fu uimirea şi bucuria lui Făt-Frumos când găsi de partea cealaltă a podului pe însuşi tatăl-său, **împăratul**.* (V. Eftimiu)

Genitivul

3. Substantivul în g e n i t i v fără prepoziţie are ca termen determinat un substantiv şi poate îndeplini funcţiile sintactice de:

a) atribut: *Pe urmă privirile **copiilor** se întorc spre mama lor.* (Camil Petrescu)

b) nume predicativ: *Cartea este **a profesorului**. Lucrarea cea mai reuşită a fost **a studentului** anului trei.*

Substantivul în cazul genitiv precedat de o prepoziţie sau de o locuţiune prepoziţională poate fi:

a) nume predicativ: *Popoarele sunt **contra tiraniei**.*

b) atribut: *Într-o clipire toată fiinţa lui Titu se schimbă într-o ură cumplită **împotriva învăţătorului**.* (L. Rebreanu)

b) complement indirect: *Şi se repezi ca un uliu **asupra cumnatului**.* (M. Preda)

c) complement circumstanţial de cauză: ***Din cauza furtunii**, calea ferată a devenit impracticabilă.*

Dativul

4. Substantivul în d a t i v fără prepoziţie este cerut: a) de un verb: *Harap-Alb mulţumeşte **furnicii** pentru ajutorul făgăduit.* (I. Creangă), b) uneori, de un adjectiv: *Pretutindeni stăpânea tăcerea prielnică **somnului.*** (Z. Stancu) sau c) de un substantiv de origine verbală (*acordarea de premii învingătorilor*). El poate îndeplini următoarele funcţii sintactice:

a) complement indirect: *Dădu o poruncă ascuţită **argatului** molâu şi somnoros.* (Cezar Petrescu)

b) apoziţie: *De aceea vă spun: plecaţi-vă de bună voie lui, **împăratului** tuturora!* (V. Eftimiu)

Substantivul în dativ construit cu o prepoziţie poate fi:

a) complement instrumental: *A reuşit datorită **prietenilor** săi.*

b) complement circumstanţial de cauză: *Munţii Carpaţi sunt mai uşor de trecut decât Alpii, datorită numeroaselor **trecători.***

Acuzativul

5. Substantivul în a c u z a t i v fără prepoziţie poate avea următoarele funcţii sintactice:

a) complement direct. Determină un verb tranzitiv şi este exprimat prin nume de inanimate (*Aştept **trenul***), nume de animale (*Vânătorul a împuşcat **un iepure.***) sau prin nume de persoane neidentificate (*Ţăranii au prins **un hoţ.***)

b) element predicativ suplimentar: *În curând tot judeţul l-a consacrat **poet.*** (L. Rebreanu)

c) complement circumstanţial:

– de loc: *Am mers **o cale** lungă.*

– de timp: *L-am căutat **o zi** întreagă. Şi au stat acolo trei **zile** şi trei **nopţi**.* (Camil Petrescu); *N-au să mă ţină aici **o viaţă** de om.* (L. Rebreanu)

– de mod: *S-a supărat **foc**.*

Substantivul în acuzativ precedat de o prepoziţie sau de o locuţiune prepoziţională poate îndeplini următoarele funcţii sintactice:

a) complement direct: *Nevoia-l face **pe om** hoţ şi scoate lupul din pădure.* (Folclor)

b) apoziţie: *Pe ea, **pe Veronica**, judecata o dovedise nevinovată.* (I. Agârbiceanu)

c) nume predicativ: *Vorba e **de argint**, tăcerea e **de aur**.* (Folclor)

d) atribut: *Lacătul **de la uşa** tinzii fu găsit deschis.* (I. Agârbiceanu)

e) complement indirect: *Toţi râd **de gluma** potrivită.* (Camil Petrescu); ***Din nebunia** străină să înveţi minte.* (Folclor)

f) complement de agent: *Însă omul e totdeauna pândit **de primejdii.*** (Z. Stancu); *Am fost chemat în cancelarie **de părintele** Dobre, profesorul nostru de religie.* (M. Preda)

g) complement instrumental: *Veronica îşi ştergea sudoarea de pe frunte **cu năframa.*** (I. Agârbiceanu)

h) complement sociativ: *Vei săpa sare, la ocnă, **împreună cu ţiganii** robi.* (E. Camilar); *Domnu Toma s-a întors în sat **cu străjerul.*** (M. Sadoveanu)

i) complemente circumstanţiale:

– de loc: *Plecă din vreme **la gară.*** (L. Rebreanu)

– de timp: ***În zori**, bolnavul adormi.* (L. Demetrius)

– de mod: *Ursul nu joacă **de bunăvoie.*** (Folclor)

– de cauză: *Calul tresări **de spaimă.*** (M. Sadoveanu)

– opoziţional: ***În loc de dreptate**, ne-am ales cu batjocura şi cu averea luată.* (V. Eftimiu)

Vocativul

6. V o c a t i v u l exprimă o chemare adresată unei persoane. Din punct de vedere gramatical, vocativul constituie o propoziţie neanalizabilă: *Acum, **copii**, ascultaţi povestea până la căpăt.* (V. Eftimiu).

În limbajul familiar, vocativul poate fi însoţit de o anumită interjecţie, împreună cu care formează o unitate intonaţională: ***Mă fraţilor****, spuneţi, mă, ce ştiţi?* (Camil Petrescu)

§ 9. Locuţiunile substantivale

Locuţiunile substantivale sunt grupuri de cuvinte cu sens unitar având valoarea unei singure părţi de vorbire. La nivelul enunţului ele se comportă ca un substantiv, îndeplinind funcţiile sintactice caracteristice acestei părţi de vorbire: *aducere aminte, băgare de seamă, încetare din viaţă, părere de rău, ţinere de minte, punct de vedere* etc.

Exerciţii

Exerciţiul 21. Identificaţi substantivele la cazul nominativ şi precizaţi funcţia lor sintactică.

1. Bunicul venea spre casă. (I. Teodoreanu). 2. Tudorel era un ciobănaş de vreo zece anişori. (V. Eftimiu). 3. Fusese furtună; de patru zile niciun vapor nu intrase în port; valurile încă nu se potoliseră. (J. Bart). 4. Viaţa curge ca un fluviu imens şi noi suntem viaţa. (D. Anghel). 5. Numai să nu uite avocatul să vorbească cu directorul. (L. Rebreanu). 6. Calea cea mai bună e totdeauna calea mijlocie. (V. Eftimiu). 7. Căzuse peste ţară iarnă grea, aspră, crâncenă. (Z. Stancu). 8. Viaţa e a celor tineri şi puternici. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 22. Identificaţi substantivele la cazul genitiv şi precizaţi funcţia lor sintactică. Spuneţi la ce întrebare răspunde substantivul în genitiv şi ce parte de vorbire este cuvântul determinat.

1. Şi în tăcerea poieniţelor, pe un gheb de pădureţ bătrân, o ciocănitoare vesti sosirea drumeţilor. (M. Sadoveanu). 2. Ce pace şi linişte era sub bolta stejarilor bătrâni! (I. Agârbiceanu). 3. Uneori tânăra nevastă scotea leagănul în grădină, la umbra unui măr. (I. Agârbiceanu). 4. O adiere dulce de vânt, care venea dinspre largul mării, răcorea fruntea pescarului şi se juca nebunatic printre şuviţele lui de păr cărunt. (J. Bart). 5. Toate parcă se pregătesc să treacă din lumea realităţii în lumea basmelor. (Al. Vlahuţă). 6. Îndoiala bătrânului se strecurase în sufletul tânărului. (D. Zamfirescu)

Exerciţiul 23. Identificaţi substantivele la cazul dativ şi precizaţi funcţia lor sintactică.

1. Bunica, în fiecare seară, spune nepoţilor o poveste. (M. Sadoveanu). 2. Aproape de bătrâneţe, Verde-împărat scrie carte fratelui său... (I. Creangă). 3. Străinilor voi nu le-aţi spus că doine ca a noastre nu-s? (G. Coşbuc). 4. Aş fi vrut să-l mângâi într-un fel, dar numi venea-n minte ce-aş putea spune unui copil. (M. Sadoveanu). 5. După ce-i dădu copilului de mâncare, bunicul ieşi în curte, cercetă şi el cerul. (I. Agârbiceanu). 6. Şi, dacă o fi totuşi să cadă, să se întâmple aşa cum se cuvine unui războinic dac, cu faţa la duşman. (Al. Mitru). 7. Câteva clipe după asta, Sineşti a cerut soţiei lui cheia de la casetă... (Camil Petrescu). 8. Vacanţa mea trebuia să fie închinată studiului şi preparării pentru un examen de toamnă. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 24. Identificaţi substantivele la cazul acuzativ şi precizaţi funcţia lor sintactică.

1. Şi iarna era tot mai grea, în pădure urlau lupii de foame. (G. Bogza). 2. Nevasta ţăranului aducea de la râu găleţi cu apă. (G. Călinescu). 3. Din frumuseţea ei de odinioară n-au

mai rămas decât urme şi amintiri. (L. Rebreanu). 4. Câinele îmbătrâneşte de drum şi nebunul de grija altora. (Folclor). 5. Cu ţăranii se purta corect fără a se amesteca prea mult cu ei. (L. Rebreanu). 6. Lily şi-a pus mâinile la urechi şi cu ochii ei mari plini de lacrimi n-a vrut să asculte nimic. (G. Călinescu). 7. În frunzele moarte din marginea unei râpi, Vitoria găsi clopoţei albi. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 25. Identificaţi substantivele la cazul vocativ. Analizaţi forma lor şi explicaţi întrebuinţarea semnelor de punctuaţie.

1. Bun întâlnişul, voinice! Nu ai trebuinţă de slugă la drum? (I. Creangă). 2. De ce să nu cânte, prietene, dacă aşa le place? (L. Rebreanu). 3. Vezi tu, soro, sunt oameni răi care nu pot suferi ca alţii să fie buni. (I. Agârbiceanu). 4. Hai, băieţi, pe deal în sus să ne dăm cu săniuţa! (G. Coşbuc). 5. Un scaiete zăpăcit îl întreabă: – Ce e, frate? (G. Topârceanu). 6. Băiete, zise munteanca, leagă-ţi calul de un mesteacăn, cum fac şi eu. (M. Sadoveanu). 7. Omule, nicio picătură din suferinţa poporului ăsta nu e pierdută pentru socoteală. (Camil Petrescu)

Exerciţiu recapitulativ

Exerciţiul 26. Analizaţi morfologic substantivele din textele de mai jos respectând următoarea schemă:

1. Partea de vorbire	– substantiv
2. Clasa lexico-gramaticală	– substantiv: comun / propriu / concret / abstract / animat / inanimat
3. Clasa flexionară	– genul: masculin / feminin / neutru
4. Categoriile morfologice	– numărul / cazul / categoria determinări (sau substantiv invariabil în raport cu aceste categorii)
5. Funcţia sintactică	– subiect / atribut / nume predicativ / element predicativ suplimentar / complement

1. Era o zi mohorâtă, fără soare, şi vântul sufla dinspre munţii depărtării. (M. Sadoveanu). 2. Suflările iernii umpleau văzduhul de fiori; de departe veneau bubuituri înăbuşite, izbucniri mai grele ale vijeliei. (M. Sadoveanu). 3. Astfel îi spuse cum a aflat de la un căpitan ungur, că Bologa e român, dar ofiţer model şi patriot incomparabil. (L. Rebreanu). 4. Se aşezară la masă, întinseră hărţile, se sfătuiră, văzură unde a apărut reflectorul ultima dată şi chibzuiră unde trebuie să apară la noapte, aprinseră un muc de lumânare, făcură socoteli şi planuri de tragere... (L. Rebreanu). 5. O dragoste mare îi înfiora sufletul. (L. Rebreanu). 6. Firul de iarbă îşi face drum prin bulgării de pământ, ocoleşte bolovanii de piatră şi iese la soare, fără a se întreba dacă va fi sau nu călcat în picioare. (G. Călinescu). 7. Solului nu i se taie capul. (C. Negruzzi). 8. Tatăl adună paiele ca aurul, fiul risipeşte aurul ca paiele. (Folclor). 9. Timpul trece ca o sanie fugărită de lupi. (I. Teodoreanu). 5. Flăcăul privea lumina făcliei. (M. Sadoveanu). 10. Un cârd de raţe îi trecu peste cap şi se lăsă în luminişul de alături, înspumând apa cu aripile. (D. Zamfirescu). 11. Schelele negre, cazanele roşii, bălţile de catran şi fumul vârtos erau arătări străine şi nepotrivite locului. (Cezar Petrescu)

ADJECTIVUL

§ 10. Definiţie. Caracteristică generală

A d j e c t i v u l este partea de vorbire care denumeşte î n s u ş i r i ale obiectelor, şi anume: dimensiunea (*mare, mic*), forma (*drept, strâmb*), culoarea (*alb, negru*), greutatea (*uşor, greu*) etc.

Adjectivul se caracterizează prin categoria gradelor de comparaţie şi îşi poate schimba forma după gen, număr şi caz pentru a se acorda cu substantivul determinat.

În propoziţie, adjectivul, cel mai adesea, poate fi atribut sau nume predicativ.

§ 11. Clasificarea adjectivelor

1. După înţeles, adjectivele se împart în: a) adjective c a l i f i c a t i v e sau propriu-zise şi b) adjective d e t e r m i n a t i v e .

Adjectivele calificative denumesc calităţi ale obiectelor: *bun, frumos, înalt, verde, ciobănesc, tineresc* etc.

Adjectivele determinative sunt provenite din alte părţi de vorbire prin schimbarea valorii gramaticale. Există următoarele feluri de adjective determinative:

a) adjective p r o n o m i n a l e . Spre deosebire de pronumele de la care provin, adjectivele pronominale nu înlocuiesc substantivul, ci îl determină. Se disting următoarele tipuri de adjective pronominale: adjective posesive (*ţara mea*), adjective de întărire (*împăratul însuşi*), adjective interogativ-relative (*care copil, ce cărţi*), adjective nehotărâte (*orice elev, fiecare om*), adjective negative (*nicio clipă*);

b) adjective p a r t i c i p i a l e : *iarbă înverzită, oameni cunoscuţi, zi aşteptată;*

c) adjective p r o v e n i t e d i n a d v e r b e : *aşa oameni, asemenea întrebare;*

d) adjective p r o v e n i t e d i n g e r u n z i i : *ordine crescândă, rană sângerândă, case fumegânde.*

2. Există şi o altă clasificare a adjectivelor din punctul de vedere al conţinutului. Este vorba de împărţirea adjectivelor în:

a) adjective c a l i f i c a t i v e (denumesc însuşiri care ţin de natura internă a obiectelor, cum ar fi cele referitoare la culoare, dimensiune, formă, temperatură, gust, vârstă, starea fizică, starea emoţională etc.: *alb, negru, mare, mic, strâmb, drept, cald, rece, dulce, sărat, tânăr, bătrân, vesel, trist* etc.);

b) adjective r e l a t i v e (denumesc caracteristici ale obiectelor prin raportare la alte obiecte, acţiuni sau circumstanţe: *copilăresc, bărbătesc, studenţesc, omenesc, muntos, zburător, plutitor, visător, aerian, marin, nocturn, săptămânal, primăvăratic* etc.).

Exerciţii

Exerciţiul 27. Scoateţi, pe două coloane, adjectivele calificative şi cele determinative din textele de mai jos.

1. Viaţa nouă, tânără, vijelioasă înviora năvalnic înfăţişarea pământului. (L. Rebreanu). 2. Căprioara îl linge, şi limba ei subţire culcă uşor blana moale, mătăsoasă a iedului. (Em. Gârleanu). 3. O albină rătăcită se ţine morţiş de plugar şi el o alungă, înfuriat, cu mâna. (Em. Gârleanu). 4. Apoi, cu ochii închişi, bouleanul rămâne în soare, încremenit, cu genun-

chiul piciorului drept îndoit, gata să urnească iarăşi plugul pe brazdă. (Em. Gârleanu). 5. Puternic sufla vântul tomnatic. (Em. Gârleanu). 6. Mestecenii bătrâni şi pletoşi cu trunchiuri netede şi albe, uitându-se, parcă, în apa de sub stânca pe care se născuseră, atingeau cu vârfurile celor din urmă ramuri crestele fugătoare ale undelor. (C. Hogaş). 8. Mama lui vitregă ne ieşi întru întâmpinare; era o femeie înaltă, bine făcută, cu nasul drept şi potrivit. (C. Hogaş). 9. O pădure trosnind în flăcări e o întâmplare nefericită, dar ce privelişte măreaţă! (G. Călinescu)

§ 12. Categoriile gramaticale. Genul şi numărul

1. Adjectivele au două g e n u r i (masculin şi feminin) şi două n u m e r e (singular şi plural). Adjectivul îşi schimbă forma după gen şi după numere pentru a se acorda cu substantivul determinat:

m.: *un băiat* ***înalt*** *– nişte băieţi* ***înalţi*** f.: *o fată* ***înaltă*** *– nişte fete* ***înalte***

Când însoţesc un substantiv neutru, adjectivele au la singular forma de masculin, iar la plural, forma de feminin: *un pisc* ***înalt*** (m.) *– nişte piscuri* ***înalte*** (f.).

În funcţie de capacitatea lor de a-şi schimba forma după genuri şi numere, adjectivele se împart în două clase: a) adjective v a r i a b i l e şi b) adjective i n v a r i a b i l e .

Adjectivele variabile. După numărul de forme prin care se exprimă categoriile de gen şi de număr, adjectivele variabile se împart în trei clase flexionare:

- adjective cu 4 forme;
- adjective cu 3 forme;
- adjective cu 2 forme.

La cazul nominativ, adjectivele variabile au următoarele desinenţe de gen şi de număr:

a) Adjective cu 4 forme:

Singular		Plural		Singular		Plural	
m.	f.	m.	f.	m. (*băiat*)	f. (*fată*)	m. (*băieţi*)	f. (*fete*)
-Ø	***-ă***	***-i***	***-e***	*bun*	*bună*	*buni*	*bune*
-u	***-ă***	***-i***	***-e***	*simplu*	*simplă*	*simpli*	*simple*

b) Adjective cu 3 forme:

Singular		Plural		Singular		Plural	
m.	f.	m.	f.	m. (*băiat*)	f. (*fată*)	m. (*băieţi*)	f. (*fete*)
-Ø	***-ă***	***-i***	***-i***	*mic*	*mică*	*mici*	*mici*
-u	***-e***	***-i***	***-i***	*viu*	*vie*	*vii*	*vii*
-Ø	***-e***	***-i***	***-e***	*visător*	*visătoare*	*visători*	*visătoare*

c) Adjective cu 2 forme:

Singular		Plural		Singular		Plural	
m.	f.	m.	f.	m. (*băiat*)	f. (*fată*)	m. (*băieţi*)	f. (*fete*)
-e	***-e***	***-i***	***-i***	*mare*	*mare*	*mari*	*mari*
-i	***-e***	***-i***	***-e***	*dibaci*	*dibace*	*dibaci*	*dibace*
-Ø	***-e***	***-Ø***	***-e***	*vioi*	*vioaie*	*vioi*	*vioaie*
-e	***-e***	***-i***	***-e***	*tenace*	*tenace*	*tenaci*	*tenace*

Note. **1.** Adjectivele formate cu sufixul diminutival ***-el*** (*curăţel, mititel, măricel, singurel, tinerel,*

uşurel etc.) exprimă opoziţia de gen şi de număr şi prin schimbarea sufixului. La feminin singular ele au două sufixe: unul mai frecvent ***-ică*** şi altul mai rar ***-ea***, admis doar de unele adjective: *frumuşel* (m., sg.) – *frumuşei* (m., pl.) – *frumuşică* (*frumuşea*) (f., sg.) – *frumuşele* (f., pl.);

2. Câteva adjective au desinenţe de gen şi de număr specifice. Acestea sunt:

a) adjectivele neregulate cu 4 forme:

greu (m., sg.) – *grei* (m., pl.) – *grea* (f., sg.) – *grele* (f., pl.);

rău (m., sg.) – *răi* (m., pl.) – *rea* (f., sg.) – *rele* (f., pl.);

b) adjectivele neregulate cu 3 forme:

nou (m., sg.) – *noi* (m., pl.) – *nouă* (f., pl.) – *noi* (f., pl.);

roşu (m., sg.) – *roşii* (m., pl.) – *roşie* (f., sg.) – *roşii* (f., pl.);

june (m., sg.) – *juni* (m., pl.) – *june* (f., sg.) – *june* (f., pl.).

Adjectivele invariabile au o formă unică pentru ambele genuri şi numere. Cele mai frecvente adjective invariabile sunt: *acătării, anume, asemenea, aşa, atare, atroce, bej, bleu, bleumarin, bordo, color, coşcogea, crem, cumsecade, doldora, eficace, feroce, gata, get-beget, gri, kaki, maro, motrice, mov, oliv, perspicace, precoce, propice, roz, sadea, vivace* etc.

2. Alternanţa sunetelor. Opoziţia de gen şi de număr la adjective este marcată suplimentar prin alternanţa sunetelor. În general, alternanţele care se produc în rădăcina adjectivelor sunt identice cu cele care au loc în rădăcina substantivelor:

● alternanţe vocalice: *ă/e: proaspă**e**t – proaspe**ţ**i; e/a: deş**e**rt – deş**a**rtă; e/ea: dr**e**pt – dr**ea**ptă; ea/e: bet**ea**g – bet**e**gi; â/i: t**â**năr – t**i**neri; o/oa: bucur**o**s – bucur**oa**să;*

● alternanţe consonantice: *c/c(i): mi**c** – mi**c**i; g/g(i): dra**g** – dra**g**i; d/z: şubre**d** – şubre**z**i; g/g(i): între**g** – între**g**i; l/Ø: moa**l**e – moi; s/ş: frumo**s** – frumo**ş**i; st/şt: mode**st** – mode**şt**i; str/ştr: alba**str**u – alba**ştr**i; t/ţ: drep**t** – drep**ţ**i; z/j: vitea**z** – vite**j**i.*

Exerciţii

Exerciţiul 28. Identificaţi adjectivele şi scrieţi-le în următoarele coloane: a) adjective cu patru forme, b) adjective cu 3 forme, c) adjective cu 2 forme şi d) adjective invariabile.

1. Cerul prevestea o noapte furtunoasă; prin întuneric ajungea până la noi fâşâitul colosal al vântului, care se scurgea ca o mare aeriană printre frunzişul ascuţit al codrilor de brazi. (C. Hogaş). 2. Munţii păduroşi, ce se ridicau de o parte şi de alta, formau o alee pitorească de mesteceni blonzi şi de brazi posomorâţi. (C. Hogaş). 3. Ochii mari, profunzi şi negri ca nişte boabe enorme de struguri, îi dădeau un aer ştrengăresc de fiică alintată. (G. Călinescu). 4. Tu de asemenea eşti un băiat cumsecade, cuminte, aşezat... (L. Rebreanu). 5. Era un om înalt, slab, bărbos, cu ochii albaştri. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 29. Precizaţi genul şi numărul adjectivelor din textele de mai jos.

1. O ploaie rece şi subţire cădea neîntrerupt şi-n văi şi pe dealuri plutea ceaţă lăptoasă. Pământul desfundat era moale şi cleios. Prin văzduhul închis veneau, de departe, împuşcături înăbuşite. (M. Sadoveanu). 2. În locul zilelor mari şi frumoase au venit zile mici şi posomorâte. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 3. Câteva zile soarele nu se arătă din bolta sură şi neclintită. (I. Agârbiceanu). 4. Prin văzduhul sur vâslea spre asfinţit un cârd de gâşte sălbatice, cu ţipete aspre. (M. Sadoveanu). 5. Munca are rădăcini amare, dar fructe dulci. (Folclor)

Exerciţiul 30. Identificaţi adjectivele din textele de mai jos, arătaţi substantivul determinat şi explicaţi acordul adjectivului cu acesta.

1. Pe spinarea unui bivol, mare, negru, fioros, se plimba o coţofană... (G. Topârceanu). 2. Mă-ntorc şi văz pe maiorul alb, cu ochii pierduţi şi cu drăgălaşa lui figură strâmbată. (I. L. Caragiale). 3. Sufla un vânt aspru, tomnatic, sub cerul cenuşiu fără stele. (L. Rebreanu). 4. Drumul lung şi neted şerpuieşte pe malul drept al Oltului. (Al. Vlahuţă). 5. A doua zi spre seară, trecură Oltul şi poposiră într-un sat aproape pustiu, cu casele mici, posomorâte. (L. Rebreanu). 6. Încolo, era corect îmbrăcat şi folosea un limbaj cult, ireproşabil, adesea fin, însă fără nicio expresie neobişnuită. (G. Călinescu)

§ 13. Cazul

1. Ca şi la substantiv, la adjectiv se delimitează aceleaşi cinci cazuri. Sub aspectul formei, cazurile la adjectiv sunt, de cele mai multe ori, omonime.

2. D e s i n e n ţ a **.** Modificarea desinenţei după caz la adjectiv depinde de genul substantivului determinat. Din acest punct de vedere, se disting următoarele două situaţii:

a) când determină un substantiv masculin sau neutru, adjectivele au o desinenţă pentru toate cazurile la singular şi alta pentru toate cazurile la plural:

	Singular	Plural
N.A.	*un prieten bun*	*nişte prieteni bun**i***
G.D.	*unui prieten bun*	*unor prieteni bun**i***

b) când determină un substantiv feminin, adjectivele au, de obicei, două desinenţe de caz la singular (una pentru nominativ-acuzativ şi alta pentru genitiv-dativ) şi o desinenţă pentru toate cazurile la plural:

	Singular	Plural
N.A.	*o prietenă bun**ă***	*nişte prietene bun**e***
G.D.	*unei prietene bun**e***	*unor prietene bun**e***

Notă. Din cauza omonimiei formei de singular cu cea de plural, unele adjective au şi la feminin singular o desinenţă unică pentru toate cazurile. Din această categorie fac parte: a) unele adjective cu 3 forme de tipul *ascultătoare, instantanee*; b) unele adjective cu 2 forme de tipul *dibace, vioaie, tenace* şi c) toate adjectivele invariabile.

Model de declinare

	Singular	Plural
N.A.	*o fată ascultătoare*	*nişte fete ascultătoare*
G.D.	*unei fete ascultătoare*	*unor fete ascultătoare*

3. A l t e r n a n ţ a s u n e t e l o r marchează suplimentar distincţia între cele două perechi de cazuri – N.A. şi G.D. – la adjectivele cu desinenţă variabilă după caz la feminin singular:

	Singular	Plural
N.A.	*o pisică n**ea**gră*	*o frunză ver**d**e*
G.D.	*unei pisici n**e**gre*	*unei frunze ver**z**i*

Mijloace suplimentare de exprimare a categoriilor gramaticale ale adjectivului

4. A r t i c o l u l a d j e c t i v a l (***cel, cea, cei, cele***) este variabil după gen, număr şi caz, având următoarele forme:

Cazul	Masculin		Feminin	
	singular	plural	singular	plural
N.A.	***cel***	***cei***	***cea***	***cele***
G.D.	***celui***	***celor***	***celei***	***celor***

Articolul adjectival îndeplineşte următoarele funcţii:

a) serveşte ca element de legătură între adjectiv şi substantivul determinat, care poate fi un substantiv comun articulat hotărât sau un nume propriu: *băiatul cel înalt, fata cea mijlocie, Ştefan cel Mare, Mircea cel Bătrân*; *Fereşte-te de omul cel rău!*

b) este un indice al utilizării cu valoare substantivală a unui adjectiv: *cel sărac, cel leneş, cei mari.*

În ambele situaţii articolul substantival apare şi ca marcă suplimentară a genului, a numărului şi a cazului la adjectiv:

	Masculin		Feminin	
	singular	plural	singular	plural
N.A.	*omul **cel** bun*	*oamenii **cei** buni*	*casa **cea** înaltă*	*casele **cele** înalte*
G.D.	*omului **celui** bun*	*oamenilor **celor** buni*	*casei **cele** înalte*	*caselor **celor** înalte*

5. A r t i c o l u l s u b s t a n t i v a l h o t ă r â t . În cadrul grupului nominal cu structura adjectiv + substantiv, genul, numărul şi cazul adjectivului sunt marcate suplimentar şi prin formele articolului substantival hotărât, care este ataşat totdeauna primului termen al acestui grup:

	Singular	Plural
N.A.	*mare**le** artist*	*mari**i** artişti*
G.D.	*mare**lui** artist*	*mari**lor** artişti*

Cazul vocativ

6. Structura cazului vocativ la adjectiv depinde de poziţia acestuia faţă de substantiv.

● Vocativul adjectivelor aşezate după substantiv este omonim cu N.A. nearticulat: *om bun!, fată frumoasă şi harnică!, oameni buni!* etc.

● Vocativul adjectivelor aşezate înaintea substantivului:

a) este omonim cu forma de N.A. nearticulată: *scumpă mamă!, frumoasă doamnă! dragi părinţi!, stimaţi prieteni!*

b) este omonim cu N.A. articulat *buna mea mamă!, scumpul meu băiat!, dragile mele surori!, scumpele mamei fetiţe!, bunii mei părinţi!*

c) se formează cu ajutorul desinenţei *-e*: *iubite prietene!, stimate domn!, scumpe frate!, sărmane om!*

d) se formează cu ajutorul desinenţei *-ule: bunule prieten!, scumpule părinte!*

Cele mai largi posibilităţi de întrebuinţare le are vocativul egal cu N.A. nearticulat: *scumpă soră!, stimaţi domni!* Vocativul în *-e* este posibil numai de la anumite adjective: *scumpe* (*stimate, iubite, slăvite, ilustre, onorate, tinere*) *prietene!* Vocativul identic cu N.A. articulat enclitic se foloseşte numai cu determinante genitivale sau adjectivale: *scumpa mea soră!*

§ 14. Declinarea adjectivelor

Adjectivul se declină numai împreună cu substantivul determinat. În cursul declinării, adjectivul poate sta după sau înaintea substantivului.

Adjectivul este în urma substantivului

a) pe lângă un substantiv articulat nehotărât

Singular

	Masculin	Feminin	Neutru
N.	*un băiat bun*	*o fată bună*	*un tablou frumos*
G.	*al unui băiat bun*	*al unei fete bune*	*al unui tablou frumos*
D.	*unui băiat bun*	*unei fete bune*	*unui tablou frumos*
A.	(*pe*) *un băiat bun*	(*pe*) *o fată bună*	*un tablou frumos*

Plural

	Masculin	Feminin	Neutru
N.	*nişte băieţi buni*	*nişte fete bune*	*nişte tablouri frumoase*
G.	*al unor băieţi buni*	*al unor fete bune*	*al unor tablouri frumoase*
D.	*unor băieţi buni*	*unor fete bune*	*unor tablouri frumoase*
A.	(*pe*) *nişte băieţi buni*	(*pe*) *nişte fete bune*	*nişte tablouri frumoase*

b) pe lângă un substantiv articulat hotărât

Singular

	Masculin	Feminin	Neutru
N.	*băiatul* (*cel*) *bun*	*fata* (*cea*) *bună*	*tabloul* (*cel*) *frumos*
G.	*al băiatului* (*celui*) *bun*	*al fetei* (*celei*) *bune*	*al tabloului* (*celui*) *frumos*
D.	*băiatului* (*celui*) *bun*	*fetei* (*celei*) *bune*	*tabloului* (*celui*) *frumos*
A.	(*pe*) *băiatul* (*cel*) *bun*	(*pe*) *fata* (*cea*) *bună*	*tabloul* (*cel*) *frumos*

Plural

	Masculin	Feminin	Neutru
N.	*băieţii* (*cei*) *buni*	*fetele* (*cele*) *bune*	*tablourile* (*cele*) *frumoase*
G.	*al băieţilor* (*celor*) *buni*	*al fetelor* (*celor*) *bune*	*al tablourilor* (*celor*) *frumoase*
D.	*băieţilor* (*celor*) *buni*	*fetelor* (*celor*) *bune*	*tablourilor* (*celor*) *frumoase*
A.	(*pe*) *băieţii* (*cei*) *buni*	(*pe*) *fetele* (*cele*) *bune*	*tablourile* (*cele*) *frumoase*

Adjectivul este înaintea substantivului

a) pe lângă un substantiv articulat nehotărât

Singular

	Masculin	Feminin	Neutru
N.	*un bun băiat*	*o bună fată*	*un frumos tablou*
G.	*al unui bun băiat*	*al unei bune fete*	*al unui frumos tablou*
D.	*unui bun băiat*	*unei bune fete*	*unui frumos tablou*
A.	(*pe*) *un bun băiat*	(*pe*) *o bună fată*	*un frumos tablou*

Plural

	Masculin	Feminin	Neutru
N.	*nişte buni băieţi*	*nişte bune fete*	*nişte frumoase tablouri*
G.	*al unor buni băieţi*	*al unor bune fete*	*al unor frumoase tablouri*
D.	*unor buni băieţi*	*unor bune fete*	*unor frumoase tablouri*
A.	(*pe*) *nişte buni băieţi*	(*pe*) *nişte bune fete*	*nişte frumoase tablouri*

b) pe lângă un substantiv articulat hotărât

Singular

	Masculin	Feminin	Neutru
N.	*bunul băiat*	*buna fată*	*frumosul tablou*
G.	*al bunului băiat*	*al bunei fete*	*al frumosului tablou*
D.	*bunului băiat*	*bunei fete*	*frumosului tablou*
A.	(*pe*) *bunul băiat*	(*pe*) *buna fată*	*frumosul tablou*

Plural

	Masculin	Feminin	Neutru
N.	*bunii băieţi*	*bunele fete*	*frumoasele tablouri*
G.	*al bunilor băieţi*	*al bunelor fete*	*al frumoaselor tablouri*
D.	*bunilor băieţi*	*bunelor fete*	*frumoaselor tablouri*
A.	(*pe*) *bunii băieţi*	(*pe*) *bunele fete*	*frumoasele tablouri*

Exerciţii

Exerciţiul 31. Identificaţi adjectivele folosite cu articolul adjectival. Explicaţi cum se face acordul între articol şi adjectiv.

1. A venit primăvara cea veselă, cu ghioceii albi şi toporaşii albaştri. Buburuza cea mică şi roşie a ieşit şi ea din crăpăturile scoarţei copacului. (E. Jianu). 2. Într-o seară, după multă vreme, calul cel tânăr întinse capul, cu ochii cercetători către bătrânul lui tovarăş. (Em. Gârleanu). 3. Ne îngrămădirăm cu toţii la fereastră, ca să vedem pe căpitan apropiindu-se de straşnicul Volbur, calul cel negru, pe care încercase fără izbândă să-l cumpere şi comandantul corpului. (Gib I. Mihăescu). 4. Ca şi mine – în afară de vreo doi-trei gradaţi, care lăsaseră amintiri în orăşelul de-abia părăsit – ceilalţi, cei mărunţi, soldaţii, păreau foarte mulţumiţi de situaţia cea nouă. (Gib I. Mihăescu). 5. Toată lumea aflase aci vâna cea grasă a comorii. (Cezar Petrescu). 6. Eşti ţinta atacurilor, fiindcă legea voastră cea nouă strică prea multe aranjamente. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 32. Analizaţi adjectivele şi precizaţi cazul lor. Stabiliţi care este poziţia lor în raport cu substantivul determinat şi spuneţi dacă sunt sau nu însoţite de articolul hotărât sau nehotărât.

1. Prin fereastra murdară, îngustă cât palma, de-abia pătrunde în odaie lumina sură, bolnavă a zilei întunecoase de toamnă. (Em. Gârleanu). 2. Avem tainice peşteri sub deal şi trăim în ele o viaţă liniştită. (M. Sadoveanu). 3. Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură, prevestind un soare dulce cu lumină şi căldură. (V. Alecsandri). 3. Sfântă muncă de la ţară, izvor sacru de rodire, tu legi omul şi pământul în o dulce înfrăţire. (V. Alecsandri). 4. De aici izvorăşte şi marea noastră putere de rezistenţă înaintea primejdiilor. (Al. Mitru). 5.

Aici se sfârşeşte lunga şi glorioasa călătorie a bătrânului Istru. (Al. Vlahuţă). 6. Flăcăi înalţi, sălbateci jucau cu vuiet mare războinicele jocuri a ginţilor barbare. (G. Coşbuc)

Exerciţiul 33. Analizaţi adjectivele după următorul model.

Adjectivul	Genul	Numărul	Cazul	Termenul regent	Funcţia sintactică

1. Un şir lung de plopi străjuia drumul. (L. Rebreanu). 2. Era un tânăr lucrător subţiratic, cu liniile feţei fine. (G. Călinescu). 3. Fata e drăguţă şi cuminte. (G. Călinescu). 4. Locul era tăcut şi tainic, în rarişte a pădurii. În vale, la jumătatea priporului, printre mestecenii şi fagii subţiri, se vedea satul, alb în livezile albe de floare. (Cezar Petrescu). 5. O amărăciune copleşitoare îl invada, fără a găsi vreo explicaţie serioasă a acestui fenomen. (G. Călinescu). 6. Povestea lui Memy era odioasă, sinistră; dar în fond banală ca oricare alta. (Cezar Petrescu). 7. A lăsat în loc un frate mai mic, bolnăvicios şi molâu. (Cezar Petrescu). 8. Biserica satului, cu hramul la sfântul Ilie, e mică, strâmtă şi săracă. O biată bisericuţă de lemn, cu acoperişul de şindrilă neagră şi putredă, cu icoanele afumate şi cu sfeşnicele de paltin. (Cezar Petrescu)

§ 15. Gradele de comparaţie

1. Gradele de comparaţie exprimă i n t e n s i t a t e a însuşirii unui obiect. Intensitatea unei însuşiri poate fi stabilită: a) în raport cu intensitatea prezentată de aceeaşi însuşire la un alt obiect sau b) în raport cu intensitatea însuşirii la acelaşi obiect văzut în situaţii diferite ale existenţei sale.

a) *Muntele este **mai înalt** decât dealul.* În acest exemplu obiectele care se compară sunt muntele şi dealul, iar însuşirea comună, care însă caracterizează în grade diferite aceste două obiecte, este înălţimea lor.

b) *De data asta, fotbaliştii noştri au fost **mai buni** ca în meciul precedent.* Aici se compară aceeaşi însuşire a aceluiaşi obiect în situaţii diferite.

În cazuri mai rare, se poate compara şi intensitatea a două însuşiri diferite:

Pe cât eşti de viteaz, pe atât eşti de înţelept! (V. Eftimiu). În acest caz se compară două însuşiri – vitejia şi înţelepciunea – ce caracterizează, în aceeaşi măsură, o anumită persoană.

Adjectivele au trei grade de comparaţie:

- gradul c o m p a r a t i v (*mai bun, tot aşa de bun, mai puţin bun*);
- gradul s u p e r l a t i v r e l a t i v (*cel mai bun*);
- gradul s u p e r l a t i v a b s o l u t (*foarte bun*).

Adjective comparabile şi necomparabile

2. Din punctul de vedere al posibilităţii de a avea grade de comparaţie, adjectivele se împart în următoarele trei clase:

- adjective care au grade de comparaţie (adjective c o m p a r a b i l e). Acestea sunt majoritatea adjectivelor calificative care semnifică însuşiri cu intensitate variabilă: *bun, rău, mare, mic, scump, ieftin, tânăr, vechi* etc.
- adjective fără grade de comparaţie (adjective n e c o m p a r a b i l e). Acestea sunt adjectivele cu intensitate constantă. Din această categorie fac parte:

a) adjectivele relative: *civil, francez, mondial, politic, economic, ceresc, ostăşesc, mineral, sportiv, comestibil* etc.

b) adjectivele pronominale: *acesta, acela, celălalt, oricare, fiecare* etc.

c) unele adjective calificative care exprimă însuşiri absolute, invariabile: *mort, viu, mut, orb, rotund, pătrat, conic, prismatic, lichid, solid, brumăriu, roib, murg, şarg, porumbacă* etc.

● adjective care prin însăşi semnificaţia lor lexicală exprimă un anumit grad de comparaţie: *inferior, superior, major, minor, enorm, gigantic, imens, maxim, minim, minuscul, optim, uriaş, vast, arhicunoscut, hipersensibil, răscopt, străvechi, ultramodern* etc. Folosirea acestor adjective la un anumit grad de comparaţie este greşită.

Structura gradelor de comparaţie

3. Gradele de comparaţie ale adjectivelor se formează de la forma-tip a adjectivului (numită tradiţional gradul pozitiv), la care se adaugă următoarele mijloace: adverbele ***mai*** şi ***foarte***, locuţiunea adverbială ***mai puţin*** şi articolul adjectival ***cel, cea, cei, cele***.

Cele trei grade de comparaţie ale adjectivelor au următoarea structură:

Tipul de raport	Gradul comparativ	Gradul superlativ relativ	Gradul superlativ absolut
1) de superioritate	*mai* + adj.	*cel* + *mai* + adj.	*foarte / prea* + adj.
2) de egalitate	*tot aşa de* + adj. *tot atât de* + adj. *la fel de* + adj.	–	–
3) de inferioritate	*mai puţin* + adj.	*cel* + *mai puţin* + adj.	*foarte puţin* + adj.

Model de formare a gradelor de comparaţie:
(adjectivul *bun*)

Tipul de raport	Gradul comparativ	Gradul superlativ relativ	Gradul superlativ absolut
1) de superioritate	*mai bun*	*cel mai bun*	*foarte bun, prea bun*
2) de egalitate	*tot aşa de bun* *tot atât de bun* *la fel de bun*	–	–
3) de inferioritate	*mai puţin bun*	*cel mai puţin bun*	*foarte puţin bun*

Valorile gradelor de comparaţie

4. G r a d u l c o m p a r a t i v exprimă comparaţia dintre aceeaşi însuşire ce caracterizează două obiecte:

*El este **mai înalt** decât prietenul său.*

Între diferitele grade de intensitate ale însuşirilor caracteristice obiectelor comparate se pot stabili trei tipuri de raporturi: a) raport de superioritate: *mai înalt*; b) raport de egalitate: *tot aşa de înalt, tot atât de înalt, la fel de înalt*; c) raport de inferioritate: *mai puţin înalt*.

5. G r a d u l s u p e r l a t i v r e l a t i v exprimă comparaţia dintre un obiect şi un grup de obiecte din care acesta face parte:

*El este **cel mai înalt** din clasă.*

La compararea unui singur obiect cu un ansamblu de obiecte se poate stabili numai un raport de superioritate sau un raport de inferioritate: *cel mai înalt, cel mai puţin înalt*. În acest caz, însuşirea comparată nu poate apărea în aceeaşi măsură la ambii termeni: obiectul comparat şi ansamblul din care acesta face parte.

6. G r a d u l s u p e r l a t i v a b s o l u t exprimă raportul dintre intensitatea însuşirii unui obiect faţă de ceea ce este considerat a fi normă pentru însuşirea dată:

*El este **foarte înalt**.*

Înălţimea persoanei despre care este vorba în acest enunţ este prezentată în raport cu înălţimea medie, considerată a fi normală pentru om.

Acest grad de comparaţie semnifică gradele de intensitate extremă – maximă sau minimă – ale însuşirii unui obiect: *foarte înalt, foarte puţin înalt*.

Întrebuinţarea gradelor de comparaţie

7. Gradul c o m p a r a t i v se foloseşte în următoarele construcţii:

1) când se compară o însuşire a unui obiect cu aceeaşi însuşire a altui obiect:

Gradul comparativ				
a) de superioritate	*El*	*este*	*mai bun*	*decât tine.* *ca tine.* *decât eşti tu.*
b) de egalitate	*El*	*este*	*tot aşa de bun* *tot atât de bun* *la fel de bun*	*ca (şi) tine.* *cât (şi) tine.* *(pre)cum eşti tu.*
c) de inferioritate	*El*	*este*	*mai puţin bun*	*decât tine.* *ca tine.* *decât eşti tu.*

2) când se compară însuşirea aceluiaşi obiect în circumstanţe diferite:

Gradul comparativ					
a) de superioritate	(*Acum / aici*)	*el*	*este*	*mai bun*	*decât atunci / acolo.* *ca atunci / acolo.* *decât era atunci / acolo.*
b) de egalitate	(*Acum / aici*)	*el*	*este*	*tot aşa de bun* *tot atât de bun* *la fel de bun*	*ca (şi) atunci / acolo.* *(pre)cum era atunci / acolo.*
c) de inferioritate	(*Acum / aici*)	*el*	*este*	*mai puţin bun*	*decât atunci / acolo.* *ca atunci / acolo.* *decât era atunci / acolo.*

3) când se compară două însuşiri diferite ale aceluiaşi obiect:

Gradul comparativ					
a) de superioritate	*El*	*este*	*mai mult bolnav* *mai curând bolnav* *mai degrabă bolnav*	*decât*	*sănătos.*
b) de egalitate	*El*	*este*	*tot atât de leneş*	*cât şi de*	*zgârcit.*
	El	*este*	*pe cât de leneş*	*pe atât de*	*zgârcit.*
	El	*este*	*tot atât de leneş*	*pe cât este de*	*zgârcit.*
	Pe cât	*este*	*de leneş*	*pe atât este de*	*zgârcit.*

Notă. Comparativul de inferioritate nu se foloseşte în asemenea construcţii.

8. Gradul s u p e r l a t i v r e l a t i v se întrebuinţează în următoarele construcţii comparative:

Gradul superlativ relativ				
a) de superioritate	*El*	*este*	*cel mai bun*	*dintre noi.* *din clasă.* *de aici.*
c) de inferioritate	*El*	*este*	*cel mai puţin bun*	*dintre noi.* *din clasă.* *de aici.*

9. Gradul s u p e r l a t i v a b s o l u t se foloseşte în construcţii care nu conţin cel de-al doilea termen al comparaţiei:

Ea este foarte bună.

El este foarte puţin bun.

§ 16. Funcţiile sintactice ale adjectivelor

În propoziţie, adjectivele îndeplinesc următoarele funcţii sintactice:

a) atribut: *Azi e o zi* ***înăbuşitoare.*** (Em. Gârleanu)

b) nume predicativ în structura predicatului nominal: *Apele liniştite sunt* ***adânci***. (Folclor)

c) element predicativ suplimentar: *Viitorul se anunţă* ***sumbru***. (V. Eftimiu)

Exerciţii

Exerciţiul 34. Identificaţi, în textele de mai jos, adjectivele folosite la gradul comparativ de superioritate.

1. Zilele erau mai răcoroase, nopţile mai reci; cerul arareori curat. (Em. Gârleanu). 2. Zilele se fac tot mai lungi şi mai călduroase. (M. Sadoveanu). 3. Orice ajutor este mai bun decât niciunul. (Folclor). 4. Suntem mai oropsiţi ca robii din vechime! (L. Rebreanu). 5. Bolile şi foamea pot fi mai rele decât glonţul. (M. Preda). 6. El era şi mai înalt decât mine, dar eu mai subţiratec şi mai mlădios decât el. (Gib I. Mihăescu). 7. Sălile erau mai populate ca de obicei. (V. Eftimiu). 8. Lupul, văzând prada mai mare, uită iedul şi se repede la ea... (Em. Gârleanu). 9. Drumul se întindea neted, scoborând prin mijlocul pădurii, care începea să se arate mai deasă, mai bătrână. (Em. Gârleanu). 10. Unde şi unde, câte un stejar se ridica din fundul prăpăstiei, deodată, mânios parcă, dar vârful lui rămânea mai jos de înălţimea şoselei albe, ca un drum de moară, înecată de colb la cea mai mică adiere de vânt. (Em. Gârleanu)

Exerciţiul 35. Identificaţi, în textele de mai jos, adjectivele folosite la gradul comparativ de egalitate şi de inferioritate.

1. Deodată mi s-a părut lumea mai puţin bună, iar hatmanii leşi nişte vicleni. (M. Sado-

veanu). 2. Vântul adia uşor dinspre apă şi atunci văzduhul părea, pentru câteva clipe, mai puţin fierbinte. (Z. Stancu). 3. Acolo sus, la drum i se părea mai puţin întuneric. (M. Sadoveanu). 4. Amândoi aveam feţele lunguieţe, dar aveam satisfacţia să constat că trăsăturile lui erau mai plate şi ochii, la fel de negri, mai puţini mobili. (Gib I. Mihăescu). 5. Hârtiuţa albastră de dinainte-mi, atât de lipsită de valoare în vremurile astea, tot atât de bune şi tot atât de rele ca oricare altele, mă dezgusta cu desăvârşire. (Gib I. Mihăescu). 6. Pentru ceilalţi mai puţin slabi păstra viclenia şi lovitura piezişă. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 36. Identificaţi, în textele de mai jos, adjectivele folosite la gradul superlativ relativ.

1. Băutura cea mai bună este apa de izvor. (Folclor). 2. Filozofii şi nebunii sunt cei mai mari adepţi ai logicii. (Camil Petrescu). 3. Aici sunt ruinele celui mai mare şi mai însemnat oraş din perioada tracică. (Al. Vlahuţă). 4. Eu eram, cum v-am spus, cel mai tânăr şi mai timid. (V. Eftimiu). 5. Era soluţia cea mai bună, unica soluţie în aceste clipe. (V. Eftimiu). 6. Era, fireşte, cel mai nerăbdător. (V. Eftimiu). 7. Eu, care eram cel mai bun gimnast al clasei, am sărit într-unul din plopi. (N. Breban). 8. Mirosul de brânză proaspătă a străbătut până în cel mai îngust colţişor al casei. (Em. Gârleanu). 9. Unde şi unde, câte un stejar se ridica din fundul prăpăstiei, deodată, mânios parcă, dar vârful lui rămânea mai jos de înălţimea şoselei albe, ca un drum de moară, înecată de colb la cea mai mică adiere de vânt. (Em. Gârleanu). 10. Astfel năvoadele mele prinseră la început cea mai bogată recoltă pe tot batalionul. (Gib I. Mihăescu). 11. Raza îi urmăreşte; ar vrea să se înfăşoare ca o sârmă de aur împrejurul spăngii călătorului celui mai obosit, rămas în urmă. (Em. Gârleanu). 12. Dar tot el rămăsese cel mai de vază membru al clubului. (V. Eftimiu). 13. Două sau trei mii m-ar fi făcut omul cel mai fericit de pe planetă! (V. Eftimiu)

Exerciţiul 37. Identificaţi, în textele de mai jos, adjectivele folosite la gradul superlativ absolut.

1. Fusese o fată vioaie şi aprigă, foarte frumoasă şi cuminte. (M. Sadoveanu). 2. Era prea copilăroasă pentru nişte lucruri atât de serioase. (L. Rebreanu). 3. Distanţa era prea mică de la cătunul pe care-l descoperiseră oamenii mei şi care nu figura pe harta statului-major. (Gib I. Mihăescu). 4. Am fost prea aspru cu dumneata, mărturisi el, te rog să mă ierţi. (G. Călinescu). 5. De ce n-aţi continuat? Regretă Mini, era foarte frumos. (G. Călinescu). 6. De pildă, spuse arhitectului că fusese foarte îndrăgostită înainte de a se căsători, definind fenomenul ca o criză prin care trecuse. (G. Călinescu). 7. Din fericire, recolta feminină a voinicilor mei era foarte săracă, iar rarele exemplare te descurajau de la prima vedere. (Gib I. Mihăescu). 8. Mă mulţumii a rămâne foarte mirat. (C. Hogaş)

Exerciţiu recapitulativ

Exerciţiul 38. Analizaţi morfologic adjectivele din textele de mai jos respectând următoarea schemă:

1. Partea de vorbire	– adjectiv
2. Clasa lexico-gramaticală	– adjectiv: calificativ / determinativ
3. Clasa flexionară	– adjectiv: variabil (cu 4 forme, cu 3 forme, cu 2 forme) / adjectiv invariabil
4. Categoriile morfologice	– genul / numărul / cazul / gradul de comparaţie (sau adjectiv invariabil în raport cu aceste categorii)
5. Funcţia sintactică	– atribut / nume predicativ / element predicativ suplimentar

1. Dimineaţa limpede şi răcoroasă îi învăluia obrajii arşi de soare şi tălpile înnegrite de

praf. (D. R. Popescu). 2. Fata moşneagului era însă frumoasă, harnică şi ascultătoare şi bună la inimă. (I. Creangă). 3. Caii de munte însă au ceva din firea caprelor: cu piciorul subţire şi nervos, unghia fină şi sensibilă, deştepţi din fire, cuminţi din împrejurări, caii de munte sunt un dar nepreţuit. (C. Hogaş). 4. Mini râse, mărind ochii în chipul cel mai încântător. (G. Călinescu). 5. Înaintea mea era cu adevărat o orăşeancă înaltă şi brună, cu trăsături ferme, cu ochii puternici şi mari. (Gib I. Mihăescu). 6. Toamna îmbufnată şi rece de la început se preschimbase într-o fată tânără şi zâmbitoare ca o primăvară. (Gib I. Mihăescu). 7. Viţa mai poate fi luminoasă şi bună, cu toate arătările duşmane şi hâde din vale. (Cezar Petrescu). 8. Îi vedeam mai dârzi şi mai sprinteni, mai veseli şi mai fireşti, noua lor menire părea că-i intrigă şi chiar îi asmute. (Gib I. Mihăescu). 9. Sute de oameni încrucişaseră braţele, cerând sporire de salarii, ore mai puţine de muncă şi condiţii de lucru mai omeneşti. (V. Eftimiu). 10. Seninătatea spiritului nu se află în cărţi – fie ele chiar clasice – pline de aventuri romantice şi pline de toate pasiunile omeneşti, de la cele mai curate, până la cele mai meschine şi mai scandaloase! (Gib I. Mihăescu). 11. În mijlocul lor s-a ţinut câtăva vreme de mama lui, o iapă oarbă ce stătea răzleţită de ceilalţi cai, dintre care cei mai frumoşi fuseseră mânjii ei. (Em. Gârleanu). 12. Părintele e foarte bătrân. (Cezar Petrescu)

PRONUMELE

§ 17. Definiţie. Caracteristică generală

1. P r o n u m e l e este partea de vorbire care substituie un substantiv, un adjectiv sau chiar un fragment de text.

A venit bunicul. ***El*** *ţi-a adus un cadou frumos.*

În textul dat pronumele ***el*** ne ajută să desemnăm aceeaşi persoană fără ca să repetăm cuvântul *bunicul* şi, în acelaşi timp, asigură coeziunea dintre cele două enunţuri.

Ca şi substantivul, pronumele indică o fiinţă sau un lucru. Se deosebeşte însă de substantiv prin faptul că el numai indică fiinţa sau lucrul, dar nu exprimă şi calităţile lor, deci nu le defineşte.

2. În plan semantic, pronumele are un sens foarte general: el nu conţine niciun fel de informaţii privind fiinţa sau lucrul desemnat. După cum vedem, în cel de al doilea enunţ pronumele ***el*** indică o fiinţă. În alt context, acelaşi pronume poate fi folosit pentru a desemna un cal, un arbore, un râu etc.

3. Din punct de vedere morfologic, pronumele este o parte de vorbire flexibilă care se declină. Flexiunea pronumelui exprima categoriile de caz, gen, număr şi persoană. Trebuie avut în vedere că există o serie de pronume invariabile în raport cu genul, numărul sau chiar persoana.

4. După sens şi anumite trăsături gramaticale, se disting nouă feluri de pronume, care, în funcţie de capacitatea lor de a-şi schimba forma în raport cu persoana, se împart în următoarele două clase:

a. Pronume cu flexiune de persoană:	b. Pronume fără flexiune de persoană:
● personale: *eu, tu, el, ea…*	● demonstrative: *acesta, aceasta…*
● reflexive: *sie, îşi, sine, se…*	● interogative: *care, cine, ce…*
● de întărire: *însumi, însuţi, însuşi…*	● relative: *care, cine, ce…*
● posesive: *meu, tău, său…*	● nehotărâte: *unul, altul, fiecare, cineva, ceva…*
	● negative: *nimeni, nimic…*

§ 18. Pronumele propriu-zise şi adjectivele pronominale

În ceea ce priveşte comportamentul lor, cuvintele din această clasă pot fi:

● p r o n u m e p r o p r i u - z i s e sau pronume cu valoare substantivală (când ţin locul unui substantiv);

● a d j e c t i v e p r o n o m i n a l e (când însoţesc şi determină un substantiv).

Comparaţi:	*Băiatul* ***acesta*** *este prietenul meu.*	***Acesta*** *este prietenul meu.*
	Caietul ***meu*** *e în geantă.*	***Al meu*** *e în geantă.*

Din acest punct de vedere, clasa pronumelui cuprinde următoarele trei tipuri de cuvinte:

a) cuvinte care pot funcţiona atât ca pronume propriu-zise, cât şi ca adjective pronominale (toate pronumele posesive, demonstrative, relative; cele mai multe pronume nehotărâte, interogative şi negative): ***Ai noştri*** */ sportivii* ***noştri*** *au învins.* ***Aceasta*** */ cartea*

aceasta *e a mea.* ***Unii / unii*** *elevi au note bune.* ***Care / care*** *costum îţi place?* ***Niciunul / niciun*** *elev nu lipseşte.*

b) cuvinte care se utilizează numai cu valoare substantivală (pronumele personale, reflexive, unele pronume relative, interogative şi negative): ***El*** *a plecat.* ***Cine*** *este el?* ***Nimeni*** *nu-l poate opri.*

c) cuvinte care se folosesc numai ca adjective pronominale (adjectivele pronominale de întărire, unele pronume nehotărâte): *Eu* ***însumi*** *am fost acolo. Aşa e* ***orice*** *om.*

§ 19. Pronumele personal

Pronumele personale sunt de două feluri: a) pronumele personale propriu-zise şi b) pronumele de politeţe.

Pronumele personal propriu-zis

1. Pronumele personal propriu-zis indică persoanele sau lucrurile după raportul lor faţă de dialog:

- persoana I indică vorbitorul (*eu*) sau vorbitorul împreună cu alte persoane (*noi*);
- persoana a II-a indică ascultătorul (*tu*) sau un grup de persoane dintre care cel puţin uneia i se vorbeşte (*voi*);
- persoana a III-a trimite la o persoană / un lucru (*el, ea*) sau la nişte persoane / lucruri (*ei, ele*) despre care se vorbeşte.

Pronumele personal propriu-zis are următoarele forme:

Cazul		Singular				Plural			
		I	II	III		I	II	III	
N.		***eu***	***tu***	***el***	***ea***	***noi***	***voi***	***ei***	***ele***
G.		–	–	***lui***	***ei***	–	–	***lor***	***lor***
D.	acc.	***mie***	***ţie***	***lui***	***ei***	***nouă***	***vouă***	***lor***	***lor***
	neacc.	*îmi, mi*	*îţi, ţi*	*îi, i*	*îi, i*	*ne, ni*	*vă, vi*	*le, li*	*le, li*
A.	acc.	***mine***	***tine***	***el***	***ea***	***noi***	***voi***	***ei***	***ele***
	neacc.	*mă*	*te*	*îl, l*	*o*	*ne*	*vă*	*îi, i*	*le*
V.		–	***tu!***	–	–	–	***voi!***	–	–

2. La cazul genitiv pronumele personal are forme proprii numai pentru pers. 3. sg. şi pl. (***lui, ei, lor***).

Notă. Cu valoare de genitiv se folosesc:

- pronumele posesive: ***meu, tău, său, nostru, vostru*** etc.
- formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal (dativul posesiv): *îmi, îţi, îi, ne, vă, le:* ***Îmi*** *ajut părinţii.* (= *Ajut pe părinţii* ***mei***).

3. Formele de genitiv pers. 3. (***lui, ei, lor***) pot fi precedate, în anumite contexte, de articolul genitival ***al, a, ai, ale***: *Este un frate* ***al lui****.*

4. La cazurile dativ şi acuzativ pronumele personal are forme accentuate şi forme neaccentuate.

Pronumele sinonime cu pronumele de pers. 3 singular

5. Pentru pers. 3 există pronume sinonime cu formele pronumelui personal propriu-zis. Acestea sunt ***dânsul, însul****.*

Formele pronumelui personal ***dânsul***

Cazul	Masculin		Feminin	
	Singular	Plural	Singular	Plural
N.A.	***dânsul***	***dânşii***	***dânsa***	***dânsele***
G.D.	***dânsului***	***dânşilor***	***dânsei***	***dânselor***

Formele pronumelui personal ***însul***

Masculin		Feminin	
Singular	Plural	Singular	Plural
însul	***înşii***	***însa***	***însele***

6. Pronumele ***dânsul*** se întrebuinţează numai cu referire la persoane. Formele de genitiv-dativ ale acestui pronume sunt rar folosite în limba literară.

Cel de-al doilea pronume, ***însul,*** se întâlneşte astăzi numai în construcţii cu prepoziţiile *dintru, întru, printru*: ***dintr-însul, într-însul, printr-însul***.

§ 20. Întrebuinţarea pronumelor personale propriu-zise

1. În vorbire pronumele personale propriu-zise înlocuiesc un substantiv, deci se folosesc numai cu valoare substantivală. Pronumele îndeplineşte aceleaşi funcţii sintactice ca şi substantivul înlocuit:

● subiect: ***Elevul*** *citeşte o carte.* = ***El*** *citeşte o carte.*

● atribut: *Cartea* ***elevului*** *este nouă.* = *Cartea* ***lui*** *este nouă.*

● nume predicativ: *Cărţile sunt* ***ale elevului****.* = *Cărţile sunt* ***ale lui****.*

● complement: *Profesorul îl laudă pe* ***elev****.* = *Profesorul îl laudă pe* ***el****.*

3. Formele accentuate ale pronumelui personal în dativ şi acuzativ cu funcţie de complement indirect (dativul) şi complement direct (acuzativul):

a) se folosesc împreună cu formele neaccentuate când în propoziţie este exprimat predicatul şi când se impune accentuarea complementului: ***Mie îmi*** *place teatrul. Pe* ***el îl*** *preocupă muzica.*

b) se întrebuinţează fără formele accentuate în următoarele situaţii:

● când în propoziţie nu este exprimat predicatul:

– Ţi-am adus un cadou. – ***Mie****? – Da,* ***ţie****.*

– Te caută un domn. – Pe ***mine****? – Da, pe* ***tine****?*

● când sunt cerute de o prepoziţie: *Datorită* ***lui*** *am reuşit. El mi-a povestit multe lucruri despre* ***tine****.*

4. Formele neaccentuate ale pronumelui personal în dativ şi acuzativ însoţesc, cel mai adesea, un verb: ***Îi*** *spun mâine. Caută-****l*** *mai bine!*

În construcţie cu un verb, formele neaccentuate pot sta:

● înaintea verbului. Aceste forme sunt de două feluri:

a) libere, nelegate, când verbul pe lângă care se află este la prezent, imperfect, mai mult ca perfect indicativ sau la prezumtiv prezent şi prezumtiv perfect:

D.: *îmi spune, îmi spunea, îmi spusese, îmi va fi spunând, îmi va fi spus*

A.: *mă întreabă, mă întreba, mă întrebase, mă va fi întrebând, mă va fi întrebat*

b) legate de verb când acesta este la perfectul compus indicativ, la condiţional prezent

sau la condiţional perfect:

D.: *mi-a spus, mi-ar spune, mi-ar fi spus*

A.: *m-a întrebat, m-ar întreba, m-ar fi întrebat*

● între conjuncţia ***să*** şi verbul de bază la conjunctiv prezent, la conjunctiv perfect sau la viitorul II indicativ:

D.: *să-mi spună, să-mi fi spus, are să-mi spună*

A.: *să mă întrebe, să mă fi întrebat, are să mă întrebe*

● după verb când acesta este la imperativ pozitiv sau la gerunziu:

D.: *spune-mi!, spunându-mi*

A.: *întreabă-mă!, întrebându-mă*

● după adverbul de negaţie ***nu*** din forma negativă a verbului, inclusiv în structura imperativului negativ:

D.: *nu-mi spune, nu-mi spune!*

A.: *nu mă întreabă, nu mă întreba!*

● după prepoziţia ***a*** în structura infinitivului:

D.: *A venit pentru a-mi spune adevărul.*

A.: *Este aici pentru a mă întreba despre proiectul nostru.*

5. Aceleaşi reguli se aplică şi atunci când, în acelaşi enunţ, se folosesc două pronume personale neaccentuate: unul în dativ şi altul în acuzativ. În cazul acesta dativul totdeauna precedă acuzativul:

– ***Mi-l*** *dai mie?*

– *Pentru mata l-am făcut.* ***Ţi-l*** *dau.* (M. Sadoveanu)

Am nevoie de manualul de istorie. Când ***mi-l*** *aduci?*

Dacă nu poţi citi cărţile până mâine, ***mi le*** *dai mai târziu.*

Roagă-l pe colegul tău să-ţi dea cărţile pe care ***ţi le****-a promis.*

Pronumele de politeţe

1. Pronumele de politeţe exprimă o atitudine de respect sau distanţă faţă de persoanele către care ne adresăm (pers. 2) sau despre care vorbim (pers. 3).

Ele au forme numai pentru persoana a II-a şi a III-a singular şi plural:

Persoana	Singular		Plural
	N. A.	G. D.	N. A. G. D.
2	***dumneata***	***dumitale***	***dumneavoastră***
3	***dumnealui*** (m.), ***dumneaei*** (f.)		***dumnealor***
	dumneasa	***dumisale***	

2. În scris, pronumele de politeţe se pot prescurta astfel:

2	***d-ta***	***d-tale***	***dv., dvs., d-voastră***
3	***d-lui, d-ei***		***d-lor***
	d-sa	***d-sale***	

3. Pronumele ***dumneavoastră*** se poate folosi atât pentru plural, cât şi pentru singular. Cu valoare de singular, acest pronume exprimă un grad mai înalt de politeţe sau o distanţă

mai mare dintre vorbitor şi partenerul său de discuţie.

4. Pronumele de persoana a III-a ***dumneasa*** (la G.D. ***dumisale***), paralelă cu pronumele ***dumnealui, dumneaei***, se întâlneşte mai rar.

5. Pe lângă aceste pronume de politeţe, mai sunt şi altele: ***Domnia ta, Domnia voastră, Domnia sa, Măria ta, Măria voastră, Măria sa*** etc., care se folosesc numai în stilul solemn şi ceremonios.

Exerciţii

Exerciţiul 39. Subliniaţi pronumele personale din textele de mai jos. Precizaţi persoana, numărul, cazul şi funcţia lor sintactică.

1. Ai să pleci unde zic eu. (I. Creangă). 2. În sufletul ei era mereu soare, care o şi lumina, o şi încălzea, aşa că nicio pornire de mânie sau de duşmănie nu se ridica din el. (I. Agârbiceanu). 3. Şi numai tu eşti de vină, că nu ştii pe unde tot umbli, în loc să-mi fii de ajutor... (L. Rebreanu). 4. Te mai caut eu ca să-ţi dau veşti. (M. Sadoveanu). 5. Multe dintre ele ar fi vrut să plece împreună cu el, mirese. (V. Eftimiu). 6. Dar eu, sărmană văduvă, ce să fac? (L. Rebreanu). 7. Dacă ai fi tu acasă, am avea şi noi un sprijin. (L. Rebreanu). 8. La noi am mâncat şi la voi m-am săturat. (Folclor)

Exerciţiul 40. Identificaţi pronumele personale şi analizaţi-le după următorul model:

Pronumele	Persoana	Numărul	Genul	Cazul	Forma (accentuată / neaccentuată)

1. Vestea cumplită îi năucise. (V. Eftimiu). 4. Pietrele trotuarelor sunt, şi ele, tot fierbinţi. (Z. Stancu). 2. Femei, bărbaţi îl opreau mereu. (I. Agârbiceanu). 3. Un zâmbet al lui e ca o revărsare de lumină. (Em. Gârleanu). 4. Armaşul îl lăsă singur. (M. Sadoveanu). 5. Dar mâncarea, pentru mine, n-avea gust şi preţ. (M. Sadoveanu). 6. Când deschise portiţa, un dulău bătrân îi sări în cale, hămăind furios. (L. Rebreanu). 7. Voi să adoarmă îndată, fiindcă într-adevăr călătoria îl zdrobise... (L. Rebreanu). 8. Atuncea să ţi-o spun eu, dacă n-ai avut ochi de văzut. (Cezar Petrescu). 9. Dacă nu-l luai la cinematograf, bietul om trăia şi acum. (V. Eftimiu). 10. Dacă spui drept, n-o să-ţi fac nimic. (C. Hogaş). 11. Sufla un vânt să ne ia de pe picioare. (L. Blaga)

Exerciţiul 41. Identificaţi cazurile de folosire paralelă a formele accentuate şi a celor neaccentuate ale pronumelui personal. Observaţi care este poziţia formelor neaccentuate în raport cu cele accentuate. Spuneţi de ce se întrebuinţează ambele forme ale aceluiaşi pronume.

1. Dacă însă acum Huţu îmi părea mie grozav de prost, eu îi păream lui grozav de înţelept. (I. Slavici). 2. Arată-mi şi mie acel baltag. (M. Sadoveanu). 3. Sigur, îţi convine să râzi, dar ia întreabă-mă pe mine! (M. Preda). 4. Mie soarele mi-a trimis veste printr-o rază jucăuşă cerându-mi să mă arăt lumii. (E. Jianu). 5. Ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face. (Folclor). 6. Mie nu-mi suflă mulţi în borş. (M. Sadoveanu). 7. Mie-mi place dreptatea şi omenia. (L. Rebreanu). 8. I-au pus în palmă toţi banii şi el le-a lăsat lor toate oile. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 42. Identificaţi propoziţiile de mai jos în care se folosesc numai formele accentuate ale pronumelor personale şi explicaţi aceste situaţii.

1. Nu cer nimica de la tine, nu cere nici tu de la mine. (M. Sadoveanu). 2. Observaţia nu te priveşte pe tine, ci pe mine. (L. Rebreanu). 3. – Domnule, cineva mi-a dat să vă dau scrisoarea asta. – Mie? – Dumitale, domnule. (G. Călinescu). 4. Am auzit că aţi dansat. Vă rog să dansaţi şi pentru mine puţin. (G. Călinescu). 5. Eu am încredere în voi, precum şi voi să aveţi încredere în mine. (L. Rebreanu). 6. Pentru mine el a rămas o amintire frumoasă. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 43. Identificaţi formele neaccentuate ale pronumelui personal în dativ şi în acuzativ. Explicaţi de ce se folosesc numai formele neaccentuate ale pronumelui personal.

1. M-a luat repede ca să mă sperie. (Z. Stancu). 2. Ne-a dat câte trei mere şi un covrig. (B. Şt.-Delavrancea). 3. I-am mărturisit bunicului părerea mea (M. Sadoveanu). 4. De aceea le-am lăsat pe fete să râdă până li s-a duce gura la ureche. (I. Creangă). 5. Vezi? Nu ţi-am spus eu că tutunul nu e lucru bun. (I. L. Caragiale). 6. Când l-au împresurat cărăuşii şi l-au cercetat, i-au găsit picioarele dinainte rupte. (M. Sadoveanu). 7. La inginer, lumina stăruia încă. Nu-l prindea somnul. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 44. Identificaţi formele neaccentuate ale pronumelui personal. Spuneţi care este poziţia lor în raport cu forma verbală.

1. Le-am întrebat şi nu mi-au răspuns. (Z. Stancu). 2. Într-adevăr n-am mai văzut-o. (M. Sadoveanu). 3. Nu i-ai spus că l-am căutat? (I. L. Caragiale). 4. L-au luat de picioare, l-au învârtit, l-au scuturat, l-au frecat, până i-a venit iar sufletul la loc. (I. L. Caragiale). 5. Înţelegeam că pe el nu l-ar fi jignit, niciodată, un astfel de răspuns. (Camil Petrescu). 6. Spuneam, asta în glumă, fireşte, dar dacă m-ar fi invitat cu adevărat, nu ştiu, zău, ce aş fi făcut. (Camil Petrescu). 7. Domnule căpitan, v-aş ruga să-mi daţi voie sâmbătă şi duminică la Câmpulung. (Camil Petrescu). 8. Atunci ţi-aş fi lăsat eu o zestre ca aceea! (I. Agârbiceanu). 9. Fără de ea câinii l-ar fi mâncat. (M. Preda)

Exerciţiul 45. Identificaţi, în textele de mai jos, formele neaccentuate ale pronumelui personal în dativ. Explicaţi cu ce valoare sunt ele folosite.

1. Viaţa mi-a devenit curând o tortură continuă. (Cezar Petrescu). 2. Teama că se rătăcise îi îngheţă sângele în vine. (Em. Gârleanu). 3. Chiar acum sunt sigur că ai puţină febră, fiindcă prea îţi sticlesc ochii. (L. Rebreanu). 4. Se simţi umil şi mic, deşi sufletul îi clocotea de ură. (L. Rebreanu). 5. Un atac însă i-ar răsturna toate planurile. (L. Rebreanu). 6. Când l-a văzut, când i-a văzut aripa ruptă a înţeles că era pierdut. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 7. Menirea mea este să trăiesc în mijlocul neamului vitregit de soartă, să-i alin suferinţele, să-i simt durerile, să fiu sprijinul lui. (L. Rebreanu). 8. Mi-a zvâcnit în piept inima. (M. Sadoveanu). 9. Să ştii că mi-a furat-o cineva. (I. Al. Brătescu-Voineşti)

Exerciţiul 46. Găsiţi, în textele de mai jos, pronumele personale în dativ şi acuzativ folosite împreună. Observaţi care este ordinea lor în cadrul construcţiei.

1. Mama mi-l cânta şi ea, / Şi la versul ei cel dulce, / Puiul ei se potolea / Şi-o lăsa frumos să-l culce. (Şt. O. Iosif). 2. – Povestea asta v-a spus-o dascălul? Copiii clătinară din cap că nu. – Dacă-i aşa, nu v-a spus nici cântecul ciocârliei. – Nu ni l-a spus. – Să vi-l spun tot eu, şi dacă puteţi să-l învăţaţi şi voi. (I. Agârbiceanu). 3. Binele ce-l faci la oarecine ţi-l în-

toarce vremea care vine. (Folclor). 4. Dacă nu mi-l aduceţi, vai de capul vostru. (V. Eftimiu) 5. Unde putea să-i facă rău lui Ion, i-l făcea. (L. Rebreanu). 6. Arătaţi-mi-l şi mie! (M. Preda). 7. În sfârşit, dacă o fi să ne ceară pielea, o să le-o vindem cât vom putea mai scump! (G. Galaction)

Exerciţiul 47. Identificaţi pronumele personale de politeţe. Precizaţi genul, numărul şi cazul lor, precum şi gradul de politeţe pe care îl exprimă.

1. Să-l mai zgâlţâie niţel şi pe dumnealui, că prea se fuduleşte de parcă ar fi frate cu sfântul Petru! (M. Preda). 2. Ei bine, crezi dumneata că în Germania sau în Franţa s-ar tolera un învăţător al satului a cărui soţie să nu cunoască limba oficială? (M. Preda). 3. Noi pe baba dumitale n-am văzut-o, nici n-o cunoaştem. (M. Sadoveanu). 4. Eu aş fi avut plăcere să cinstesc cu dânsul ca şi cu dumneavoastră. (M. Sadoveanu). 5. Întâi să vedem ce s-alege cu dumnealui... (L. Rebreanu). 6. Dumneata crezi cumva că n-a fost vânzare? (M. Sadoveanu). 7. Vă poftesc şi pe dumneavoastră, dacă nu vi-i cu supărare. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 48. Scrieţi în locul pronumelor personale de politeţe formele lor prescurtate.

1. Ceea ce faci dumneata e revoltător! (L. Rebreanu). 2. Căci, domnule, află că cei de dincolo nici nu vor să audă de dumneavoastră! (L. Rebreanu). 3. Dumneavoastră să nu vă faceţi gânduri rele. (I. Agârbiceanu). 4. Aici, în oraş, afară de boierul dumneavoastră şi alţi doi-trei, toţi sunt datori... (D. Zamfirescu). 5. Mă mir numai că părintele te mai rabdă pe lângă dumnealui, în loc să se ferească de tine ca de ciumă! (L. Rebreanu). 6. Cum te cheamă pe dumneata, tuşico? (V. Eftimiu). 7. Dumitale ţi-a trecut veacul, fiindcă s-au ivit vremuri noi, cu alte tâlcuri şi obiceiuri. (V. Eftimiu)

§ 21. Pronumele reflexiv

1. Pronumele reflexiv marchează identitatea subiectului cu obiectul indirect sau cu cel direct. Acest pronume are forme numai pentru cazurile dativ şi acuzativ:

● Dativul se foloseşte atunci când subiectul şi obiectul direct este una şi aceeaşi persoană. În acest caz acţiunea verbului-predicat se înfăptuieşte în favoarea subiectului: *Omul harnic **îşi** face iarna car şi vara sanie.*

● Acuzativul se foloseşte când subiectul şi obiectul direct este una şi aceeaşi persoană, ceea ce înseamnă că acţiunea verbului-predicat se răsfrânge asupra subiectului însuşi: *Adesea cel care ajută pe altul **se** ajută pe **sine**.*

2. Pronumele reflexiv are forme proprii numai pentru pers. 3 în dativ şi acuzativ nediferenţiate după genuri şi numere: D: ***sie, îşi***; A: ***sine, se***.

Pentru pers. 1 şi 2 sg. şi pl. se folosesc formele de dativ şi acuzativ ale pronumelui personal propriu-zis. Acestea capătă valoare reflexivă când marchează identitatea subiectului cu obiectul direct sau indirect:

D.: ***îmi** cumpăr **mie**, **îţi** cumperi **ţie**, **ne** cumpărăm **nouă**, **vă** cumpăraţi **vouă**;*

A.: ***mă** laud **pe mine**, **te** lauzi **pe tine**, **se** laudă **pe sine**.*

3. Formele pronumelui reflexiv şi cele ale pronumelui personal propriu-zis cu valoare reflexivă sunt următoarele:

Numărul	Persoana	Dativ		Acuzativ	
		accentuat	neaccentuat	accentuat	neaccentuat
Singular	I	***mie***	***îmi* (*mi*)**	***mine***	***mă***
	II	***ţie***	***îţi* (*ţi*)**	***tine***	***te***
	III	***sie***	***îşi* (*şi*)**	***sine***	***se***
Plural	I	***nouă***	***ne***	***nouă***	***ne***
	II	***vouă***	***vă***	***vouă***	***vă***
	III	***sie***	***îşi* (*şi*)**	***sine***	***se***

§ 22. Întrebuinţarea pronumelor reflexive

1. Pronumele reflexiv trimite la persoana sau la obiectul denumit de subiectul propoziţiei, ceea ce face ca numărul şi persoana pronumelui reflexiv să coincidă cu numărul şi persoana subiectului şi cu numărul şi persoana verbului-predicat:

D.: *Care om nu-**şi** doreşte fericire?*

Om – subiectul = ***îşi, sie*** – obiectul indirect (pers. 3 sg.);

Nu doreşte – predicatul (pers. 3 sg.);

A.: *Altora le dă povaţă, dar pe **sine** nu **se** învaţă.*

El – subiectul subînţeles = ***se, pe sine*** – obiectul direct (pers. 3 sg.);

Nu învaţă – predicatul (pers. 3 sg.).

Formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv

2. Formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv la acuzativ se întrebuinţează:

a) în structura v e r b e l o r p r o n o m i n a l e , care se definesc prin următoarele valori:

● valoare r e f l e x i v ă o b i e c t i v ă : *Copilul **se** îmbracă de acum singur.*

În acest caz, subiectul este identic cu obiectul direct, acţiunea verbului fiind orientată asupra subiectului însuşi. Această valoare poate fi actualizată prin folosirea formei accentuate a pronumelui reflexiv *pe sine.*

● valoare r e c i p r o c ă : *Om pe om **se** ajută. E îngrozitor să **se** ucidă frate pe frate!* (L. Rebreanu)

Verbul exprimă o acţiune orientată de la un participant spre altul; pe lângă aceste verbe poate fi întrebuinţată sintagma *unul pe altul* sau adverbul *reciproc.*

● valoare i n t r a n z i t i v ă : ***Mă** trezesc în fiecare dimineaţă la ora şapte.* dar: ***Îl** trezesc pe fratele meu în fiecare dimineaţă.*

Cu această valoare forma neaccentuată a pronumelui reflexiv în acuzativ limitează acţiunea verbului la sfera subiectului, ceea ce înseamnă că verbul denumeşte o acţiune care nu se extinde asupra unui obiect din afară.

● valoare i m p e r s o n a l ă : *Afară **se** întunecă.*

Verbul denumeşte o acţiune care se desfăşoară în absenţa unui subiect:

b) în structura d i a t e z e i d i n a m i c e : *Aici **se** lucrează intens. Acolo **se** vorbeşte spaniola. Casa nu **se** vede din fum.*

În componenţa acestei forme verbale se foloseşte numai forma neaccentuată de acuzativ *se* (vezi şi § 48).

3. Formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv în dativ se întrebuinţează pe lângă un verb care exprimă următoarele valori:

● valoare r e f l e x i v ă p r o p r i u - z i s ă : ***Şi****-a cumpărat un apartament.* (***el*** = ***îşi*** = ***sie***)

Verbul denumeşte o acţiune care se înfăptuieşte în favoarea subiectului, altfel spus, subiectul şi destinatarul acestei acţiuni este aceeaşi persoană.

● valoare r e c i p r o c ă : *Prin aceste acţiuni ei* ***îşi*** *dăunează unul altuia.*

Acţiunea se înfăptuieşte în favoarea / defavoarea tuturor participanţilor implicaţi în realizarea acţiunii.

● valoare p o s e s i v ă : *A venit să-****şi*** *vadă feciorul.* (*el = îşi = său*)
*****Îşi*** *laudă cioara puii.* (*ea = îşi = săi*)

În cadrul unor asemenea construcţii, între subiect şi obiect se stabileşte un raport de posesie. Un asemenea pronume în dativ poartă denumirea de dativ posesiv, fiind echivalent semantic cu un pronume posesiv.

Formele accentuate ale pronumelui reflexiv

4. Formele accentuate ale pronumelui reflexiv în dativ şi acuzativ (***sie, sine***) se folosesc:

a) în construcţii în care dublează formele neaccentuate, servind la reliefarea valorii reflexive propriu-zise a acestora.

Prin forma neaccentuată a pronumelor reflexive se exprimă ideea de destinatar şi de obiect al acţiunii, iar prin formele accentuate se marchează insistenţa asupra acestor participanţi:

D.:	***Îşi*** *provoacă neajunsuri.*	dar:	***Îşi*** *provoacă numai* ***sie*** *neajunsuri.*
A.:	***Se*** *laudă prea mult.*		***Se*** *laudă prea mult pe* ***sine****.*

Dublarea formei neaccentuate prin forma accentuată este obligatorie în frazele în care se exprimă o opoziţie:

*Judecă-****te*** *pe* ***tine****, apoi judecă pe altul!*

b) în construcţii fără formele neaccentuate. Aceasta utilizare a formelor accentuate este posibilă în enunţuri eliptice de predicat sau când ele apar cu o altă funcţie sintactică: *Cu un ceas în urmă toate nădejdile lui erau în alţii şi n-avea încredere în* ***sine****.* (L. Rebreanu)

5. Pronumele *sine* mai poate îndeplini funcţiile sintactice de atribut, complement indirect prepoziţional sau complement circumstanţial de mod fiind introdus prin prepoziţiile: *despre, pentru, la, în, cu, de, de la*:

● atribut – *Stăpânirea* ***de sine*** *înseamnă stăpânirea lumii.*

● complement indirect – *A lucrat numai* ***pentru sine****.*

● complement circumstanţial de mod – *„Încă un tont", zise drumeţul* ***în sine*** *şi plecă.* (I. Creangă)

Exerciţii

Exerciţiul 49. Identificaţi pronumele reflexive propriu-zise şi pronumele personale folosite cu valoare reflexivă.

1. Noapte bună, amice, eu m-am culcat, tu ce faci? (C. Hogaş). 2. Palatul e păzit cu străşnicie şi vai de cel ce s-ar încumeta să-i treacă porţile! (V. Eftimiu). 3. Ei, acuma ştiu că nu m-am înşelat în bănuiala mea. (L. Rebreanu). 4. Iată, li s-au luminat şi lor sufletele. (I. Agârbiceanu). 5. Ca trestia ne-am îndoit sub vânt şi nu ne-am frânt. (Al. Vlahuţă). 6. Ne-am întâlnit într-o zi la teatru. (Camil Petrescu). 7. Abia mai târziu lucrurile s-au lămurit. (Camil Petrescu). 8. De unde ştiam noi de ce v-aţi certat? (Camil Petrescu). 9. Toată noaptea m-am frământat mistuitor. (Camil Petrescu). 10. Nu mi-aş fi închipuit niciodată că am să ajung să fiu tratată astfel. (Camil Petrescu). 11. Parcă s-ar teme mereu să nu audă de-acolo un glas. (I. Agârbiceanu). 12. Dacă şi-ar plăti ăştia tot ce beau şi mănâncă, mi-aş scoate un sfert din capital. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 50. Identificaţi pronumele reflexive şi indicaţi persoana, genul, numărul şi cazul lor.

1. Am fost doi adversari fără să ne cunoaştem! (L. Rebreanu). 2. Tu, dacă ar fi cazul, nu te-ai apăra? (Z. Stancu). 3. Vă dau timp până mâine, să vă gândiţi mai bine. (Camil Petrescu). 4. Se uită în toate părţile să găsească un adăpost. (Em. Gârleanu). 5. Copiii alergase la râu să se scalde. (Z. Stancu). 6. Dacă te duceai la fund, nu ştia nimeni şi te mâncau racii. (M. Sadoveanu). 7. A fost vreun martor când s-a făcut târgul? (M. Sadoveanu). 8. Încet-încet se înduioşa şi ochii îi jucau în lacrimi. (M. Sadoveanu). 9. Tu te lauzi că ai făcut armata? (M. Sadoveanu). 10. Îşi aduse aminte cât i-a fost de dragă Florica. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 51. Identificaţi pronumele reflexive şi explicaţi ce regulă se aplică în cazul scrierii lor.

1. Câmpul întins, alburiu, începu să se îngusteze, fulgii prinseră a se micşora şi a se îndesi. (M. Sadoveanu). 2. Luna se înălţase, nourii treceau pe de asupra ei umplându-se de lumina vânătă. (M. Sadoveanu). 3. Dar eu mă lupt cu gândul cum să-i port de cheltuială, căci banii nu se culeg de la trunchi, ca surcelele. (I. Creangă). 4. Luase în mână un par, să se apere de câini. (I. Agârbiceanu). 5. Noi, după ce a plecat bunicul a doua zi, ne-am dus la şcoală. (I. Creangă). 6. Dacă s-ar muta cu totul în Armadia, cum ar rămâne casa aici? (L. Rebreanu). 7. Pentru un lucru de nimica era cât pe ce să-mi gătui vaca! (I. Creangă). 8. Era un intelectual în toată puterea cuvântului, dar îi plăcea să simuleze, spre a se amuza, limbajul elementar. (G. Călinescu)

Exerciţiul 52. Explicaţi cu ce valoare sunt folosite formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv în dativ. Verificaţi valoarea lor prin posibilitatea echivalării lor cu pronumele posesive sau cu pronumele personal de persoana a III-a în genitiv.

1. Legiuni de nori cu forme fantastice, ridicându-şi unul după altul fruntea lor tivită cu aur, cuprinsese acum toată partea cerului dinspre apus şi miazănoapte. (C. Hogaş). 2. Vorbea foarte repede, rotindu-şi ochii ca un uliu, spre a nu-şi neglija între timp afacerile. (L. Rebreanu). 3. Simţea o plăcere atât de mare, văzându-şi pământul, încât îi venea să cadă în genunchi şi să-l îmbrăţişeze. (M. Preda). 4. Oltul îşi va cânta, atât de puternic, biruinţa. (G. Bogza). 5. Pe urmă se apucă să-şi roadă mai departe osul, încet şi fără nicio poftă. (Z. Stancu). 6. Îmi ghicea, fără greş, gândurile. (M. Preda). 7. Un melc îşi târa casa rotundă în spinare, însemnând drumul cu o dâră argintie. (Cezar Petrescu). 8. Lupul păru-şi schimbă, iar năravul ba. (Folclor) 9. După prima izbucnire, Toderici îşi reveni din surpriză. (M. Preda).

10. Numai arinii şi plopii îşi freamătă neliniştit frunza... (Camil Petrescu). 11. Îşi simţea capul greu ca plumbul. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 53. Explicaţi cu ce valoare sunt folosite formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv în acuzativ.

1. De când s-a stins Ana, s-a dus mai rar, dar cu mai multă nădejde ascunsă în inimă. (L. Rebreanu). 2. Când se va sfârşi comedia? (V. Eftimiu). 3. Se apropiară de micul pescar, uitându-se cu jind la undiţa lui. (V. Eftimiu). 4. Fata se opri din nou, nehotărâtă. (D. Zamfirescu). 5. A refuzat să facă proces, deşi i se spunea că ar putea să-şi câştige înapoi zestrea. (Camil Petrescu). 6. Iară verii, adică feciorii craiului şi fetele împăratului, nu se văzuse niciodată. (I. Creangă). 7. Iar vuietul se apropia. (M. Sadoveanu). 8. Atunci se aude un răcnet înspăimântător. (I. Creangă). 8. Ţăranii rămaşi în antreu se uitau unii la aţii uluiţi. (L. Rebreanu)

§ 23. Adjectivul pronominal de întărire

1. Adjectivul pronominal de întărire accentuează numele obiectului desemnat de substantivul sau de pronumele pe care acesta îl determină:

*Prefectul **însuşi** roşi încurcat neştiind ce să mai facă.* (L. Rebreanu)

*Poate că jertfa vieţii lui m-a scutit pe mine **însumi** de marea călătorie...* (V. Eftimiu)

2. Adjectivul pronominal de întărire are următoarele forme:

Persoana	Masculin		Feminin		
	singular	plural	singular		plural
			N.A.	G.D.	
I	***însumi***	***înşine***	***însămi***	***însemi***	***însene***
II	***însuţi***	***înşivă***	***însăţi***	***înseţi***	***însevă***
III	***însuşi***	***înşişi***	***însăşi***	***înseşi***	***înseşi (însele)***

§ 24. Întrebuinţarea adjectivelor pronominale de întărire

1. În limba contemporană, aceste forme au numai valoare adjectivală, fiind folosite:

a) pe lângă un pronume personal sau reflexiv:

*Eu **însumi** trebuie să fac aceasta. Este nemulţumit de sine **însuşi***;

b) pe lângă un substantiv:

*Cel mai puţin nerăbdător era eroul **însuşi**.* (V. Eftimiu)

2. În îmbinare cu un pronume, adjectivul pronominal de întărire stă numai după acesta:

*Sfătuieşte-te cu cel mic şi cu cel mare şi pe urmă hotărăşte tu **însuţi**.* (A. Pann)

3. Folosit pe lângă un substantiv, adjectivul pronominal de întărire poate sta atât înaintea, cât şi după cuvântul determinat:

*Craiul **însuşi** a ridicat sabia cea mare.* (M. Sadoveanu)

*Mare fu uimirea şi bucuria lui Făt-Frumos când găsi de partea cealaltă a podului pe **însuşi** tatăl său, împăratul.* (V. Eftimiu)

4. Adjectivul pronominal de întărire se acordă cu termenul regent în persoană, gen, număr şi caz:

*Dar când se uita în oglindă, rămânea el **însuşi** surprins de omul dinaintea sa.* (G. Călinescu)

*Şi mi-s dragă mie **însemi**, pentru că-i sunt dragă lui.* (M. Eminescu)

Exerciţii

Exerciţiul 54. Identificaţi adjectivul pronominal de întărire şi precizaţi substantivul pe care îl determină.

1. Scopul însuşi n-a fost prea clar, aşa că... (N. Breban). 2. Doamnele se amuzau, Lelia însăşi râdea, dând capul pe spate, aşa cum se cădea. (N. Barbu). 3. Pentru el pământul înseamnă viaţa însăşi, ca şi pentru ţăran. (L. Rebreanu). 4. Va cere banii, lui Dumitrescu-Jiletcă însuşi. (V. Eftimiu). 5. Însuşi primarul rămase uimit de hotărârea bătrânei. (I. Agârbiceanu). 6. Jocul la curse, pentru ei, era un amuzament, iar pentru Marius Strehaia, existenţa însăşi. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 55. Identificaţi adjectivul pronominal de întărire şi precizaţi pronumele pe care îl determină. Indicaţi elementul pronumelui de întărire prin care se face acordul cu cuvântul determinat.

1. Locul lor l-a luat arendaşul care stoarce arenda pentru boier şi alta, mai bună, pentru el însuşi. (L. Rebreanu). 2. Apostol Bologa se uita în ochii scânteietori ai generalului cu o seninătate care îl minuna pe el însuşi. (L. Rebreanu). 3. Nu se ura pe sine însuşi, autorul propriei căderi, şi nu-l ura pe americanul care-i câştigase moşia. (V. Eftimiu). 4. Şi cum dormea cu părul ei de aur buclat ca o coroniţă în jurul capului, cu obrajii palizi, părea ea însăşi o floare deschisă de păpădie. (I. Agârbiceanu). 5. Plecă acum dezamăgit de sine însuşi, nu de Miron Iuga. (L. Rebreanu). 6. Cum o să ştie lumea lucruri pe care eu însumi nu le ştiu? (G. Călinescu)

Exerciţiul 56. Completaţi locurile libere cu adjectivele pronominale de întărire făcând acordul lor cu pronumele sau cu substantivul determinat.

1. Ea ... se simţea ca şi când s-ar fi curăţit de o piele uscată, de şarpe. (I. Agârbiceanu). 2. Şi cea dintâi şcoliriţă a fost ... Smărăndiţa popii, o zgâtie de copilă ageră la minte. (I. Creangă). 3. Poate că ... negustorul nu voia s-o vândă. (V. Eftimiu). 4. Dafin-împărat găsi cu cale el ... să împărtăşească taina omului de piatră. (V. Eftimiu). 5. Dar dezgustul ce-l simţi popa Man faţă de sine ... şi de viaţa sa a fost numai de câteva clipe. (I. Agârbiceanu). 6. S-a bucurat el ... că agerimea minţii lui s-a dovedit fără folos. (M. Sadoveanu)

§ 25. Pronumele posesiv

1. Pronumele posesiv înlocuieşte numele unui obiect sau numele unor obiecte care se află într-un raport de posesie unul faţă de altul. El poate fi întrebuinţat:

- cu valoare relativă (când substituie numai numele posesorului);
- cu valoare absolută (când substituie atât numele obiectului posedat, cât şi numele posesorului):

*Caietul **meu** s-a găsit, iar **al tău** nu se vede nicăieri.*

meu – înlocuieşte numai numele posesorului (= *care îmi aparţine mie*);

al tău – înlocuieşte atât numele obiectului posedat, cât şi numele posesorului (= *caietul care îţi aparţine ţie*).

2. Pronumele posesiv are următoarele forme:

Posesorul	Persoana	***Obiectul posedat***			
		un obiect posedat		mai multe obiecte posedate	
		masculin	feminin	masculin	feminin
un singur	I	**(*al*) *meu***	**(*a*) *mea***	**(*ai*) *mei***	**(*ale*) *mele***
posesor	II	**(*al*) *tău***	**(*a*) *ta***	**(*ai*) *tăi***	**(*ale*) *tale***
	III	**(*al*) *său***	**(*a*) *sa***	**(*ai*) *săi***	**(*ale*) *sale***
		(*al*) *lui*	(*a*) *lui*	(*ai*) *lui*	(*ale*) *lui*
		(*al*) *ei*	(*a*) *ei*	(*ai*) *ei*	(*ale*) *ei*
mai mulţi	I	**(*al*) *nostru***	**(*a*) *noastră***	**(*ai*) *noştri***	**(*ale*) *noastre***
posesori	II	**(*al*) *vostru***	**(*a*) *voastră***	**(*ai*) *voştri***	**(*ale*) *voastre***
	III	**(*al*) *lor***	**(*a*) *lor***	**(*ai*) *lor***	**(*ale*) *lor***

3. La pers. 3 sg., alături de formele pronumelui posesiv (***al său, a sa, ai săi, ale sale***), se folosesc şi formele de genitiv singular ale pronumelui personal propriu-zis (***al, a, ai, ale lui; al, a, ai, ale ei***).

4. Pentru pers. 3 pl., în locul pronumelui posesiv, care nu are forme proprii, se întrebuinţează forma de genitiv plural a pronumelui personal (***al, a, ai, ale lor***).

5. Fiind folosit cu valoare absolută, pronumele posesiv este totdeauna precedat de articolul posesiv (*al, a, ai, ale*).

6. Cu valoare relativă, funcţionând ca determinant al unui substantiv, pronumele posesiv poate apărea fie fără articolul posesiv (*caietul **meu***), fie însoţit de acest articol (*un caiet **al meu**, acest caiet **al meu**, caietul cel nou **al meu***).

7. La feminin singular pronumele posesiv are două forme cazuale:

● una pentru nominativ-acuzativ (***mea, ta, sa, noastră, voastră***):

*Teatrul nostru naţional şi literatura **noastră** dramatică au ajuns într-o stare proastă, domnule, foarte proastă…* (I. L. Caragiale)

● alta pentru genitiv-dativ, omonimă cu forma de plural (***mele, tale, sale, noastre, voastre***):

*Nu-i neapărată nevoie ca băiatul să ştie cu de-amănuntul istoria mamei **sale**.* (G. Călinescu)

	Singular	Plural
N.A.	*sora **mea***	*surorile **mele***
G.D.	*surorii **mele***	*surorilor **mele***

Exerciţii

Exerciţiul 57. Subliniaţi pronumele posesive şi indicaţi prin săgeată numele obiectelor posedate cu care se acordă.

1. Plecarea noastră s-a amânat. (N. Breban). 2. Era o crimă purtarea mea. (B. Şt. Delavrancea). 3. Scăparea mea a fost că a început războiul. (I. Agârbiceanu). 4. Oricât ar fi de infernali, vameşilor nu le-a trecut prin cap scamatoria mea, simplă ca oul lui Columb… (V.

Eftimiu). 5. Despărţirea de bunul său prieten, Tudorel, îi rupea inima de durere. (V. Eftimiu). 6. Singura ei bucurie era să se răzbune, să facă rău pământenilor. (V. Eftimiu). 7. Aş fi neom până la sfârşitul zilelor mele să ştiu că ţi-ai pierdut viaţa din pricina mea. (Camil Petrescu). 8. Şi spre mirarea mea, în loc să râdă, a devenit serioasă. (Camil Petrescu). 9. Tatăl tău o viaţă s-a luptat cu nevoile, şi rareori râdea. (M. Sadoveanu). 10. Curăţenia e o virtute, pe care o întâlneşte cineva foarte rar la muntenii noştri. (C. Hogaş)

Exerciţiul 58. Subliniaţi cu o linie pronumele posesive şi cu două linii pronumele personale de pers. 3. singular genitiv.

1. Arma ei va fi plânsul. (M. Preda). 2. Noaptea se oprise de dragul lor, cocoşii amuţiră, zorile rămase ascunse după munţi vreme îndelungată... (V. Eftimiu). 3. Din frumuseţea ei de odinioară n-au mai rămas decât urme şi amintiri. (L. Rebreanu). 4. Nimeni nu veni s-o vadă, afară de părinţii ei. (I. Agârbiceanu). 5. Cunoscând povestea strămoşilor săi, el dorea să-i întreacă. (V. Eftimiu). 6. Câtva timp după ce a dispărut, s-a mai auzit sforăitul său şi zgomotul divin al respiraţiei sale. (N. Breban). 7. Ei nici nu bănuiesc că stăpânii lor sunt plecaţi... (N. Breban). 8. Şi e vai de zilele noastre şi de somnul nostru! (V. Eftimiu)

Exerciţiul 59. Identificaţi, în textele de mai jos, pronumele posesive cu valoare absolută. Încercaţi să precizaţi ce substituie ele.

1. Ce-i al meu, de ce să nu rămână tot al meu? (L. Rebreanu). 2. O bucăţică de pâine, la colţul mesei, între ai tăi, face cât tot aurul din lume! (V. Eftimiu). 3. Şi-ai tăi, ai tăi, acasă, te aşteaptă. (Em. Gârleanu). 4. Aţi uitat că ursul e al meu? (Z. Stancu). 5. Tot pământul e al meu, domnişorule! (L. Rebreanu). 6. A mea vei fi! o încredinţă Gavrilă. (V. Eftimiu). 7. Vorbesc bineînţeles din punctul lui de vedere, nu din al meu. (G. Călinescu). 8. Am strigat degeaba; a fost peste putinţă să-l scot pe pedant din ale lui. (I. L. Caragiale)

§ 26. Pronumele demonstrativ

1. P r o n u m e l e d e m o n s t r a t i v indică un obiect arătând apropierea sau depărtarea lui faţă de vorbitor sau în raport cu timpul prezent (***acesta, acela***), identificându-l cu el însuşi (***acelaşi***) sau diferenţiindu-l de alte obiecte (***celălalt***).

Formele pronumelui demonstrativ

a) pronumele demonstrativ de apropiere

Cazul	Masculin		Feminin	
	singular	plural	singular	plural
N.A.	***acest / acesta***	***aceşti / aceştia***	***această / aceasta***	***aceste / acestea***
G.D.	***acestui / acestuia***	***acestor / acestora***	***acestei / acesteia***	***acestor / acestora***

b) pronumele demonstrativ de depărtare

N.A.	***acel / acela***	***acei / aceia***	***acea / aceea***	***acele / acelea***
G.D.	***acelui / aceluia***	***acelor / acelora***	***acelei / aceleia***	***acelor / acelora***

c) pronumele demonstrativ de identitate

N.A.	***acelaşi***	***aceiaşi***	***aceeaşi***	***aceleaşi***
G.D.	***aceluiaşi***	***aceloraşi***	***aceleiaşi***	***aceloraşi***

d) pronumele demonstrativ de diferenţiere

N.A.	***celălalt***	***ceilalţi***	***cealaltă***	***celelalte***
G.D.	***celuilalt***	***celorlalţi***	***celeilalte***	***celorlalte***

§ 27. Întrebuinţarea pronumelor şi adjectivelor pronominale demonstrative

1. Toate speciile de pronume demonstrativ se folosesc:

● ca pronume (ţin locul unui nume): ***Celălalt*** *a zăcut o bucată bună de vreme.* (M. Sadoveanu)

● ca adjective pronominale (determină un nume): *Oamenii de spirit ocolesc* ***aceste*** *dificultăţi.* (G. Călinescu)

2. Pronumele demonstrativ preia genul, numărul şi cazul substantivului înlocuit, iar adjectivul pronominal demonstrativ se acordă cu substantivul determinat.

3. Forma pronumelui şi a adjectivului demonstrativ de apropiere şi de depărtare postpus este cea cu ***-a*** final:

a) pronumele demonstrativ: ***Acesta*** *este fratele meu.* ***Aceasta*** *este casa noastră. Care este locul meu:* ***acesta*** *sau* ***acela****?*

b) adjectivul pronominal demonstrativ: *muntele* ***acesta****, casa* ***aceasta****; muntele* ***acela****, casa* ***aceea***

4. Forma adjectivului demonstrativ de apropiere şi de depărtare antepus este cea fără ***-a*** final: ***acest*** *munte,* ***această*** *casă;* ***acel*** *munte,* ***acea*** *casă.*

5. Pronumele şi adjectivul pronominal demonstrativ de identitate au aceeaşi formă. Adjectivul pronominal de identitate se află totdeauna înaintea substantivului determinat: *Neam întors pe* ***acelaşi*** *drum. Suntem de* ***aceeaşi*** *vârstă. Am sosit în seara* ***aceleiaşi*** *zile.*

6. Demonstrativul de diferenţiere se foloseşte la aceeaşi formă şi ca pronume, şi ca adjectiv pronominal fie antepus, fie postpus:

Celălalt *era mai pregătit; Îi vine rândul şi* ***celuilalt****.*

celălalt *stejar / stejarul* ***celălalt****,* ***cealaltă*** *clădire / clădirea* ***cealaltă****.*

Exerciţii

Exerciţiul 60. Identificaţi pronumele demonstrative şi încercaţi să precizaţi dacă ele substituie un nume de fiinţă, un nume de lucru sau o propoziţie ce descrie o anumită situaţie.

1. Acela râse cu dispreţ şi-şi trase mâna de pe covor, lăsând porţiunea respectivă de covor în mâinile celorlalţi, care săltară covorul în sus, ca să nu-l scape din mâini. (G. Călinescu). 2. Aceasta nu i se întâmplase niciodată. (M. Sadoveanu). 3. Asta-i nenorocirea! (L. Rebreanu). 5. Acestea toate, numai domnul Zaharia Duhu ar putea să ţi le spună. (Cezar Petrescu). 6. Pentru aceasta, nu-i ajungeau banii trimişi de Manole Dincă. (V. Eftimiu). 7. Uneori, în zori, în văzduhul vâscos şi încremenit se auzea glasul ciocârliilor şi, în răzoare, acela al prepeliţelor grase. (Z. Stancu). 8. A urmat după aceea, aşa cum ne-a fost vorba,

lecţia de franceză. (M. Eliade). 9. Dar băştinaşii rămâneau aceiaşi şi apărau acelaşi pământ. (Cezar Petrescu). 10. Preţul era acelaşi dinainte, iar aducătorul îl asigură că acesta fusese preţul fixat de la început. (G. Călinescu)

Exerciţiul 61. Subliniaţi adjectivele pronominale demonstrative şi indicaţi prin săgeată substantivele determinate de aceste pronume.

1. Mâncase şi ea din bureţii aceia, se îmbolnăvise greu, ajunse în gura morţii. (I. Agârbiceanu). 2. Îmi dădea aceste informaţii într-o şoaptă lină, ca să nu tulbure pacea locului. (M. Sadoveanu). 3. Despre acel tezaur, toate celelalte cronici păstrau tăcerea. (Cezar Petrecu). 4. Celelalte giuvaieruri erau, probabil, puse la un loc sigur. (V. Eftimiu). 5. El n-a regretat niciodată că alesese această profesiune, la presiunea bătrânului. (N. Breban). 6. Ionică privi iar capul pletos şi se gândi: oare ce se petrece în tidva omului aceluia? (M. Sadoveanu). 7. De când ne bucurăm de binefacerile regimului parlamentar, n-a trecut această ţară printr-o agitaţie mai grozavă. (I. L. Caragiale). 8. Toată acea lume la fel vorbea. (V. Eftimiu). 9. Ceilalţi cai, îndată ce ajung în câmp, o iau razna, se împrăştie repede. (Em. Gârleanu)

Exerciţiul 62. Puneţi în locul punctelor forma pronumelui (adjectivului pronominal) demonstrativ cerută de context.

1. În (aceeaşi, aceiaşi) clipă îşi aminti că hârtia pe care i-a arătat-o Varga, azi noapte, era harta cu poziţiile. (L. Rebreanu). 2. Furtuna de strigăte şi protestări continuă apoi cu (aceiaşi, aceeaşi) violenţă. (M. Preda). 3. Gura satului nu s-a oprit toată ziua (aceia, aceea) de duminică. (I. Agârbiceanu). 4. Mi-a spus-o când m-am întâlnit cu el în noaptea (aceea, aceia). (I. Agârbiceanu). 5. Părea că-şi uitase cu totul istoria (aceia, aceea). (I. Agârbiceanu). 6. Fiindcă toată lumea e de (aceiaşi, aceeaşi) părere, să intrăm în peştera împărătească! (V. Eftimiu). 7. Judecătorul nu răspunse, ci-l măsură cu (aceeaşi, aceiaşi) căutătură rece. (L. Rebreanu). 8. A plecat în dimineaţa (aceea, aceia), şi de atunci n-a mai auzit nimic de el. (I. Agârbiceanu). 9. În noaptea (aceia, aceea) îşi dădu seama întâia oară Ana de prăpastia în care-şi zvârcoleşte ea viaţa. (L. Rebreanu). 10. În (aceeaşi, aceiaşi) seară notarul îi făcu socoteala. (M. Preda). 11. În (aceeaşi, aceiaşi) vreme oamenii se mirau din ce trăieşte. (I. Agârbiceanu)

§ 28. Pronumele interogativ

1. Pronumele i n t e r o g a t i v substituie, în propoziţii interogative parţiale, cuvântul aşteptat ca răspuns.

Pronumele interogative sunt: ***cine?, ce?, care?, cât?, al câtelea?***

2. Formele pronumelor interogative:

a) Pronumele interogative ***cine*** şi ***ce*** îşi schimbă forma numai după cazuri:

N.	***cine***	***ce***
G.	(***al, a, ai, ale***) ***cui***	
D.	***cui***	
A.	***pe cine***	***ce***

b) Pronumele interogativ ***care***:

Cazul	Masculin		Feminin	
	singular	plural	singular	plural
N.A.	***care***	***care***	***care***	***care***
G.D.	***cărui / căruia***	***căror / cărora***	***cărei / căreia***	***căror / cărora***

c) Pronumele interogativ ***cât***:

N.A.	***cât***	***câţi***	***câtă***	***câte***
G.D.	–	***câtor / câtora***	–	***câtor / câtora***

d) Pronumele interogativ ***al câtelea*** este variabil numai după genuri: masculin – ***al câtelea*;** feminin – ***a câta***.

e) Locuţiunea adjectivală interogativă ***ce fel de...?*** este invariabilă: ***Ce fel de*** *cărţi sunt acestea?*

§ 29. Întrebuinţarea pronumelor şi adjectivelor pronominale interogative

1. Pronumele *cine* se referă la persoane, uneori şi la fiinţe sau lucruri: ***Cine*** *este el?* ***Cine*** *ţi-a spus?*

2. ***Ce*** se referă la lucruri sau noţiuni abstracte: ***Ce*** *ai adus?* ***Ce*** *s-a întâmplat?*

3. Cu pronumele ***care*** se întreabă şi despre fiinţe şi despre lucruri: *Pe masă sunt două cărţi.* ***Care*** (*dintre ele*) *este cartea ta?*

4. Pronumele ***cât*** se referă la cantităţi, iar cu ajutorul pronumelui ***al câtelea*** se întreabă despre ordinea obiectelor la numărare: ***Câţi*** *lipsesc?* ***Al câtelea*** *eşti pe listă?*

5. Persoanele identificate cu ajutorul pronumelui ***cine*** şi obiectele identificate cu ajutorul pronumelui ***ce*** sunt total necunoscute vorbitorului. ***Cine*** *a scris acest articol?* ***Ce*** *mi-ai adus?*

Pronumele ***care*** este întrebuinţat când persoanele sau obiectele despre care se întreabă sunt parţial cunoscute: *Acolo erau doi băieţi.* ***Care*** *dintre ei este prietenul tău?*

6. Cât priveşte valoarea cu care se întrebuinţează, pronumele interogative se împart în următoarele categorii:

a) cuvinte folosite numai cu valoare pronominală: ***cine***: ***Cine*** *m-a căutat?*

b) cuvinte care pot avea atât valoare pronominală, cât şi valoare adjectivală: ***ce, care, cât*** şi ***al câtelea***: ***Ce*** (*carte*) *citeşti?* ***Care*** (*tablou*) *îţi place?* ***Câţi*** (*oaspeţi*) *au sosit?* ***Al câtelea*** (*tren*) *a trecut?*

c) cuvinte care au numai valoare adjectivală: locuţiunea ***ce fel de...***: ***Ce fel de*** *ciuperci sunt acestea?*

Exerciţiul 63. Identificaţi pronumele interogative şi faceţi analiza lor morfologică, precizând clasa lexico-gramaticală, genul, numărul şi cazul lor.

1. Cine ţi-a cerut să joci comedia asta? (Camil Petrescu). 2. Dacă plouă, ce facem? (M. Sadoveanu). 2. Ce zici dumneata, moş Luca, despre unele ca acestea? (I. Creangă). 3. Uff! Cine să mă înţeleagă şi cine să mă ajute?... (Cezar Petrescu). 4. Care om nu ţine la viaţa

lui? (I. Creangă). 5. Şi cui a lăsat averile? (G. Călinescu). 6. Câţi se întorc sănătoşi din bătălie şi câţi mor acasă pe cuptor? (N. Gane). 7. Pe cine aţi trimis după ei? (I. Al. Brătescu-Voineşti). 8. De câţi ani să fie Vasilică al dumitale? (C. Hogaş). 9. Cine ţi-a spus asemenea basme, stimată prietenă? (G. Călinescu). 9. Şi cine crezi că a aruncat cu apă fiartă în câine? (D. Zamfirescu). 10. Cui dau eu brăţara?... (Cezar Petrescu)

§ 30. Pronumele relativ

1. Pronumele r e l a t i v joacă un rol dublu: stabileşte raportul sintactic între o propoziţie subordonată şi regenta ei şi, în acelaşi timp, îndeplineşte funcţia unei părţi de propoziţie în subordonată:

A fost odată un împărat bătrân, [1]/ ***care*** *avea o singură fată. [2]/* (V. Eftimiu)

care – 1. element de relaţie, introduce o subordonată atributivă; 2. îndeplineşte funcţia sintactică de subiect în propoziţia subordonată, substituind cuvântul *împăratul* din propoziţia principală (1).

2. Din punctul de vedere al formei, pronumele relative sunt de două feluri:

a) pronume relative simple (sunt omonime cu cele interogative): ***cine, ce, care, cât***;

b) pronumele relativ compus ***cel ce***.

3. Formele pronumelor relative simple sunt identice cu cele ale pronumelor interogative omonime.

4. Formele pronumelui relativ compus ***cel ce*****:**

Cazul	Masculin		Feminin	
	singular	plural	singular	plural
N.A.	***cel ce***	***cei ce***	***ceea ce***	***cele ce***
G.D.	***celui ce***	***celor ce***	***celei ce***	***celor ce***

5. Pronumele relative se întrebuinţează la diferite forme cazuale (numai cele variabile) sau însoţite de anumite prepoziţii:

Nu ştiu	***cine*** *este acest om.* ***ale cui*** *sunt cărţile.* ***cui*** *să transmit scrisoarea.* ***pe cine*** *să întreb.* ***despre cine*** *s-a vorbit.* ***la cine*** *se gândeşte.*	*Ştiu*	***ce*** *trebuie să fac.* ***despre ce*** *s-a discutat la şedinţă.* ***cu ce*** *a plecat el acasă.* ***de ce*** *a întârziat.* ***pentru ce*** *îi trebuie bani.* ***la ce*** *lucrezi acum.*

Exerciţii

Exerciţiul 64. Identificaţi, în textele de mai jos, pronumele relative. Faceţi analiza lor morfologică.

1. Îndârjirea, egoismul şi cruzimea cu care omul acesta a urmărit o ţintă îl înfricoşau. (L. Rebreanu). 2. Ce aşteptam eu însă nu se vedea. (M. Sadoveanu). 3. Cei ce şi-au închipuit altceva, rău de tot s-au ars! (E. Camilar). 4. Cui nu-i place n-are decât să-mi întoarcă spatele. (V. Eftimiu). 5. Ce s-a întâmplat era scris să se întâmple. (L. Rebreanu). 6. Cine a minţit o dată nu se mai crede nici când spune adevărul. (Proverb). 7. Cel care s-a udat până la

brâu nu se mai teme de apă. (M. Sadoveanu). 8. Cine se naşte în zodia asta e plin de noroc. (D. Zamfirescu). 9. Ceea ce văzuse era oribil. (D. Zamfirescu)

Exerciţiul 65. Găsiţi, în textele de mai jos, pronumele relative. Precizaţi ce fel de subordonate introduc ele.

1. Ce mă interesează pe mine ce se petrece acolo?... (L. Rebreanu). 2. O comoară e a cui o găseşte. (Cezar Petrescu). 3. A fost odată un împărat bătrân, care avea o singură fată. (V. Eftimiu). 4. Nu este cineva pe lume, de care să asculte el. (Cezar Petrescu). 5. Avea o voce aparte, pe care nimeni n-o putea uita. (Camil Petrescu). 6. Petre, care şi acasă fusese vestit de bisericos, în vâltoarea războiului s-a scufundat într-un adevărat fatalism religios. (L. Rebreanu). 7. Cui nu ştie juca, odaia i se pare strâmtă. (M. Sadoveanu). 8. Fata tăcu, oarecum înfricoşată de câte a spus. (I. Agârbiceanu). 9. Cu ce-am pus la ciorap, cât am muncit pe-aici, mi-am deschis cojocărie. (Z. Stancu)

Exerciţiul 66. Găsiţi, în textele de mai jos, pronumele relative şi precizaţi funcţia lor sintactică.

1. Trebuie să fi fost tot ea, prietena tânără, care nu uita pe cei ce nu mai sunt. (D. Zamfirescu). 2. Mergând, parcă se mai uşura de povara ce o ducea cu dânsul. (D. Zamfirescu). 3. Luat parcă prea repede, nu ştie ce să facă. (Camil Petrescu). 4. O, tu nici visezi, bătrâne, câţi în cale mi s-au pus! (M. Eminescu). 5. Poate că poţi să ne spui cine comanda avangarda, nu? (Camil Petrescu). 6. Am dovedi atunci ceea ce eu susţin cu tărie. (Cezar Petrescu). 7. Codrii mişunau în acea vreme de fiare care nu mai sunt. (Cezar Petrescu). 8. Şi aceasta era singura putere pe lume, de care se înspăimânta. (Cezar Petrescu). 9. Cui se punea împotrivă, îi luau viaţa. (M. Sadoveanu). 10. Nici câinele nu uită a cui pâine a mâncat. (Folclor). 11. Nicio apă nu e mai rea decât ceea ce doarme. (Folclor)

§ 31. Pronumele nehotărât

Pronumele n e h o t ă r â t indică obiectul fără a transmite vreo informaţie precisă asupra lui.

După structură, pronumele nehotărâte sunt de două feluri: a) pronume s i m p l e şi b) pronume c o m p u s e .

Speciile de pronume şi structura lor	Pronumele
a. Pronume simple	***unul, altul, atât, cutare***
b. Pronume compuse:	
fie- + pronume relativ simplu	***fiecare, fiecine, fiece***
ori- + pronume relativ simplu	***oricare, oricine, orice, oricât***
ori- + ***-şi-*** + pronume relativ simplu	***orişicare, orişicine, orişice***
oare- + pronume relativ simplu	***oarecare***
pronume relativ simplu + ***-va***	***careva, cineva, ceva, câtva***
vre- + pronume relativ simplu	***vreunul, vreuna***
alt- + pronume relativ compus	***altcineva, altceva***

În funcţie de capacitatea lor de a-şi schimba forma după gen, număr şi caz, se disting următoarele tipuri de pronume nehotărâte:

1. Pronume nehotărâte v a r i a b i l e . După numărul de forme pe care le pot avea pentru a exprima genul, numărul şi cazul, acestea, la rândul lor, se împart în următoarele clase:

a) pronume nehotărâte cu 8 forme:

Cazul	Masculin		Feminin	
	singular	plural	singular	plural
N.A.	***un / unul***	***unii***	***o / una***	***unele***
G.D.	***unui(a)***	***unor(a)***	***unei(a)***	***unor(a)***

N.A.	***vreun / vreunul***	***vreunii***	***vreo / vreuna***	***vreunele***
G.D.	***vreunui(a)***	***vreunora(a)***	***vreunei(a)***	***vreunor(a)***

N.A.	***alt / altul***	***alţi(i)***	***altă / alta***	***alte / altele***
G.D.	***altui(a)***	***altor(a)***	***altei(a)***	***altor(a)***

b) pronume nehotărâte cu 6 forme:

N.A.	***atât(a)***	***atâţi(a)***	***atâta***	***atâtea***
G.D.	–	***atâtor(a)***	–	***atâtor(a)***

N.A.	***câtva***	***câţiva***	***câtăva***	***câteva***
G.D.	–	***câtorva***	–	***câtorva***

N.A.	***oricât***	***oricâţi***	***oricâtă***	***oricâte***
G.D.	–	***oricâtor(a)***	–	***oricâtor(a)***

c) pronume nehotărâte cu 5 forme:

N.A.		***cutare***		
G.D.	***cutărui(a)***	***cutăror(a)***	***cutărei(a)***	***cutăror(a)***

N.A.		***oricare***		
G.D.	***oricărui(a)***	***oricăror(a)***	***oricărei(a)***	***oricăror(a)***

N.A.		***orişicare***		
G.D.	***orişicărui(a)***	***orişicăror(a)***	***orişicărei(a)***	***orişicăror(a)***

d) pronume nehotărâte cu 3 forme:

N.A.		***fiecare***		
G.D.	***fiecărui(a)***	–	***fiecărei(a)***	–

e) pronume nehotărâte cu 2 forme:

N.A.	***cineva***	***orişicine***	***altcineva***	***fiecine***	***oricine***
G.D.	***cuiva***	***orişicui***	***altcuiva***	***fiecui***	***oricui***

2. Pronume nehotărâte i n v a r i a b i l e : ***careva, ceva, altceva, oarecare, orice, orişice, fiece***.

§ 32. Întrebuinţarea pronumelor şi adjectivelor pronominale nehotărâte

1. Pronumele nehotărâte se pot întrebuinţa atât cu valoare substantivală, ţinând locul unui nume, cât şi cu valoare adjectivală când determină un nume. Din punctul de vedere al utilizării lor, pronumele nehotărâte pot fi repartizate în următoarele clase:

a) Forme utilizate cu valoare exclusiv pronominală: ***careva, cineva, fiecine, oricine, orişicine, altcineva, altceva***;

b) Forme utilizate atât cu valoare pronominală, cât şi cu valoare adjectivală: ***unul, altul, vreunul, atât, câtva, ceva, fiecare, cutare, oricare, orişicare, orice, orişice, oricât***;

c) Forme utilizate cu valoare exclusiv adjectivală: ***fiece, oarecare***.

2. În propoziţie, pronumele nehotărâte variabile preiau genul, numărul şi cazul substantivului înlocuit: *Acolo erau doi oameni.* ***Unul*** *îmi părea cunoscut*.

3. Adjectivele pronominale nehotărâte sunt antepuse substantivului determinat acordându-se cu acesta în gen, număr şi caz: *Au mai trecut şi* ***alte*** *zile.*

4. Unele pronume nehotărâte (***oricine, oricare, orice, oricât***) îndeplinesc şi funcţia de element de relaţie, introducând în cadrul frazei propoziţii subordonate: *Nu vrea să plece, [1]/* ***orice*** *i-aş făgădui.* [2]/ (T. Arghezi)

Exerciţii

Exerciţiul 67. Găsiţi, în textele de mai jos, pronumele nehotărâte. Precizaţi clasa lor flexionară şi arătaţi genul, numărul şi cazul lor.

1. Adevărul era cu totul altul. (V. Eftimiu). 2. Altceva e viaţa! (L. Rebreanu). 3. Părerea mea e că aici este ceva foarte suspect!... (Cezar Petrescu). 4. Fiecare să doarmă cum îşi aşterne. (L. Rebreanu). 5. El nici măcar nu se mai luptă cu cineva, căci oricât l-ai lovi cu sabia şi cu buzduganul, nu moare. (V. Eftimiu). 6. Care se va uita după vreo gânganie, în loc să asculte la mine, am să-i trag un bobârnac. (V. Eftimiu). 7. Ba, ceva din povestea aceasta începea chiar să-i placă. (M. Preda). 8. Unii umblă după o comoară, alţii după alta. (Cezar Petrescu). 9. Bine, mai văzut-ai tu pe cineva să vâre întâi mămăliga în gură ş-apoi să soarbă borşul? (C. Hogaş)

Exerciţiul 68. Identificaţi pronumele nehotărâte şi precizaţi funcţia lor sintactică.

1. O datorie naşte pe alta. (L. Rebreanu). 2. Deodată pe poartă intrară doi bătrâni. Unul cu mustaţa groasă, căruntă; celălalt cu barba lungă în care strălucesc mănunchiuri argintii. (M. Sadoveanu). 3. Pe urmă stau tăcuţi şi se uită unul la altul, lung-lung, zâmbind. (M. Sadoveanu). 4. Unii începură să-şi pună pe foc gardurile, alţii să-şi taie pomii de prin grădini. (L. Rebreanu). 5. Realitatea e alta, tinere! (L. Rebreanu). 6. În acel moment cineva bătu la uşă. (G. Călinescu). 7. Se ducea în munte, căutând parcă ceva. (M. Sadoveanu). 8. Zaharia Duhu e acum un om care caută o comoară şi nimic altceva. (Cezar Petrescu). 9. Alţii răsăriseră năvălitorii; altele erau armele aduse cu dânşii şi cu alte arme, ale timpului, se ridicaseră împotriva lor băştinaşii. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 69. Identificaţi adjectivele pronominale nehotărâte. Faceţi analiza lor morfologică şi demonstraţi că ele se acordă cu substantivul determinat.

1. Omul îi arătă drumul către biserică, unde ajunse după câteva minute. (D. Zamfirescu). 2. Li se mai dă ceva lemne, de mai au nevoie, pentru bordeie. (Camil Petrescu). 3. Par a fi obiecte de oarecare valoare, deşi eu nu mă pricep la bijuterii... (Cezar Petrescu). 4. Acum are atâţia bani, că-i vântură cu lopata. (Z. Stancu). 5. Altă treabă n-ai decât să stai pe capul domnului locotenent ? (L. Rebreanu). 6. Răsări, ca în fiecare dimineaţă, soarele. (Z. Stancu). 7. Spuneau unii şi alţii că ar fi nevoie să vie vreun judecător de la târg, să cerceteze cum a fost cu vânzarea oilor. (M. Sadoveanu). 8. Câteva nopţi nu mai apăru reflectorul. (L. Rebreanu). 9. Glasul acesta aspru şi ciudat îi împrăştie deodată orice teamă. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 70. Identificaţi pronumele nehotărâte cu rol de element de relaţie în cadrul frazei. Precizaţi tipul subordonatei pe care o introduc.

1. Toto nu putea să se îmbete, oricât ar fi băut. (V. Eftimiu). 2. Ce putea ea să-i răspundă, oricât era de zână? (V. Eftimiu). 3. Lăsăm să intre pe oricine vine, cum făceau ei. (Camil Petrescu). 4. Să strivim pe oricine ne cade sub mână. (Cezar Petrescu). 5. Dar acum ştiu că, oricine aş fi, eşti legată amarnic de mine. (I. Agârbiceanu). 6. Oricât de mari sume i s-ar trimite, nu o să-i ajungă niciodată. (V. Eftimiu). 6. Trageţi-vă de-o parte şi rămâneţi liniştiţi, orice s-ar întâmpla. (Z. Stancu). 7. Dar acum ştiu că, oricine aş fi, eşti legată amarnic de mine. (I. Agârbiceanu). 8. Munca îi era dragă, oricât ar fi fost de aspră, ca o râvnă ispititoare. (L. Rebreanu)

§ 33. Pronumele negativ

1. Pronumele n e g a t i v exprimă inexistenţa obiectului. După structură, pronumele negative sunt de două feluri:

- pronume simple: ***nimeni, nimic***;
- pronume compuse: ***niciunul, niciuna***.

2. Pronumele ***nimic*** este invariabil. ***Nimeni*** are flexiune numai după caz:

N.A. ***nimeni***

G.D. ***nimănui***

Niciunul este variabil după gen, număr şi caz, având forme specifice când apare ca adjectiv, rezultate din căderea elementelor finale ***-ul, -a.***

Pronumele negativ ***niciunul***:

Cazul	Masculin		Feminin	
	singular	plural	singular	plural
N.A.	***niciunul***	***niciunii***	***niciuna***	***niciunele***
G.D.	***niciunuia***	***niciunora***	***niciuneia***	***niciunora***

Adjectivul pronominal negativ ***niciun***:

N.A.	***niciun*** (*băiat*)	***niciunii*** (*băieţi*)	***nicio*** (*fată*)	***niciunele*** (*fete*)
G.D.	***niciunui*** (*băiat*)	***niciunor*** (*băieţi*)	***niciunei*** (*fete*)	***niciunor*** (*fete*)

§ 34. Întrebuinţarea pronumelor şi adjectivelor pronominale negative

1. ***Nimeni*** se foloseşte cu referire la persoane, iar ***nimic,*** cu referire la lucruri.

2. ***Nimeni*** şi ***nimic*** pot apărea numai ca pronume.

3. ***Niciunul*** se întrebuinţează şi cu valoare pronominală, şi cu valoare adjectivală. Ca adjectiv este totdeauna aşezat înaintea substantivului determinat având forme diferite de ale pronumelui negativ (fără *-ul* şi *-a* final):

Acolo nu era ***nimeni****.*	***Niciunul*** *nu scrie.*	***Niciun*** *elev nu scrie.*
El nu ştie ***nimic****.*	***Niciuna*** *nu este bună.*	***Nicio*** *soluţie nu este bună.*

Exerciţii

Exerciţiul 71. Identificaţi, în exemplele de mai jos, pronumele negative. Faceţi analiza lor morfologică şi spuneţi ce funcţie sintactică îndeplinesc ele.

1. Am întrebat cine e, dar nu mi-a răspuns nimeni. (M. Eliade). 2. Ştia că nu-i mai pot face nimic... (Camil Petrescu). 3. Deşi capii relelor din sat erau flăcăii adevăraţi, nu un băieţandru ca el, totuşi, nimeni, nici dintre cei mari, nu avea curajul să-l înfrunte. (Camil Petrescu). 4. Şi împotrivirea lui a fost atât de înverşunată, încât nimeni n-a îndrăznit să-i pomenească de dăscălie. (L. Rebreanu). 5. Nu! Nimeni nu-l pomenea. (I. Agârbiceanu). 6. În copacii fără poame nimeni nu aruncă cu pietre. (Folclor). 7. Nimeni nu mai zise nimic. (M. Sadoveanu). 8. Ştia că nu are nimic de făcut decât să aştepte. (Camil Petrescu). 9. N-am făcut nimic altceva decât că ne-am împlinit jurământul. (Z. Stancu)

Exerciţiul 72. Identificaţi, în textele de mai jos, pronumele negativ *niciunul* şi adjectivul pronominal *niciun.* Faceţi analiza lor morfologică şi indicaţi funcţia sintactică îndeplinită.

1. Nimic nu-i clătinase. Nicio putere din lume nu reuşise să-i strămute. (Cezar Petrescu). 2. Nicio mişcare pe pământ, şi în aer nicio mişcare! (Calistrat Hogaş). 3. Noi stăteam neclintiţi, dar nu dormeam niciunul. (M. Sadoveanu). 4. Multe drumuri umblase el până atuncea, dar niciunul nu-i păru mai lung şi mai covârşitor. (V. Eftimiu). 5. Nu mai avea niciun prieten, nicio bucurie, niciun suflet de om aproape; nu mai era nimănui de niciun folos. (Cezar Petrescu)

Exerciţiu recapitulativ

Exerciţiul 73. Analizaţi morfologic pronumele din textele de mai jos respectând următoarea schemă:

1. Partea de vorbire	– pronume
2. Clasa lexico-gramaticală	– pronume: personal / reflexiv / de întărire / posesiv / demonstrativ / interogativ / relativ / nehotărât / negativ
3. Categoriile morfologice	– persoana / genul / numărul / cazul
4. Funcţia sintactică	– subiect / atribut / nume predicativ / complement

1. Îşi urmărise fiecare insul hotărât dinainte, ţinându-se de el pas cu pas, să nu-l scape, şi n-a scăpat unul. (V. Eftimiu). 2. Cine erau acei alţii? (Z. Stancu). 3. Al tău? Acel care-l crescu, iubindu-l cine-i: eu ori tu? (G. Coşbuc). 4. Ce poţi face singur nu aştepta să-ţi facă alţii. (Folclor). 5. O cunoşteam ca pe mine însumi. (D. Zamfirescu). 6. Apoi dacă ţi-oi da eu ţie şi pământurile şi casele amândouă, mie ce-mi mai rămâne? (L. Rebreanu). 7. Ai putea să-mi spui tu mie ce este aceea onoare? (Z. Stancu). 8. Nu-i cunoşteam. Nici ei pe mine nu mă cunoşteau. (Z. Stancu). 9. Trece nourul; ne cuprinde şi pe noi soarele. (M. Sadoveanu). 10. Ce spui tu, străine? Ştefan e departe; Braţul său prin taberi mii de morţi împarte. Eu sunt a sa mamă; el e fiul meu. De eşti tu acela, nu-ţi sunt mamă eu! (D. Bolintineanu). 11. Mâncaţi şi beţi dumneavoastră întru pomenirea acelora care s-au prăpădit pentru dreptatea noastră. (M. Sadoveanu). 12. Cine vine cu mine să-mi ajute, să-l scoatem de-acolo? (I. Agârbiceanu). 13. Ajută-mă acum să-mi scap şi ţara şi-ţi voi da tot ce-mi vei cere! (V. Eftimiu). 14. Ăstuia, oricât îi dai tot nu se satură. (V. Eftimiu). 15. Priveliştea îl supăra, deşi căuta să nu-şi dea pe faţă nemulţumirea. (L. Rebreanu). 16. Şi-ntr-o clipă se smuci cu atâta putere, că oamenii care-l ţineau îl scăpară din mână. (Camil Petrescu). 17. Treci prin apă, treci prin văzduh, dar pe podul meu n-ai să treci, afară numai dacă te baţi cu mine!... (V. Eftimiu). 18. Herdelea, ca un coleg mai bătrân, încercă să glumească cu dânsul, deşi în suflet era zdrobit. (L. Rebreanu)

NUMERALUL

§ 35. Definiţie. Caracteristică generală

1. N u m e r a l u l este partea de vorbire care exprimă, sub diferite aspecte, noţiunea de n u m ă r d e f i n i t : un număr abstract (*cinci*), caracteristica numerică a obiectelor (*cinci elevi*) sau ordinea numerică a obiectelor (*al cincilea*).

2. Din punct de vedere sintactic, numeralul este o clasă eterogenă. În propoziţie, un numeral se poate întrebuinţa:

- cu valoare adjectivală când însoţeşte un substantiv (***zece** zile, **a treia** casă*);
- cu valoare substantivală când se foloseşte singur (***Doi** ori **doi** fac **patru***);
- cu valoare adverbială când determină un verb (*L-am întâlnit **de două ori***).

3. Numeralele se împart în două clase mari: a) numerale c a r d i n a l e şi b) numerale o r d i n a l e .

§ 36. Numeralele cardinale

Există următoarele specii de numerale cardinale:

● numeralul cardinal propriu-zis: *unu, doi…*	● numeralul distributiv: *câte doi, câte trei…*
● numeralul fracţionar: *o doime…*	● numeralul multiplicativ: *îndoit, însutit…*
● numeralul colectiv: *amândoi, tustrei…*	● numeralul adverbial: *de două ori…*

§ 37. Numeralul cardinal propriu-zis

1. Numeralul c a r d i n a l p r o p r i u - z i s exprimă numere întregi. El răspunde la întrebările *câţi?, câte?*

După structură, numeralele cardinale propriu-zise se împart în următoarele clase:

2. Numerale simple:

unu, una	*şase*	*sută, sute*	*bilion, bilioane*
doi, două	*şapte*	*mie, mii*	*trilion, trilioane*
trei	*opt*	*milion, milioane*	*zero, zerouri*
patru	*nouă*	*miliard, miliarde*	
cinci	*zece, zeci*		

3. Numerale compuse:

● de la 11 la 19:	unitate + prepoziţia ***spre*** + ***zece***

Exemple:

unsprezece	*paisprezece*	*şaisprezece*	*optsprezece*
doisprezece	*cincisprezece*	*şaptesprezece*	*nouăsprezece*
treisprezece			

● pentru zeci:	unitate + ***zeci***

Exemple:

douăzeci	*patruzeci*	*şaizeci*	*optzeci*
treizeci	*cincizeci*	*şaptezeci*	*nouăzeci*

● de la 21 la 99:	numărul zecilor + ***şi*** + unitate

Exemple:

douăzeci şi unu	*treizeci şi cinci*	*patruzeci şi opt…*
douăzeci şi doi	*treizeci şi şase…*	*nouăzeci şi şapte*
douăzeci şi trei…	*patruzeci şi trei*	*nouăzeci şi opt*
treizeci şi patru	*patruzeci şi şapte*	*nouăzeci şi nouă*

● pentru sute, mii, milioane:	unitate + ***sută / sute*** unitate + ***mie / mii*** unitate + ***milion / milioane***

Exemple:

o sută	*şapte sute*	*o mie*	*un milion*
două sute	*opt sute*	*două mii*	*două milioane*
trei sute…	*nouă sute*	*trei mii…*	*trei milioane…*

● de la 101 la 999:	numărul sutelor (+ numărul zecilor) + unităţi

Exemple:

o sută unu	*o sută două*	*şapte sute patruzeci şi nouă*
o sută una	*două sute cinci*	*opt sute treizeci şi doi*
o sută doi	*patru sute cincizeci*	*nouă sute nouăzeci şi nouă*

● pentru zecile şi sutele de mii şi milioane:	numărul zecilor, sutelor (+***de***) + ***mii / milioane***

Exemple:

zece mii	*zece milioane*
unsprezece mii	*douăzeci şi cinci de milioane*
două zeci şi cinci de mii	*o sută de milioane*
trei sute de mii	*două sute de milioane*

Formele numeralelor cardinale propriu-zise

4. Numeralul se caracterizează prin categoriile de gen, număr şi caz. El are însă o flexiune destul de redusă în raport cu celelalte părţi de vorbire care se declină.

Numeralul ***unu*** este variabil după gen şi caz:

Cazul	Numeralul cu valoare substantivală		Numeralul cu valoare adjectivală	
	masculin	feminin	masculin	feminin
N.A.	***unu***(***l***)	***una***	***un*** (*băiat*)	***o*** (*fată*)
G.D.	***unuia***	***uneia***	***unui*** (*băiat*)	***unei*** (*fete*)

5. Forma numeralului *unu* cu ***-l*** final se întâlneşte doar în expresiile: *unul singur, de unul singur, până la unul, toţi până la unul,* (*tot*) *unul şi unul, unul câte unul.*

Formele numeralului ***un*** cu valoare adjectivală coincid cu cele ale articolului substantival nehotărât. Cele două serii de forme se deosebesc doar în funcţie de context. Valoarea de numeral a acestor forme este scoasă în relief când sunt corelate cu alte numerale:

*Are **un** băiat şi două fete.* *Mi-a adus **o** carte, nu două.*

6. Numeralul *doi* este variabil numai după gen: ***doi*** m. – ***două*** f. Aceste forme se întâlnesc şi în componenţa numeralelor compuse: *doisprezece – douăsprezece*; *douăzeci şi doi – douăzeci şi două.*

7. Numeralele *zero, zece, sută, mie, milion, miliard, bilion, trilion* au o flexiune substantivală. Ele se declină cu ajutorul articolului substantival hotărât şi nehotărât. Numeralele *zece, sută, mie* se comportă ca substantive feminine, iar numeralele *zero, milion, miliard, bilion, trilion* se declină ca şi substantivele neutre:

Modele de declinare a numeralelor

Genul	Cazul	Declinarea cu articol nehotărât		Declinarea cu articol hotărât	
		singular	plural	singular	plural
f.	N.A.	*o mie*	*nişte mii*	*mia*	*miile*
	G.D.	*unei mii*	*unor mii*	*miei*	*miilor*
n.	N.A.	*un milion*	*nişte milioane*	*milionul*	*milioanele*
	G.D.	*unui milion*	*unor milioane*	*milionului*	*milioanelor*

8. Celelalte numerale cardinale propriu-zise sunt invariabile.

Exprimarea raporturilor cazuale

9. Există trei modalităţi de exprimare a raporturilor cazuale:

● cu ajutorul formelor cazuale la numeralele variabile după caz: *unu, zece, sută, mie, milion* etc.

● cu ajutorul unor construcţii analitice alcătuite cu prepoziţia *a* pentru cazul genitiv şi cu prepoziţia *la* pentru cazul dativ:

G.: *Cărţile **a trei** elevi sunt pe masă.*

D.: *S-au înmânat cadouri **la trei** elevi.*

● cu ajutorul formelor cazuale ale articolului adjectival:

N.A. ***cei** doisprezece elevi*

G.D. ***celor** doisprezece elevi*

Întrebuinţarea numeralelor cardinale

10. Numeralele cardinale, în propoziţie, pot fi folosite:

● cu valoare substantivală: *Mai bine o pasăre în mână decât **zece** pe gard.* (Folclor)

● cu valoare adjectivală: *Anul se compune din **patru** anotimpuri sau **douăsprezece** luni.*

Îmbinarea numeralelor cardinale propriu-zise cu substantivul

11. Numeralele cardinale propriu-zise cu valoare adjectivală se folosesc de obicei înain-

tea substantivului (*trei flori*):

● numeralele de la 1 la 19 se leagă de substantiv cu ajutorul prepoziţiei ***de;***

● numeralele de la 20 în sus (cu excepţia celor compuse care se termină în numeralele de la 1 la 19) sunt alăturate direct substantivului.

Structura construcţiei	Exemplu
1 – 19 + substantiv	*două cărţi*
20 – 100 + ***de*** + substantiv	*douăzeci* ***de*** *cărţi*
101 – 119 + substantiv	*o sută zece cărţi*
120 – 200 + ***de*** + substantiv	*o sută cincizeci* ***de*** *cărţi*
201 – 219 + substantiv ...	*două sute şapte cărţi*

Exerciţii

Exerciţiul 74. Identificaţi, în contextele de mai jos, numeralele cardinale, subliniind cu o linie numeralele simple şi cu două linii numeralele compuse.

1. Pe drumu-i lung de trei mii de kilometri, Dunărea dă viaţă la treizeci de oraşe, din care trei sunt capitale, soarbe o sută douăzeci de râuri, sparge două şiruri de munţi şi, în falnicu-i mers spre mare, îşi ascultă gloria cântată-n şase limbi... (Al. Vlahuţă). 2. Femeia a vorbit de turma de trei sute de oi şi de trei oameni călări. (M. Sadoveanu). 3. Acolo, la treizeci de kilometri au să găsească vaca. (M. Sadoveanu). 4. Ştiam că în tot lungul râului, pe optzeci ori pe o sută de mile distanţă, lucrurile s-au petrecut la fel. (M. Sadoveanu). 5. Douăzeci de ani, vară şi iarnă, în curtea aceasta a trăit şi a păzit-o. (Em. Gârleanu). 6. Ce femeie are în casă cinci sute de mii de lei disponibili? (V. Eftimiu)

Exerciţiul 75. Identificaţi cazul numeralelor din textele de mai jos şi spuneţi cu ajutorul căror mijloace este el exprimat.

1. Cele trei bărci, lungi, negre şi înguste, au început a pluti pe faţa tulbure a apei. (Z. Stancu). 2. Umblară ei, cei trei sute şi unu de voinici, câteva zile, până la ieşirea din împărăţie. (V. Eftimiu). 3. Afecţiunea ce se născu între cei doi, aproape copii, nu se putea numi dragoste, întrucât ei nu aveau profunditatea acestui sentiment, ci numai vagi noţiuni, auzite sau citite prin cărţi. (G. Călinescu). 4. Aci academicianul Cuculeţ aruncă o privire în jurul său şi văzu că cele trei femei îl ascultau amuzate. (G. Călinescu). 5. Pe urmă s-au arătat cei trei oameni călări. (M. Sadoveanu). 6. De ce-mi vorbeşti dumneata de trei? (M. Sadoveanu). 7. Lupta, năprasnica luptă dintre cei doi uriaşi, care de aci încolo au a purta străjile României, s-a încheiat. (Al. Vlahuţă). 8. Luptau flăcăii noştri, unul împotriva a zece, întrecând prefăcătoria prin bărbăţie. (V. Eftimiu). 9. Aici e locul de întâlnire a trei buni camarazi şi prieteni. (I. L. Caragiale)

Exerciţiul 76. Identificaţi numeralele cardinale şi precizaţi valoarea lor morfologică şi funcţia lor sintactică.

1. Trei zile bătuseră vânturi sunătoare de la miazăzi... (M. Sadoveanu). 2. De cumineţenia lui se dusese vestea peste nouă mări şi ţări. (Em. Gârleanu). 3. Zid de piatră nalt şi gros că pe el merg cinci pe jos. (M. Eminescu). 4. De la Aninoasa la Petroşani erau trei văi adânci şi trei dealuri înalte. (G. Bogza). 5. Ea încă nu împlinise şaptesprezece ani. (L. Re-

breanu). 6. El era cu vreo zece ani mai mare decât mine... (M. Sadoveanu). 7. Intrarea principală a liceului era luminată cu două rânduri de felinare. (L. Rebreanu). 8. După alţi patru paşi am simţit luciul iazului sub bărbie. (M. Sadoveanu). 9. Şi totuşi, în doi ani, am fost acasă cinci zile! (L. Rebreanu). 10. Apostol Bologa ştia că, exact la cinci sute optzeci şi trei de metri, se află prima linie de tranşee ruseşti şi i se părea că deosebeşte zigzagurile care înseamnă gardul morţii. (L. Rebreanu). 11. Grigore aştepta în gară de la patru. (L. Rebreanu). 12. Ceilalţi doi tăceau. (V. Eftimiu). 13. Două pietre tari nu pot măcina. (Folclor)

Exerciţiul 77. Spuneţi ce parte de vorbire este cuvântul *o* în textele de mai jos (articol nehotărât, numeral sau pronume personal în acuzativ).

1. O albină rătăcită se ţine morţiş de plugar şi el o alungă, înfuriat, cu mâna. (Em. Gârleanu). 2. În Rădăşeni, sat mare, frumos şi bogat, am jucat la trei jocuri într-o singură zi... (I. Creangă). 3. Dobândisem o celebritate pe care n-o doream. (M. Sadoveanu). 4. Şi mama lor le spunea că-i învaţă să zboare pentru o călătorie lungă, pe care trebuia s-o facă în curând... (I. Al. Brătescu-Voineşti). 5. Acum o lună, chiar acum trei luni de zile, nici n-aş fi îndrăznit să mă gândesc la dezertare... (L. Rebreanu). 6. Trecu o lună, trecură două, trecură nouă şi împărăteasa făcu un fecior alb ca spuma laptelui. (M. Eminescu). 7. Avea numai o soră, cu doi-trei ani mai mică decât el. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 78. Spuneţi ce parte de vorbire este cuvântul *un* în textele de mai jos (articol nehotărât sau numeral).

1. Peste un ceas începem să urcăm dealul Colibaşi. (Al. Vlahuţă). 2. Un tată poate să hrănească zece fii, dar zece fii nu pot să hrănească un tată. (Folclor). 3. Un nebun întreabă şi zece înţelepţi nu-i pot răspunde. (Folclor). 4. Rabdă un ceas şi-i trăi două. (Folclor). 5. Cu o lingură de miere prinzi mai multe muşte decât cu douăzeci de butoaie de oţet. (Folclor). 6. Cu un ban s-a prins în horă şi cu zece nu poate scăpa. (Folclor). 7. Cu un trandafir a vrut să dreagă ce a stricat cu cincizeci de spini. (Folclor)

§ 38. Numeralul fracţionar

1. Numeralul f r a c ţ i o n a r exprimă o parte dintr-un întreg: *Pădurile ocupă **o treime** din regiune.*

2. Numeralele fracţionare au următoarea structură:

● numeral cardinal + numeral cardinal + ***-ime / -imi***

1/2 – o doime	*1/3 – o treime*	*3/4 – trei pătrimi*
1/3 – o treime	*2/3 – două treimi*	*2/5 – două cincimi*

● numeral cardinal + ***pe*** sau ***supra*** + numeral cardinal

2/3 – doi pe trei	*3/5 – trei pe cinci*	*5/6 – cinci pe şase*
2/3 – doi supra trei	*3/5 – trei supra cinci*	*5/6 – cinci supra şase*

● numeral cardinal + numeral ordinal

3/4 – trei a patra	*5/8 – cinci a opta*	*3/7 – trei a şaptea*

● numeral ordinal + substantivul ***parte***:

a treia parte	*a cincea parte*	*a zecea parte*

Pentru *1/2* şi *1/4* se folosesc de asemenea substantivele *jumătate* şi *sfert*.

3. Numeralele fracţionare se leagă de substantiv cu ajutorul prepoziţiilor *din* şi *dintre*: *Munţii ocupă o treime **din** teritoriul ţării. Două treimi **dintre** elevi vor merge în excursie.*

Exerciţiul 79. Găsiţi, în textele de mai jos, numeralele fracţionare şi analizaţi structura lor.

1. Acela avea două părţi din oi, şi ceilalţi doi numai a treia parte. (M. Sadoveanu). 2. Peste un sfert de oră trăsura greoaie şi voluminoasă a prefecturii oprea în mijlocul ţăranilor. (L. Rebreanu). 3. După ce le descarcă Niculăiţă şi le aşază unul câte unul, sfert regulat, brutarul îi numără în gologani zece lei şi jumătate. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 4. Era încântat să aibă cinci şesimi din sumă. (V. Eftimiu). 5. Deci partea mea de moştenire se reduce la o treime. (G. Călinescu). 6. Acesta părea încântat de toţi şi de toate, însă după trei sferturi de oră, consultându-şi ceasul, şi-a cerut scuze şi a plecat. (G. Călinescu)

§ 39. Numeralul colectiv

1. Numeralul c o l e c t i v exprimă ideea de grupare a obiectelor în ansambluri determinate numeric. Ele arată deci din câte obiecte este formată o colectivitate.

2. Numeralele colective au următoarea structură:

a) pentru un colectiv de 2 persoane:	***amândoi***, ***ambii***
b) pentru colective de la 3 până la 10:	***tus-*** + numeral cardinal propriu-zis: *tustrei, tuspatru, tuscinci, tusşase, tusopt…* ***câteşi-*** + numeral cardinal propriu-zis: *câteşitrei, câteşipatru, câteşicinci…*
c) pentru colective de la 3 în sus:	***toţi*** + numeral cardinal propriu-zis: *toţi trei, toţi cinci, toţi zece, toţi o sută…*

Formele numeralelor colective

3. Numeralele *amândoi* şi *ambii* îşi schimbă forma după genuri şi cazuri:

Cazul	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
N.A.	***amândoi***	***amândouă***	***ambii***	***ambele***
G.D.	***amânduror***(**a**)	***amânduror***(**a**)	***ambilor***	***ambelor***

4. Numeralele *tustrei* şi *câteşitrei* sunt variabile după gen:

masculin	***tustrei*** (*băieţii*)	***câteşitrei*** (*băieţii*)
feminin	***tustrele*** (*fetele*)	***câteşitrele*** (*fetele*)

5. Celelalte numerale cardinale sunt invariabile.

Întrebuinţarea numeralelor colective

6. În propoziţie, numeralele colective se folosesc:

● cu valoare substantivală, îndeplinind funcţiile sintactice specifice substantivului: *Şi pornesc iară* ***toţi trei****.* (I. L. Caragiale)

● cu valoare adjectivală când apar ca determinaţi ai unui substantiv: *Craiul, primind cartea, îndată chemă* ***tustrei*** *feciorii înaintea sa.* (I. Creangă)

Exerciţii

Exerciţiul 80. Analizaţi din punct de vedere morfologic numeralele colective din textele de mai jos.

1. Amândoi priviră fotografiile, ce reprezentau o fată a generalului şi doi băieţi de felurite vârste, şi-şi împărtăşiră slăbiciunile comune. (G. Călinescu). 2. Familiile celor doi tineri se cunoşteau şi se frecventau, şi cum Iablonski aparţinea uneia dintre cele mai bine văzute şi promitea a face o carieră eminentă în armată, părinţii ambilor tineri îi numeau glumind „logodnicii noştri”. (G. Călinescu). 3. Ioanide privise în timpul dansului pe amândouă tinerele femei şi se întrebase care din ele e mai plină de farmec. (G. Călinescu). 4. Găsi un prilej şi se repezi peste drum, la Glanetaşu, să reamintească lui Ion că, dacă va sufla vreun cuvânt, va fi foarte rău pentru amândoi. (L. Rebreanu). 5. Patru oameni stau la roata de la cârmă; amândoi comandanţii sunt pe punte, în picioare, cu ochii aţintiţi înainte: trecem printre gherdapuri. (Al. Vlahuţă). 6. Vă sunt recunoscător amânduror. (E. Camilar). 7. Şi vom aştepta amândoi timpuri mai bune. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 81. Scoateţi numeralele colective din textele de mai jos şi precizaţi care este structura lor.

1. Tustrei au tăcut îndelung, cu privirile pierdute în depărtări. (E. Camilar). 2. Plecară toţi trei împreună. (L. Rebreanu). 3. Toate trei se repeziră pline de indignare. (L. Rebreanu). 4. Străinii râseră toţi patru. (Z. Stancu). 5. Şi toţi trei camarazii se despart cu inima zdrobită. (I. L. Caragiale). 6. Când mă văzură, câteşipatru se dădură un pas înapoi, surprinşi, înseninaţi. (V. Eftimiu). 7. Îi legară pe câteşipatru, în faţa celorlalţi opt. (V. Eftimiu). 8. Apoi se aşază la masă câteşitrei. (V. Eftimiu). 9. Sbierea îi vânduse pe câteşitrei fie turcilor, fie polonilor. (V. Eftimiu). 10. Câteşitrei tăcură cu ochii în pământ. (V. Eftimiu). 11. Proşti sunteţi câteşitrei! răspunse râzând Tudorel. (V. Eftimiu)

§ 40. Numeralul distributiv

1. Numeralul d i s t r i b u t i v exprimă repartizarea obiectelor în grupuri egale. Numeralele distributive au următoarea structură:

câte + numeral cardinal propriu-zis:	*câte unul, câte doi, câte trei, câte patru* etc.

2. Numeralele distributive formate cu *unu* şi *doi* au forme distincte de gen: *câte unul – câte una, câte doi – câte două.* Celelalte numerale colective sunt invariabile.

3. Uneori, pentru exprimarea sensului distributiv se repetă numeralul la începutul întregii construcţii, care capătă structura: numeral + ***câte*** + numeral: *unul câte unul, doi câte doi, cinci câte cinci* etc.

Exerciţii

Exerciţiul 82. Găsiţi, în textele de mai jos, numeralele distributive şi precizaţi funcţia lor sintactică.

1. Înainte, cele două curţi au fost puţin populate, acum se zbenguiau prin ele numeroşi copii şi apărea la una din ferestre chiar câte un ţăran. (G. Călinescu). 2. M-am gândit să depun mâine, pe numele fiecărui nepot, câte zece milioane. (V. Eftimiu). 3. Din când în când, câte unul scoate câte un măr din buzunar şi muşcă lacom. (Camil Petrescu). 4. S-adunau în cete câte zece şi douăzeci, năzuind să mai îndulcească amarul robiei fraţilor şi surorilor lăsate la vetre. (V. Eftimiu). 5. Veronica începu să le împartă câte o bomboană, câte un măr, o nucă. (I. Agârbiceanu). 6. Pe urmă, veneau şapte balauri cu câte şapte capete fiecare, vărsând flăcări printre dinţii de oţel. (V. Eftimiu). 7. Când plictisiţi, se ciondăneau şi se băteau iar, baba gemea mai tare şi nu se scula câte două zile din pat. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 83. Identificaţi numeralele distributive şi analizaţi structura lor.

1. Înşiraţi cinci câte cinci, prinserăm a trece dincolo. (N. Gane). 2. Căsuţele albe, luminoase, ale satului se ivesc una câte una de după perdelele de sălcii. (Al. Vlahuţă). 3. Iar noi, optsprezece de toţi, eram înşiraţi doi câte doi cu caporalul în frunte. (N. Gane). 4. Unul câte unul apăreau firele albe, în părul ei, dar obrazul îi rămânea tot atât de tânăr, silueta tot atât de zveltă... (V. Eftimiu). 5. Se împrăştiară, unul câte unul, pe alte drumuri, urmând să se întâlnească pe înnoptate la Hanul-Ars, unde-l dusese armăsarul negru pe Stănoi. (V. Eftimiu)

§ 41. Numeralul multiplicativ

1. Numeralul m u l t i p l i c a t i v arată în ce proporţie creşte o cantitate. Numeralele multiplicative se formează de la numeralele cardinale de la 2 la 8 şi de la numeralele 10, 100, 1000. Ele au următoarea structură:

în- (***îm-***) + numeralul cardinal propriu-zis + ***-it***:	*îndoit, întreit, împătrit, încincit, înşesit, înşeptit, înoptit, înzecit, însutit, înmiit*

2. Numeralele *îndoit, întreit, împătrit, încincit* au sinonime neologice: ***dublu, triplu, cvadruplu, cvintuplu***.

3. Numeralul multiplicativ se întrebuinţează, în propoziţie, cu valoare adjectivală sau cu valoare adverbială.

● Folosit cu valoare adjectivală, numeralul multiplicativ este variabil acordându-se cu substantivul determinat în gen, număr şi caz. După flexiune se aseamănă cu un adjectiv cu 4 terminaţii de tipul *bun, -ă, -i, -e*: *muncă **înzecită**, pierderi **însutite***.

● Când apare cu valoare adverbială, numeralul multiplicativ este invariabil: *A muncit **înzecit***.

Exerciţiul 84. Găsiţi, în textele de mai jos, numeralele multiplicative şi spuneţi cu ce valoare sunt ele folosite şi ce funcţie sintactică îndeplinesc.

1. Ipate se îmbogăţise însutit şi înmiit. (I. Creangă). 2. Lucrul la timp dăruit preţuieşte îndoit. (Folclor). 3. Ce-i dăm noi acum se va reîntoarce înmiit în buzunarele băieţilor tăi. (V. Eftimiu). 4. Ce-o să însemne pentru el dacă ne dă puţin din multul pe care îl are? – O să-i întoarcem întreit. – Ba chiar împătrit. (Z. Stancu). 5. Reuşita unei singure piese aducea venituri înzecite capitalului închis în cumpărarea atâtor altele. (V. Eftimiu). 6. Venise cu vătafi de plai şi cu arnăuţi pe moşia logofătului Mirişte, lângă Bucureşti, să ia oamenilor avutul, pasă-mi-te, că trebuie plătit sultanului haraci, îndoit şi tot aşa lui vodă, haraci îndoit pentru dregătoriile încredinţate boierilor. (V. Eftimiu). 7. Vântul de gheaţă ce ne însoţise de-a stânga mai toată ziua începuse din nou cu o furie îndoită şi, tăindu-se în scândurile rari ale şandramalei noastre, gemea, în răstimpuri, a lugubru şi a pustiu. (C. Hogaş). 8. E peste putinţă să cumpăraţi aşa dantele fine în Franţa fără să plătiţi întreit decât în Belgia... (I. L. Caragiale)

§ 42. Numeralul adverbial

1. Numeralul a d v e r b i a l arată de câte ori se repetă o acţiune sau de câte ori intensitatea unei însuşiri este superioară sau inferioară faţă de intensitatea aceleiaşi însuşiri la un alt obiect:

*I-am spus de **o mie de ori**. Costumul acesta este **de două ori** mai scump decât celălalt.*

Structura numeralelor adverbiale:

1) pentru 1 numeralul adverbial corespunzător este *o dată*;		
2) de la 2 în sus:	***de*** + numeral cardinal propriu-zis (+ ***de***) + ***ori***:	
Exemple:		
de două ori	*de zece ori*	*de o sută de ori*
de trei ori	*de douăzeci de ori*	*de o mie de ori*

2. Numeralul adverbial este invariabil şi se foloseşte – după cum arată şi denumirea – cu valoare adverbială, determinând un verb, un adjectiv sau un adverb: ***De şapte ori** măsoară şi **o dată** taie.* (Folclor)

Exerciţii

Exerciţiul 85. Găsiţi, în textele de mai jos, numeralele adverbiale şi analizaţi structura lor.

1. Un doctor gros, roş la faţă, cu mâinile pătate de puncte galbene, venea de două ori pe zi. (M. Sadoveanu). 2. N-am obicei să poruncesc un lucru de două ori. (C. Hogaş). 3. Fata cu zestre e de două ori mai căutată. (L. Rebreanu). 4. Îl va cresta şi iar îl va lovi, o dată, de două ori, de nouă ori, până îl va răpune. (V. Eftimiu) 5. Înţeleptul învârte de şapte ori limba în gură înainte de a vorbi. (Folclor). 6. Peste pârău se auzi deodată limpede ciocănelul de argint bătând de trei ori în fereastra pământenilor. (M. Sadoveanu). 7. În faţă, pe malul drept, e Rahova – port bulgăresc – odinioară cetate turcească, pe zidurile căreia de două ori au fâlfâit biruitoare steagurile luptătorilor români. (Al. Vlahuţă)

Exerciţiul 86. Identificaţi numeralele adverbiale şi arătaţi funcţia lor sintactică.

1. Omul o dată, o singură dată e tânăr. (Z. Stancu). 2. Iablonski o înconjura cu cele mai neostenite atenţii, vizitând-o de două ori pe zi, aducându-i cărţi, venind cu prieteni glumeţi şi optimişti, spre a o distra. (G. Călinescu). 3. De trei ori neînfricoşatele şiruri ale lui Mihai se reped dincolo de pod şi-şi despică drum cu paloşele-n gloatele adânci şi dese ale lui Sinan. (Al. Vlahuţă). 4. Omul nu greşeşte de trei ori la rând. (V. Eftimiu). 5. De altfel, mai ajunsesem de două ori poate în viaţa mea, până în acest prag. (Camil Petrescu). 6. Stinsei şi aprinsei lumina de trei ori. (V. Eftimiu). 7. Mai bine să te însori de două ori, decât să mori o dată. (Folclor). 8. Am băut de trei ori şi nu ştiu ce s-a întâmplat cu mine. (V. Eftimiu)

§ 43. Numeralele ordinale

Numerale ordinale exprimă ordinea sau locul pe care îl ocupă obiectele într-un grup sau acţiunile într-o serie, într-o înşiruire.

Se disting două specii de numerale ordinale: a) numeralul o r d i n a l p r o p r i u - z i s şi b) numeralul o r d i n a l a d v e r b i a l .

§ 44. Numeralul ordinal propriu-zis

1. Numeralul o r d i n a l p r o p r i u - z i s exprimă ordinea numerică a obiectelor. Răspunde la întrebările *al câtelea? a câta?*

2	– *al doilea, a doua*	7	– *al şaptelea, a şaptea*
3	– *al treilea, a treia*	8	– *al optulea, a opta*
4	– *al patrulea, a patra*	9	– *al nouălea, a noua*
5	– *al cincilea, a cincea*	10	– *al zecelea, a zecea*
6	– *al şaselea, a şasea*		

11 – *al unsprezecelea, a unsprezecea*
12 – *al doisprezecelea, a douăsprezecea*
20 – *al douăzecilea, a douăzecea*
21– *al douăzeci şi unulea, a douăzeci şi una*
30 – *al treizecilea, a treizecea*
40 – *al patruzecilea, a patruzecea*
100 – *al o sutălea, a (o) suta*
101 – *al o sută unulea, a o sută una*
200 – *al două sutelea, a două suta*
300 – *al trei sutelea, a trei suta*
1000 – *al o mielea, a (o) mia*
2000 – *al două miilea, a două mia*
50000 – *al cincizeci miilea, a cincizeci mia*
1000000 – *al (un) milionulea, a milioana*
2000000– *al două milioanelea, a două milioana*

2. Numerale ordinale propriu-zise au următoarea structură:

● pentru 1 se folosesc următoarele numerale ordinale: *întâi*(*ul*), (*cel*) *dintâi, prim*(*ul*);
● de la 2 în sus:

masculin	***al*** + numeral cardinal + ***-le-*** + ***-a***
feminin	***a*** + numeral cardinal + ***-a***

3. La numeralele ordinale de genul masculin formate de la numeralele cardinale *opt, milion, miliard* formantul ***-lea*** se uneşte cu ajutorul vocalei de legătură ***-u-***: *al optulea, al un milionulea, al miliardulea*.

4. La numeralele ordinale de genul feminin formate de la numeralele cardinale *două, patru, mie, milion* elementul final ***-a*** substituie vocala finală: *a doua, a patra, a suta, a mia*.

5. La numeralele ordinale formate de la cardinalele compuse formanţii ***-lea*** şi ***-a*** se adaugă numai la ultimul numeral: *al douăzeci şi cincilea, al o sută douăzecilea.*

6. Spre deosebire de numeralele cardinale compuse care includ în structura lor prepoziţia *de,* numeralele ordinale nu păstrează această prepoziţie înaintea ultimului numeral component: *douăzeci de mii – al douăzeci miilea, douăzeci de milioane – al douăzeci milionulea.*

Formele şi întrebuinţarea numeralelor ordinale propriu-zise

7. Numeralul ***întâi***:

a) Folosit cu valoare adjectivală în postpunere, este nearticulat enclitic fiind invariabil: *locul* ***întâi****, clasa* ***întâi****, calitatea* ***întâi****, pagina* ***întâi***;

b) Folosit cu valoare substantivală (***Întâiul*** *a ajuns de mult*) sau cu valoare adjectivală în antepunere (***întâiul*** *cuvânt,* ***întâia*** *floare*) este articulat enclitic având forme diferite de gen, număr şi caz:

Cazul	Masculin		Feminin	
	singular	plural	singular	plural
N.A.	***întâiul***	***întâii***	***întâia***	***întâile***
G.D.	***întâiului***	***întâilor***	***întâii***	***întâilor***

8. Numeralul ***dintâi***:

a) fiind folosit ca adjectiv postpus şi fără articolul adjectival, este invariabil: *lucrul* ***dintâi****, vorba* ***dintâi***;

b) folosit cu valoare substantivală şi cu articol adjectival (*Cel* ***dintâi*** *lucra mai bine*) sau ca adjectiv antepus ori postpus (*încercarea* ***cea dintâi*** / ***cea dintâi*** *încercare*), poate exprima genul, numărul şi cazul prin formele articolului:

Cazul	Masculin		Feminin	
	singular	plural	singular	plural
N.A.	***cel dintâi***	***cei dintâi***	***cea dintâi***	***cele dintâi***
G.D.	***celui dintâi***	***celor dintâi***	***celei dintâi***	***celor dintâi***

9. Numeralul ***prim***(***ul***):

a) fiind nearticulat enclitic şi având valoare adjectivală, de cele mai multe ori în antepunere, are formele: ***prim, -ă, -i, -e***: (***un prim*** *succes****, o primă*** *ştire*);

b) fiind articulat enclitic şi având valoare substantivală (***Primul** a sosit de mult.*) sau cu valoare adjectivală în antepunere (***primul** zbor**, primele** rezultate*), este variabil după gen, număr şi caz:

Cazul	Masculin		Feminin	
	singular	plural	singular	plural
N.A.	***primul***	***primii***	***prima***	***primele***
G.D.	***primului***	***primilor***	***primei***	***primelor***

10. Numeralele ordinale de la 2 înainte:

a) când sunt folosite fără articolul adjectival, cunosc numai opoziţia de gen: ***al doilea*** m. – ***a doua*** f.; ***al treilea*** m. – ***a treia*** f.;

b) când sunt precedate de articolul adjectival (***cel, cea, cei, cele***) cu prepoziţia ***de***, exprimă genul, numărul şi cazul prin formele acestui articol:

Cazul	Masculin		Feminin	
	singular	plural	singular	plural
N.A.	***cel de-al treilea***	***cei de-al treilea***	***cea de-a treia***	***cele de-al treilea***
G.D.	***celui de-al treilea***	***celor de-al treilea***	***celei de-a treia***	***celor de-al treilea***

Notă. La feminin plural se foloseşte forma de masculin a numeralului ordinal: ***cele de-al patrulea, cele de-al cincilea.***

11. În limba contemporană există tendinţa de a înlocui numeralele ordinale prin numeralele cardinale: *etajul **trei*** în loc de *etajul **al treilea***; *secolul **douăzeci şi unu*** în loc de *secolul **al douăzeci şi unulea.***

Folosirea numeralelor cardinale în locul celor ordinale este recomandabilă în cazul numeralelor mari: *Vezi la pagina **cinci sute şaptezeci**.*

Exerciţii

Exerciţiul 87. Analizaţi numeralele ordinale precizând genul şi cazul lor.

1. Eu era să fiu al patrulea, dar în ziua plecării am primit de acasă o scrisoare şi m-am ascuns ca un hoţ. (L. Rebreanu). 2. Din înfundăturile codrului, românii îşi măsurau duşmanul cu care aveau să dea piept a doua zi. (Al. Vlahuţă). 3. La a doua detunătură, fuga i-a fost mai îndârjită şi mai lungă. (M. Sadoveanu). 4. Al treilea îl ajuta pe bătrân, dar dacă nu era de lucru, te rog să-mi spui cum era să-l ajute? (V. Colin). 5. A trecut câtva timp, şi iată că s-au ivit câteva locuri la al treilea minister. (I. L. Caragiale). 6. Eşti al şaselea... (L. Rebreanu). 7. N-am putea deocamdată să mai ţinem şi pe al şaselea. (V. Eftimiu). 8. Atunci larma începea din căsuţa bătrână, prin ogradă, prin grădină, răsunând până la al patrulea vecin. (I. Agârbiceanu). 9. Cel de al treilea se purta ca o umbră. (M. Sadoveanu). 10. La masă – glume, gălăgie... Şi cea dintâi îmi toarnă vin, drăguţ, a doua mă îmbie, a treia-mi dă paharul plin... (Şt. O. Iosif). 11. Cu toate acestea, el se opri cel dintâi. (M. Sadoveanu). 12. Al treilea era înalt, cu fruntea senină de învăţat. (M. Sadoveanu). 13. Despre durerile ei se vorbea până într-al nouălea sat... (M. Sadoveanu). 14. A fost groaznică cea dintâi noapte. (Em. Gârleanu)

Exerciţiul 88. Identificaţi numeralele ordinale şi precizaţi funcţia lor sintactică.

1. Unde mănâncă doi, poate mânca şi al treilea. (Folclor). 2. Trei copii, cei dintâi, îi murise înainte de a împlini un an de zile. Ana a fost al patrulea... În urma ei au venit doi, dar fără zile... (L. Rebreanu). 3. Un bob de grâu în cel dintâi pătrat, două în al doilea, patru în al treilea, opt în al patrulea şi aşa mai departe. (V. Eftimiu). 4. Când doi se ceartă, al treilea câştigă. (Folclor)

§ 45. Numeralul ordinal adverbial

1. Numeralul o r d i n a l a d v e r b i a l arată a câta oară se înfăptuieşte o acţiune: *Lelia reveni* ***a doua oară,*** *ca o furtună, cu dublura ei de ochelari roşii.* (N. Breban)

Structura numeralului ordinal adverbial:

● numeral ordinal propriu-zis + ***oară*** (sau mai rar ***dată***): ***întâia oară, întâia dată, prima oară, prima dată, a doua oară, a doua dată, a treia oară, a treia dată***;

● ***în*** + numeral ordinal propriu-zis + ***rând***: ***în primul rând, în al doilea rând, în al treilea rând.***

2. Numeralul ordinal adverbial este invariabil şi apare mai ales cu valoare adverbială pe lângă un verb.

Exerciţiul 89. Găsiţi, în textele de mai jos, numeralele ordinale adverbiale şi analizaţi structura lor.

1. În mijlocul curţii, Apostol Bologa se uită împrejur, parcă ar fi fost aici întâia oară în viaţă. (L. Rebreanu). 2. Dănilă plânse a doua oară în viaţa lui. (G. Galaction). 3. Ai fi zis că întinereşte pentru a doua oară. (N. Gane). 4. L-a înşelat nevasta întâia oară – el a zis prea puţine. A doua oară – n-a zis nimic. (I. L. Caragiale). 5. Bancherul câştigase a noua oară. (V. Eftimiu). 6. Prinţul se oprise la cinci şi ceruse carte când s-a văzut a doua oară cu un cinci în mână. (V. Eftimiu). 7. A doua zi, o zări în parc, pe o bancă, exact ca prima oară. (N. Breban). 8. Îl cucerise a doua oară pe domnul Crăiniceanu, care îl bătu pe umeri, fără niciun motiv. (N. Breban). 9. Asta doream eu să ştiu în primul rând. (Gib I. Mihăescu)

Exerciţiu recapitulativ

Exerciţiul 90. Analizaţi morfologic numeralele din textele de mai jos respectând următoarea schemă:

1. Partea de vorbire	– numeral
2. Clasa lexico-gramaticală	– numeral: cardinal propriu-zis / fracţionar / colectiv / distributiv / multiplicativ / adverbial / ordinal propriu-zis / ordinal adverbial
3. Categoriile morfologice	– genul / numărul / cazul (sau numeral invariabil în raport cu aceste categorii)
4. Valoarea morfologică	– valoare: substantivală / adjectivală / adverbială
5. Funcţia sintactică	– subiect / atribut / nume predicativ / complement

1. Unul strânge şi zece risipesc. (Folclor). 2. Se dase trei asalturi redutei neînvinse, tustrele îndrăzneţe şi crunte. (V. Alecsandri). 3. Câteşitrei, Traian, Marius şi cu mine, eram în al nouălea cer. (V. Eftimiu). 4. Nu v-am spus că peştele acesta preţuieşte de o sută de ori

mai mult dacă-l vând viu negustorului vecin. (V. Eftimiu). 5. Adăposturile, trei la număr, erau gata. (Z. Stancu). 6. În cinci sute de ani şi-au văzut de paisprezece ori bisericile prefăcute în geamii: creştinii trebuiau să s-ascundă prin beciuri ca să se poată închina în legea lor. (Al. Vlahuţă). 7. Pe la toacă, oastea marelui vizir, de zece ori mai numeroasă decât a lui Mihai, era împânzită la gura vadului, dincolo de pod. (Al. Vlahuţă). 8. De trei ori s-au izbit, din ce în ce mai îndârjite şi mai furioase, cele două armate. (Al. Vlahuţă). 9. Aveam şansa de zece la sută să dau o teză la limită; asta ar fi fost însă pe cât de jignitor pentru domnul Ciolac, pe atât de umilitor pentru mine. (M. Sadoveanu). 10. După ce lupii fusese puşi pe fugă, cam pe la al treilea cântat al cocoşilor, a ieşit încă o dată afară şi rămase pironit locului de spaimă. (G. Bogza). 11. Se jucase de vreo douăzeci de ori pe o scenă de a treia mână, din acelea numite „neregulate”, adică teatre fără o trupă permanentă. (V. Eftimiu). 12. Un singur duşman e destul să dărâme ce au lucrat o mie de prieteni. (Folclor). 13. Eram douăzeci şi şase de elevi. (M. Sadoveanu)

VERBUL

§ 46. Definiţie. Caracteristică generală

1. V e r b u l este o parte de vorbire care exprimă acţiuni (*a lucra*), stări (*a dormi*), deveniri (*a se îngălbeni*) şi relaţii (*a colabora*), prezentate ca procese ce se desfăşoară în timp. Verbele răspund la întrebarea *ce face?*

Este o parte de vorbire flexibilă, caracterizată prin flexiune analitică şi sintetică. Forma-tip a verbului este infinitivul prezent: *a cânta, a vedea, a spune, a citi, a coborî* etc.

2. Sistemul gramatical al verbului include: a) forme p r e d i c a t i v e (modurile personale) şi b) forme n e p r e d i c a t i v e (moduri nepersonale).

a) Totalitatea formelor predicative constituie conjugarea verbului. Prin opoziţia acestor forme se exprimă următoarele categorii gramaticale: d i a t e z a , m o d u l , t i m p u l , p e r s o a n a , n u m ă r u l şi g e n u l .

b) Formele nepredicative ale verbului sunt: i n f i n i t i v u l , p a r t i c i p i u l , g e r u n z i u l şi s u p i n u l . Ele se caracterizează prin trăsături mixte: verbale şi substantivale (infinitivul şi supinul), verbale şi adjectivale (participiul şi supinul), verbale şi adverbiale (gerunziul).

3. Funcţiile sintactice. Formele predicative ale verbului apar întotdeauna în calitate de p r e d i c a t . Un verb la o formă predicativă constituie centrul structural al propoziţiei, în raport cu care se stabilesc funcţiile sintactice ale acesteia (inclusiv funcţia de subiect).

Formele nepredicative joacă un rol dublu:

- intră în componenţa formelor verbale compuse (infinitivul, participiul, supinul);
- se întrebuinţează ca părţi de propoziţie îndeplinind funcţiile sintactice ale substantivului, adjectivului sau ale adverbului.

Locuţiunile verbale reprezintă grupuri de cuvinte, echivalente ca sens cu verbul. Caracteristica de bază a locuţiunilor verbale este prezenţa obligatorie a unui verb în structura lor, element care exprimă diateza, modul, timpul, persoana şi numărul. În structura lor, alături de verb, pot apărea şi alte părţi de vorbire: **substantive***: a ţine minte = a memoriza; a lua loc = a se aşeza;* **pronume + substantive:** *a o lua la fugă = a fugi; a-l duce capul = a se pricepe;* **prepoziţii + substantive**: *a avea de gând = a intenţiona; a băga în draci = a speria;* **adverbe:** *a se face bine = a se însănătoşi; a se da de-a rostogolul = a se rostogoli* etc.

§ 47. Clasificarea verbelor

1. Verbele se pot clasifica în funcţie de următoarele criterii:

- după semnificaţie (în clase lexico-semantice);
- după trăsăturile lor sintagmatice, adică în funcţie de capacitatea lor de a se combina cu anumiţi determinanţi (în clase sintagmatice);
- după rolul lor în propoziţie (în clase gramaticale);
- după particularităţile de formă pe care le prezintă la conjugare (în clase flexionare).

Clasificarea lexico-semantică a verbelor

2. După sensul lor, verbele se clasifică în următoarele 4 clase lexico-semantice:

● verbele de a c ţ i u n e . Ele exprimă o acţiune dinamică, îndreptată către un anumit scop (*a merge, a scrie, a citi, a construi* etc.): *Apostol **desfăcu** scrisoarea de la maică-sa şi o **citi** încet, rar, **să** o **priceapă** mai bine sau să-şi încerce inima*. (L. Rebreanu).

● verbele de s t a r e . Ele exprimă starea sau modul de a fi al subiectului verbului (*a fi, a dormi, a se afla, a sta* etc.): *Cerul **era** străveziu şi înalt, fără pată.* (Cezar Petrescu).

● verbele de d e v e n i r e . Ele exprimă procese care au loc sub influenţa unor factori interni sau externi, indicând modificarea stării subiectului (*a se înnora, a se posomorî, a slăbi, a se îngrăşa* etc.): *Deodată simţii truda; picioarele mi se **îngreuiară** cumplit*. (M. Sadoveanu).

● verbele de r e l a ţ i e . Ele exprimă relaţia dintre două obiecte, fenomene sau evenimente (*a depinde, a conlucra, a colabora, a compara, a se egala* etc.): *Acum el nu **depinde** de nimeni.*

Clasificarea sintagmatică a verbelor

3. După capacitatea verbului de a se combina cu un subiect şi un obiect şi, în special, în funcţie de orientarea acţiunii pe axa subiect – obiect, se disting următoarele clase de verbe:

● verbe t r a n z i t i v e - d i r e c t e – exprimă acţiuni care pornesc de la un subiect şi se extind asupra unui obiect. În propoziţie aceste verbe pot primi un complement direct: *a coase* (*o haină*), *a duce* (*un sac*), *a cosi* (*iarbă*), *a strânge* (*ciuperci*), *a scrie* (*un roman*);

● verbe t r a n z i t i v e - r e f l e x i v e – denumesc acţiuni care se răsfrâng asupra subiectului însuşi. Ele conţin în structura lor formele neaccentuate ale pronumelor reflexive. În propoziţie, valoarea reflexivă poate fi reliefată cu ajutorul formelor accentuate ale pronumelor reflexive: *a se îmbrăca* (*pe sine*), *a se pieptăna* (*pe sine*), *a se cunoaşte* (*pe sine*), *a se lăuda* (*pe sine*);

● verbe t r a n z i t i v e - r e c i p r o c e – denumesc acţiuni care se desfăşoară între două sau mai multe subiecte, care acţionează unul asupra celuilalt. Şi verbele tranzitive-reciproce sunt verbe pronominale: ele se conjugă cu ajutorul formelor neaccentuate ale pronumelor reflexive, dar, spre deosebire de verbele tranzitive-reflexive, valoarea de reciprocitate poate fi întărită cu ajutorul locuţiunii pronominale *unul pe altul* sau cu ajutorul adverbului *reciproc*: *a se ajuta* (*unul pe altul* sau *reciproc*), *a se respecta* (*unul pe altul*), *a se învinui* (*unul pe altul*), *a se căuta* (*unul pe altul*);

● verbe i n t r a n z i t i v e – denumesc acţiuni ale unui subiect care nu se extind asupra unui obiect oarecare. Verbele din această clasă pot fi atât nepronominale (fără ***se***), cât şi pronominale (cu ***se***). Ele însă nu se combină cu un complement direct şi nici nu pot fi însoţite de formele neaccentuate ale pronumelor reflexive (*pe sine*) şi nici de locuţiunea pronominală *unul pe altul*: *a alerga, a merge, a trăi, a se duce, a se apropia, a se îmbolnăvi.*

● verbe i m p e r s o n a l e – semnifică acţiuni care nu pot fi atribuite unui subiect, ele desfăşurându-se parcă de la sine. În propoziţie aceste verbe nu pot avea subiect şi se folosesc numai la pers. 3 sg.: *a ploua, a tuna, a fulgera, a se desprimăvăra, a se lumina, a se întuneca.*

Exerciţii

Exerciţiul 91. Selectaţi, din textele de mai jos, verbele care exprimă acţiuni.

1. El deschise şi închise uşa în aşa fel încât să nu se bage de seamă ce ascundea în mâna dinapoi: făcea mişcări sfielnice şi dacă un străin ar fi văzut cum închidea uşa, ar fi crezut că omul se temea grozav să nu spargă ceva, ca şi când lucrurile pe care punea mâna ar fi fost făcute din ceva foarte plăpând, foarte fragil. (M. Preda). 2. El nu cânta, pentru că nu ştia să cânte, nu făcea glume, pentru că nu ştia să le nimerească, nu spunea minciuni, pentru că nu avea de unde să le scoată; le ţinea însă celor ce cântau isonul mormăind şi el din când în

când, râdea de se prăpădea când făceau glume şi asculta cu gura căscată minciunile altora. (I. Slavici). 3. Treaba lui era să adune snopii şi să-i aşeze în cruci bine încheiate, ca nici vântul să nu le răstoarne şi nici ploaia să nu le strice bobul. Şi de câte ori lua câte un snop în furcă şi simţea că îi greu, inima îi râdea de bucurie, şi pentru ca bucuria să-i fie mai mare, lua câte doi şi trei snopi deodată şi se ducea cu ei ţinând furca-n sus ca un steag. (I. Slavici)

Exerciţiul 92. Selectaţi, din textele de mai jos, verbele care exprimă stări.

1. Când n-ai voie să vorbeşti însă decât de tine însuţi, îţi pare că ai rămas singur pe lume, că nu eşti decât semnul de întrebare al celui care ai fost sau că trăieşti într-o lume de surdomuţi, cu care – ceea ce este mai trist – nu poţi comunica nici măcar prin semne. (I. Minulescu). 2. Se află o râpă în margine de codru pe unde coboară. Stau buluc în gura râpei şi ascultă. Iar se opresc şi stau o vreme. Apoi mistreţul cel mare se mişcă înainte singur, domol, cu opriri şi cu mare fereală. (M. Sadoveanu). 3. Această ceaşcă există, cred, şi astăzi, deşi mama a murit... (M. Preda). 4. Există ceva în mine care se cere spus. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 93. Selectaţi, din textele de mai jos, verbele care exprimă deveniri.

1. Ca o floare se ofili şi-şi aplecă fruntea spre zidul negru. (M. Sadoveanu). 2. Pe urmă, noaptea din geam s-a făcut viorie, verde, s-a decolorat cristalină ca bobul de rouă şi, brusc, au împins razele răsăritului într-o văpaie fantastă. (Cezar Petrescu). 3. Pe măsură ce Varga vorbea şi se frământa, Bologa se întuneca. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 94. Clasificaţi verbele din frazele de mai jos în trei coloane după cum exprimă acţiuni, stări, deveniri.

1. Când Isus a murit, nici în Roma August nu mai dormea... (G. Bacovia). 2. Tot de frică să nu greşiţi, să nu se supere boierii, aţi lăsat pe alţii să ne ia pământurile de sub nas. (L. Rebreanu). 3. În clipa când Dumnezeu ar părăsi pe om definitiv, fără speranţă, lumea ar deveni o imensă maşină fără conducător, osândită să scârţâie infinit, fără rost. (...) În asemenea lume, viaţa ar fi un chin atât de cumplit, că nicio fiinţă simţitoare nu ar putea trăi! (L. Rebreanu). 4. Nu te îndepărta de carte. Citeşte şi cărţi bune, şi cărţi rele, aşa poţi vedea şi compara binele cu răul. (G. Bacovia). 5. Nimic nu există pe lume nou. Dacă oamenii au început să zboare, el era încredinţat că n-o să se înalţe prea sus. Dacă oamenii erau frământaţi de o îndrăzneaţă cugetare a unui savant, el ştia că tot ce poate gândi un om a fost gândit de alt om. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 95. Demonstraţi că aţi făcut o clasificare corectă în exerciţiul precedent.

Exerciţiul 96. Subliniaţi, în următoarele exemple, verbele tranzitive-directe.

1. Toată copilăria mea am băut cafea cu lapte dintr-o frumoasă ceaşcă de porţelan, cu flori roşii şi albastre. (M. Preda). 2. Mama împăturea ceva, un cearşaf, cu mişcări care nu se mai sfârşeau, cu bărbia în piept, posomorâtă şi mâhnită. (M. Preda). 3. Târziu, poate ca în vis, auzi o trăsură pe stradă, apoi uşa de la camera de peste sală. În amorţirea aceasta, ca niciodată, se gândea că era săracă, cu toate că era proprietara unei case, care-i aducea un oarecare venit (G. Bacovia). 4. Păstrasem relaţii diplomatice cu unul dintre tovarăşii mei

târgoveţi, cu care crescusem, şi pe care-l vedeam din când în când... (M. Sadoveanu). 5. Comoara o simte aici, o ştie, după cum prinde să-i zvâcnească inima în coşul uscat al pieptului, de câte ori se apropie de malul înalt. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 97. Grupaţi substantivele următoare după cum pot fi în raport cu verbul tranzitiv *a provoca*: a) numai subiecte, b) numai complemente directe c) şi subiecte şi complemente directe**:** *inundaţii, daune, lucrarea, discuţii, boală, slăbiciune.*

Exerciţiul 98. Clasificaţi în două coloane verbele intranzitive pronominale şi nepronominale**.**

1. Un orologiu sună noapte jumătate, / În castel în poartă oare cine bate? / – „Eu sunt, bună maică, fiul tău dorit; / Eu, şi de la oaste mă întorc rănit. / Soarta noastră fuse crudă astă dată: / Mica mea oştire fuge sfărâmată. / Dar deschideţi poarta... Turcii mă-nconjor... / Vântul suflă rece... ranele mă dor!" (D. Bolintineanu). 2. Mă trezesc dimineaţa odată cu sluga, înaintea tuturor, mă culc cea din urmă. Mi-am prefăcut a treia oară rochiile. Ce vor să mai fac? (Cezar Petrescu). 3. Cine are talent îşi face singur drum. Cu cât se loveşte de piedici mai multe, cu atât se înverşunează şi se călеşte mai dârz. Iar dacă sucombă pe drum, înseamnă că era făcut pentru aceasta. Să-ţi dau un sfat? Scrisul nu se învaţă şi talentul nu poate fi stimulat... Te naşti cu acest demon şi atât... (Cezar Petrescu). 4. Şi îndată simţi nevoia poruncitoare să vorbească, să se dezmorţească şi să arate că trăieşte. (L. Rebreanu). 5. Curios cum o prietenie se naşte şi apoi se hrăneşte dintr-o anumită stare de suflet a cuiva, ca să se stingă îndată ce flacăra acelei dispoziţii, care ne-a făcut o vreme să credem că avem în faţa noastră un om inteligent, cu mintea scăpărătoare, s-a retras sau chiar a consumat ceva interior, ceva preţios. (M. Preda). 6. Ion Ozun se ruşină de ticluirile sale şi se grăbi să schimbe vorba. (Cezar Petrescu). 7. Timpul nu se opreşte pe loc. (Z. Stancu). 8. În adâncul cerului se arătară cele dintâi stele (Z. Stancu). 9. M-am dus scâncind în ogradă. Oamenii aveau felurite treburi. M-am întors şi am intrat la tata. M-am aşezat pe-un pat, păream neliniştit; tatăl meu mă observa din când în când ridicându-şi ochii pe deasupra gazetei. (M. Sadoveanu). 10. Înserarea se topise de mult, făcând loc deplin nopţii scurte de vară. Cerul limpede ca sticla se umpluse de stele. (Z. Stancu)

Exerciţiul 99. Selectaţi verbele tranzitive şi verbele intranzitive în textele următoare şi clasificaţi-le în două coloane**.**

1. Arma întâi şi cea mai grozavă care a bătut cetatea trecutului a fost schimbarea portului vechi. (Al. Russo). 2. Ea mă privi cam mirată şi, din ochii mei, din glasul meu, îmi înţelese uşor taina; de aceea iar zâmbi cu puţintică răutate şi-şi dădu la o parte de pe fruntea lucie o şuviţă de păr. (M. Sadoveanu). 3. Stăpânitorii îl asupreau, războaiele îl sângerau, el totuşi muncea fără încetare, nădăjduind într-o nedesluşită aurora a veacurilor viitoare. (M. Sadoveanu). 4. Bureţi, de câte ori n-am cules eu! (I. Agârbiceanu). 5. Toate nebuniile şi istoriile galante ale celui mic, cel mare le drămuia şi le analiza cu bunătatea unui duhovnic. (D. Zamfirescu). 6. Domnul Alecu Deşca îşi avea ideile lui despre oameni. Îi răsucea, îi judecă, îi întorcea şi-i osândea, şi nu dădea pe ei nici măcar solda pe-o zi. (M. Sadoveanu). 7. Se vedea că pe celălalt nici măcar nu-l întreba cine e şi că dacă nu l-ar fi recunoscut pe Geacă şi n-ar fi ştiut că e un om cumsecade, s-ar fi răstit la el şi i-ar fi gonit pe amândoi de la poartă, înainte chiar ca vreunul din ei să apuce să deschidă gura. (M. Preda)

Exerciţiul 100. Subliniaţi verbele tranzitive-reflexive în următoarele enunţuri.

1. Până ce-oi simţi... / Pe mine însumi a nu mă mai cunoaşte. (M. Eminescu). 2. Ion s-a îmbrăcat într-un costum sobru şi a plecat la conferinţă. 3. Ioana se piaptănă înaintea oglinzii. 4. Copile, vezi că nu te-ai încălţat corect! 5. Fetele se machiază pentru a fi mai frumoase. 6. În fiecare dimineaţă noi ne spălăm pe dinţi.

Exerciţiul 101. Căutaţi 5 verbe tranzitive-reciproce şi alcătuiţi cu ele propoziţii.

Exerciţiul 102. Identificaţi verbele impersonale în următoarele enunţuri.

1. Mai întâi lumina se isprăveşte foarte curând. La patru şi jumătate se face seară şi la cinci e întuneric deplin. (M. Sadoveanu). 2. Plouă, plouă, plouă, / Vreme de beţie / Şi s-asculţi pustiul / Ce melancolie! / Plouă, plouă, plouă. (G. Bacovia). 3. Şi toamna, şi iarna / Coboară-amândouă; / Şi plouă, şi ninge – / Şi ninge, şi plouă. (G. Bacovia). 4. E toamnă, e foşnet, e somn... / Copacii, pe stradă, oftează; / E tuse, e plânset, e gol... / Şi-i frig, şi burează. (G. Bacovia). 5. Înnoptase. Zare de stea nu se vedea deasupra, şi începuse să ploaie. (Al. Vlahuţă)

Exerciţiul 103. Demonstraţi prin ce se deosebesc verbele din clasele lexico-semantice susmenţionate. Construiţi un tabel generalizator în care să clasificaţi verbele de acţiune, de stare, de devenire; verbele tranzitive-directe, tranzitive-reflexive, tranzitive-reciproce, intranzitive şi impersonale.

§ 48. Clasificarea flexionară a verbelor

1. Clasificarea verbelor după sufixul de infinitiv prezent. După acest criteriu, verbele se clasifică în 4 clase flexionare, numite tradiţional c o n j u g ă r i . Conjugările sunt clase de verbe la care formele flexionare sunt alcătuite după acelaşi model. Aceasta înseamnă că verbele din fiecare subclasă îşi alcătuiesc formele gramaticale cu ajutorul aceloraşi sufixe şi desinenţe.

2. La clasificarea verbelor în conjugări se ţine cont de sufixul infinitivului care este: ***-a*** (la conj. I)***, -ea*** (la conj. II)***, -e*** (la conj. III)***, -i, -î*** (la conj. IV)**.** Verbele de conjugarea I şi a IV-a se împart, la rândul lor, în câte două subclase după cum se conjugă la indicativ prezent cu sau fără sufixele ***-ez*** (conj. I), ***-esc, -ăsc*** (conj. IV).

Conjugarea	Sufixul de infinitiv	Sufixul prezentului indicativ	Exemple	
			infinitiv	prezent indicativ
I	***-a***	– ***-ez, -ează***	*a învăţa* *a desena*	*învăţ, învaţă* *desenez, desenează*
II	***-ea***	–	*a vedea*	*văd, vede*
III	***-e***	–	*a merge*	*merg, merge*
IV	***-i***	– ***-esc, -eşte***	*a veni* *a citi*	*vin, vine* *citesc, citeşte*
	-î	– ***-ăsc, -ăşte***	*a coborî* *a hotărî*	*cobor, coboară* *hotărăsc, hotărăşte*

2. Clasificarea verbelor în funcţie de gradul de variabilitate a rădăcinii. Pe baza acestui criteriu, verbele se grupează în două clase: a) verbe r e g u l a t e şi b) verbe n e - r e g u l a t e .

● Sunt regulate verbele care în procesul flexiunii îşi păstrează neschimbată rădăcina. Din această categorie fac parte cele mai multe verbe: *a admira, a cânta, a bate, a oferi.* De menţionat că şi radicalul unora dintre aceste verbe suferă anumite modificări: în componenţa lor se produc alternanţe vocalice şi alternanţe consonantice: *cânt, cânţi, spun, spui* etc.

● Sunt neregulate verbele care îşi modifică – total sau parţial – rădăcina în timpul flexiunii. Există următoarele verbe neregulate: *a fi, a avea, a vrea, a da, a lua, a bea, a mânca, a sta.*

3. Clasificarea verbelor după conjugarea lor cu sau fără pronume reflexive neaccentuate. Din acest punct de vedere se disting: 1) verbe n e p r o n o m i n a l e şi 2) verbe p r o n o m i n a l e .

● Verbele n e p r o n o m i n a l e nu au la infinitiv şi nici nu primesc la conjugare formele neaccentuate ale pronumelor reflexive: *a merge, a ajunge, a vorbi, a spune* etc.

● Verbele p r o n o m i n a l e (sau reflexive) au în structura infinitivului şi se conjugă cu ajutorul formelor neaccentuate ale pronumelor reflexive. După cazul pronumelui reflexiv, ele sunt de două feluri:

a) verbe construite cu pronumele reflexiv în acuzativ: *a se apropia, a se duce, a se uita, a se întrista, a se grăbi* etc.

b) verbe construite cu pronumele reflexiv în dativ: *a-şi aminti, a-şi imagina, a-şi însuşi, a-şi reveni* etc.

Exerciţii

Exerciţiul 104. Spuneţi de ce conjugare sunt verbele de mai jos.

A desăvârşi, a modifica, a preface, a hotărî, a capitona, a spune, a povesti, a coborî, a vrea, a şlefui, a fierbe, a spăla, a şedea

Exerciţiul 105. Subliniaţi verbele din textele următoare. Precizaţi care este forma-tip (infinitivul) a acestor verbe şi determinaţi conjugarea lor.

1. Domnul, docil, se întoarse şi închise uşa. Ion Ozun văzu în acest fapt dovada că pentru a fi ascultat e nevoie numai să ceri sau să porunceşti cu îndestulă autoritate. (Cezar Petrescu). 2. Peste dânşii trecuseră valuri de alte noroade; se aşternuse pământ cu frunze, ierburi şi rădăcini; îi îngropase uitarea o dată cu fierul plugurilor noi, cu holdele lanurilor, cu fâneţele astupând ruinele şi mormintele, cum se închide pielea pe rana vindecată. Iar din această uitare, din lumea lor moartă, răsăreau neaşteptat umbre chemând cu glasul lor stins la alt înţeles al rosturilor pământeşti. (Cezar Petrescu). 3. Dacă văzu baba Dochia că fata nu se mai întoarce, a doua zi în zori porni din gheţarul muntelui ei învelită în toate cojoacele, ca s-o caute. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 106. Scrieţi câte 10 verbe de fiecare conjugare.

Exerciţiul 107. Scoateţi pe două coloane verbele regulate şi verbele neregulate din enunţurile de mai jos.

1. Intervenţia doamnei Gotcu l-a liniştit, dar nu deplin, deşi n-a mai spus nimănui nimica, afară de Didina, ca să nu ajungă la urechile coanei Raluca şi să creadă ea că e nerecunoscător. (L. Rebreanu). 2. Dar cu toate că nu trântise în urma lui acea uşă, nimeni din cei trei nu se ridicase să-l urmeze sau măcar să-l însoţească şi să-i bâlbâie vreo promisiune, semn că măcar dacă nu mai putea să facă lucrul acela care li-l ceru el, ţineau la el şi îl înţelegeau. (M. Preda). 3. Studentul Ionescu, pe care l-a cunoscut deunăzi la Cumpănaşu, l-a salutat de două ori foarte respectuos, iar el a răspuns şovăind fiindcă nu-şi amintea cine o fi, deşi ştia că îl cunoaşte. (L. Rebreanu). 4. Am vrut să-mi reiau lucrul, dar multele luni când stătusem nemişcat ca să mi se facă chirurgia plastică, mă slăbiseră aşa de tare, încât nu puteam pur şi simplu ţine patentul în mână şi m-am dus la direcţie şi am cerut un concediu de o lună să-mi revin complet. (M. Preda). 5. Dar nu putem face toacă, pentru că n-am luat cuţit de-acasă. (M. Sadoveanu). 6. Apostol se aşează să mănânce. (L. Rebreanu). 7. – Ai să stai aci, mătuşico, şi te rog să nu te mişti! o fixă pe scaun, în cerdac, Cecil. Pe urmă, când termin, bem o cafea împreună şi mai punem la cale ce este de făcut... (Cezar Petrescu). 8. Cucoanele dădeau din cap c-o adâncă înţelegere a lucrurilor şi oftară. (M. Sadoveanu). 9. Pârvu stete puţin în întuneric şi ascultă, stăpânindu-şi răsuflarea. (Al. Vlahuţă)

Exerciţiul 108. Demonstraţi de ce verbele *a usca, a mânca, a sta, a fi* sunt neregulate, iar verbele *a lucra, a scrie, a face, a trata* sunt regulate.

Exerciţiul 109. Identificaţi, în frazele de mai jos, verbele nepronominale. Spuneţi dacă ele sunt verbe regulate sau neregulate.

1. Pe măgar, cât să-l împodobeşti, armăsar nu poţi să-l numeşti. (Folclor). 2. Maria luă albia părăsită şi intră în casă, unde o aşteptau rufele, în două maldăre mari, gata pentru întins pe frânghie. Nu luase în seamă vorbele prietenului. Avea la ce să se gândească şi ce să ţină minte. (V. Demetrius). 3. Când intrau pe poarta larg deschisă a grădinii, copiii rămâneau cu gura deschisă, şi de atâta plăcere şi bucurie nici nu puteau râde. (M. Isanos). 4. După ce am aruncat câte-o privire cu compătimire înspre patul bolnavului, am ieşit şi l-am aşteptat pe unchiu-meu în birou. A venit numai după ce băiatul a aţipit puţin. (Camil Petrescu)

Exerciţiul 110. Identificaţi, în frazele de mai jos, verbele pronominale. Determinaţi cazul pronumelui.

1. Duduca Sofia îşi şterge lacrimile în urma feciorului, grăbit să se îndepărteze de cămin, şi nu ştie ce să facă mai întâi: să se bucure sau să se înfricoşeze. (V. Demetrius). 2. Surâse. Se uita grav. Se înclina graţios. Ridică din sprâncene surprinsă şi se încruntă în glumă, ironic, sceptic, cochet, mustrător. Se apropie atât de mult, încât îşi văzu amănunţit porii obrazului astupaţi de pudră. Îndepărtă taburetul şi se aşeză gânditoare. (Cezar Petrescu). 3. În ultimul timp, mai ales, scriitorii au speculat adevărul că nu există oameni „numai buni” sau „numai răi”, că doar în melodrame se întâlnesc astfel de varietăţi extreme. Şi s-a ajuns la o confuzie de trăsături morale în care arbitrarul şi întâmplarea joacă rolul esenţial. (Camil Petrescu). 4. Casandra se ridică din scaun, deschise uşa şi se îndreptă către bucătărie. (V. Demetrius). 5. Nu-şi închipuia că o femeie de la oraş, deprinsă cu altfel

de viaţă şi cu mai uşoară gospodărie, poate fi în stare să înnoade şi să deznoade atât de îndemânatic firul lucrurilor de aici. (Cezar Petrescu). 6. Din copilăria lui triste şi urâte lucruri îşi mai aducea aminte. (Al. Vlahuţă)

Exerciţiul 111. Scrieţi pe două coloane verbele pronominale şi cele nepronominale şi explicaţi diferenţa dintre ele**.**

A auzi, a se apleca, a aplauda, a-şi aroga, a asista, a se astâmpăra, a-şi asuma, a boteza, a se bifurca, a se bucura, a cânta, a se comporta, a se deplasa, a depăna, a se deştepta, a evita, a se evapora, a felicita, a se frământa, a-şi închipui, a se îndura, a se mira, a modifica, a ocupa, a se ocupa, a pleca, a se pleca, a răbda, a se recalifica, a repeta, a se revolta, a-şi reveni

§ 49. Clasificarea gramaticală a verbelor

După capacitatea lor de a îndeplini funcţia de predicat, verbele se împart în două subclase:

● Verbe p r e d i c a t i v e . Aceste verbe au un sens lexical deplin şi pot constitui singure predicatul unei propoziţii. Clasa dată include majoritatea absolută a verbelor: *a lucra, a scrie, a spune, a explica.*

● Verbe n e p r e d i c a t i v e . Aceste verbe nu au sens lexical de sine stătător. Ele sunt nişte instrumente cu rol morfologic sau sintactic. După rolul îndeplinit, verbele nepredicative sunt de trei feluri:

a) verbe a u x i l i a r e care servesc la alcătuirea formelor verbale compuse. Există trei verbe auxiliare: *a fi, a avea, a vrea.*

b) verbe c o p u l a t i v e care intră în componenţa predicatului nominal legând numele predicativ de subiectul propoziţiei. Verbele copulative sunt: *a fi, a deveni, a însemna, a se face, a ajunge, a rămâne.*

c) verbe s e m i a u x i l i a r e care intră în componenţa unui predicat verbal compus.

Notă. Predicatul verbal compus nu este recunoscut în toate manualele de gramatică. Trebuie avut însă în vedere că, datorită caracterului lor unitar, aceste entităţi ar putea fi considerate, cel puţin, perifraze verbale cu valoare modală sau aspectuală.

Verbele semiaxiliare exprimă o caracteristică modală sau aspectuală a acţiunii de bază denumită printr-un verb la conjunctiv, infinitiv sau supin. După conţinutul lor, ele sunt de două feluri:

– semiauxiliare de m o d a l i t a t e . Aceste verbe prezintă acţiunea de bază ca fiind posibilă, necesară, dorită, iminentă. În categoria dată intră următoarele verbe: *a putea, a trebui, a avea, a vrea, a-i veni, a fi* etc.

***Putem** veni mâine.* ***Avem** de făcut multe lucruri.*
***Trebuie** să ne grăbim.* ***Era** să cad.*

– semiauxiliare de a s p e c t u a l i t a t e . Aceste verbe exprimă începutul, continuarea sau sfârşitul acţiunii denumite de verbul de bază: *a începe, a se apuca, a prinde, a* (*se*) *porni, a se pune, a continua, a înceta, a sfârşi, a termina* etc.

***A început** să plângă.* ***Continuă** să doarmă.*
***S-a apucat** de învăţat.* ***A terminat** de controlat lucrările.*

Exerciţii

Exerciţiul 112. Subliniaţi cu o linie verbele predicative şi cu două linii verbele nepredicative.

1. În general, când povesteşti lucruri atât de intime unui om pe care îl vezi a doua oară, înseamnă că eşti dominat de nevoia de a te destăinui, că lucrurile au mereu un caracter acut şi că nu te mai interesează prea mult cui povesteşti. (M. Preda). 2. Totuşi în noapte aceea, Laura a visat numai pe Aurel, care părea că o iubeşte nebuneşte şi vrea să se împuşte din pricina lui Pintea, cu care părea că dansează cadrilul al doilea fericită, invidiată de toate fetele, pe când Pintea stătea bosumflat într-un colţ ca o arătare urâtă... (L. Rebreanu). 3. Este câte ceva pentru toată lumea. (Cezar Petrescu). 4. Încetul cu încetul prinse a i se limpezi învălmăşagul minţii, şi pe firul vremii începură a i se-nşira una câte una aducerile-aminte din zborul unei copilării neasemănat de triste. (Al. Vlahuţă)

Exerciţiul 113. Construiţi câte o propoziţie cu verbele nepredicative: *a ajunge, a deveni, a se face, a fi, a însemna, a părea, a rămâne.* Care dintre ele se folosesc şi ca verbe predicative? Alcătuiţi propoziţii în care să folosiţi aceste verbe.

Exerciţiul 114. Identificaţi, în următoarele propoziţii, verbele semiauxiliare.

1. Cerul parcă era blestemat, continua să rămână albastru, fără niciun zbor de pasăre şi fără nicio urmă de nor. (Z. Stancu). 2. Domnul Iliuţă începuse să-şi piardă somnul şi să recunoască în sinea sa că e un administrator de modă veche... (Cezar Petrescu). 3. Gândirea altui filozof care a declarat că abia după ce a încetat să mai caute fericirea a putut, în sfârşit, să fie fericit e ispititoare ca gândire... (M. Preda). 4. Pe urmă crivăţul şi-a îngroşat glasul, a prins să geamă pe strune de violoncel şi să mugească în alămurile unei fanfare nevăzute. (Cezar Petrescu). 5. Dar soarele începu să împurpureze asfinţitul şi ceaţa munţilor albaştri se făcu viorie. (M. Sadoveanu). 6. Când Matei porni a plânge încet şi când mă hotărâi în sfârşit să pun capăt petrecerii mele, băgai de seamă că se lasă grabnic înserarea. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 115. Exemplificaţi, în propoziţii, valorile verbului *a avea.*

Exerciţiul 116. Construiţi o propoziţie în care verbele *a însemna, a rămâne, a părea* să aibă valoare copulativă.

Exerciţiul 117. Construiţi o propoziţie în care verbul *a însemna* să aibă valoare predicativă.

Exerciţiul 118. Scoateţi, verbele din contextele de mai jos, pe următoarele 3 coloane: predicative / copulative / auxiliare.

1. Învăţase ce înseamnă realitatea epocii noastre, să-i ajungă pentru o sută de cărţi!... (Cezar Petrescu). 2. Continuau să danseze printre celelalte perechi, izbutind să păstreze figură şi privire şi vorbă şi surâs de oameni care se amuză la acest ceas... (Cezar Petrescu). 3. Am şi nişte acţiuni despre care Georges nu se interesează niciodată... Dacă într-adevăr înţelegi ce însemnezi tu pentru mine... (Cezar Petrescu). 4. Fiindcă nu avem încă femei magistraţi, ce-ţi rămânea să faci cu diploma?... (Cezar Petrescu). 5. Singurătatea îl apăsa dureros, dar durerea lui era dulce ca mierea acestei luni de primăvară. (Cezar Petrescu). 6.

Ai început să mă înveţi pe mine ce e şi ce nu e în interesul gazetei?... Au început să mă plictisească ifosele de moralişti, de cugetători şi de independenţi. (Cezar Petrescu). 7. Şi atunci abia îşi dădu seama cât de rar s-a mai întors aici şi cât de străină de toţi a devenit. (Cezar Petrescu). 8. Ce s-a întâmplat azi nu înseamnă mare lucru, chiar dacă se mai repetă şi mâine... (Cezar Petrescu). 9. Rămân aici şi aştept. Ceea ce se poate să se mai întâmple e fără importanţă şi banal. (Cezar Petrescu). 10. Nu bănuiam că am să devin atât de repede ostatic în mâna domnului Gică Elefterescu. (Cezar Petrescu). 11. Am oferit un preţ. S-a părut avantajos. A fost primit. Am plătit. (Cezar Petrescu)

§ 50. Formele predicative ale verbului. Categoriile gramaticale. Diateza

1. Diateza este categoria gramaticală a verbului care are rolul de a prezenta situaţia descrisă din diferite perspective. Verbul are trei diateze cărora le corespund trei tipuri de construcţii diateziale:

a) diateza a c t i v ă – descrie situaţia din punctul de vedere al subiectului: *Columb a descoperit America*;

b) diateza p a s i v ă – descrie situaţia din punctul de vedere al obiectului: *America a fost descoperită de Columb*;

c) diateza d i n a m i c ă – descrie situaţia din perspectiva activităţii înseşi: *În 1492 se descoperă America*.

Structura diatezelor verbale

2. Diateza a c t i v ă a verbului nu are o marcă gramaticală proprie. Formele acestei diateze se disting prin opoziţie faţă de formele marcate ale celorlalte două diateze. Se vorbeşte în acest caz de o marcă zero: ***citeşte, citesc, construieşte, construiesc***.

3. Diateza p a s i v ă are următoarea structură:

verbul auxiliar ***a fi***	+	participiul verbului de conjugat:	***este întrebat*** (-***tă***), ***sunt întrebaţi*** (-***te***) ***este construit*** (-***tă***), ***sunt construiţi*** (-***te***)

Verbul auxiliar îşi schimbă forma după mod, timp, persoană şi număr: *a fost / este / va fi căutat*.

Participiul se acordă cu subiectul în număr şi gen: *El* ***este întrebat****, Ea* ***este întrebată****, Ei* ***sunt întrebaţi****, Ele* ***sunt întrebate***.

4. Diateza d i n a m i c ă se defineşte prin următoarea structură:

pronumele ***se***	+	forma verbului la diateza activă:	***se citeşte, se citesc*** ***Se circulă*** *pe dreapta.*

Notă. Încadrăm în această diateză formele verbale care tradiţional sunt definite drept reflexive i m p e r s o n a l e (*se lucrează, se trăieşte*) şi reflexive p a s i v e (*se caută, se scrie*). Argumentele care ar putea fi aduse în sprijinul ideii că ele nu reprezintă verbe pronominale propriu-zise, ci forme verbale sunt următoarele:

– aceste unităţi de limbă sunt formate de la unele verbe tranzitive-directe şi de la verbele intranzitive nepronominale care nu conţin la infinitiv pronumele reflexiv ***se***: *se ştie* de la *a şti*; *se vede* de la *a vedea*; *se merge* de la *a merge*.

– spre deosebire de majoritatea verbelor pronominale, ele nu se folosesc decât la pers. 3 sg. (reflexivul impersonal: *se vine*) sau la pers. 3 sg. şi pl. (reflexivul pasiv: *se vinde, se vând*).

– în propoziţie, verbele la diateza dinamică fie că nu au subiect, care, de fapt, rămâne neexprimat (*Aici **se trăieşte** uşor.*), fie că au un subiect pasiv, care în realitate nu este autorul acţiunii, ci obiectul ei (***Copiii** se adorm cu poveşti. = Mama adoarme copiii cu poveşti.*).

Structura şi valorile construcţiilor diateziale

5. Construcţia activă descrie situaţia din punctul de vedere al autorului acţiunii. Această construcţie are următoarea structură:

Subiect + Verb (formă nemarcată) + Complement direct:

*Elevul **citeşte** o carte. Muncitorii **construiesc** o casă.*

6. Construcţia pasivă descrie situaţia dinspre obiectul acţiunii, care este trecut în poziţia subiectului gramatical, spre autorul acţiunii exprimat prin complementul de agent. Acest tip de construcţie are structura:

Subiect + Verb la diateza pasivă (***a fi*** + participiu) + Complement de agent:

*Cartea **este citită** de elev. Casa **este construită** de muncitori.*

7. Construcţia dinamică este polivalentă. Cu ajutorul unor asemenea construcţii este scoasă în evidenţă fie acţiunea însăşi, fie acţiunea şi relaţia ei cu unul dintre participanţii la situaţie:

a) construcţii dinamice în care este reliefată acţiunea verbului-predicat:

***Se construieşte** mult în ultimul timp. La serviciu **se lucrează**, nu se discută.*

b) construcţii dinamice în care este reliefată acţiunea şi relaţia ei cu:

– subiectul gramatical: *Cartea aceasta **se citeşte** uşor. Numele proprii **se scriu** cu literă mare. Ziua bună **se cunoaşte** de dimineaţă.*

– complementul indirect: *Nemulţumitului i **se ia** darul. De numele tău **s-a auzit** la noi în sat.*

– complementul instrumental: *Cu vaporul **se călătoreşte** plăcut. Cu acest autocamion **se transportă** încărcături mari.*

Exerciţii

Exerciţiul 119. Subliniaţi, în propoziţiile următoare, verbele la diateza activă.

1. În clipa aceea îşi dădu seama însă că s-ar putea ca sania să fie dusă, de caii învăţaţi, la conacul din vie. (Camil Petrescu). 2. Într-o noapte, pe străzile unui oraş mare, m-a surprins o furtună de ploaie şi m-am refugiat într-o librărie. (G. Bacovia). 3. La universitate a întâmpinat greutăţi aşteptate şi neaşteptate. (L. Rebreanu). 4. Orizonturi noi vor deschide operele sale pentru cititorii întârziaţi pentru cultul frumosului sau pentru noua generaţie de la care se aşteaptă un mai mult progres social. (G. Bacovia). 5. Foarte mulţi dintre tinerii noştri, întorşi la căminul părintesc, vorbesc despre întâmplările pe care Italia le-a semănat în calea lor... (Al. Russo)

Exerciţiul 120. Subliniaţi, în propoziţiile următoare, verbele la diateza pasivă.

1. Fântânile erau dărâmate, iar unele din ele chiar astupate. (Z. Stancu). 2. Deasupra întinderilor dezolante cerul învineţi şi încetul cu încetul se întunecă. Acum toate focurile erau stinse. (L. Rebreanu). 3. Am aflat, aşadar, că eşti supravegheat, chiar de cei care te supraveghează. (Cezar Petrescu). 4. Câteodată uit în ce ţară mă aflu şi în ce limbă mă pot face înţeles... De altfel nici nu ţin să fiu înţeles. (Cezar Petrescu). 5. – Eu ştiu un vin bun, într-un local unde sunt servit bine! anunţă Leon Mătăsaru, târziu, când am ajuns în Bulevardul Academiei. (Cezar Petrescu). 6. Ca o lacrimă naltă / Picurată pe pânză / Ce mai plânge o dată / După ce a fost plânsă. (Gr. Vieru)

Exerciţiul 121. Treceţi la diateza pasivă verbele *a arunca, a tăia, a vedea, a duce, a slăvi* şi construiţi cu ele propoziţii în care verbele să fie determinate de un complement de agent.

Exerciţiul 122. Construiţi propoziţii în care verbul *a duce* la diateza pasivă să apară la moduri şi timpuri diferite.

Exerciţiul 123. Completaţi spaţiile libere cu forme de diateză după modelul de mai jos.

laudă	*a lăudat*	*lăuda*	*lăudă*	*lăudase*	*va lăuda*	*va fi lăudat*	*să laude*	*să fi lăudat*
se laudă								
este lăudat								

Exerciţiul 124. Subliniaţi, în propoziţiile de mai jos, verbele la diateza dinamică**.**

1. Întâmplarea de ieri care m-a surprins aşa de năuc şi de dezarmat, mi-a lămurit fără cruţare trista condiţie a tagmei de oameni din care fac parte şi cărora li se zice intelectuali. (M. Sebastian). 2. Gică Elefterescu strângea mâinile toate câte îi ieşeau în cale şi părea atât de mâhnit, încât s-ar fi spus că aşteaptă personal condoleanţe. (Cezar Petrescu). 3. Se spune că n-a suferit deloc. Fericită moarte! (Cezar Petrescu). 4. Era atâta îndemânare sprintenă în acest joc (...), încât s-ar fi spus că metalul armei îi transmisese un fluid proaspăt de viaţă. (Cezar Petrescu). 5. Feminismul, aşa cum îl văd eu, nu „se face", e un fenomen natural, care se întâmplă pe deasupra noastră şi la care contribuim fără să ştim. (M. Isanos). 6. În unele case seara şi duminica aproape că nu se mai vorbeşte, nu se mai discută, nu se mai glumeşte, părinţii nu se mai joacă cu odraslele lor, toate le face televizorul. (Gr. Vieru). 7. Se răzbună viaţa, frumoasă doamnă! Toate excesele se plătesc. Există un ceas al scadenţelor. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 125. Precizaţi diateza verbelor în următoarele propoziţii.

1. Parcă toată mobila din salonul Săvuleştilor fusese cărată noaptea. (V. Demetrius). 2. Nu se simţea deloc limpede şi stăpână pe ea Casandra. Începea o viaţă nouă intrând în viaţa altora... (V. Demetrius). 3. S-a scris atât de mult încât, fatal, tot ce se mai scrie pare că s-a mai spus. (G. Bacovia). 4. Chiar această observaţiune de acum desigur că s-a mai făcut. (G. Bacovia). 5. Acum poarta era zăvorâtă. Întoarcere nu mai putea fi. (Cezar Petrescu). 6. Se zice că sărea asemeni unei mingi, că mergea în patru labe în mijlocul lor, imitând un câine sau un urs. (M. Isanos). 7. Cei cărora li s-a amputat piciorul se vaietă însă uneori

că îi doare unghia de la deget. (Camil Petrescu). 8. Să-ţi dau un sfat? Scrisul nu se învaţă şi talentul nu poate fi stimulat... (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 126. Schimbaţi diateza verbelor din următoarele propoziţii conform indicaţiilor din paranteze.

1. Căutăm şi găsim urme de mistreţ şi de lup. [diateza pasivă] (M. Sadoveanu). 2. Ilie Secară îşi măritase două fete cu zestre destul de frumuşică. [diateza pasivă] (Cezar Petrescu). 3. Şi dac-a fost peţită des, / E lucru tare de-nţeles. [diateza activă] (G. Coşbuc). 4. Întrebările s-au alcătuit, s-au aprobat de toată adunarea şi ni s-au încredinţat. [diateza activă] (C. Negruzzi). 5. Trecea examenele fără grabă, dar nu printre cei din urmă. [diateza pasivă] (Cezar Petrescu).

§ 51. Modul

1. Modul exprimă atitudinea vorbitorului faţă de acţiune, adică felul cum vede el această acţiune.

2. Există următoarele cinci moduri: i n d i c a t i v (*lucrează*), c o n j u n c t i v (*să lucreze*), c o n d i ţ i o n a l - o p t a t i v (*ar lucra*), p r e z u m t i v (*va fi lucrând*) şi i m p e r a t i v (*lucrează!*).

● Modul i n d i c a t i v exprimă o acţiune reală care se desfăşoară în prezent, s-a desfăşurat în trecut sau se va desfăşura în viitor: ***cântă, a cântat, va cânta***.

Prin valoarea sa de bază, indicativul se opune tuturor celorlalte moduri. Cu ajutorul modului indicativ vorbitorul descrie acţiunea verbală ca pe un fapt real, obiectiv, care se desfăşoară în cele trei planuri temporale: prezent, trecut, viitor. Acest mod este deci lipsit de o valoare apreciativ-subiectivă, fiind, de fapt, neutru din punctul de vedere al modalităţii. Celelalte moduri, descriind acţiunea verbală, o prezintă ca fiind posibilă, condiţionată, presupusă, dorită, deci ireală.

● Modul c o n j u n c t i v exprimă o acţiune posibilă, realizabilă în prezent: *Sper **să reuşesc***. şi ireală în trecut: ***Să fi lucrat** ar fi reuşit şi el.*

Din punct de vedere funcţional, modul conjunctiv se foloseşte:

a) în componenţa formelor verbale compuse: *am **să lucrez***;

b) în structura predicatului verbal compus: *pot **să lucrez***;

c) cu funcţie de predicat al unor propoziţii subordonate: *El intenţionează **să plece** mâine*;

d) ca formă verbală care poate realiza de sine stătător funcţia de predicat al unei propoziţii independente: ***Să nu lipsească** nimeni!*

● Modul c o n d i ţ i o n a l - o p t a t i v denumeşte o condiţie sau o acţiune a cărei realizare depinde de o condiţie (***Aş merge** şi eu cu voi dacă **aş avea** timp liber*), o acţiune dorită (***Aş pleca** în concediu*) sau o acţiune posibilă, virtuală (***Ai crede** că el e în stare de aşa ceva?*).

● Modul p r e z u m t i v exprimă o acţiune presupusă, nesigură: *Te-**or fi aşteptând** părinţii acasă.*

● Modul i m p e r a t i v exprimă un ordin sau o interdicţie: ***Stingeţi** focul! **Nu rupeţi** florile!*

Modul imperativ nu are timpuri. Acest mod prezintă şi alte particularităţi morfologice: are forme numai pentru pers. 2 sg. şi este unicul mod la care forma afirmativă (***lucrează!***)

diferă de forma negativă (***nu lucra!***). La celelalte persoane (pers. 3 sg. şi pl. şi pers. 1 pl.) valoarea de imperativ poate fi exprimată şi prin formele modului conjunctiv: ***Să intre!*** (el). ***Să mergem!*** (noi).

Indicii gramaticali ai modurilor

3. Prezentăm în tabelul de mai jos mărcile distinctive ale modurilor verbale:

1. Modul indicativ	Formele temporale ale acestui mod nu au o marcă generală. Ele se disting prin opoziţie cu formele celorlalte moduri.	*citesc* *am citit* *voi citi*
2. Modul conjunctiv	Conjuncţia-morfem ***să***	*să citesc* *să fi citit*
3. Modul condiţional-optativ	Formele speciale ale auxiliarului *a avea*: ***aş, ai, ar, am, aţi, ar***	*aş citi* *aş fi citit*
4. Modul prezumtiv	Formele de viitor I ale auxiliarului *a fi*: ***voi fi, vei fi, va fi, vom fi, veţi fi, vor fi***	*voi fi citind* *voi fi citit*
5. Modul imperativ	Morfeme şi intonaţie specifice	*Citeşte!* *Nu citi!*

§ 52. Timpul

1. Timpul exprimă r a p o r t u l acţiunii faţă de momentul vorbirii sau faţă de o altă acţiune. Între acţiune şi momentul vorbirii se pot stabili următoarele raporturi:

- anterioritate (*am lucrat* – ieri) – este exprimat prin timpul t r e c u t ;
- simultaneitate (*lucrez* – acum) – este exprimat prin timpul p r e z e n t ;
- posterioritate (*voi lucra* – mâine) – este exprimat prin timpul v i i t o r .

Există opt timpuri la indicativ şi câte două timpuri la modurile conjunctiv, condiţional-optativ şi prezumtiv.

2. După modul de raportare a acţiunii la momentul vorbirii, timpurile se împart în: a) timpuri a b s o l u t e şi b) timpuri r e l a t i v e .

Timpurile sunt absolute dacă raportarea la momentul vorbirii se face direct. În cazul timpurilor relative raportarea se realizează mediat, prin intermediul unui alt moment anterior sau posterior momentului vorbirii.

3. Timpurile verbului se clasifică după structură în s i m p l e şi c o m p u s e .

- Timpurile simple se formează prin adăugarea sufixelor şi desinenţelor la rădăcina verbului de conjugat.
- Timpurile compuse se formează cu ajutorul verbelor auxiliare ***a fi, a avea, a vrea*** + verbul de conjugat la una din formele: i n f i n i t i v , p a r t i c i p i u sau p r e z e n t c o n j u n c t i v .

Formele de bază, de la care se formează timpurile verbului, sunt: **a)** rădăcina verbului; **b)** infinitivul fără prepoziţia ***a*** şi fără sufixul infinitival; **c)** participiul. Pe lângă acestea, unele timpuri, la rândul lor, se formează de la alte timpuri, precum prezentul indicativ şi prezentul conjunctiv.

Prezentăm în tabelul de mai jos formele de bază de la care se formează timpurile verbale:

Formele primare	Timpurile verbale
a) rădăcina verbului	→ prezent indicativ → prezent conjunctiv → viitor II indicativ → imperfect indicativ → perfect simplu → mai mult ca perfect
b) infinitiv	→ viitor I indicativ → prezent condiţional-optativ
c) participiu	→ perfect compus indicativ → timpurile diatezei pasive

§ 53. Timpurile modului indicativ. Prezentul

1. Prezentul indicativ exprimă o acţiune s i m u l t a n ă cu momentul vorbirii. *Acum afară plouă.*

Prezentul indicativ este un timp preponderent absolut. Poate avea însă, în funcţie de context, şi următoarele semnificaţii secundare:

a) o acţiune desfăşurată în trecut (aşa-numitul prezent istoric sau dramatic): *În anul 1606, după o absenţă de 9 ani, Copernic **se întoarce** în patrie;*

b) o acţiune viitoare (aşa-numitul prezent profetic) *Mâine **plec** la Bucureşti*;

c) o acţiune repetată (aşa-numitul prezent iterativ etc.) *În fiecare zi **avem** ore de română.*

d) o acţiune neraportată la momentul vorbirii sau o acţiune nelocalizată precis în timp (aşa-numitul prezent etern): *Pasărea pe limba ei **piere**.*

2. Sub aspectul structurii, prezentul indicativ este un timp verbal simplu. Cu toate acestea, este timpul cel mai complex, în sensul că este marcat printr-o mare varietate de desinenţe şi sufixe temporale (la conjugarea I şi a IV-a există câte două tipuri principale: cu sufixul ***-ez, -esc, -ăsc*** şi fără sufix).

Conj. I (*-a*)		Conj. II (*-ea*)	Conj. III (*-e*)	Conj. IV (*-i*)		Conj. IV (*-î*)	
–	***-ez***	**–**	**–**	**–**	***-esc***	**–**	***-ăsc***
-i	***-ez-i***	***-i***	***-i***	***-i***	***-eşt-i***	***-i***	***-ăşt-i***
-ă	***-eaz-ă***	***-e***	***-e***	***-e***	***-eşt-e***	***-ă***	***-ăşt-e***
-ăm	***-ăm***	***-em***	***-em***	***-im***	***-im***	***-îm***	***-îm***
-aţi	***-aţi***	***-eţi***	***-eţi***	***-iţi***	***-iţi***	***-îţi***	***-îţi***
-ă	***-eaz-ă***	**–**	**–**	**–**	***-esc***	**–**	***-ăsc***

Modele de conjugare:

Conj. I		Conj. II	Conj. III	Conj. IV			
aprob	*semnez*	*cad*	*merg*	*dorm*	*citesc*	*cobor*	*amărăsc*
aprobi	*semnezi*	*cazi*	*mergi*	*dormi*	*citeşti*	*cobori*	*amărăşti*
aprobă	*semnează*	*cade*	*merge*	*doarme*	*citeşte*	*coboară*	*amărăşte*
aprobăm	*semnăm*	*cădem*	*mergem*	*dormim*	*citim*	*coborâm*	*amărâm*
aprobaţi	*semnaţi*	*cădeţi*	*mergeţi*	*dormiţi*	*citiţi*	*coborâţi*	*amărâţi*
aprobă	*semnează*	*cad*	*merg*	*dorm*	*citesc*	*coboară*	*amărăsc*

Note. Câteva verbe prezintă anumite particularităţi de conjugare.

1. Verbele a *agrea* şi *a crea* se conjugă după modelul verbului *a semna.* Însă datorită faptului că au rădăcina terminată în ***-e***, se scriu cu doi de ***e*** la persoanele 1, 2, 3 sg. şi 3 pl.:

eu agreez, tu agreezi, el agreează, noi agreăm, voi agreaţi, ei agreează;

eu creez, tu creezi, el creează, noi creăm, voi creaţi, ei creează.

2. Verbele *a deveni, a scrie, a şti, a ţine, a veni* se scriu la pers. 2 sg. cu doi de ***i***: *tu devii, scrii, ştii, ţii, vii.*

3. Verbele de tipul *a evolua, a perpetua* se conjugă cu sufixul ***-ez*** fără diftongarea lui ***e****: eu evoluez, tu evoluezi, el evoluează.* Face excepţie verbul *a continua,* care se conjugă fără sufixul ***-ez***.

4. Verbele *a copia, a sublinia* se conjugă cu sufixul ***-ez***. La pers. 3 sg. şi pl. formele corecte sunt: *copiază, subliniază.*

Exerciţii

Exerciţiul 127. Subliniaţi, în contextele de mai jos, verbele la prezentul indicativ**.**

1. Este o frumoasă zi acum când îţi scriu şi sunt atât de plin de dulceaţa cea proaspătă a zilei, de mirosul câmpiilor, de gurile înmiite ale naturii, încât pare că-mi vine să spun şi eu naturii ce gândesc, ce simt, ce trăieşte în mine. (M. Eminescu). 2. Când un copil rămâne nepăsător la zgomote, la ocări, la bătăi şi nu se gândeşte decât la mâncare – când nu simte milă de cerşetori – când se îndoapă cu dumicatul din urmă, fiind sătul până în gât, mai bine decât să-l dea cuiva – când chinuieşte pisicile şi câinii – când strânge lucru peste lucru, jucărie peste jucărie – acest copil a sosit cu jumătate de noroc pe lume. (B. Şt. Delavrancea). 3. Dacă vede lupul şi vede că nu mai găseşte nimic, îşi pune în gând una: aşază cele două capete cu dinţii rânjiţi în fereşti, de ţi se părea că râdeau, pe urmă unge toţi păreţii cu sânge, ca să facă mai mult în ciuda caprei, s-apoi iese şi-şi caută de drum. (I. Creangă). 4. Natura-şi urmăreşte sortirea ne-ncetată, / Şi steaua ce se stinge şi frunza cea uscată, / Verdeaţă, flori, insecte şi tot ce este viu / Se duc fără să lase o urmă cât de mică / Şi-un om dacă dispare un altul se ridică / Şi-n cartea vieţii nume se şterg sau se înscriu. (Al. Macedonski). 5. Sărmane parodii, sărmane surogate ale oamenilor vii, pe care, poate, într-adevăr, i-am purtat odată în mine! Mi-e silă de ele, şi totuşi, la ele nu pot renunţa, cum nu pot renunţa pătimaşii la viciul lor. Nu mai trăiesc decât pentru ele. Viaţa dinafară nici nu mă interesează. Nici n-o văd. Nici nu există... Mă aşez dimineaţa la masă, ca un copist conştiincios, şi nu mă ridic de pe scaun până nu mi-am împlinit orele. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 128. Găsiţi predicatele şi spuneţi prin ce sunt ele exprimate.

1. Încasez onorarii de invidiat. Accept cu seninătate toate elogiile. Mă las fotografiat şi nu mă indignează când alţii descoperă viaţa acolo unde n-am pus decât sfori grosolane. (Cezar Petrescu). 2. Dar tot atunci am învăţat că suferinţa e necesară. Ea ne adânceşte şi ne frământă şi ne deosebeşte de dobitoc. Dramă e atunci când nu mai suferim de nimic. Suferinţa presupune speranţa de eliberare. Ea îţi dă scop vieţii. Şi important în viaţă e să urmăreşti un scop, nu să-l atingi. Cine l-a atins este om mort. Vezi dumneata ciudăţenia? (Cezar Petrescu). 3. Semnezi, nu semnezi, întrebi un apărător ori nu; declaraţia n-o mai poţi retrage. Şi având în vedere această declaraţie, eu aplic legea! Încât fă-mi plăcerea şi prezintă-te la închisoare să execuţi pedeapsa de trei zile cu care te-am onorat în numele legii – e minimum prescris, şi te asigur că am fost foarte indulgent. (Cezar Petrescu). 4. Nicola şi cu tovarăşii lui se apropie de zid ca nişte umbre; zvârl spre coama zidului scări de frânghie, se agaţă şi trec dincolo, caii rămân legaţi de arbori. (M. Sadoveanu). 5. Pe fereastra vagonului

priveam cum fulgii sporesc, cum se învârtejesc, cum cad apoi lin, cum ţes pânză albă pe câmpii, până la pădurile negre de sub pâcla zării. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 129. Treceţi verbele din paranteze la prezent indicativ.

1. Ne (a afla) într-un punct esenţial al cărţii, însă epicul (a evada) mereu din el, meditaţia (a împinge) romanul spre alt cerc de probleme... (E. Simion). 2. Eu (a se duce) la păr. (A şti) că (a trebui) să cer în gând. Dar eu uneori (a cere) în glas. Şi sub poalele părului (a găsi) para care îmi (a trebui). (A avea) un gust puţintel înecăcios; îmi (a umple) gura de zeamă acrişoară. (M. Sadoveanu). 3. Comoara o (a simţi – pers. 3, sg.) aici. O (a şti), după cum (a prinde) să-i zvâcnească inima în coşul uscat al pieptului, de câte ori (a se apropia) de malul înalt. (Cezar Petrescu). 4. Precum primăvara (a rupe) gheaţa, (a umfla) pâraiele şi (a porni) puhoaiele, aşa schimbarea costumului fu semnul pornirii duhului de deşteptare. (Al. Russo). 5. Cunoscând pe G. Bacovia, îţi (a da) seama că psihicul poetului (a fi) însăşi poezia lui, iar vorbele ce le (a pronunţa) nu (a aştepta) decât ritmul şi rima pentru a fi turnate în tipare. (G. Bacovia)

Exerciţiul 130. Determinaţi cu ce semnificaţii este folosit prezentul indicativ în următoarele contexte.

1. În 1606, după o absenţă de nouă ani, Copernic se întoarce în patrie. Tânăr, savant de o erudiţie sclipitoare, Copernic devine administratorul parohiei din Varm. El trăieşte aici până la sfârşitul vieţii sale. 2. Onache a rămas jignit de o asemenea bănuială. / –Nu mă mai ating eu de lutul cela în vecii vecilor. (I. Druţă). 3. Sângele apă nu se face... De data aceasta închise el ochii. În faţă-i apăru imaginea de demult a lui Toader. Atunci Vasile îi spusese aceeaşi vorbă „Sângele apă nu se face”. (M. Cibotaru). 4. În fiecare primăvară în sufletul meu înfloreşte pomul, pe care l-ai sădit cu ani în urmă, i se adresează ea în gând. (V. Malev). 5. Într-o vară, într-o ţară a ieşit iapa cu mânzul la păscut în pădure. Pasc ei cât pasc, se satură şi se pornesc spre casă. (Folclor). 6. Feciorul împăratului şi azi îşi mai caută mireasă şi nimeni nu vrea să meargă după dânsul... (Folclor). 7. A învăţa nicicând nu e târziu. Omul cât trăieşte învaţă. (Folclor)

§ 54. Timpul trecut

1. Trecutul este timpul care exprimă anterioritatea faţă de momentul vorbirii. Are patru valori: i m p e r f e c t u l , p e r f e c t u l c o m p u s , p e r f e c t u l s i m p l u şi m a i m u l t c a p e r f e c t u l .

2. Deosebirile dintre aceste timpuri rezidă în raportarea directă sau indirectă la momentul vorbirii şi în caracteristica lor aspectuală. Astfel, imperfectul, perfectul simplu şi perfectul compus timpuri absolute. Ele exprimă acţiuni raportate direct la momentul vorbirii. Mai mult ca perfectul semnifică o acţiune raportată indirect, prin intermediul altei acţiuni, la momentul vorbirii, fiind astfel un timp de relaţie.

3. Din punctul de vedere al aspectualităţii, perfectul simplu, perfectul compus şi mai mult ca perfectul exprimă acţiuni încheiate, iar imperfectul desemnează o acţiune în curs de desfăşurare.

§ 55. Imperfectul

1. Imperfectul exprimă o acţiune t r e c u t ă şi n e d e t e r m i n a t ă .

Folosit independent imperfectul este un timp absolut: *Pe atunci **eram** student*. În cadrul unei fraze, are valoarea unui timp de relaţie: ***Eram** student la drept când el îşi susţinea teza de doctor*.

În funcţie de context, imperfectul mai are următoarele valori:

a) valoare de perfect compus (aşa-numitul imperfect narativ), fiind utilizat în formula introductivă din basme (***Era*** *odată un împărat.*) şi în poezia populară cu un efect stilistic pronunţat (*Bine vorba nu* ***sfârşea,*** */ Buzduganul* ***se-nvârtea****, / Ca un vultur* ***s-abătea****, / Pe păgâni îi şi* ***turtea.*** V. Alecsandri);

b) valoare de prezent: *Aici îmi* ***erai****?*

c) valoare iterativă: ***Plângea*** *deseori.*

d) imperfectul modestiei: ***Voiam*** *să vă rog ceva.* etc.

2. Imperfectul este un timp simplu cu structură sintetică. Se formează cu ajutorul sufixelor imperfectului: ***-a*** la verbele de conjugarea I şi a IV-a în ***-i*** şi ***-ea*** la verbele de conjugarea a II-a, a III-a şi a IV-a în ***-i.*** Imperfectul are următoarele mărci flexionare:

Conjugarea	1	2	3	4	5	6
I şi IV în ***-î***	***-am***	***-ai***	***-a***	***-am***	***-aţi***	***-au***
II, III şi IV în ***-i***	***-eam***	***-eai***	***-ea***	***-eam***	***-eaţi***	***-eau***

Modele de conjugare:

Conj. I	Conj. II	Conj. III	Conj. IV	
cântam	*vedeam*	*mergeam*	*citeam*	*hotăram*
cântai	*vedeai*	*mergeai*	*citeai*	*hotărai*
cânta	*vedea*	*mergea*	*citea*	*hotăra*
cântam	*vedeam*	*mergeam*	*citeam*	*hotăram*
cântaţi	*vedeaţi*	*mergeaţi*	*citeaţi*	*hotăraţi*
cânta	*vedea*	*mergea*	*citea*	*hotăra*

Note. **1.** Verbele *a scrie* şi *a şti* au următoarele forme corecte: *scriam, scriai, scria, scriam, scriaţi, scriau; ştiam, ştiai, ştia, ştiam, ştiaţi, ştiau.*

2. Verbele *a agrea* şi *a crea* au următoarele forme corecte. *eu agream / cream, tu agreai / creai, el agrea / crea, ei agreau / creau.*

§ 56. Perfectul compus

1. Perfectul compus exprimă o acţiune t r e c u t ă şi t e r m i n a t ă înaintea momentului vorbirii: *Ieri* ***am lucrat*** *toată ziua.* Este deci un timp absolut.

În funcţie de context, perfectul compus poate căpăta şi anumite valori suplimentare. Să se compare:

A nins *bine.* (acţiune trecută şi terminată);

A nins *zi şi noapte. Iarna aceasta* ***a nins*** *deseori.* (acţiuni încheiate şi repetate);

Cât ***a nins****, ne-am jucat cu fulgii. După ce* ***a nins****, copacii şi-au pus veşminte albe.* (acţiuni simultane sau posterioare acţiunilor din propoziţia regentă).

În comparaţie cu celelalte timpuri trecute, perfectul compus are cea mai mare frecvenţă în limba română.

2. Perfectul compus, după cum arată şi denumirea, este un timp compus cu o structură analitică. Marca perfectului compus este verbul auxiliar ***a avea: am, ai, a, am, aţi, au*** + participiul verbului de conjugat.

Modele de conjugare:

Conj. I	Conj. II	Conj. III	Conj. IV	
am ascultat	*am văzut*	*am trecut / mers*	*am dormit*	*am coborât*
ai ascultat	*ai văzut*	*ai trecut / mers*	*ai dormit*	*ai coborât*
a ascultat	*a văzut*	*a trecut / mers*	*a dormit*	*a coborât*
am ascultat	*am văzut*	*am trecut / mers*	*am dormit*	*am coborât*
aţi ascultat	*aţi văzut*	*aţi trecut / mers*	*aţi dormit*	*aţi coborât*
au ascultat	*au văzut*	*au trecut / mers*	*au dormit*	*au coborât*

Formele neaccentuate ale pronumelor personale sau reflexive precedă auxiliarul şi sunt legate de acestea prin cratimă: *Copilul **s-a dus** la şcoală. **Mi-am revăzut** părinţii după doi ani.* Face excepţie pronumele personal feminin în acuzativ singular: ***Am chemat-o** pe Maria.*

Perfectul compus cunoaşte şi forme inverse, care sunt folosite cu precădere în limba literaturii artistice: *ascultat-am, văzut-ai, trecut-a, dormit-aţi, coborât-au.*

Aspectul negativ al verbului la perfectul compus se formează cu ajutorul adverbului de negaţie *nu,* care se leagă de acesta prin cratimă: *n-am ascultat, n-ai văzut, n-a trecut, n-am mers, n-aţi dormit, n-au coborât.*

§ 57. Perfectul simplu

1. Perfectul simplu, la fel ca şi perfectul compus, exprimă o acţiune t r e c u t ă şi t e r m i n a t ă înaintea momentului vorbirii. *Ploaia **încetă**. **Răsări** soarele.* Deosebirea constă în raportarea acţiunii la momentul vorbirii: perfectul simplu exprimă o acţiune terminată de curând, iar perfectul compus exprimă o acţiune terminată în trecut fără o raportare distinctă la momentul vorbirii.

Perfectul simplu se foloseşte rar, prezentându-se drept o variantă stilistică a perfectului compus. De aceea este întâlnit mai ales în stilul literaturii artistice, fiind considerat timp al naraţiunii.

2. Perfectul simplu este un timp absolut, simplu, cu o structură sintetică. Se formează de la tema perfectului plus desinenţele de persoană şi număr*: **-i; -şi; -Ø; -răm; -răţi; -ră.***

Modele de conjugare

Conj. I	Conj. II	Conj. III	Conj. IV	
arătai	*văzui*	*trecui / mersei*	*citii*	*hotărâi*
arătaşi	*văzuşi*	*trecuşi / merseşi*	*citişi*	*hotărâşi*
arătă	*văzu*	*trecu / merse*	*citi*	*hotărî*
arătarăm	*văzurăm*	*trecurăm / merserăm*	*citirăm*	*hotărârăm*
arătarăţi	*văzurăţi*	*trecurăţi / merserăţi*	*citirăţi*	*hotărârăţi*
arătară	*văzură*	*trecură / merseră*	*citiră*	*hotărâră*

Notă. Verbele neregulate *a avea, a fi, a da* şi *a sta* au forme specifice de perfect simplu:
***a avea** – avui, avuşi, avu, avurăm, avurăţi, avură*
***a fi** – fui / fusei, fuşi / fuseşi, fu / fuse, furăm / fuserăm, furăţi / fuserăţi, fură / fuseră*
***a da** – dădui, dăduşi, dădu, dădurăm, dădurăţi, dădură*
***a sta** – stătui, stătuşi, stătu, stătură, stăturăţi, stătură*

§ 58. Mai mult ca perfectul

1. Mai mult ca perfectul exprimă o acţiune t r e c u t ă , t e r m i n a t ă înaintea altei acţiuni încheiate în trecut. ***Învăţasem*** *bine lecţia.*

Este un timp de relaţie, fiind folosit, de cele mai multe ori, împreună cu un alt timp trecut sau cu un circumstanţial de timp: *Când am venit noi, mama* ***plecase*** *deja. Nu-l* ***văzusem*** *de când* ***plecase*** *din ţară. Ea* ***plecase*** *deşi îmi* ***promisese*** *că mă va aştepta. În iarna aceea* ***fusese*** *foarte frig.* ***Avuseserăm*** *mult de lucru înainte de plecare.*

2. Mai mult ca perfectul este un timp simplu cu o structură sintetică. Se formează de la tema perfectului la care se adaugă sufixul specific ***-se-*** şi desinenţele de număr şi persoană: ***-m, -şi, -Ø, -m, -ţi, -Ø***.

Modele de conjugare:

Conj. I	Conj. II	Conj. III	Conj. IV	
arătasem	*văzusem*	*trecusem / mersesem*	*citisem*	*hotărâsem*
arătaseşi	*văzuseşi*	*trecuseşi / merseseşi*	*citiseşi*	*hotărâseşi*
arătase	*văzuse*	*trecuse / mersese*	*citise*	*hotărâse*
arătaserăm	*văzuserăm*	*trecuserăm / merseserăm*	*citiserăm*	*hotărâserăm*
arătaserăţi	*văzuserăţi*	*trecuserăţi / merseserăţi*	*citiserăţi*	*hotărâserăţi*
arătaseră	*văzuseră*	*trecuseră / merseseră*	*citiseră*	*hotărâseră*

Notă. Verbele *a avea* şi *a fi* au următoarele forme la mai mult ca perfect:
a avea *– avusesem, avuseseşi, avusese, avuseserăm, avuseserăţi, avuseseră*
a fi *– fusesem, fuseseşi, fusese, fuseserăm, fuseserăţi, fuseseră*

Exerciţii

Exerciţiul 131. Subliniaţi verbele la imperfect.

1. Dar vremea trecea cu amăgele şi eu creşteam pe nesimţite; şi tot alte gânduri îmi zburau prin cap şi alte plăceri mi se deşteptau în suflet; şi în loc de înţelepciune mă făceam tot mai neastâmpărat, şi dorul meu era acum nemărginit; căci sprinţar şi înşelător este gândul omului, pe ale cărui aripi te poartă dorul necontenit şi nu te lasă în pace până ce intri în mormânt. (I. Creangă). 2. Se simţea din cale-afară de străin într-o lume străină şi fără nume... În târgul lui îl ştiau toţi şi pe toţi îi ştia. Aşa neînsemnat, pirpiriu cum era, îl saluta birjarul, îl întreba din prag băcanul, foştii profesori traversau strada să se intereseze când pleacă, îngrijoraţi şi ei să nu se prăpădească într-o asemenea urbe ticăloasă. (Cezar Petrescu). 3. Într-un timp când în Europa apuseană un Geordano Bruno murea pe rug pentru metafizica cu care înfrunta catolicismul, într-un timp când Spinoza era excomunicat de sinagoga iudaică şi condamnat ca un câine de comunităţile creştine pentru filozofia sa, prin care identifica pe D-zeu cu natura, într-un timp când, cu alte cuvinte, suna ceasul mare al panteismului, nu s-ar fi putut ivi, aici, în Transilvania, un panteism de factură creştină cu totul aparte? (L. Blaga). 4. Un călăreţ cobora în trap liniştit spre sat, prin mângâierile vântului înserării... Potcoavele calului roib sunau rar şi dulce pe şosea. (M. Sadoveanu). 5. Dintre livezi şi dinspre căsuţele albe se ridicau stâlpi vineţi de fum. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 132. Găsiţi predicatele în exemplele de mai jos şi spuneţi prin ce sunt exprimate.

1. Întunericul pătrundea prin geamurile murdare şi în rateş era tăcere adâncă. (M. Sadoveanu). 2. Dealurile se înălţau negre dincolo de apă. (M. Sadoveanu). 3. Dimineaţa, mă trezeam când soarele roş, ca de sânge, înflăcăra geamurile. (M. Sadoveanu). 5. Sultănica nu mai băga nimic în gură. Se topea pe picioare. (...) Ochii ei, drăgălaşi odinioară, în fiece dimineaţă erau roşii. Noaptea, cum simţea pe mama Stanca înşelată de somn, plângea năbuşit până ce pleoapele îi zgâriau luminile. (B. Şt. Delavrancea). 4. Tăceam şi eu şi tovarăşul meu, ascultam o înfiorare abia simţită în frunzişul cenuşiu deasupra noastră. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 133. Treceţi verbele din paranteze la imperfect.

1. Târziu, când glasurile au amuţit şi lămpile s-au stins pe rând după perdele, în balconul de sus un singur om (a se plimba) cu paşi apăsaţi. (A se opri) şi (a se porni) iar. Ţigara groasă de foi îşi (a aprinde) şi îşi (a stinge) vârful roşu în noapte, ca un semnal de cale ferată. (Cezar Petrescu). 2. În vremea veche... de demult, demult... cerul (a fi) limpede..., soarele (a străluci) ca un fecior tânăr... câmpii frumoase, împrejurate de munţi verzi, (a se întinde) mai mult decât putea prinde ochiul..., păduri tinere (a umbri) dealurile... (Al. Russo). 3. Vacanţa de crăciun (a se anunţa) tristă pentru mine, ca pentru străini. (A privi) cărţile în care (a trebui) să uit singurătatea sau farmecul acestor sărbători de distracţii şi de banchete. (G. Bacovia). 4. Într-un timp, pe vremea ceea, pădurarul (a umbla) lângă mine cu ochii duşi şi cu faţa brăzdată ca de un necaz mare. (A avea) ceva de la o vreme; mie nu-mi (a spune), dar (a băga) eu de seamă. (M. Sadoveanu). 5. (A sta) pe unul din aceste fotoliuri. Câteva umbre (a foşni) agitând căldura sălilor, dansând. (G. Bacovia)

Exerciţiul 134. Explicaţi valoarea imperfectului în următoarele exemple.

1. Ciobănaşul, când vedea, / Ce făcea?... Se-ntorcea / Către ei şi le zicea... (Folclor). 2. Iar Manole sta, / Nici că mai lucra, / Ci mi se culca / Şi un vis visa. (Folclor). 3. Băiatul acela avea un clopoţel fermecat. Când ajungea seara, punea clopoţelul într-un copac. (Folclor). 4. – Încotro ţineai calea? / – Aşa, nicăieri precis. (A. Busuioc). 5. Din când în când se apleca, scormonea cu degetele ţărâna, controla dacă seminţele cad în cuiburi. (M. Cibotaru)

Exerciţiul 135. Identificaţi, în textele de mai jos, verbele la perfectul compus.

1. Aşa „m-am realizat", veche prietenă. Pentru aceasta mi-am interzis orice pasiune în viaţă, orice sentiment, toate plăcerile, orice nebunie generoasă. N-am nevastă, n-am copii, n-am prieteni. N-am ştiut altceva decât să mă aşez atâtea ore la birou şi să scriu, să scriu, să scriu... Am evitat tot ce mi se părea că m-ar putea sustrage de la misiunea mea. (Cezar Petrescu). 2. M-am bucurat sincer când am citit în ziare solemnitatea instalării dumitale la minister. (Cezar Petrescu). 3. S-a dus albastrul cer senin / Şi primăvara s-a sfârşit – / Te-am aşteptat în lung suspin, / Tu, n-ai venit! (G. Bacovia). 4. Popa a mâncat şi a băut la praznic, a luat pomenile, iar calul roib a rămas în grajdul lui Petrache. (M. Sadoveanu). 5. Porţile s-au deschis, calul a sforăit şi a pornit ca un zmeu. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 136. Găsiţi, în textele de mai jos, formele inverse ale perfectului compus.

1. – N-a venit încă. Sosise să stea numai două zile şi tot dusu-s-a dus! Iar de atunci eu tot trec şi-l tot aştept... Servitoarea crede că nu se mai întoarce până săptămâna viitoare. (Cezar Petrescu). 2. – Un bine nu e niciodată o piatră aruncată în baltă. Dar să revenim la

vorba noastră. Întrebatu-te-ai cumva de unde mi-a venit ideea să te aduc aci? Telegrama! Telegrama ta de felicitare, când ai depus jurământul. Ce te-a făcut să trimiţi telegrama? (Cezar Petrescu). 3. Cată-ţi tu de cerul tău, / Şi eu de pământul meu, / C-aşa vrut-a Dumnezeu. (V. Alecsandri). 4. Trecut-au mulţi ani de atunci. 5. Plecat-am nouă din Vaslui / Şi cu sergentul zece. (V. Alecsandri). 6. Mers-au ura domnului, / Mers-au ura şi lovit-au / Pe Iordache prăpădit-au! (Folclor). 7. Coborât-a, coborât-a / La masa bogatului, / În mijlocul satului / Cu noapte târzie / Un drumeţ să mâne. (Folclor)

Exerciţiul 137. Identificaţi formele disociate de perfect compus. Spuneţi care sunt elementele ce disociază aceste forme verbale.

1. O casă arătoasă, al cărui trecut avea să se răsfrângă (...) şi asupra noului proprietar, cum s-a şi întâmplat. (Cezar Petrescu). 2. Au şi aflat răspunsul! Cei doi prieteni care s-au căutat şi s-au regăsit pătrunşi de gravitatea evenimentelor, purtau şi ei grija ţării şi a zilei de mâine. (Cezar Petrescu). 3. La gară au fost suiţi în vagoane şi au tot mers zi şi noapte câteva săptămâni la rând. (I. Druţă). 4. N-a mai fost iarnă ca aceasta. 5. Ai prea exagerat lucrurile. 6. De l-am şi văzut, / Nu l-am cunoscut. (Folclor). 7. – Ia vino încoace, măi Păcală! / – Am şi venit, cucoane. (Folclor)

Exerciţiul 138. Subliniaţi verbele la perfectul simplu.

1. Vru să se ferească şi acuma închise pleoapele, dar atunci întrebarea îi aprinse în suflet o flacără albă, în jurul căreia se înşiruiră toate gândurile vieţii lui, de la crâmpeiele cele mai infime, ce i-au murit în creier înainte de a se limpezi, până la cugetările grele, ordonate, mândre, pe care el le alesese cu încredere drept călăuze de viaţă. (L. Rebreanu). 2. Surâse îndată prin somn unui vis şăgalnic care-i descruntă figura osoasă şi fină, cu profil de medalie. (Cezar Petrescu). 3. Expresul dinspre Bucureşti, cu ferestrele luminate, trecu furtunos în zăngăt de fiare. Aproape îl atinse. Aburul locomotivei îl stropi; vântul îi fâlfâi hainele. Din vârtej se desluşiră umbre plecate la geamuri. (Cezar Petrescu). 4. Necunoscutul gemu din adâncuri. (M. Sadoveanu). 5. Munca, jos, în subterană, mi se păru suportabilă, numai praful negru începu să mă supere. (M. Preda). 6. Uitaşi de masă, meşter mare, / Lumina-l strigă, prânzu ia-l! (Gr. Vieru)

Exerciţiul 139. Treceţi verbele din paranteze la perfectul simplu.

1. Popa şi primarele (a se aşeza) pe câte un scaun. (M. Sadoveanu). 2. Apoi (a zâmbi – pers. 3). Mă (a privi) cu ochi mici, veseli. (M. Sadoveanu). 3. A doua zi, pe la toacă, cum (a descăleca – pers. 1), Sandu (a se repezi) pe uşa crâşmei ca izbit de cineva şi (a răcni) la un ţânc numai de o şchioapă, care se pârjolea la soare. (M. Sadoveanu). 4. Îmi (a pregăti) puşca, (a trage) încet cucoaşele care ţăcăniră de câte două ori fiecare. (M. Sadoveanu). 5. Când (a vedea – pers. 3) că m-am plictisit, că n-am ce-i face, iar (a începe) a vorbi cu jupân Avrum. (M. Sadoveanu). 6. Întremată, Eliza (a se apropia) de oglindă, se pudră mult, ca să se piardă urmele lacrimilor, (a-şi orândui) şuviţele scăpate când se plecase peste rampa scării şi plecă. (V. Demetrius)

Exerciţiul 140. Puneţi verbele *a da, a sta, a fi, a avea* la perfectul simplu şi construiţi cu ele câte o propoziţie.

Exerciţiul 141. Subliniaţi verbele la mai mult ca perfect.

1. Murise un fel de cântăreţ de la biserica din Sacot şi îl chemaseră şi pe popa Sofronie, care nu mai avusese de mult niciun mort, iar acum se bucura că mortul era într-un fel faţă bisericească şi se gândea că se face o pomană mai omenească. (D. Săraru). 2. Tipărise cu doi ani în urmă un volum de nuvele lăudat de toată critica. Toţi descoperiseră în el o mare speranţă. Se oprise însă aici. (Cezar Petrescu). 3. Veniseră ai noştri la putere. (M. Sadoveanu). 4. Plecaseră şi se pierduseră prin zăvoi de-a lungul fluviului (Z. Stancu). 5. În Moldova se făcuse linişte. De acolo pornise vrajba; nu se încinsese ca peste Milcov; puţine jafuri, pârjoluri şi omoruri se făptuiseră, şi iată că adormise totul. (V. Demetrius). 6. Totul se petrecuse foarte de mult, foarte departe, foarte străin. (Cezar Petrescu). 7. Totul se îndeplinise literă cu literă, cum au prevăzut planurile încă tuturor tăinuite. Nu-şi dezvăluise jocul decât în parte, atât cât fusese nevoie. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 142. Treceţi verbele din propoziţiile de mai jos la mai mult ca perfect.

1. (A merge) încă mult timp, abia târându-se prin neîndurătoarea mare de flăcări a soarelui. (Z. Stancu). 2. Când (a ajuns) în dreptul căruţelor şatrei, camioanele scrâşniră şi se opriră brusc. (Z. Stancu). 3. Fiindcă turcii (a pustii) şi (a prăda) toată ţara până la hotarele Ardealului, luând mai multe mii de robi, o cătăţime nenumărată de vite ce (a se vinde) la mezat şi atâta pradă încât (a încărca) cu dânsa ca la 10 mii cară, vezirul puse la intrarea podului un inspector şi un scriitor, însărcinându-i a cere de la negustori care duceau dobitoacele şi celelalte mărfuri şi lucruri cumpărate legiuitul ... (N. Bălcescu).

Exerciţiul 143. Clasificaţi în coloane diferite verbele la imperfect, la perfect compus, la perfect simplu şi la mai mult ca perfect.

1. Mai văzuseră asemenea schimbări ale acestor locuri şi altă dată. Nimic nu era nou. Totul a mai fost. (Cezar Petrescu). 2. Se scurseră şase zile şi şase nopţi de când căruţele lungi, cu coviltir, trecură fluviul. (Z. Stancu). 3. Pornirăm cu luntrea, intrarăm încet în stufării. (M. Sadoveanu). 4. Când mă întorsei, crâşmarul se uită cu coada ochiului la torba mea goală. (M. Sadoveanu). 5. Mâncase şi ea din bureţii aceea, se îmbolnăvise greu, ajunse în gura morţii. (I. Agârbiceanu). 6. Din ziua aceea de seceriş, când plânsese pe mirişte fiindcă fraţii îşi bătuseră joc de el, înţelese că într-adevăr tatăl său nu era un tată din aceia pe care un copil, ca să i se îndeplinească dorinţa, trebuie să-l sâcâie mereu cu acelaşi lucru. (M. Preda). 7. Dintr-un lucru de nimic se învrăjbiseră fără de veste câteva mii de oameni care trăiseră mai înainte în bună înţelegere, iar ziua următoare vrajba s-a-ntărit fiindcă pornirea pătimaşă trece de la om la om. (I. Slavici). 8. Fântânile de pe marginea drumului fuseseră părăsite şi astupate, iar satele se întâlneau şi mai rar decât fântânile. (Z. Stancu). 9. Era mulţumit de tot ce făcuse, de tot ce aflase şi ce aştepta. (Cezar Petrescu)

§ 59. Timpul viitor

1. Timpul viitor exprimă o acţiune care urmează să se desfăşoare după momentul vorbirii: *Săptămâna viitoare **vom pleca** la Iaşi.*

Viitorul este un timp absolut. În funcţie de context, viitorul poate avea valoare de prezent ***Am să** te **sfătuiesc** să nu te implici în cearta lor,* precum şi valoare modală de imperativ: ***Vei face** totul aşa cum trebuie*.

2. Viitorul este un timp compus având trei tipuri structurale.

§ 60. Viitorul I

Primul tip de viitor este construit din formele verbului auxiliar ***a vrea*** + infinitivul verbului de conjugat.

Modele de conjugare:

a admira	*a avea*	*a spune*	*a citi*	*a coborî*
voi admira	*voi avea*	*voi spune*	*voi citi*	*voi coborî*
vei admira	*vei avea*	*vei spune*	*vei citi*	*vei coborî*
va admira	*va avea*	*va spune*	*va citi*	*va coborî*
vom admira	*vom avea*	*vom spune*	*vom citi*	*vom coborî*
veţi admira	*veţi avea*	*veţi spune*	*veţi citi*	*veţi coborî*
vor admira	*vor avea*	*vor spune*	*vor citi*	*vor coborî*

Acest tip de viitor este folosit în limba literară scrisă. Are şi forme inverse: *Pleca-voi în curând la ţară.*

§ 61. Viitorul II

Al doilea tip de viitor este alcătuit din formele de indicativ prezent ale verbului auxiliar ***a avea*** + conjunctivul prezent al verbului de conjugat.

Modele de conjugare:

a admira	*a avea*	*a spune*	*a citi*	*a coborî*
am să admir	*am să am*	*am să spun*	*am să citesc*	*am să cobor*
ai să admiri	*ai să ai*	*ai să spui*	*ai să citeşti*	*ai să cobori*
are să admire	*are să aibă*	*are să spună*	*are să citească*	*are să coboare*
avem să admirăm	*avem să avem*	*avem să spunem*	*avem să citim*	*avem să coborâm*
aveţi să admiraţi	*aveţi să aveţi*	*aveţi să spuneţi*	*aveţi să citiţi*	*aveţi să coborâţi*
au să admire	*au să aibă*	*au să spună*	*au să citească*	*au să coboare*

§ 62. Viitorul III

Al treilea tip de viitor este derivat de la cel de al doilea. În structura lui intră auxiliarul invariabil ***o*** şi conjunctivul prezent al verbului de conjugat.

Modele de conjugare:

a admira	*a avea*	*a spune*	*a citi*	*a coborî*
o să admir	*o să am*	*o să spun*	*o să citesc*	*o să cobor*
o să admiri	*o să ai*	*o să spui*	*o să citeşti*	*o să cobori*
o să admire	*o să aibă*	*o să spună*	*o să citească*	*o să coboare*
o să admirăm	*o să avem*	*o să spunem*	*o să citim*	*o să coborâm*
o să admiraţi	*o să aveţi*	*o să spuneţi*	*o să citiţi*	*o să coborâţi*
o să admire	*o să aibă*	*o să spună*	*o să citească*	*o să coboare*

Ultimele două tipuri de viitor se folosesc preponderent în limba vorbită.

La fel ca şi alte timpuri compuse, formele de viitor pot fi disociate prin intercalarea, între auxiliar şi verbul de bază, a unor adverbe sau pronume (tipul I), între conjuncţia ***să*** şi verb (tipurile II şi III): *El* ***va*** *mai* ***veni*** *la noi; Ei* ***vor*** *tot* ***cere****; Am* ***să*** *mai* ***vin*** *la voi;* ***O să*** *tot* ***sper****; Am* ***să*** *te* ***aştept.*** etc.

§ 63. Viitorul anterior

1. Viitorul anterior este un timp de relaţie. Exprimă o acţiune posterioară momentului vorbirii, dar anterioară unei alte acţiuni viitoare. *Când veţi sosi, eu* ***voi fi terminat*** *lucrul.*

2. Viitorul anterior este un timp compus cu o structură analitică. Se formează de la viitorul I al auxiliarului ***a fi*** + participiul verbului de conjugat. Este un timp omonim cu prezumtivul perfect.

Modele de conjugare:

a fi	*a admira*	*a avea*	*a spune*	*a citi*	*a coborî*
voi fi	*admirat*	*avut*	*spus*	*citit*	*coborât*
vei fi	*admirat*	*avut*	*spus*	*citit*	*coborât*
va fi	*admirat*	*avut*	*spus*	*citit*	*coborât*
vom fi	*admirat*	*avut*	*spus*	*citit*	*coborât*
veţi fi	*admirat*	*avut*	*spus*	*citit*	*coborât*
vor fi	*admirat*	*avut*	*spus*	*citit*	*coborât*

3. Datorită valorii sale, viitorul anterior este considerat „un trecut în viitor sau un viitor în trecut” (M. Avram). Este rar folosit datorită acestei neobişnuite situări a acţiunii. În general se consideră un timp învechit.

În plus, omonimia perfectă a viitorului anterior cu paradigma prezumtivului trecut şi nuanţa modală de prezumtiv proprie viitorului anterior le fac confundabile.

Exerciţii

Exerciţiul 144. Subliniaţi, în contextele de mai jos, verbele la viitorul I.

1. Acum când va sfârşi scrisoarea, va şti că mâinile care au scris-o nu vor mai rupe-o şi nici ochii nu vor mai vedea-o, pentru că mâine pe vremea aceasta capul lui va fi îngropat în pământ sau va atârna undeva, iar mintea lui care îşi va da seama de toate acestea, mâine nu va mai naşte niciun gând, ci va fi o grămăjoară de creieri morţi, năpădiţi de sânge închegat. (L. Rebreanu). 2. De va şedea lungit pe iarbă, la poalele unui codru; de va sta pe picioare, răzimat într-un toiag, lângă o turmă de oi; de va sălta în horă vesel cu pletele în vânt; de va coborî pe o cărare de munte, cu durda sa pe spinare; de se va arunca voiniceşte pe un cal sălbatic, de va cârmui o plută pe catarguri pe Bistriţa sau pe Olt... – te vei minuna de fireasca frumuseţe a prozei lui şi te vei încredinţa că un zugrav n-ar putea nicăire să-şi îmbogăţească albumul mai mult şi totodată mai lesne decât în ţările noastre. (V. Alecsandri). 3. Vor sta până târziu după miezul nopţii, să-şi istorisească amintiri, să înjghebeze un plan metodic de ofensivă. Mâine va închiria o cameră strâmtă cât să cuprindă un pat, o masă de scris, un scaun şi un raft de cărţi. (Cezar Petrescu). 4. Se va aşterne fără întârziere la lucru. Teofil Steriu îi va deschide uşa unei redacţii de revistă literară; Mirel Alcaz, drum

la o redacţie de ziar. În câteva luni, toţi vor şti să-l preţuiască pentru ceea ce simte clocotind în el, cutezător şi proaspăt, puternic şi generos. (Cezar Petrescu). 5. Va merge la Mirel Alcaz, va merge la Teofil Steriu şi va pretinde ceea ce până acum ceruse modest şi timid. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 145. Treceţi verbele din paranteze la viitorul I.

1. Acum (a fi) altceva! Facem un ziar independent. Un ziar de luptă. Acolo (a semna) cu numele întreg, fiindcă nimeni nu mă mai împiedică să-mi apăr ideile mele. (Cezar Petrescu). 2. Astăzi (a trebui) să-mi cumpăr din oraş nu numai de-ale mâncării, (a trebui) să-mi cumpăr şi o pălărie de paie, o pălărie cu margini largi, o pălărie boierească să mă ferească de soare. (Z. Stancu). 3. Dacă nu-l (a birui) pe Ariston acum, (a fi nevoit) să asculte de vechea lege a şatrei şi să i-o dea pentru totdeauna pe Lisandra. (Z. Stancu). 4. Hai să ieşim. Tu (a ţine) locul lui Lev Nicolaevici, în vreme ce fotograful (a-şi instala) aparatul şi când totul va fi gata, Lev Nicolaevici (a veni) numai şi (a se aşeza) în locul tău... (I. Druţă). 5. „Am hotărât. (a părăsi) curtea chiar în noaptea asta, (a pleca) imediat cum numai (a se putea)...” (I. Druţă). 6. (A pune – pers. 1, pl.) alţi pomi, mai roditori, (a creşte – pers. 1, pl.) alt grâu, mai dulce, (a face – pers. 1, pl.) alte case, mai frumoase. (Gr. Vieru)

Exerciţiul 146. Identificaţi formele inverse ale viitorului I şi analizaţi structura lor.

1. Cu ochii urmări-vei ţărmul, topindu-se ca noru-n zare, / Şi ochii lăcrima-vor poate / Trei lacrimi reci şi călătoare; / Iar eu pe ţărm / Mâhnit privi-voi vaporu-n repedele mers, / Şi-nţelegând că-mi eşti pierdută, / Te-oi plânge-n ritmul unui vers. (I. Minulescu). 2. Mâine pleca-vom spre stele, / Dar tot la tine am să vin. (Gr. Vieru). 3. Ştiu: cândva la miez de noapte / Ori la răsărit de soare / Stinge-mi-s-or ochii mie / Tot deasupra cărţii Sale. (Gr. Vieru). 4. Găsind pe masă vinul lăsat de Inimă alături de pâinea adusă de Spirit, poezia bucura-se-va egal de amândouă darurile... (Gr. Vieru). 5. Mai trăieşte la mine, / Sfântul grai să-l ascult, / Albei tale lumine / Închina-mă-voi mult. (Gr. Vieru). 6. Mă rog de tine, codru, / Căci anii tăi tot fi-vor... (Gr. Vieru). 7. Ah, idee-ndrăzneaţă, / Îmbătrâni-vei şi tu. (Gr. Vieru). 8. Această lună lină / De nu va răsări, / În locu-i răsări-va / Lin chipul maică-mi. (Gr. Vieru). 9. Dar cine, cine, dulceo, / Iubi-te-va mai drag?! (Gr. Vieru). 10. Mai spre sară, dava domnul, vă voi petrece la drum. (I. Druţă). 11. Sorbi-vom cu sete din cupe de aur / Iubirea topită-n albastrul ceresc!... (I. Minulescu)

Exerciţiul 147. Subliniaţi verbele la viitorul II.

1. Şi voi o să fiţi odată mari, şi voi o să vedeţi atunci cât farmec, câtă gingăşie e în vârsta asta a voastră, când treceţi din braţe în braţe, din mângâiere în mângâiere, când profesorii se ostenesc pentru voi şi părinţii vă poartă grijile şi nu vă lasă decât una singură vouă: grija şcoalei (I. A. Bassarabescu). 2. – Ce ai bre? Ce naiba, parcă tot îţi ninge şi îţi plouă!... Toate au să se rezolve... Ţi-o garantez eu. / – Garanţiile tale... În zece zile n-am să am ce mânca... (Cezar Petrescu). 3. – Am să te spun lui maman. Nu te mai iau niciodată cu mine. Mă compromiţi... – Şi eu am să te spun lui maman că acostezi pe stradă domni cu căciulă brumărie... Să văd cum ai să te explici? (Cezar Petrescu). 4. Mă rog de tine, munte, / Cât zboru-o să mă poarte, / Sărută ochii mamei / Şi-i apără de moarte. (Gr. Vieru)

Exerciţiul 148. Treceţi verbele din paranteze la viitorul II.

1. – Eu (a scăpa) de aici... spuse cu glas tremurat. (A pleca) şi (a-şi face) singur viaţa... Dar tu, tu, Sabina?... Tu (a rămâne) captiva lor... Aş vrea să ştii că aceasta mă doare. (Cezar Petrescu). Şi-(a mă uita) – / Că prea departe / Şi prea pentru mult timp porneşti! / Ş-(a te uita) – / Că şi uitarea e scrisă-n legile-omeneşti. (I. Minulescu). 3. – Eşti la prima foaie a vieţii, continuă Candian. Oh! Ce bine (a înţelege)! (B. Şt. Delavrancea). 4. Era isteţ, era îndemânatic şi, când a ajuns a-i fi socru, şi-a zis: „(A-l ajuta), (a-l creşte) cu mâna mea, la casa mea" – pentru că-i era nu atât socru, cât tată. (I. Druţă). 5. Când mă voi potoli, (a căuta) să vă scriu ceva mai amănunţit, acum însă mă macină îngrijorarea, de parcă aş fi furat o fericire ce nu-mi aparţine. (I. Druţă). 6. Iar eu mă bucur că (a putea) dormi liniştit când o să plouă. (Gr. Vieru)

Exerciţiul 149. Identificaţi verbele la viitorul III.

1. N-o să fiu biruită vreodată. (Z. Stancu). 2. De altceva trebuie să fi fost vorba. Dar ce anume?... O să afle. Chiar mâine dimineaţă o să afle. Acolo, la oraş o să afle. (Z. Stancu). 3. – O să ajungi de râsul ţiganilor. (B. Şt. Delavrancea). 4. – O să se ducă vestea ca de popă tuns. Ce mai cinste şi pe Sultănica. Obraz smerit, suflet ascuns. (B. Şt. Delavrancea). 5. – Dar unde ai fost, omule? În veci n-o să-ţi vii în fire. Iar ai visat. (B. Şt. Delavrancea)

Exerciţiul 150. Treceţi verbele din paranteze la viitorul III.

1. Ei, odinioară a fost cum a fost, dar acum e prea de tot... (A ne apuca) judecata d-apoi. (A ploua) foc şi pucioasă... (B. Şt. Delavrancea). 2. O viaţă de om a trecut de atunci, dar îi mai ţine minte paşii. Ştia cum (a deschide) uşa (...), unde (a se aşeza), ce (a zice)... (I. Druţă). 3. Acum nimeni nu (a ne vedea) cu ochi tineri, nu (a ne iubi) cu suflet de copil şi poate de asta ne şi doare, poate de asta ne şi frământăm noi atâta... (I. Druţă). 4. Dormeau convinşi că somnul (a le ajuta) să-şi revină şi toate într-adevăr mergeau spre bine, dar iată... (I. Druţă). 5. Ei, până aci i-a fost lui Moş Crăciun! Numai să le pice în cale, şi lasă-l, ce i-or păţi oasele numai el (a şti)! (B. Şt. Delavrancea)

Exerciţiul 151. Identificaţi formele de viitor disociate.

1. Despre noi nimeni n-are să mai ştie nimic când om fi oale şi ulcele, măcar că ne sacrificăm viaţa pentru binele obştesc... (Cezar Petrescu). 2. Şi vei vedea ce prosperitate am să aduc aici, când vor începe sondele să lucreze. N-ai să-ţi mai recunoşti satul şi n-ai să-ţi mai recunoşti oamenii. (Cezar Petrescu). 3. Speră că are să-l întâlnească la vară. (D. Irimia). 4. Iar, mâini, cu-al iernii trist pustiu, / De mine-atunci nu vei mai şti – / Nu mai veni, e prea târziu, / Nu mai veni! (G. Bacovia). 5. Casa Haralambie şi-a pus-o pe marginea drumului ce duce în Hârtoape şi (...) o bună jumătate de sat vor tot trece pe lângă casa lui şi-i vor tot da bună dimineaţa la dus, bună seara – la întors. (I. Druţă)

Exerciţiul 152. Găsiţi, în frazele următoare, formele de viitor anterior.

1. Te asigur... că dintre toţi oamenii cu pălărie neagră şi cu pardesiu cenuşiu câţi sunt în acest Bucureşti, tocmai acesta are să intre şi el în cafenea ori în berărie, tocmai el are să se aşeze la o masă şi, deschizând un ziar, n-are să ceară plata decât după ce vei fi sunat

dumneata să faci plata... (Cezar Petrescu). 2. Şi asemeni stelei, va fi fost şi-o carte / Care-n aceeaşi vreme să ne placă / Mie-ntr-o parte, ţie-ntr-altă parte / A strâmtei lumi... (M. Isanos). 3. Povestea spunea că va fi fost cândva o întăritură domnească. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 153. Treceţi verbele din paranteze la viitorul anterior.

1. Poate într-adevăr, mai târziu, peste temeliile dintâi, întregi şi părăsite, vreo domniţă (a-şi clădi) locaş mai nou de singurătate... (Cezar Petrescu). 2. Temeliile cele vechi şi adânci însă stau neclintite de două mii de ani, poate de trei. Şi (a sluji) pentru altceva, decât pentru pustnicia unei femei fără nume. (Cezar Petrescu). 3. Voi (a voi) poate un război cu paloşe şi suliţe? (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 154. Treceţi la modul indicativ (prezent, trecut sau viitor, diateza activă) verbele din paranteze.

1. Acum (a şti – imperfect) că divinitatea războiului, cea până la Istru întotdeauna prielnică lor, aici îi (a părăsi – mai mult ca perfect). (Cezar Petrescu). 2. Eu (a fi – imperfect) acel student. (M. Preda). 3. Niciodată nu (a fi – perfect compus) laş, excelenţă, şi deci (a mărturisi – viitor) şi acuma că în sufletul meu (a se prăbuşi – perfect compus) o lume. (L. Rebreanu). 4. Şi-n altă sară, găsind vreme potrivită, Făt-Frumos (a tăia – perfect compus) o şuviţă de aur şi a ascuns-o în sân. (M. Sadoveanu). 5. Pe malul cel verde ce râul (a stropi – prezent), / Un om dupe cale puţin (a odihni – prezent), / Visând fericit! (D. Bolintineanu)

Exerciţiul 155. Subliniaţi, în contextele de mai jos, verbele la modul indicativ, determinând timpul lor.

1. Dacă n-ar fi fost mirişteа locurilor sau urmele roţilor de căruţă, uscate adânc în pământul drumului, care arătau că pe aici au fost oameni, s-ar fi zis că porumburile au crescut singure, că au fost părăsite, că nimeni n-o să mai calce vreodată pe aici. (M. Preda). 2. Tu ai o judecată rece şi vei şti să-mi descrii toată natura vizionară şi înşelătoare a lucrurilor (omeneşti) lumeşti, de la floarea ce cu naivitate minte prin haina ei strălucită că e ferice înlăuntrul gingaşelor sale organe până la omul, ce se acopere cu vorbe mari, cu o ipocrizie vecinică, care ţine cât istoria omenirii, acel sâmbure negru şi rău, care-i rădăcina adevărată a vieţii şi a faptelor sale – egoismul său. (M. Eminescu). 3. Aş vrea să-ţi spun că şi mai târziu, şi într-altă parte, am văzut că lucrurile se întâmplă tot aşa, dar ar fi nevoie de oarecare precizări şi simt că nu mi-ar mai ajunge respiraţia, că aş ocoli prea mult. (Camil Petrescu). 4. Nu vreau să spun că toţi maniacii au viaţă interioară, dar ţin să afirm că, după părerea mea, după câte am înţeles de pe unde am fost, orice om cu viaţă interioară trebuie să-şi organizeze traiul de toate zilele, să şi-l simplifice pe baza câtorva deprinderi sistematice, manii le numesc ceilalţi, care-l scutesc de atenţie exterioară, de explicaţii şi de pierdere de timp. (Camil Petrescu). 5. S-a posomorât privind spre umbra neagră a hanului, şi-a potrivit toiagul la subsuoară, sprijinindu-se în el după obiceiul ciobanilor, apoi s-a întors spre noi şi şi-a plimbat ochii în jur fără să ne vadă, căci privirea lui dintr-o dată se cufundase în alt timp. (M. Sadoveanu)

§ 64. Timpurile modului conjunctiv. Prezentul conjunctiv

1. Prezentul conjunctiv exprimă o acţiune viitoare sau o acţiune nelocalizată precis în timp. Cu aceste valori apare ca timp absolut: *Voi pleca într-o călătorie **să văd** lumea.* Ca timp de relaţie, prezentul conjunctiv exprimă simultaneitatea sau posterioritatea faţă de termenul de referinţă contextual.

2. Este un timp compus cu o structură analitică. Se formează cu ajutorul conjuncţiei ***să,*** care se plasează înaintea formelor de prezent indicativ la pers. 1 şi 2 sg. şi pl. şi înaintea unor forme speciale la pers. 3 sg. şi pl.

Modele de conjugare:

Conj. I	Conj. II	Conj. III	Conj. IV		
să semnez	*să cad*	*să merg*	*să dorm*	*să citesc*	*să cobor*
să semnezi	*să cazi*	*să mergi*	*să dormi*	*să citeşti*	*să cobori*
să semneze	*să cadă*	*să meargă*	*să doarmă*	*să citească*	*să coboare*
să semnăm	*să cădem*	*să mergem*	*să dormim*	*să citim*	*să coborâm*
să semnaţi	*să cădeţi*	*să mergeţi*	*să dormiţi*	*să citiţi*	*să coborâţi*
să semneze	*să cadă*	*să meargă*	*să doarmă*	*să citească*	*să coboare*

3. După cum se poate observa, numai la pers. 3 prezentul conjunctiv se diferenţiază de prezentul indicativ. Aici acţionează următoarea regularitate: verbele care la prezentul indicativ au desinenţa ***-ă*** o preschimbă la prezentul conjunctiv în ***-e***, iar verbele care la indicativ au desinenţa ***-e*** o preschimbă la conjunctiv în ***-ă***.

Anume aceste forme ale prezentului conjunctiv pot fi folosite uneori şi fără ***să*** (aşazisul conjunctiv amputat)**.** Nu toate verbele pot fi folosite fără ***să*** la prezentul conjunctiv. Se pretează unei asemenea întrebuinţări verbele din fondul vechi (*a ajunge, a arde, a da, a face, a păzi, a rămâne, a veni, a zice* etc.) şi numai în anumite situaţii contextuale, când exprimă o urare, o imprecaţie. *Hai să-i dăm pe toţi uitării. / **Zică** toţi ce-or vrea să zică. / Valul lumii, valul mării / Te coboară, te ridică.* (M. Eminescu).

4. Formele prezentului conjunctiv sunt uneori disociate prin intercalarea, între ***să*** şi verbul de bază, a negaţiei ***nu***, a unor adverbe sau a formelor neaccentuate ale pronumelor: ***Să** nu mai **faceţi** aşa ceva; **Să** mai **vii** pe la noi; **Să**-ţi **aduci** aminte de mine.* etc.

5. Prezentul conjunctiv este un timp foarte frecvent în limba română datorită mulţimii de valori pe care le poate exprima.

§ 65. Perfectul conjunctiv

1. Perfectul conjunctiv exprimă o acţiune trecută faţă de momentul de referinţă, care este diferit în funcţie de utilizarea perfectului conjunctiv ca timp absolut sau ca timp de relaţie.

Dacă este întrebuinţat cu valoare de timp absolut în propoziţii independente, localizarea în timp se face cu referire la momentul vorbirii. Perfectul conjunctiv exprimă în acest caz o acţiune anterioară momentului vorbirii: ***Să fi rămas** fecior la plug, / **Să fi rămas** la coasă.* (O. Goga).

Ca timp de relaţie, perfectul conjunctiv exprimă o acţiune anterioară, simultană sau posterioară momentului de referinţă: *Nu cred **să fi făcut** aşa ceva. **Să fi fost** tu de faţă, i-ai fi împăcat. Până **să fi venit** un medic, i-aş fi ajutat eu.* (M. Avram).

2. Perfectul conjunctiv este un timp compus. Se formează de la prezentul conjunctiv al verbului ***a fi*** (cu o formă invariabilă ***să fi***) şi participiul invariabil al verbului de conjugat.

Modele de conjugare:

	Conj. I	Conj. II	Conj. III	Conj. IV	
eu, tu, el, ea *noi, voi, ei, ele*	***să fi lucrat***	***să fi vrut***	***să fi spus***	***să fi venit***	***să fi coborât***

3. Perfectul conjunctiv are o formă ce nu prezintă diferenţe de persoană şi de număr. Identificarea persoanei şi numărului se poate face numai în context.

4. Formele perfectului conjunctiv pot fi disociate prin intercalarea unor adverbe sau pronume între ***să*** şi verbul de conjugat. ***Să*** *mai* ***fi aşteptat*** *câteva minute, vorbeai cu ei.*

Exerciţii

Exerciţiul 156. Identificaţi, în contextele de mai jos, formele de prezent conjunctiv.

1. Dacă Herş crede că în ziua de azi îşi poate hrăni cineva copiii cu dreptate, n-are decât să meargă el la tribunal, să capete dreptate, şi dreptatea aceea s-o aducă în pachet acasă şi s-o dea de mâncare la copii. Să văd dacă poate el sătura nouă guri cu dreptate. (Cezar Petrescu). 2. Toţi, domnule, toţi câţi i-am cunoscut nu visează să facă altceva decât ceea ce au făcut părinţii lor. Să ajungă, să se căpătuiască, să se slujească de diplomă, ca să se poată plimba pe Calea Victoriei într-un automobil al lor şi să fie invidiaţi de cei care umblă pe jos. Ce naşte din râmă, râmă rămâne! (Cezar Petrescu). 3. Popa începu să mormăiască şi să răscolească filele unsuroase ale cărţii. (M. Sadoveanu). 4. Cu el să te duci la vânat şi pe urmă să stăm de vorbă. (M. Sadoveanu). 5. Atunci îşi strânsese mâinile să vadă dacă mâinile îi erau sau nu amorţite. (Z. Stancu). 6. Puteţi să lăsaţi vitele să pască pe marginea şanţului, dar să aveţi grijă să nu intre în porumb. (Z. Stancu). 7. Avem poruncă să ajungem la oraş în zori şi trebuie să ajungem în zori. (Z. Stancu). 8. – Ce-o mai fi şi asta?... se miră. În orice caz, să intre! (Cezar Petrescu). 9. – Să îndrăzneşti, să rişti, să lupţi, nu să vegetezi la biberonul bugetului, aceasta aş fi dorit-o eu, care sunt femeie şi cu posibilităţi reduse! spunea întotdeauna Cecil, cu un ton agresiv. (Cezar Petrescu). 10. Să las să treacă câteva zile, căci azi a început să plouă şi de-abia văd ce scriu. (G. Bacovia)

Exerciţiul 157. Restabiliţi forma obişnuită a conjunctivului.

1. De aceasta mi-s dragi Bucureştii şi de aceasta îi urăsc, arză-i focul. (Cezar Petrescu). 2. – Biiine, tată, biiine... dar ştii... o, bată-i focul de copii! (B. Şt. Delavrancea). 3. Ciobănaş cu oile, / Bată-mi-te ploile! (Folclor). 4. Ard-o focul bogăţie, / Am gândit că-i boierie... (Folclor). 5. Cine jale n-are-n lume, / Trudească-se pân-la mine, /Că i-oi face şi lui bine... (Folclor). 6. Frunză verde de-un ciurlan, / Arză-l focul ciocârlan... (Folclor). 7. Bată-l norocul să-l bată, / Cine m-a scris în armată! (Folclor). 8. Cine iubeşte şi lasă, / Blestemaţi să n-aibă casă; / Aibă casa cucului, / La mijlocul codrului (Folclor). 9. Mândră, mândră, draga mea, / Ajungă-te jalea mea... (Folclor). 10. Hm! Bată-vă norocul să vă bată! – zice Păcală. (Folclor)

Exerciţiul 158. Identificaţi, în contextele de mai jos, formele de conjunctiv cu forma disociată. Spuneţi care sunt aceste elemente.

1. Da să te ferească Cel-de-sus de gura satului şi de pizma celor vinovaţi şi răi! (B. Şt. Delavrancea). 2. Să tot aştepţi ca, din cultura secolului, să prinzi un ce tot mai mult, când interesante actualităţi par a fi fugit în trecut, este a te apropia, fără să ştii, de inacţiune. (G. Bacovia). 3. Şi ce să mă fac eu, – ce? / Că scăpare nu mai e? (Al. Macedonski). 4. Tot mai bine să munciţi, / Orice gând să-l împliniţi, / Să trăiţi, să tot trăiţi / Şi ca merii să-nfloriţi. (Folclor). 5. Du-mă, bade, du-mă iară / În poiana cea rotată / Să mai fiu ce-am fost odată.

(Folclor). 6. Mări, se vorbiră, / Ei se sfătuiră, / Pe la apus de soare / Ca să mi-l omoare / Pe cel moldovean... (Folclor)

Exerciţiul 159. Subliniaţi, în contextele de mai jos, formele de perfect conjunctiv.

1. Să fi auzit vestea, s-ar fi dus numaidecât la ea. 2. Să fi plouat, recolta ar fi fost mai bună. 3. Să fi ştiut că va ploua, mi-aş fi luat umbrela. 4. Vreo patru ani nimeni s-o fi văzut, nimeni să fi auzit de dânsa... (I. Druţă). 5. Să fi învăţat mai bine, ai fi luat o notă mai bună. 6. Auzise bine numele lui. Vântul să fi fost? (B. Şt. Delavrancea). 7. Se prea poate. Nu zic ba... Cu condiţia că ţăranul să fi fost într-adevăr harnic şi întreprinzător. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 160. Identificaţi elementele care disociază forma de perfect conjunctiv.

1. De altfel, chiar să-mi fi căzut o carte de-a dumitale, n-aş fi avut răgaz să o citesc... (Cezar Petrescu). 2. Să ne fi ghicit ea limba, graiul, stând acolo, pe muchia ceea de deal? S-o fi prins vreunul în lanţurile pătăraniilor sale... (I. Druţă). 3. Umbla veştezit şi abătut Onache, pentru că una e să nu ai noroc, şi alta e să-l fi avut şi să nu-l mai ai. (I. Druţă). 4. Aş fi vrut să mai fi cântat o dată. (D. Irimia). 5. Să-l tot fi aşteptat vreo oră, însă în zadar, el n-a venit.

Exerciţiul 161. Subliniaţi verbele la modul conjunctiv şi determinaţi timpul lor.

1. De silă, de milă fu nevoit a mai aştepta încă un an, ca să facă şi voia fiului său celui mijlociu, care cerea cu stăruinţă de la tatăl său ca să-l lase şi pe dânsul să pândească şi se lega că el va prinde pe hoţii care îi făceau atâta întristare. (P. Ispirescu). 2. Şi pe la noi s-au străduit oamenii să cumpere pământuri de la boieri şi n-a fost chip niciodată, că totdeauna au sărit alţi boieri ca nu cumva moşiile să ajungă pe mâna oamenilor, să nu mai aibă dânşii cu cine să le muncească. (L. Rebreanu). 3. Auzisem eu din oameni că dacă vrei să nu te muşte câinii şi să te lase în pace, cum îi vezi că sar la tine să te tupilezi jos la pământ şi să-i laşi să te latre cât le place, fără să te urneşti din loc, căci ei bat cât bat şi de la o vreme te părăsesc şi se duc (I. Creangă). 4. Să nu te obişnuieşti cu nimic, să fii antipodul statorniciei, să nu-ţi legi eul de toate micile lucruri din care e făcută viaţa noastră, să ştii că astăzi nu va fi ca ieri, că nu vei vedea aceleaşi privelişti prin geamurile tale, ci ochii tăi vor privi tot alte decoruri, să asculţi de forţa obscură care te mână, şi să mergi înainte mereu, fără să regreţi nimic. (D. Anghel)

Exerciţiul 162. Identificaţi verbele care se combină cu un verb la modul conjunctiv.

1. Numai fratele Gică ştie să rezerve prietenilor asemenea surprize. Doream de mult să te cunosc mai de aproape şi să stăm de vorbă mai pe îndelete. (Cezar Petrescu). 2. – De acum încep să prind viaţă, spuse Ion Ozun. (Cezar Petrescu). 3. Cât timp nebuniile lui erau inofensive, mai mergeau. Îl priveau numai pe el. Dar acum, când începe să ne compromită, a ajuns o situaţie intolerabilă. Ar trebui să luaţi măsuri. Sau mata să-l chemi şi să-i vorbeşti omeneşte. Sau papa să-l cheme şi să-i interzică pur şi simplu. (Cezar Petrescu). 4. Am nevoie în astă-seară să-mi amintesc. Apoi să uit. (Cezar Petrescu). 5. Copilul trebuie să înţeleagă de la început că viaţa omului atunci e mai preţioasă când urmăreşte un ideal! sfârşi Bologa patetic. Datoria noastră părintească de abia acum începe! Trebuie să ne dăm toate

silinţele ca să facem din odorul nostru un om cu caracter. (L. Rebreanu). 6. Putea să fie şi umbra unui bărbat, a unui soldat în manta lungă. (I. Agârbiceanu). 7. Şi dacă el nu vrea să ştie nici acuma, de toate acestea? (Cezar Petrescu). 8. M-am întrebat atunci, cum ar putea un om să judece drept situaţii, în care niciodată nu s-ar putea el însuşi afla? (M. Isanos)

Exerciţiul 163. Spuneţi cu ce valoare este folosit conjunctivul în următoarele enunţuri.

1. Nu vreau să spun nimic. Îmi plăcea de aici să mă uit în fiecare zi. (Cezar Petrescu). 2. Ce pot să-ţi fac, mon cher ami? N-ai noroc şi pace. (Cezar Petrescu). 3. Te-am rugat să aştepţi. Până una-alta, ţi-am spus să mergi cu mine la Interne. (Cezar Petrescu). 4. Am încercat să pătrund la dumneata de nenumărate ori. (...) Acum am înţeles că era un sistem. Nu voiai să mă primeşti şi să mă asculţi. (Cezar Petrescu). 5. – Nu-mi vine să cred, a întrerupt cu sinceritate Ion Uzun. (Cezar Petrescu). 6. Nu vroia să înţeleagă că tot ce face şi tot ce prevede e numai pentru dânşii. (Cezar Petrescu). 7. Dar să desfăşurăm mai îndeaproape – pas cu pas – semnificaţia pe care o acordă Goethe „demonicului”. (L. Blaga)

§ 66. Timpurile modului condiţional-optativ. Prezentul condiţional-optativ

1. Prezentul condiţional-optativ exprimă o acţiune realizabilă. Ca timp absolut, exprimă o acţiune viitoare: ***Aş dori*** *să te văd.* Folosit ca timp de relaţie, el exprimă acţiuni simultane sau posterioare momentului de referinţă exprimat de verbul din regentă: *Îmi părea că* ***ar ascunde*** *ceva. Mi-a spus că* ***ar participa*** *şi ea la concurs.*

2. Prezentul condiţionalului este un timp compus. Se formează de la verbul auxiliar ***a avea*** (***aş, ai, ar, am, aţi, ar***) şi infinitivul verbului de conjugat.

Modele de conjugare:

a cânta	*a vedea*	*a spune*	*a veni*	*a coborî*
aş cânta	*aş vedea*	*aş spune*	*aş veni*	*aş coborî*
ai cânta	*ai vedea*	*ai spune*	*ai veni*	*ai coborî*
ar cânta	*ar vedea*	*ar spune*	*ar veni*	*ar coborî*
am cânta	*am vedea*	*am spune*	*am veni*	*am coborî*
aţi cânta	*aţi vedea*	*aţi spune*	*aţi veni*	*aţi coborî*
ar cânta	*ar vedea*	*ar spune*	*ar veni*	*ar coborî*

3. Formele prezentului condiţional-optativ pot fi disociate prin intercalarea unor adverbe între verbul auxiliar şi infinitiv: ***Aş*** *mai* ***vrea*** *dulceaţă.* ***Am*** *tot* ***asculta*** *melodia aceasta.*

4. Formele inverse ale prezentului condiţionalului se disociază frecvent prin formele neaccentuate ale pronumelor personale şi reflexive, elementele structurii fiind legate prin cratimă: ***Jelui-m-aş*** *şi n-am cui.*

§ 67. Perfectul condiţional-optativ

1. Perfectul condiţional-optativ exprimă o acţiune trecută nerealizată, prezentată ca ireală: *Să fi ştiut ce mă aşteaptă,* ***m-aş fi pregătit*** *din timp.* Este preponderent un timp de relaţie.

Cu valoare de optativ, perfectul condiţional exprimă o acţiune simultană cu momentul vorbirii. În această ipostază se actualizează ca timp absolut: ***Aş fi vrut*** *să te rog ceva.* Se foloseşte mai ales în formule de politeţe.

2. Perfectul condiţional-optativ este un timp compus cu o structură analitică. Se formează de la prezentul condiţional al verbului ***a fi*** şi participiul verbului de conjugat.

Modele de conjugare:

	a cânta	*a vedea*	*a spune*	*a veni*	*a coborî*
aş fi	*cântat*	*văzut*	*spus*	*venit*	*coborât*
ai fi	*cântat*	*văzut*	*spus*	*venit*	*coborât*
ar fi	*cântat*	*văzut*	*spus*	*venit*	*coborât*
am fi	*cântat*	*văzut*	*spus*	*venit*	*coborât*
aţi fi	*cântat*	*văzut*	*spus*	*venit*	*coborât*
ar fi	*cântat*	*văzut*	*spus*	*venit*	*coborât*

3. Formele de perfect condiţional pot fi disociate prin intercalarea unor adverbe între auxiliar şi verbul de conjugat: ***Aş*** *mai* ***fi vrut*** *puţină apă.*

Exerciţii

Exerciţiul 164. Identificaţi, în textele de mai jos, verbele la prezentul condiţional-optativ.

1. Numai de am găsi camere la hotel. Şi numai de-ar sosi mai repede vagonul cu mobile, să ne putem aranja casa... îşi repetă Elena Lipan îngrijorarea care-o muncise tot timpul, cu o săptămână încă înainte de plecare. (Cezar Petrescu). 2. Astfel, soarta copiilor s-ar uşura printr-o singură semnătură a unei văduve avare, care n-a făcut niciun bine în viaţă. Ea şi Const ar aştepta bătrâneţea şi pensia cu sufletul împăcat, bucurându-se de îndestularea şi fericirea altora. În faţa oricărei judecăţi, oricât de aspre, s-ar prezenta senină. (Cezar Petrescu). 3. Ei, de-ar fi lumea cum ar trebui să fie, până în ziua de azi săracii ş-ar mai îndulci necazurile la zile mari, iar bogaţii cei lacomi ar mai primi câte un bobârnac din Paşte în Crăciun. (B. Şt. Delavrancea). 4. Dacă am cânta odată / Toţi ai globului copii, / Ar suna pe cer şi luna, / Şi luceferi argintii. (Gr. Vieru). 5. Dacă aş avea două inimi, una aş vrea să gândească. (Gr. Vieru)

Exerciţiul 165. Identificaţi formele inverse ale prezentului condiţional-optativ.

1. Iar nu găsesc chibriturile, fir-ar al dracului de chibrite şi plesni-i-ar rânza zgârciobului de chir Panaioti cu economiile de lumină! (Cezar Petrescu). 2. Arde-ar focul curţile, / Cum mi-au rămas copiii; / Arde-ar curţile cu pară, / Copilaşi-s fără mamă. (Folclor). 3. Dar-ar Domnul Dumnezeu, Să fie pe gândul meu... (Folclor). 4. Vine, veni-i-ar numele!... grăi Miu, şi-şi potoli necazul, sărutând-o pe obrajii ei bălai... (B. Şt. Delavrancea)

Exerciţiul 166. Analizaţi forma inversă a prezentului condiţional-optativ în exemplele de mai jos. Scoateţi pe două coloane verbele pronominale şi verbele nepronominale.

1. Ah, vedea-l-aş de-acum că pricepe / Să strice ca voi jucăriile! (Gr. Vieru). 2. Frunză verde de alun, / Face-te-ai, grâule, bun... (Gr. Vieru). 3. Două drumuri strâns în tot – / Alb

şi verde – / Împleti-le-aş şi nu pot. (Gr. Vieru). 4. Această punte, doamne, / De se va prăbuşi, / Întinde-s-or în locu-i / Mâini două-a maică-mi. (Gr. Vieru). 5. Rupe-mi-s-ar inima / Nu că hoţii m-ar fura, / Dar că hoţii m-ar ara / Şi tot ei m-ar semăna. (Gr. Vieru). 6. El trunchiului smulge-te-ar / şi-n pădure duce-te-ar, / ah, creangă de măr? (Gr. Vieru). 7. Măi, sărace, sărăcilă! / Face-mi-aş de tine milă... (Folclor). 8. Mânca-v-ar pământul / Şi v-ar duce vântul... (Folclor). 9. Cucule cu pană sură, / Muşca-ţi-ai limba din gură. (Folclor). 10. Frate, frate, băieţaş, / Voios parul da-ţi-l-aş, / Dacă-ai face tu din el / Buzdugan de voinicel... (Folclor). 11. Cine-a stârnit cătănia, / Mânca-i-ar casa pustia... (Folclor). 12. Lună, lună, stea vicleană, / De ce dorurile mele / Spusu-le-ai la alte stele? (Folclor). 13. Dorule, ardă-te-ar focul, / Mi-ai făcut faţa ca socul, / Dorule, ardă-te-ar para, / Mi-ai făcut faţa ca ceara. (Folclor)

Exerciţiul 167. Treceţi verbele din paranteze la prezentul condiţional-optativ.

1. Când merge, saltă puţin şi se mlădie. Trup omenesc de nu (a fi), (a se frânge). (B. Şt. Delavrancea). 2. Soacră, soacră, poamă acră, / De (a se coace) cât (a se coace), / Dulce tot nu (a se face). (Folclor). 3. Când (a şti) maica de toate, /(A veni) la miez de noapte / Şi (a mă întreba) de toate. (Folclor). 4. Dorul meu de (a-l cânta), / Dealuri că (a se răsuna). / De pe deal şi până-n vale / (A se umple) toate de jale. (Folclor). 5. Dacă (a juca) odată / hora noastră de la sat, / (A se cutremura) pământul / Ca un pom ce-i scuturat. (Gr. Vieru)

Exerciţiul 168. Identificaţi forma disociată a prezentului condiţional-optativ şi găsiţi elementele care disociază această formă.

1. Hai să-ţi mai spun câteva extraordinare rânduri... (Gr. Vieru). 2. Doină, doină, cântec dulce, / Când te aud, nu m-aş mai duce. (Folclor). 3. Cine jalea mi-ar lua, / Eu cămaşa lui i-aş da, / C-o cămaşă mi-aş mai face, / Jale-n lume n-aş mai trage. (Folclor). 4. Astfel de cărţi aş tot cumpăra. (D. Irimia). 5. Fă, armăsăroaicelor, legaţi-vă câinele, mânca-l-aţi fript! (M. Preda)

Exerciţiul 169. Subliniaţi, în textele de mai jos, verbele la perfectul condiţional-optativ.

1. De s-ar fi întâlnit în mijlocul străzii, pieptiş, în plină lumină a zilei, ar fi trecut fără să recunoască foştii tovarăşi de bancă din anii universităţii, din care pentru el nu supravieţuia nici cenuşa. (Cezar Petrescu). 2. O singură luminiţă afară, dincolo de geam; becul reflectat de sticlă, călătorind alături de dânşii, suspendat în aerul negru şi atât de aproape şi atât de clar, încât ar fi crezut amândoi că e destul să coboare fereastra şi o s-o atingă cu mâna. Dar dacă ar fi coborât geamul, luminiţa – părelnica amăgire a ochilor – ar fi dispărut şi ea; iar dincolo n-ar fi rămas decât întunericul nepătruns şi amenințător. (Cezar Petrescu). 3. Totul era în regulă. Nici n-ar fi visat un om mai potrivit planurilor sale... (Cezar Petrescu). 4. Dacă ar fi suflat vântul, ori măcar ar fi adiat, pădurea de porumb ar fi foşnit şi ar fi sunat ca o pădure adevărată. (Z. Stancu). 5. Cine ar fi putut să tulbure atâta melancolie şi iubire? (B. Şt. Delavrancea)

Exerciţiul 170. Găsiţi predicatele, în propoziţiile de mai jos, şi spuneţi prin ce sunt exprimate.

1. Aici, la acest ceas al dimineţii, tăcerea ar fi fost deplină, dacă din când în când nu s-or fi auzit, venind de departe, ţăcănitul ritmic al secerătoarelor care doborau grâul copt şi înalt. (Z. Stancu). 2. Toate ar fi fost cum ar fi fost. Toate ar fi fost bune, dacă nu şi-ar fi arătat războiul faţa. (Z. Stancu). 3. Cerul ar fi rămas cu desăvârşire pustiu, dacă din când în

când nu ar fi fost brăzdat de ulii, de ereţi, de hultani. (Z. Stancu). 4. Arşiţa cumplită de miez de vară! Dacă ar pica ploaia! Dacă s-ar umple măcar pentru câteva ore de nori negri golul dintre cer şi pământ! Dacă ar fulgera şi ar tuna! (Z. Stancu). 5. Trecătorii se opreau să ridice pălăriile; mulţi nu ştiau cine e mortul şi nici n-ar fi ştiut mai mult dacă i-ar fi aflat numele; pe urmă porneau cu pasul viu spre viaţa lor. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 171. Treceţi verbele din paranteze la perfectul condiţional-optativ.

1. E tot ce (a pune) eu în lege, dacă legea (a fi) a mea. (Cezar Petrescu). 2. – (A regreta) toată viaţa dacă nu (a încerca) şi acest ultim mijloc, se ridică Sabina, întinzându-i mâna. (Cezar Petrescu). 3. Trăim în funcţie de curba salariilor şi vom muri în funcţie de curba pensiilor... Poate şi eu, şi tu am fi fost capabili de altceva şi (a merita) altceva. (Camil Petrescu). 4. Dar dacă (a privi) sub faţa albă de masă, Ana (a observa) poate cu mirare că mâna bărbatului era încleştată cu unghiile de genunchi, aşa cum oamenii îşi înăbuşă o durere a sufletului cu altă durere a cărnii. (Cezar Petrescu). 5. Dacă cineva (a vedea) acea singurătate interioară în care se afla Marieta, (a privi) ca şi dânsa odaia ce părea că aşteaptă să găzduiască pe noul venit. (G. Bacovia)

Exerciţiul 172. Treceţi verbele din paranteze la condiţional-optativ (prezent sau perfect).

1. Închipuieşte-ţi ce (a fi) când (a se uni), printr-o organizaţie perfectă, sforţările mentale ale tuturor oamenilor spre aceeaşi ţintă! (L. Rebreanu). 2. Ei bine, (a exista) oare necunoscutul dacă două miliarde de kilograme de materie cenuşie, într-un avânt comun, (a porni) asaltul porţilor închise? (L. Rebreanu). 3. (A fi) neonest din parte-ţi, dacă (a folosi) împotriva intereselor mele, ce ţi-am încredinţat ca o dovadă de prietenie. (Cezar Petrescu). 4. Atunci, ca deşteptaţi dintr-un vis, (a găsi) ţara noastră vrednică de ceva! (Al. Russo)

Exerciţiul 173. Completaţi spaţiile punctate cu formele de perfect condiţional-optativ ale verbelor *a se auzi, a se vedea*, *a se întâlni, a se afla, a se aştepta*.

1. Totuşi, dacă ar suna clopotele satului, ... cu destulă claritate. (Z. Stancu). 2. Tinerii bărbaţi oacheşi se priviră, se măsurară, se cântăriseră îndelung, de parcă acum ..... şi ..... întâia oară. (Z. Stancu). 3. Teofil Steriu, chiar dacă nu ..... în sicriu, cu pleoapele închise vieţii, tot nu ar fi ştiut că rândunelele au sosit. (Cezar Petrescu). 4. Cum se afla între braţele scaunului, cu bărbia în piept, oricine ..... să-l vadă tresărind, ştergându-şi cu mişcarea obişnuită sudoarea din jurul gulerului şi apucând tocul să continue gândul început. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 174. Examinaţi verbele la perfectul condiţional-optativ şi spuneţi cu ce pronume se construiesc formele lor.

1. Dar dacă nu m-ar fi privit aşa de adânc? O privire fixă mă ameţeşte. Dar dacă mi-ar fi spus ea mie ce-aş fi voit să-i spui ei? (...) Dar ce curaj mi-ar fi trebuit? Cum aş fi mărturisit unchiului meu?... (B. Şt. Delavrancea). 2. Mi-ar fi părut rău, dragă prietene, dacă vreodată ai fi socotit convorbirea noastră din astă-seară, drept altceva decât este. (Cezar Petrescu). 3. Un scriitor de literatură nu l-ar fi putut născoci. I s-ar fi părut prea deocheat. (...) Citit într-un roman, ar fi silit lectorul să clatine din cap cu neîncredere şi să zvârle cartea cât colo. (Cezar Petrescu). 4. Cerul plin de stele se clătină ca un corp uriaş căruia i s-ar

fi rupt toate încheieturile. (Z. Stancu). 5. De l-ai fi văzut, / L-ai fi cunoscut... (Folclor). 6. Nici nu mi-aş fi închipuit în ce măsură realitatea depăşeşte imaginaţia scriitorilor. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 175. Subliniaţi verbele la modul condiţional-optativ şi determinaţi timpul lor.

1. Chiar dacă valea n-ar fi plină de huietul ei industrial, chiar dacă de la un deal la altul n-ar trece linia funicularului şi din adâncimea pământului ascensoarele n-ar zvârli afară cohortele negre, dacă n-ar fi aici decât munţii, apele şi pădurile şi încă întâlnirea acestor oameni ar fi un spectacol deosebit, capabil să surprindă şi ochiul şi spiritul. (Geo Bogza). 2. Dacă ar exista diavoli, duhuri rele, tot ce poate fi mai duşman oamenilor, şi li s-ar da douăzeci de minute în care să-şi dezlănţuie toată ura, încercând să-i nimicească, sunt sigur că n-ar folosi alte mijloace, că n-ar putea da dovadă de o mai sălbatică sete de distrugere! (Geo Bogza). 3. Aş fi vrut să-i pun din nou în vedere că nu trebuie să intre şi să rămână la mine când nu sunt acasă, dar mi s-a părut că mâna mea i-ar sfărâma nervii, că l-ar deprima ca o insultă nemeritată. (Camil Petrescu). 4. Dacă el s-ar fi gândit mai bine la nestatornicia şi ticăloşia lucrurilor omeneşti, negreşit că s-ar fi oprit aici, şi ar fi petrecut o viaţă liniştită şi dulce; dar el era ambiţios şi ambiţia nu are margini. (N. Filimon)

Exerciţiul 176. Treceţi verbele din paranteze la modul condiţional-optativ.

1. Şi de ce nu (a se duce)? (B. Şt. Delavrancea). 2. N-(a fi) mai scumpă vremea sleindu-se-n tăcere / Decât bătută-n clopot de glas fără durere? (Tudor Arghezi). 3. – Uite ce e, drăguţă, dacă nu te superi, (a se ruga) pentru un pahar cu apă... (I. L. Caragiale). 4. Ce-(a fi) de mâine dacă ne-am declara toţi slabi şi nefericiţi? (Cezar Petrescu). 5. Of! De-(a veni) iarna, să te mai dau odată la şcoală undeva... (I. Creangă)

§ 68. Timpurile modului prezumtiv. Prezentul prezumtiv

1. Prezentul prezumtiv exprimă o acţiune realizabilă în momentul vorbirii sau în viitor.

Ca timp absolut, se foloseşte în propoziţii independente şi exprimă o acţiune simultană cu momentul vorbirii (*Ce **va fi făcând** el acum?*); o acţiune posterioară momentului vorbirii (***Vor fi plecând** duminică în delegaţie?*) sau o acţiune nelocalizată în timp (***Se va fi gândind** des la mine?*).

Ca timp de relaţie, are drept moment de referinţă acţiunea verbului din regentă: *Cred că nu **va fi gândind** rău despre mine.*

2. Prezentul prezumtiv este un timp compus. Se formează de la viitorul indicativ al verbului auxiliar ***a fi*** şi gerunziul verbului de conjugat.

Modele de conjugare:

	a cânta	*a vedea*	*a spune*	*a veni*	*a coborî*
voi fi	*cântând*	*văzând*	*spunând*	*venind*	*coborând*
vei fi	*cântând*	*văzând*	*spunând*	*venind*	*coborând*
va fi	*cântând*	*văzând*	*spunând*	*venind*	*coborând*
vom fi	*cântând*	*văzând*	*spunând*	*venind*	*coborând*
veţi fi	*cântând*	*văzând*	*spunând*	*venind*	*coborând*
vor fi	*cântând*	*văzând*	*spunând*	*venind*	*coborând*

La pers. 3 se foloseşte mai des forma populară a viitorului indicativ: ***O fi fiind*** *oare cald acolo?* ***O fi ştiind*** *el unde trebuie să meargă?*

§ 69. Perfectul prezumtiv

1. Perfectul prezumtiv exprimă o acţiune presupusă, anterioară momentului vorbirii. În funcţie de context, poate avea şi valoare absolută (*Părinţii ne* ***vor fi sunat*** *ieri),* şi valoare relativă (*Cine ştie de câte ori ne* ***vor fi sunat*** *părinţii noştri).*

2. Perfectul prezumtiv este un timp compus. Se formează cu ajutorul formelor auxiliarului ***a fi*** la viitor indicativ + participiul verbului de conjugat. Este un timp omonim cu viitorul anterior.

Modele de conjugare:

	a cânta	*a vedea*	*a spune*	*a veni*	*a coborî*
voi fi	*cântat*	*văzut*	*spus*	*venit*	*coborât*
vei fi	*cântat*	*văzut*	*spus*	*venit*	*coborât*
va fi	*cântat*	*văzut*	*spus*	*venit*	*coborât*
vom fi	*cântat*	*văzut*	*spus*	*venit*	*coborât*
veţi fi	*cântat*	*văzut*	*spus*	*venit*	*coborât*
vor fi	*cântat*	*văzut*	*spus*	*venit*	*coborât*

Exerciţii

Exerciţiul 177. Identificaţi, în enunţurile de mai jos, verbele la prezent prezumtiv.

1. – Asta-mi place la tine, Jane. Dai fiecăruia ce e al lui... Te-i fi pricepând tu la literatură... Dar în trei chestii te laşi pilotat de mine. În materie de teatru, de crăvăţi şi de Bucureşti. (Cezar Petrescu). 2. Ce faţă o fi având? Bărbaţii nu plâng... (V. Demetrius). 3. Oi fi ştiind eu carte..., dar uite, că-mi pierd banii din cauza dumitale... Mă gândesc să mă retrag. (Camil Petrescu). 4. Nu ştiu ce-o fi scriind despre ele în cărţile dumitale, dară până una-alta, văd că progresul le-a pus în slujba celor pe care-i cârmuieşte în viaţă numai lihneala de bani şi putere. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 178. Treceţi verbele din paranteze la prezent prezumtiv.

1. – Viaţă pierdută? De ce? Te-(a se gândi) la examene... (B. Şt. Delavrancea). 2. Copiii fac mofturi, (a crede) că blinelele se mănâncă în orice casă... (I. Druţă). 3. Apoi s-a însurat cu fata cea frumoasă şi trăiesc şi azi, dac-(a mai avea) zile. (Folclor). 4. – Vai, ce nevoie, se cainã cucul şi cucuveaua, poate că omul nici numele nu ne-(a şti). (Folclor)

Exerciţiul 179. Identificaţi, în contextele de mai jos, verbele la perfectul prezumtiv.

1. Îşi admira copila nevinovat şi sincer, ca o ţărancă în faţa vitrinei cu busturi de ceară. Îşi simţi ochii năvăliţi de lacrimi înduioşate. Poate o singură clipă, scurtă şi îndată întunecată, se revăzu în această făptură născută din făptura ei, aşa cum va fi fost cu douăzeci şi cinci de ani în urmă... (Cezar Petrescu). 2. Şi oricât oi fi mers eu de tare, vreme trecuse la

mijloc doar, că am umblat horhăind cine ştie pe unde şi cât am bojbăit şi mocoşit prin tei să prind pupăza, şi lingurarilor, nici mai rămâne cuvânt, li se lungise urechile de foame. (I. Creangă). 3. O fi fost omul scos din fire de nenorocirile ce i se întâmplaseră. L-or fi amenințat sătenii că-l omoară dacă nu mai vine la moşie... (V. Demetrius). 4. Ce se va fi întâmplat cu el? Un frate avea şi ea... (V. Demetrius). 5. O fi ştiut de undeva satul, i-o fi suflat cineva că părinţii, atâta vreme cât mai sunt în viaţă, părinţii urmează a fi cinstiţi? (I. Druţă)

Exerciţiul 180. Puneţi verbele *a scrie, a plânge, a citi, a uita, a-şi aminti* la perfectul prezumtiv. Alcătuiţi cu ele propoziţii.

Exerciţiul 181. Subliniaţi verbele la modul prezumtiv şi determinaţi timpul lor.

1. Poate şi el va fi gândit la fel. I-o citeam în privire, când întorcea ochii. (Cezar Petrescu). 2. Nu ştiu ce-o fi scriind despre ele în cărţile dumitale, dară până una-alta, văd că progresul şi civilizaţia le-ai pus în slujba celor care-i cârmuieşte în viaţă numai lihneala de bani şi putere. (Cezar Petrescu). 3. Or fi murit, or mai fi trăind, cine ştie? (M. Preda). 4. O! Oi fi crezând că îl impresionez în ultimele clipe? (M. Preda)

Exerciţiul 182. Găsiţi predicatele în exemplele de mai jos şi spuneţi prin ce sunt exprimate.

1. Va fi fiind bolnav de n-a venit. (D. Irimia). 2. Dar pe acesta cum mama dracului l-a mai fi chemând? (I. Creangă). 3. Va mai fi fiind oare cineva dintre ai noştri la conferinţă? 4. Ce-or tot vorbind atât? (D. Irimia). 5. Tot tata spunea că ar fi auzit de la bunicul bunicului meu... (I. Creangă)

Exerciţiul 183. Treceţi verbele din paranteze la modul prezumtiv.

1. Mama (a citi) scrisoarea acum? 2. (A-i ajunge) bani de mâncare băiatului meu care e student la Iaşi? 3. Ce (a se gândi) ea despre mine? 4. (A fi) ei în stare să ne dea ajutorul solicitat? 5. Ce (a crede) profesorul despre lucrarea mea?

§ 70. Modul imperativ

1. Imperativul are o formă temporală unică, realizată numai prin pers. 2 sg. şi pl. Forma pozitivă şi negativă: *Spune! Spuneţi! Nu spune! Nu spuneţi!*

2. Imperativul pozitiv pers. 2 sg. are o formă egală cu prezentul indicativ. De cele mai multe ori, aceasta coincide:

cu pers. 3 sg. prezent indicativ	(el) *cântă*	→	*Cântă!* (tu)
	(el) *lucrează*	→	*Lucrează!* (tu)
	(el) *citeşte*	→	*Citeşte!* (tu)
sau cu pers. 3 sg. prezent indicativ	(tu) *taci*	→	*Taci!* (tu)
	(tu) *mergi*	→	*Mergi!* (tu)
	(tu) *dormi*	→	*Dormi!* (tu)

3. Imperativul pozitiv pers. 2 pl. este omonim cu prezentul indicativ pers. 2 pl.: (voi) *cântaţi* → *Cântaţi!* (voi); (voi) *lucraţi* → *Lucraţi!* (voi); (voi) *citiţi* → *Citiţi!* (voi).

4. Imperativul negativ pers. 2 sg. are pentru toate conjugările următorul model: ***nu*** + infinitivul prezent: *a fugi → Nu fugi!*; *a lucra → Nu lucra!*

5. Imperativul negativ pers. 2 pl. se formează după următorul model: *nu* + pers. 2 pl. prezent indicativ: (voi) *fugiţi → Nu fugiţi!*; (voi) *lucraţi → Nu lucraţi!*

Exerciţii

Exerciţiul 184. Subliniaţi verbele la imperativ.

1. Lasă modestia, dragă Costică! Te ştiu. Toată cariera ta vorbeşte pentru tine. Nici nu vreau să discutăm despre aceasta... Mai bine spune-mi acum, ce-ţi fac copiii? (Cezar Petrescu). 2. Astupă-i şi tu gura cu o cafea, cu un pahar de vin, cu o gustare, ceva. Spune-i că în zece minute, cel mult un sfert de oră, am terminat... (Cezar Petrescu). 3. Uşor, puiule, uşor, / Nu-mi trimite-atâta dor / Şi pe tren, şi pe vapor, / Şi pe omul călător. (Folclor). 4. Leagă-mă, Dunăre bătrână, / Du-mă, dus de dorul ce mă mână / Până unde valul tău se bate, / Du-mă-ncet cu mâinile la piept, / Adormit, oriunde vei socoate. (Şt. O. Iosif). 5. Toarnă repede o singeapă de rachiu, pe urmă dă fuga la primărie şi treci şi pe la mine acasă de adă psaltirea... Toarnă repede, Petrache, şi pe urmă, du-te. (M. Sadoveanu). 6. Măi, Radule, nu mai bea / Nu mai bea şi nu mai sta, /Că te-apucă potera. (Folclor). 7. – Fetelor, aruncaţi peste ea câteva căldări de apă. O să se trezească. (Z. Stancu). 8. Plânge-mă, mamă, cu dor, / Că ţi-am fost şi eu fecior... (Folclor). 9. Nani, nani, pui de şoim, / Culcă-mi-te, să te-adorm... (Folclor). 10. Nu faceţi zgomot, că mă doare capul. 11. Pleacă, ger, şi ieşi, căldură, / Ieşi, căldură, din pământ, / Intră tu, frig, în pământ! (Folclor)

Exerciţiul 185. Clasificaţi verbele subliniate mai sus după forma afirmativă sau negativă a imperativului.

Exerciţiul 186. Treceţi verbele din paranteze la imperativ.

1. (A face) exerciţii în fiecare zi. (A învăţa) să tragi întotdeauna aici. (Cezar Petrescu). 2. (A lăsa)-l s-alerge! (A se rezema) de baza unei vitrine. (A-i privi) şi (a vedea) dacă nu e înspăimântător gândul că în cincizeci de ani, din toţi câţi vin şi trec şi se duc, câţi râd şi iubesc şi se bucură, nu va mai rămâne niciunul. (Cezar Petrescu). 3. (A spune) ce ai de spus şi (a isprăvi)! (Cezar Petrescu). 4. Ia, (a se gândi) la dânşii! Au stors fără pic de omenie munca sărmanilor trudnici, i-au jăcuit şi i-au vămuit în vreme de pace. (Cezar Petrescu). 5. (A tăcea), afurisitule, strigă Creţul indignat, (a nu se atinge) de cele sfinte... (V. Alecsandri)

Exerciţiul 187. Selectaţi cazurile de folosire a conjunctivului cu valoare de imperativ şi substituiţi formele de conjunctiv cu cele ale imperativului.

1. Să mergi şi să-i vezi, ce face!... Să vezi cum măsoară şi pun semne... (Cezar Petrescu). 2. Să-ţi aduci aminte! Îţi ordon să-ţi aduci aminte. Auzi? Îţi ordon! (V. Beşleagă). 3. Peste o oră să fie măturată toată rampa şi linia! (N. Costenco). 4. – Tu să nu-mi spui mie aşa lucruri, auzi? Să nu-mi vorbeşti aşa ceva! (A. Busuioc). 5. Dar voi încuieţi uşa după mine, ascultaţi unul de altul şi să nu cumva să deschideţi până ce nu-ţi auzi glasul meu. (I. Creangă). 6. Să vorbeşti, Mitruţă, aşa cum simţi, să te audă meşterul Andrei, dar mai ales Vistireanu... (E. Damian). 7. Seamăn grâu şi cu secară, / Până-n seară să răsară, / Până mâine

să se coacă, / Pâine multă să se facă! / Să fiţi cu toţii voioşi, / Să rămâneţi sănătoşi! (Folclor). 8. Să ningă, să plouă, / Să picure rouă / Şi grâu să-ncolţească, / Bogat să rodească, / S-aducă nădejde... (Folclor)

§ 71. Persoana şi numărul

1. Ca şi la pronume, categoria persoanei la verb este constituită dintr-un sistem de trei termeni la numărul singular şi alţi trei, la plural.

2. Persoana şi numărul se marchează, în structura timpurilor verbale simple, cu ajutorul terminaţiilor personale, iar la cele compuse, de regulă, prin formele verbului auxiliar: a) timp verbal simplu: sg. – *lucrez* (1), *lucrezi* (2), *lucrează* (3), pl. – *lucrăm* (1), *lucraţi* (2), *lucrează* (3); b) timp verbal compus: sg. – *am lucrat* (1), *ai lucrat* (2), *a lucrat* (3), pl. – *am lucrat* (1), *aţi lucrat* (2), *au lucrat* (3).

3. După numărul persoanelor implicate în flexiune, verbele limbii române se clasifică în următoarele clase: a) verbe t r i p e r s o n a l e (sau p l u r i p e r s o n a l e) şi b) verbe u n i p e r s o n a l e .

Verbele tripersonale au forme pentru toate persoanele şi constituie majoritatea verbelor româneşti. Unipersonale sunt verbele care au forme numai pentru pers. 3. Aceste verbe exprimă procese atribuite lucrurilor, animalelor şi plantelor: *a apune, a răsări, a lătra, a germina, a curge, a se altera, a înflori, a încolţi etc.*

Verbele i m p e r s o n a l e sunt în afara categoriei gramaticale a persoanei, deoarece aceste verbe nu au un autor al acţiunii*: a ploua, a ninge, a tuna.*

4. În cadrul enunţului, persoana este exprimată dublu: prin pronume şi prin forma flexionară a verbului. De aceea atunci când subiectul nu este exprimat printr-un substantiv, verbul se poate folosi fără pronumele cu funcţia de subiect. Astfel, conform normelor limbii române, corecte sunt propoziţiile: *Citesc o carte. Asculţi muzică. Învăţăm limba română. Când sunteţi obosiţi, dormiţi bine.* Doar la pers. 3 forma verbului poate fi însoţită de pronumele personal respectiv sau de un substantiv: *El / Ion / Elevul citeşte o carte*.

***Note.* 1.** Categoria numărului şi a persoanei nu se actualizează la conjunctiv perfect care are o singură formă pentru toate persoanele şi pentru ambele numere: *să fi lucrat*.

2. Unicul mod personal la care nu se actualizează sistemul gramatical al persoanei din cauze semantice este imperativul, care are forme doar pentru pers. 2.

§ 72. Genul

Categoria genului este caracteristică, în primul rând, participiului, precum şi tuturor timpurilor verbale formate cu ajutorul participiului, deci categoria genului apare doar la diateza pasiva.

Desinenţa participiului exprimă totodată şi numărul: ***am fost lăudat / lăudată, ai fost lăudat / lăudată, a fost lăudat / lăudată, am fost lăudaţi / lăudate, aţi fost lăudaţi / lăudate, au fost lăudaţi / lăudate.***

Exerciţii

Exerciţiul 188. Determinaţi persoana, numărul şi genul verbelor din exemplele de mai jos.

1. În gară flăcările în loc să se micşoreze şi să se stingă, se înteţeau şi creşteau mai tare. (Z. Stancu). 2. Iar eu toată noaptea m-am gândit la plăcerea unui vânat în Balta Dunării şi a doua zi m-am hotărât să mă repăd cu calul şi cu puşca până acolo. (M. Sadoveanu). 3. Mi-

am lăsat calul la crâşmă, în marginea satului şi am coborât spre apă, în apropierea liniei. (M. Sadoveanu). 4. Au fost pe rând fericiţi, trişti, veseli; au lăcrimat şi s-au sărutat. Au cântat şi au observat apoi că mesele încep să se depărteze şi să se apropie bizar: ceea ce li se părea totuşi foarte normal şi plăcut. (Cezar Petrescu). 5. Au povestit, aşadar. Au râs. Şi-au adus aminte de întâmplări trecute şi au plăsmuit întâmplări viitoare. S-au întristat şi genele li s-au umezit de înduioşări. Şi-au mărturisit secrete şi au jurat solemn să le păstreze. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 189. Precizaţi categoria gramaticală pe care o marchează verbele în contextele de mai jos.

1. Se aşează pe un jilţ şi aşteptă să vadă ce se întâmplă. (V. Eftimiu). 2. Tot ce doream atunci – îţi aduci aminte serile noastre, când ne întreceam construind proiecte? – totul s-a împlinit... Nu? S-ar zice, într-adevăr, că totul s-a împlinit şi că a depăşit cu mult cele mai cutezătoare veleităţi, proiecte, ambiţii. Faimă, un teanc de cărţi, Academie. Şi mai ales ceea ce socoteam în acea vreme că e suprema fericire. Putinţa *să ne realizăm*, cum spuneam cu termenul care ne obseda şi ne era scump. Îţi aminteşti, prietenă? (Cezar Petrescu). 3. Dacă ar putea cineva citi în sufletul tuturor ofiţerilor, s-ar îngrozi de ceea ce ar descoperi. (L. Rebreanu). 4. Trenul lăsase în urmă o cotitură şi vagonul se clătina parc-ar fi fost să-şi piardă echilibrul. (L. Rebreanu). 5. Gândul că s-ar putea să-l apuce toamna fără casă îl nelinişti atât de mult încât, fără să se mai sfătuiască cu familia, se hotărî să facă rost de bani numai în singurul fel în care putea să facă atât de repede şi numai să vândă jumătate din pogonul lui de pământ. (M. Preda)

Exerciţiul 190. Analizaţi morfologic verbele din contextele de mai jos.

1. Pereţii erau atât de subţiri şi acustica atât de perfectă, încât toţi trăiau sub un regim de control reciproc. Fiecare ştia despre vecin când a plecat şi când soseşte, de câte ori s-a spălat pe zi, dacă a răcit şi tuşeşte, câtă vreme îi trebuie să citească ziarul... (Cezar Petrescu). 2. Şi cum au pornit boii, vulpea a şi început cu picioarele a împinge peştele din car jos. (I. Creangă). 3. Şi frunza se bucură, acoperi cum putu mai bine păsărica. (Em. Gârleanu). 4. Găsisem cheia fericirii! Cifrul secret! Cum bine ţi-ai amintit, descoperisem că taina cea mare a fericirii era să ne bizuim pe chemările din noi, dinlăuntru, nu s-o căutăm în afară de noi. Dumneata te mulţumeai cu un laborator. Eu nu pretindeam decât o cameră cu o măsuţă de scris, undeva, într-un loc tihnit, apărat de toată gălăgia stupidă şi deşartă a camarazilor. (Cezar Petrescu). 5. Aşa stăturăm în tăcere şi neclintire, până la răsăritul lunii. (M. Sadoveanu). 6. Umbrele căzuseră de mult peste grădină. (I. Agârbiceanu). 7. Trei zile bătuseră vânturi sunătoare de la miazăzi, pământul se zbicise, şi-n dumbrăvioara din marginea satului, la malul Siretului, începuseră să înflorească galben salcâmii. (M. Sadoveanu). 8. Vei vedea dimineaţă, după ce va răsări soarele peste grădină, că sunt toate aici. (I. Agârbiceanu). 9. Câte a văzut Dunărea şi câte o să mai vadă! (Z. Stancu). 10. Lumina şi căldura îl îndemnau să se uite împrejur, fără să vrea, parc-ar căuta pe cineva. (L. Rebreanu)

§ 73. Formele nepredicative ale verbului (modurile nepersonale)

Formele nepredicative ale verbului sunt: i n f i n i t i v , g e r u n z i u , p a r t i c i p i u şi s u p i n . Caracteristica fundamentală a acestor forme este faptul că, de regulă, ele

nu îndeplinesc funcţia sintactică de predicat, deci sunt nepredicative. Întrucât au şi o serie de trăsături prin care se apropie de nume, ele sunt numite şi forme nominale.

§ 74. Infinitivul

1. Infinitivul denumeşte acţiunea sau starea exprimate de verb fără a face referire la subiect. Infinitivul este forma-tip a verbelor sub care ele sunt înregistrate în dicţionare. Forma infinitivului este alcătuită din prepoziţia ***a*** şi tema infinitivului:

a + tema infinitivului	conj. I	conj. II	conj. III	conj. IV
	a afla	*a bea*	*a scrie*	*a dormi, a coborî*

2. Reprezentând forma în care verbul se aseamănă cu substantivul, infinitivul se defineşte prin trăsături substantivale şi verbale.

a. Trăsăturile verbale ale infinitivului sunt următoarele:

● are forme temporale (prezent şi trecut) şi de diateză: *a scrie – a fi scris*, *a stima – a fi stimat*.

● uneori, realizează funcţia sintactică de predicat: ***A se respecta*** *indicaţiile medicului*.

● păstrează regimul verbului şi poate primi toate complinirile acestuia: complemente directe şi indirecte şi complemente circumstanţiale: ***A cinsti*** *strămoşii e o datorie.* ***A****-i* ***ajuta*** *pe alţii înseamnă a fi altruist.* ***A suspina*** *adânc.*

● poate fi însoţit de un pronume neaccentuat reflexiv: ***a-şi cumpăra*** *un costum;* ***a se spăla*** *pe dinţi.*

● intră în componenţa unor timpuri şi moduri (viitorul, condiţionalul).

b. Trăsăturile substantivale ale infinitivului îi permit să realizeze toate funcţiile sintactice proprii acestei părţi de vorbire: subiect: ***A ierta*** *e uşor,* ***a uita*** *e greu;* atribut *Dorinţa de* ***a învăţa*** *era mare;* complement direct: *Cu înţelegere şi voie bună putem* ***face*** *multe;* complement indirect: *Muncim pentru* ***a trăi*** *mai bine.*

3. În limba română se întâlnesc construcţii în care infinitivul apare însoţit de diverse prepoziţii: *Oratorul a început* ***prin a-şi expune*** *punctul de vedere. Arta* ***de a convinge*** *oamenii nu o posedă fiecare. Lucrăm* ***pentru a avea*** *mulţi bani.*

4. Infinitivul intră în structura unor construcţii cu valoare circumstanţială, numite construcţii infinitivale. Aceste construcţii se izolează când stau înaintea predicatului: *Fără* ***a se gândi*** *la ce spune, răspundea corect.* (L. Rebreanu).

5. În limba contemporană există tendinţa de a înlocui infinitivul prin conjunctiv. Această tendinţă se observă mai ales în limba vorbită.

Notă. Prepoziţia ***a*** poate lipsi din structura formei de infinitiv în următoarele cazuri.

● atunci când infinitivul intră în componenţa unor forme verbale compuse (viitor indicativ, prezent condiţional şi imperativ negativ singular): *voi face, voi crede, aş face, aş crede, nu striga!, nu te teme!*;

● după verbul *a putea* şi foarte rar după verbul *a şti*: *nu pot* ***lucra****, poate* ***face*** *colţunaşi*, *nu ştiu* ***cânta***;

● în construcţiile cu verbele *a avea* şi *a fi* însoţite de pronumele relative *cine, ce* sau de adverbele *unde, când, cum*: *avem ce face, ai unde te duce, nu este ce mânca, nu avem când citi, nu are cine lucra.*

§ 75. Gerunziul

1. Gerunziul este o formă verbală ce exprimă o acţiune în desfăşurare. Este marcat de sufixele gramaticale ***-ind, -ând****,* care se adăugă la rădăcina verbului.

	conj. I	conj. II	conj. III	conj. IV
Rădăcina + sufixele ***-ind, -ând***	*cântând* *subliniind*	*şezând*	*spunând*	*venind* *coborând*

2. Fiind o formă verbală, gerunziul se caracterizează şi prin trăsături proprii altor părţi de vorbire, în special prin trăsături adverbiale. Caracteristicile verbale ale gerunziului se manifestă prin faptul că:

● poate avea subiect şi păstrează recţiunea verbală: *Îl văd* ***apropiindu-se****. Eu aşteptam verdictul* ***tremurând*** *de frică.*

● primeşte diverse determinări necircumstanţiale sau circumstanţiale: ***Tăind*** *pâine, Ion s-a rănit la deget*. *Copiii mergeau* ***veselindu-se***).

● intră în componenţa unor forme verbale compuse (prezumtiv prezent): ***O fi plângând*** *copilul.*

3. Funcţia sintactică de bază a gerunziului este cea de complement circumstanţial Acest fapt scoate în evidenţă natura adverbială a gerunziului: *Rănitul mergea* ***şchiopătând.***

În cazuri mai rare, gerunziul poate determina un substantiv obţinând trăsături adjectivale: *Admir florile* ***îmbobocind****. Am văzut un copil* ***plângând****.* Când însă gerunziul se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul determinat, el trece definitiv în clasa adjectivului: *lebădă* ***murindă****, mâini* ***tremurânde****.*

Pe lângă aceasta, gerunziul poate îndeplini şi funcţia de subiect (*Se aude* ***tunând***), de complement direct (*Am auzit* ***vorbindu-se*** *de salariu*), de complement indirect (*Nu se mai sătura* ***admirând*** *peisajele montane*).

4. Gerunziul intră în componenţa unor construcţii cu valoare circumstanţială. Construcţiile gerunziale antepuse predicatului şi cele intercalate între subiect şi predicat se izolează prin virgule: *Văzând-o aşa frumoasă, m-am bucurat. Mama, văzând-o aşa frumoasă, s-a bucurat.* Uneori, se pot izola şi construcţiile gerunziale aşezate după predicat (fiind distanţate de acesta prin alte părţi de propoziţie): *Toate rudele s-au bucurat nespus de mult, văzând-o aşa frumoasă.*

§ 76. Participiul

1. Participiul exprimă acţiunea ca o însuşire statică a obiectului**.** Participiul se formează de la rădăcina verbului + sufixele: ***-at, -ut, -s, -t, -it, -ît.***

2. Participiile au forme de gen, număr şi caz: *aşteptat, aşteptată, aşteptaţi, aşteptate.* Comportamentul lor gramatical depinde însă de rolul îndeplinit în propoziţie:

● în componenţa timpurilor verbale compuse la diateza activă participiul este invariabil: *am lucrat, ai lucrat, a lucrat, am lucrat, aţi lucrat, au lucrat*;

● în structura timpurilor diatezei pasive ele îşi schimbă forma după număr şi gen: *am fost lăudat, -ă, ai fost lăudat, -ă, a fost lăudat, -ă, am fost lăudaţi, -te, aţi fost lăudaţi, -te, au fost lăudaţi, -te*;

● participiile care determină un substantiv se acordă cu acesta în gen, număr şi caz: *ostaş rănit, ostaşi răniţi.*

3. Participiul are afinităţi funcţionale cu verbul şi cu adjectivul. Caracteristicile verbale ale participiului se manifestă prin prezenţa lui în structura formelor verbale compuse. Când apare ca atribut sau nume predicativ, participiul se defineşte prin trăsături adjectivale.

4. Participiul intră în componenţa unor construcţii circumstanţiale, numite construcţii participiale, care se izolează atunci când sunt antepuse predicatului sau sunt intercalate între subiect şi predicat: *Dusă pe gânduri, mama îşi aşteaptă copiii. Mama, dusă pe gânduri, îşi aştepta copiii.*

§ 77. Supinul

Supinul exprimă numele acţiunii sau stării, combinând caracteristicile verbului cu ale substantivului. Structura supinului este următoarea: prepoziţiile ***de, după, la, pentru, pe*** + participiu: *de examinat, de văzut, de scris, de mers, de dormit, de coborât.*

Exerciţii

Exerciţiul 191. Identificaţi, în textele de mai jos, infinitivul prezent.

1. Apoi intră la cofetărie să cumpere prăjituri şi o modestă butelie de lichior, pentru a sărbători în familie cu tot fastul această primă şi neaşteptată victorie a dreptăţii, în ţara atâtor nedreptăţi. (Cezar Petrescu). 2. A achita un delincvent care-a furat o pâine nu înseamnă a condamna societatea? Nu înseamnă a încuraja pe cei care întreţin ura împotriva societăţii? (Cezar Petrescu). 3. Ion Ozun văzu în acest fapt dovada că pentru a fi ascultat e nevoie numai să ceri sau să porunceşti cu îndestulă autoritate. (Cezar Petrescu). 4. Pentru moment, important e să nu ne scape nimic din mână şi, înainte de a şti ceva, să putem obţine, prin schimb, terenurile la care am întâmpinat rezistenţă... (Cezar Petrescu). 5. Om cinstit şi drept, fiindcă a apucat a spune că putem alege noi după pofta noastră... (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 192. Identificaţi, în contextele de mai jos, prepoziţiile cu care se construieşte infinitivul.

1. Şi ţin, înainte de a pleca, să vă asigur că ziarul nostru vă stă la dispoziţie... (Cezar Petrescu). 2. Nu înţelegea că tatăl său nu-l chemase pentru a-l învinui de ceva. (M. Preda). 3. Ce ar fi putut ea să-i facă ori să-i zică pentru a-l încredinţa că ţin cu toţi la dânsul? (I. Slavici). 4. Dar orice încercări de a-l opri, mai ales după ce s-au logodit, sunt absolut zadarnice. (L. Rebreanu). 5. Pe urmă mă trezesc iubindu-i cu înduioşare, cum îmi iubesc şi târgul acesta în care am să mor fără a fi trăit ceea ce se cheamă viaţă. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 193. Identificaţi, în textele de mai jos, construcţiile infinitivale şi puneţi semnele de punctuaţie necesare.

1. Spre a completa lămuririle cu privire la absolut ca centru dinamic al unei posibile culturi va trebui să aducem în discuţie „expresionismul" ca mod artistic. (L. Blaga). 2. Înainte de a ajunge la Mânăstirea Cozia Oltul trece pe lângă gospodăriile părăginite a două bătrâne. (G. Bogza). 3. Înainte de a căuta măcar un răspuns îl fulgeră o nouă întrebare: „Dar dacă are dreptate?" (L. Rebreanu). 4. Pentru a sfârşi mai iute cu toate acestea îl întrebai încă o dată pe gospodar despre drumul spre Almaş. (C. Hogaş). 5. Făcui câţiva paşi prin casă fără a zice nimic. (C. Hogaş)

Exerciţiul 194. Subliniaţi gerunziile din următoarele propoziţii.

1. Dormind, şoptise câteva cuvinte neînţelese. Se răsuci, răsfoind ziarul şi căută o poziţie mai comodă, apărându-se de lumina verticală a becului. (Cezar Petrescu). 2. Şi su-

râdea lăuntric la această certitudine, observând că de pe acum a purces să măsluiască realitatea, potrivind-o cum îi şade mai bine, ca o femeie cochetă în faţa oglinzii. (Cezar Petrescu). 3. Mecanicul spune că a văzut-o mergând liniştită pe marginea liniei. (Cezar Petrescu). 4. Ana Lipan, care nu observase, mergea înainte şi, crezând-o alături, vorbea mai departe, gesticulând cu mâna înmănuşată... (Cezar Petrescu). 5. Nu avea ochi pentru (...) trecătorii curgând împotriva-i: bărbaţi înfăşuraţi în blănuri, femei râzând şi vorbind sonor. (Cezar Petrescu). 6. – Îl aud venind! rosti oarba. (Cezar Petrescu). 7. Decât să trăieşti murind, mai bine să mori trăind. (Gr. Vieru). 8. S-o petrec pe cea plecând / Pe drum alb? / S-o-ntâlnesc pe cea venind / Pe drum verde? (Gr. Vieru)

Exerciţiul 195. Treceţi verbele din paranteze la gerunziu.

1. Mirel Alcaz trase înainte blocul de hârtie şi începu să scrie (a arăta) astfel că a încheiat discuţia. (A scrie) şi (a şterge), nu-şi putea alunga întrebarea iritantă ca un bâzâit de viespe... (Cezar Petrescu). 2. Trecătorii se răsuceau în călcâiul şoşonilor, (a întoarce) spatele vântului, purtând pachete, (a face) semne automobilelor să oprească. (...) Tot oraşul fu cutreierat de stihiile duşmănoase ale viforului, (a se dezlănţui) cu prelungi chicote deasupra uliţelor, (a se înfunda) în ganguri, (a zgâlţâi) uşile şi (a smulge) tinichelele firmelor. (Cezar Petrescu). 3. Farurile automobilelor (...) soseau de departe, dispăreau, să facă loc altora, (a vira), (a se opri), (a porni), (a se încrucişa) într-o ameţitoare întrecere. Ninsoarea, năvala luminilor, reclamele (a se aprinde) şi (a se stinge) absorbite de albastrul serii de iarnă... (Cezar Petrescu). 4. Prin ierburi se auzeau caii (a paşte) şi (a sforăi). (E. Camilar). 5. (A ridica) ochii şi (a privi) departe, bagă de samă că se află într-un loc cu totul pustiu, între stânci, între râpi, sub cerul înalt. (M. Sadoveanu). 6. Umbla prin curte (a fluiera) şi (a cânta). (M. Preda). 7. Numai după aceasta o privi, (a îndepărta) şi (a apropia) braţul dezvelit... (a deschide) şi (a închide) pumnul mic; (a o răsuci) şi (a o dezmierda) cum va mai fi încântat poate şi altădată o domniţă necunoscută... (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 196. Identificaţi gerunziul construit cu formele neaccentuate ale pronumelor personale şi reflexive şi analizaţi structura acestor gerunzii.

1. Hamalii trecură în antreu, tropăind cu toată talpa, vorbind tare şi ţinându-se pe urma bucătăresei. (Cezar Petrescu). 2. Vitele fugiseră cuprinse de spaimă, mugind, poticnindu-se, lunecând şi căzând. (Cezar Petrescu). 3. Dormindu-ţi somnul, taina ţi-o dormi. (Gr. Vieru). 4. Am făcut, întrebându-mă mereu, fel de fel de ipoteze. (Camil Petrescu). 5. Locotenentul, văzând-o, i se păru acum pentru întâia dată frumoasă. (D. Zamfirescu). 6. Veneau încet, legănându-se. (Z. Stancu). 7. Privindu-i, îţi venea să crezi că niciunul dintre ei n-a trecut de douăzeci de ani. (Z. Stancu). 8. Şi mama izbucni în hohot de plâns, îmbrăţişându-şi fata, sărutând-o. (I. Agârbiceanu). 9. El, primindu-i răspunsul, rămase încremenit. (D. Zamfirescu). 10. Ai, şi într-o zi-n amiază / Buburuzele mărunte / Slobozându-mi-l de mână / Au să zboare nu ştiu unde. (Gr. Vieru). / 11. Vine ziua aurindu-mi pâinea. / Vine sara aromindu-mi vinul. / Vine mama îndulcindu-mi gândul. (Gr. Vieru)

Exerciţiul 197. Formaţi gerunzii de la verbele de mai jos.

A angaja, a aranja, a bandaja, a dirija, a încuraja, a neglija, a proteja, a şantaja, a îmbrăţişa, a găsi, a părăsi, a auzi, a mirosi, a încălzi, a păzi, a ameţi, a înghiţi

Exerciţiul 198. Identificaţi, în textele de mai jos, construcţiile gerunziale şi explicaţi semnele de punctuaţie folosite în cazul lor.

1. Şi tot aşa gonind goană de voinic la vreme de bătrâneţe, nemaiştiind socoteala zilelor ş-a săptămânilor, sosi la un deal nalt, cu fân ca mătasea... (B. Şt. Delavrancea). 2. Văzând fetele pe tată-său supărat, se luaseră şi ele pe gânduri... (P. Ispirescu). 3. Fata împăratului, care nu ieşise din casă de când o făcuse mă-sa, se mira şi sta în loc uimită, văzând frumuseţile câmpului. (P. Ispirescu). 4. Contemplând un tablou de Van Gogh, privitorul, dotat cu oarecare putere analitică, are prilejul de a-şi descompune starea estetică în elementele ei. (L. Blaga). 5. Umblând o dată pe uliţă cu ochii în sus, am băgat de seamă că cerul venea după mine. (L. Blaga). 6. Ajungând la Pământeni, Onache Cărăbuş mai întâi de toate a venit la gară. (I. Druţă). 7. Auzind acestea, zmeul spuse mă-sii, dară ea acum nu putea să crează că este băiat. (P. Ispirescu). 8. Văzând împăratul un tânăr aşa de cuminte, prinse dragoste de el şi-l luă pe lângă dânsul. (P. Ispirescu). 9. Tot umblând pe aici, văzură nişte palate care se învârteau după soare şi o luară într-acolo. (P. Ispirescu). 10. Mama Stanca Chivuleasa sta mâhnită la gura sobei, mângâindu-şi odorul pe obraji. (B. Şt. Delavrancea). 11. Apoi, făcând mâinile căldăruşe, le umplea cu apă rece ca gheaţa şi limpede ca diamantul, pe care şi-o arunca pe obraji. (B. Şt. Delavrancea). 12. Mama Stanca doarme, învârtindu-se şi p-o parte, şi pe alta. (B. Şt. Delavrancea). 13. Apostol, auzind vorbă românească, sări drept în picioare, ca şi când l-ar fi lovit cu un ciomag în moalele capului. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 199. Subliniaţi participiile din exemplele de mai jos.

1. Se aventură cu mare prudenţă pe Calea Griviţei, simţindu-se dintr-odată demoralizant de singur şi neînsemnat, cuprins, înghiţit, târât de norodul fără număr. (Cezar Petrescu). 2. Viaţa e destul de aspră pentru o familie constrânsă să trăiască numai din salariu... (Cezar Petrescu). 3. Constantin Lipan ieşi de-a-ndărătele, condus până la uşă de ministru. (Cezar Petrescu). 4. Dârz, zburlit, neînduplecat, el rezistă cu întreaga-i fiinţă de cremene. (G. Bogza). 5. Oamenii, pentru o clipă împăcaţi, începură să râdă. (Cezar Petrescu). 6. Părul, răvăşit, îi cădea pe jumătate pe frunte. (F. Neagu). 7. Legat, bandajat, se uita-n tavanul alb. (V. Eftimiu). 8. Toţi arătau triumfal şi copilăros palmele înroşite de atâtea; ca nişte bravi luptători întorşi de pe câmpurile de bătălie, încărcaţi de trofee, cu răni glorioase şi cu armele frânte, strâmbe, rănite şi ele. (Cezar Petrescu). 9. În aceeaşi clipă intră în ograda pădurarului împăratul cel rău, urmat de ceata lui de hăitaşi. (V. Eftimiu). 10. Luat parcă prea repede, nu ştie ce să facă. (Camil Petrescu). 11. Arsă de foc, crăpată pe alocuri, oglinda n-a mai avut căutare. (V. Eftimiu). 12. Rămaşi pe drumuri, cutreierau uliţele Bucureştilor, căutând serviciu. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 200. Treceţi verbele din paranteze la participiu.

1. Apoi puţin mai încolo se izbi de nişte sârmă ghimpată, (a întinde) şi (a împleti) între tulpinile brazilor. (L. Rebreanu). 2. Tot atunci Titu dărui lui George o tabacheră de piele de crocodil, (a cumpăra) din banii lui. (L. Rebreanu). 3. Fânul (a cosi) de curând, (a aduna) în câteva clăiţe (a propti) cu pari, umplea văzduhul cu un miros îmbătător. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 201. Identificaţi, în textele de mai jos, construcţiile participiale şi explicaţi semnele de punctuaţie folosite în cazul lor.

1. Într-o zi, Mama, cuprinsă de nelinişte şi îngrijorare, dar purtată de nădejdea unei dezlegări, găsi de cuviinţă să mă ducă la oraş să mă arate unui doctor. (L. Blaga). 2. Onache, rămas singur, nu făcuse multă treabă. (I. Druţă). 3. Şi după ce se întuneca, pe buzele ei, crăpate şi acoperite cu peliţe pârlite, trecea câte un surâs trist şi plin de amărăciune. (B. Şt. Delavrancea). 4. Săltată de sub unde, ştiuca dăduse o lovitură enormă la suprafaţa apei. (M. Sadoveanu). 5. Indignat şi revoltat de atâta îndrăzneală, am întors capul cu dinţii încleştaţi. (Camil Petrescu). 6. Rămas singur, Apostol se aşează să scrie câteva rânduri mamei şi Martei. (L. Rebreanu). 7. Ruptă de oboseală, bătrâna adormi îndată. (I. Agârbiceanu)

Exerciţiul 202. Formaţi supine de la următoarele verbe.

A aştepta, a lucra, a sublinia, a şedea, a prinde, a distruge, a îndeplini, a doborî

Exerciţiul 203. Identificaţi, în textele de mai jos, verbele la supin şi arătaţi funcţiile lor sintactice.

1. Că de vorbit, te asigur că avem ce vorbi să ţi se ridice părul măciucă în cap. (Cezar Petrescu). 2. Dar de făcut mi-o făcurăţi... (Cezar Petrescu). 3. Îi era atât de dragă şi scumpă şi sacră viaţa! Mai avea încă atâtea de văzut, de simţit, de spus, de trăit într-o viaţă care ţie hărăzit s-o trăieşti o singură dată în tot universul... (Cezar Petrescu). 4. Nu mai are nimic de făcut aici. (Cezar Petrescu). 5. Aceasta e iarăşi limpede pentru cine are ochi de văzut, urechi de auzit şi minte de chibzuit. (Cezar Petrescu). 6. Cercetările lor împreună însemnaseră o faptă rară şi o izbândă fără tăgadă. Ce-a fost de găsit, găsiseră. Ce a fost de dovedit, în mare parte dovediseră. (Cezar Petrescu). 7. Nu era de crezut şi a crezut. (Cezar Petrescu). 8. – De scăldat, cin-te-a scăldat? / – Ploile, când au plouat. / – De-mpânzint, cin-te-a-mpânzit? / – Luna când a răsărit, / – De-ngropat, cin-te-a-ngropat? / – Trei brazi mari s-au răsturnat. (Folclor)

§ 78. Funcţiile sintactice ale verbului

Verbul poate îndeplini următoarele funcţii sintactice:
a) la o formă predicativă – predicat: *Elevii **cântă** şi **dansează**.*
b) la o formă nepredicativă:
- subiect: ***A ierta** e uşor, **a uita** e greu.*
- atribut: *Visul **de a deveni** profesor i s-a împlinit.*
- nume predicativ: *Dorinţa lui era **de a ajunge** mai repede acasă.*
- complement: ***De auzit**, am auzit, dar **de văzut**, n-am văzut.*

Exerciţiu recapitulativ

Exerciţiul 204. Analizaţi morfologic verbele din textele de mai jos respectând următoarea schemă:

1. Partea de vorbire	– verb
2. Clasa lexico-gramaticală	a) verb: predicativ / nepredicativ b) verb: personal / impersonal c) verb: tranzitiv (direct, reflexiv, reciproc) / intranzitiv / impersonal
3. Clasa flexionară	– verb nepronominal / pronominal – conjugarea (1, 2, 3, 4)
4. Categoriile morfologice	a) formele predicative (modurile personale – diateza: activă / pasivă / dinamică – modul: indicativ / conjunctiv / condiţional-optativ / prezumtiv / imperativ – timpul: prezent / trecut / viitor – persoana: 1, 2, 3 – numărul: singular / plural – genul: masculin / feminin (la diateza pasivă) b) formele nepredicative (modurile nepersonale): – infinitiv / gerunziu / participiu / supin
5. Funcţia sintactică	a) verb la o formă predicativă: predicat b) verb la o formă nepredicativă: subiect / atribut / nume predicativ / complement

1. Când ajunse la poarta casei, văzu cu uimire că aceasta se afla închisă şi începând s-o împingă ca să intre înăuntru, observă că fusese proptită cu un par şi deşi ar fi vrut să-l ia pe Niţă pe neaşteptate, căci câinele acestuia îl cunoştea şi nu-l lătra, n-avu încotro şi strigă cu glasul său răguşit şi pierit ca al unui om care văzuse lupul şi nu se mai trezise din spaimă... (D. Săraru). 2. Dar când văzu despre ce era vorba, când înţelese ce contrast şi ce sacrilegiu s-a produs în salonaşul sau granat, sângele i se ridică brusc în obraji şi îi fulgeră în ochi. (M. Sadoveanu). 3. Nu-i întreagă fericire / Pe acest pământ de chin! / Orice tânără zâmbire / Are-n urmă un suspin. / În deşert tu strângi avere, / Viaţa n-ai s-o moşteneşti, / Moartea vine şi te cere / Şi cu aur n-o opreşti. (D. Bolintineanu). 4. Pe urmă, porni pe jos, s-o însoţească pe Madala până la şosea şi să-i repete ultimele sfaturi. Îşi lepădase pălăria. Dădu o poruncă ascuţită argatului molâu şi somnoros. (Cezar Petrescu). 5. Ieşi din curte. Pe uliţă, dincolo de popotă, văzu un camion încărcat cu echipamente, gata de plecare pe front. Se urcă. Voia să ajungă cât mai repede la baterie. Era grăbit. (L. Rebreanu). 6. – Vezi, ştiam eu c-or să te uite... Nimeni nu mai vine să te vadă... Ce le pasă? Beau şi mănâncă, şi chefuiesc... lasă c-o să le vie şi lor rândul... (Al. Vlahuţă). 7. O fi bănuit din vreme că n-o să vrea, cum n-a vrut nici frate-meu sau, poate că şi-o fi dat seama că într-o bună zi s-ar putea să nu mai cumpere nimeni o astfel de marfă care avea să se găsească lesne în prăvălii. (M. Preda)

ADVERBUL

§ 79. Definiţie. Caracteristică generală

1. A d v e r b u l este partea de vorbire care exprimă o caracteristică a unei acţiuni sau circumstanţa în care se desfăşoară o acţiune sau există o însuşire (*bine, repede, aici, acum*). Este o parte de vorbire autosemantică, neflexibilă.

2. În propoziţie adverbul poate determina un verb arătând când, unde şi cum se desfăşoară o acţiune: *Vine azi. Suntem acasă. Lucrează bine*. Adverbul mai poate determina un adjectiv (*aproape mort*) sau un alt adverb (*prea devreme*). Adverbul răspunde la întrebările *când? unde? cum?,* funcţionând cel mai frecvent în calitate de complement circumstanţial.

§ 80. Clasificarea adverbelor după înţeles

După modul de exprimare a caracteristicii sau circumstanţei, adverbele sunt de două feluri: a) adverbe n e p r o n o m i n a l e şi b) adverbe p r o n o m i n a l e .

1. Adverbele nepronominale sau p r o p r i u - z i s e denumesc direct caracteristici sau circumstanţe ale acţiunilor. După înţelesul lor, acestea se pot împărţi în următoarele categorii: a) adverbe de mod, b) adverbe de loc, c) adverbe de timp.

● Adverbele d e m o d exprimă modul sau felul în care se desfăşoară acţiunea verbului. Adverbele de mod răspund la întrebarea *cum?* Ele reprezintă cea mai numeroasă clasă şi au foarte multe nuanţe de sens.

Din punct de vedere semantic, ele se împart în următoarele categorii:

a) de mod propriu-zise	*abia, aşa, bine, rău, mereu, încet, repede, uşor, greu, amar, bărbăteşte, frăţeşte, omeneşte, prieteneşte*
b) de cantitate	*aproape, aproximativ, atât, cam, circa, întrucâtva, îndeajuns, suficient, destul, puţin, mult*
c) de probabilitate şi posibilitate	*poate, probabil, pesemne, oare, cică, parcă, posibil*
d) de afirmaţie	*da, desigur, evident, fireşte, negreşit, bineînţeles, sigur, realmente*
e) de negaţie	*nu, nici, nicidecum*
f) de restricţie	*decât, deja, doar*
g) de precizare / subliniere	*chiar, numai, tocmai, deodată, anume*
h) de durată / iterative	*mai, încă, mereu, necontenit, neîncetat, permanent, tot, iarăşi, adesea, arareori, deseori, câteodată*

● Adverbele d e l o c arată locul unde se desfăşoară acţiunea verbului. Adverbele de loc răspund la întrebarea *unde?* Cele mai frecvente adverbe de loc sunt următoarele:

adverbe de loc	*acasă, afară, aproape, departe, jos, sus, înainte, înapoi, alături, împrejur, pretutindeni, aiurea*

● Adverbele d e t i m p exprimă timpul în care se desfăşoară acţiunea verbului. Adverbele de timp răspund la întrebarea *când?* Cele mai frecvente adverbe de timp sunt următoarele:

adverbe de timp	*astăzi, mâine, poimâine, ieri, îndată, degrabă, deunăzi, odinioară, odată, demult, devreme, târziu*

2. Adverbele p r o n o m i n a l e exprimă indirect, prin raportare la context, caracteristica sau circumstanţa în care se desfăşoară o acţiune. În propoziţie ele substituie adverbele nepronominale. După semnificaţia lor, se împart în următoarele subclase:

a) demonstrative	*acolo, acum, aici, aşa, atunci, încoace, încolo*
b) interogative	*cum? unde? încotro? cât? când? dincotro?*
c) relative	*cum, unde, încotro, când, cât*
d) nehotărâte	*oricum, orişicum, cumva, altcumva, oarecum, oriunde, orişiunde, undeva, altundeva, oriîncotro, oricând, orişicând, cândva, altcândva, altădată, oricât, orişicât*
e) negative	*nicidecum, nicăieri, niciodată, nicicând*

Exerciţii

Exerciţiul 205. Subliniaţi, în contextele de mai jos, adverbele de mod propriu-zise.

1. Deţinutul, istovit, îndârjit, surâde amar. (Camil Petrescu). 2. Nu şedea aşezat turceşte în jilţ, ci europeneşte, cu o mână în şold. (Camil Petrescu). 3. Îi părea şi rău şi bine în acelaşi timp. (D. Zamfirescu). 4. Rar, câte un zgomot din sat venea să tulbure paşnica tăcere a câmpului. (D. Zamfirescu). 5. Totul apăru fumegos, scufundat, mort. (Cezar Petrescu). 6. Se simţea străin, stângaci şi umilit de atâta neştiinţă... (Cezar Petrescu). 7. Petruţă bine ghicise. Era o carte cu poze. (Cezar Petrescu). 8. Madala ridică uşurel, cu două degete, brăţara din palma fratelui mai mare... (Cezar Petrescu). 9. Treptat a descoperit însă că indigenii din partea stăpânului sunt în orice caz nişte sălbatici blânzi şi inofensivi. (Cezar Petrescu). 10. El, mereu neliniştit, bănuitor, dă coşul lângă pat. (Camil Petrescu). 11. Pe urmă se apucă să-şi roadă mai departe osul, încet şi fără nicio poftă. (Z. Stancu). 12. Bălcescu gândi şi el îndelung. (Camil Petrescu). 13. Eu ieşeam încet-încet la lumină din fundul mlaştinii mele. (M. Sadoveanu). 14. Bologa ridică repede fruntea, atât de schimbat era acum glasul preotului, şi în înfăţişarea lui citi limpede o îndârjire care îl înspăimântă. (L. Rebreanu). 15. Avea impresia că inima i se topeşte încet-încet, răspândind în jurul lui flori de dragoste. (L. Rebreanu). 16. Încet, încet, Stanco, să nu scoli copiii că s-au culcat târziu... (Camil Petrescu)

Exerciţiul 206. Explicaţi prin ce se deosebesc perechile de cuvinte evidenţiate.

1. Boierul, mic, uscat, stă în cerdac, pe o laviţă, *turceşte,* şi priveşte încruntat. (Camil Petrescu). 2. De asta ţi-o dat Dumnezeu cap de babă *turcească;* ca să se cunoască de-o poştă ce fel de becisnic îmi eşti. (Cezar Petrescu). 3. Mătuşa Rusanda râse *amar,* dezvelind dinţii neaşteptat de tineri şi întregi. (Cezar Petrescu). 4. Îmi place gustul *amar* al cafelei. 5. Îţi place soiu *rău*? Îl culegi de pe drumuri şi mai are glas! (Cezar Petrescu). 6. Bolnavul se simţea *rău*. 7. Singurătatea îl apăsa *dureros*, dar durerea lui era dulce ca mierea acestei luni de primăvară. (Cezar Petrescu). 8. Apostol fu cuprins de o spaimă *dureroasă*. (L. Rebreanu). 9. Apostol Bologa mergea *tăcut* alături de căpitanul străin. (L. Rebreanu). 10. Ion este un băiat *tăcut*. 11. Îi vorbeşte *frumos*, o îndeamnă să se distreze, să fie curajoasă (M. Isanos). 12. Un copil *frumos* şi cuminte place tuturor. 13. Totuşi, de atunci Apostol Bologa se simţi *străin* în Parva. (L. Rebreanu). 14. În satul nostru a venit un *străin*. 15. Venise

toamna. 16. *Toamna* se numără bobocii. 17. *Iarna* avea toane neașteptate. (V. Demetrius). 18. Râurile îngheață *iarna*.

Exerciţiul 207. Selectaţi adverbele de mod din enunţurile următoare şi clasificaţi-le în coloane după felul lor.

1. Chiar şi stelele acestea nu se poate să rămână multă vreme aşa. (Cezar Petrescu). 2. Cu faţa întoarsă îndărăt, să vezi numai drumul pe care viaţa l-a străbătut şi nu mai are, de fapt, din acel moment, niciun interes. (Cezar Petrescu). 3. Ce ne-aţi fi putut smulge oare, mai mult decât sărăcia de pe noi? (Cezar Petrescu). 4. – Parcă eşti pe altă lume... (Cezar Petrescu). 5. Treceau mai departe spre munţi. (Cezar Petrescu). 6. De altfel, chiar şi numele acesta, Piscul Voievodesei, e fără îndoială legat de-o legendă... (Cezar Petrescu). 7. Mirosul jilav de primăvară se risipi (...) şi totul fu deodată mai limpede, mai dureros de proaspăt şi de-o mai adâncă frumuseţe. (Cezar Petrescu). 8. Veneam încoace să-ţi spun că te-o chemat mătuşa Rusanda să te duci numaidecât la Botee. (Cezar Petrescu). 9. În afară doar, dacă nu-i cumva o comoară din cele care se deschid numai o dată la şapte ani, ori dacă nu-i comoară de bani răi, păzită de necuratul. (Cezar Petrescu). 10. – Ne-am cam depărtat de domnii şi stăpânii noştri. Să-i aşteptăm!... privi Madala în urmă... (Cezar Petrescu). 11. – Domnule Zaharia Duhu, te-aş întreba puţin, aşa de-o curiozitate, să-mi răspunzi, cu ce drept şi cu a cui autorizaţie faci săpături pe un pământ care nu-ţi aparţine? (Cezar Petrescu). 12. Joseph închidea iarăşi valizele şi porneau din Gara de Nord spre oraşul unde îi aştepta (...) domnul avocat Emil Sava. (Cezar Petrescu). 13. Boldur Iloveanu gândi: „Ţăranul acesta vorbeşte destul de curăţel şi-mi pare o minte isteaţă!” (Cezar Petrescu). 14. – Ei, ce staţi? Ce leneviţi? strigă deodată caporalul, luându-şi seama. (L. Rebreanu). 15. Vrea mereu să-şi grăbească paşii, să se despartă de omul acela bănuitor... (L. Rebreanu). 16. Apostol s-a născut tocmai în zilele când tatăl său aştepta la Cluj condamnarea. (L. Rebreanu). 17. – Bine, fireşte, n-ar fi rău, răspunse Bologa... (L. Rebreanu). 18. Poate că Ion totuşi n-a venit încă ş-atunci... (L. Rebreanu). 19. Pesemne că acum (...) omul îşi venise în fire şi voia să-şi vadă de interese. (V. Demetrius). 20. Ba, ceva din povestea aceasta începea chiar să-i placă. (M. Preda). 21. Poate că poţi să ne spui cine comanda avangarda, nu? (Camil Petrescu). 22. Da, am auzit. Mi-a spus şi bătrâna. (I. Agârbiceanu). 23. Nu! Nimeni nu-l pomenea. (I. Agârbiceanu). 24.– Câteodată regret că mi-am trădat vocaţia aceasta pentru nişte lucruri vechi şi moarte!... (Cezar Petrescu). 25. Deseori ochii lui încercau să se odihnească contemplând crucea înflorită cu raze din turnul bisericii. (L. Rebreanu). 26. Boierul stă uimit la locul lui, în picioare. Parcă nici nu-i venea a crede, parcă fusese un vis, aşa se petrecuseră de repede toate. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 208. Identificaţi, în textele de mai jos, adverbele de loc.

1. Aici, în marginea pădurii (...) cei câţiva mesteacăni şi fagi subţiri au crescut târziu printre măcieşi şi tufe de porumbrică. (Cezar Petrescu). 2. Acolo, bătrâni şi dezamăgiţi, în pacea rustică, găseau consolarea cea mai mare pentru zădărnicia tuturor triumfurilor. (Cezar Petrescu). 3. Ici-colo, copacii se aplecau încărcaţi de zăpadă ca de o povară albă, diafană şi rece. (Camil Petrescu). 4. Departe, se vedea casa părintească. (V. Eftimiu). 5. Departe, în zare, soarele se lipi de marginea pământului. (Z. Stancu). 6. Acasă, în ogradă, sergentul de la cancelarie îl primi cu o salutare înlemnită. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 209. Scrieţi în locul spaţiilor punctate următoarele adverbe de loc: *încotro, unde, acolo, ici, colo, îndărăt, aproape.*

1. – Bine, am scăpat, deocamdată, da-i vorba ce facem de-acu înainte? ... ne îndepărtăm? ... ne ducem? (M. Sadoveanu). 2. Ajunserăm după un timp în râpa de la coada bălţii. ... ne aşezarăm pe un pat de rogoz, lângă o poiană de trestii. (M. Sadoveanu). 3. Mă opream ..., mă opream ... şi mă uitam; şi la picioarele mele se oprea Albu şi se uita şi el. (M. Sadoveanu). 4. Flăcăul se repezi ... După douăzeci de paşi, auzi chiar pe coastă, ..., o bătaie de puşcă. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 210. Identificaţi adverbele de timp în exemplele de mai jos.

1. Altădată, drumul acesta (...) îi părea un episod oarecare, simplu şi neînsemnat. (Cezar Petrescu). 2. Apoi, întorcându-se către Zaharia Duhu: – Acum, frate Zaharia, să vizităm pietrăriile cât e soarele sus. (Cezar Petrescu). 3. – Astă-toamnă, după ce ai plecat tu... a venit cu nişte aparate, a umblat pe dealuri şi a plecat. (Cezar Petrescu). 4. Clădirea n-a fost terminată niciodată. (Cezar Petrescu). 5. Alungă gândul cu mâna uscată de bătrân: „Pentru toate acestea, acum e prea târziu”. (Cezar Petrescu). 6. – Nu, Joseph! Pregăteşte valizele chiar din astă-seară. Plecăm mâine... (Cezar Petrescu). 7. – Vom vorbi mai târziu. Acuma, la datorie! (L. Rebreanu). 8. – De azi încolo, fiul meu, eşti bărbat. (L. Rebreanu). 9. – Bine, domnişorule, tot bine, dar azi-noapte a murit domnul avocat, de inimă şi m-a trimis doamna să te aduc şi pe tine la înmormântare... (L. Rebreanu)

Exerciţiul 211. Puneţi în locul punctelor dintre paranteze următoarele adverbe de timp: *odinioară, odinioară, azi, mâine, mereu, cândva, niciodată, mâine, poimâine, târziu, de demult, niciodată, uneori.*

1. – Îmi pare rău, prietene dragă... Dar te-ai schimbat îngrozitor... (...) mă iubeai, ne înţelegeam... – (...)! oftă Bologa cu ochii scăldaţi în lacrimi. (L. Rebreanu). 2. Începu să-i scrie. Şi (...), şi (...), (...) (I. Agârbiceanu). 3. (...) crescuse pe aici grâu şi porumb orz şi ovăz secară şi floarea-soarelui. (Z. Stancu). 4. Omul nu trebuie să-şi piardă (...) răbdarea în ceea ce ştie că este după legile firii. (G. Călinescu). 5. N-o să trecem peste apă (...), ci (...) dimineaţă. (Z. Stancu). 6. (...), după alte pahare de vin, începu iar a vorbi ceva... (M. Sadoveanu). 7. Povestea copilului îmi adusese aminte de toate cele (...), frumoase şi pentru totdeauna pierdute. (M. Sadoveanu). 8. Ochii lui nu zâmbesc (...). (M. Sadoveanu). 9. Cei cărora li s-a amputat piciorul se vaietă (...) că-i doare unghia de la deget. (Camil Petrescu)

Exerciţiul 212. Subliniaţi, în propoziţiile de mai jos, adverbele pronominale.

1. Cum te cheamă pe dumneata, tuşico? (V. Eftimiu). 2. Numai să ai grijă ca atât la dus, cât şi la întors să nu-mi omori calul cu goana. (Z. Stancu). 3. Atât el, cât şi nevastă-sa Sofiţa săriră din paturile lor de cit şi se uitară pe fereastră. (D. Zamfirescu). 4. Atât Zara, cât şi Baru s-au prăpădit din întâmplare, numai din întâmplare. (Z. Stancu). 5. Oricum, era mai cuminte să se înţeleagă mai întâi cu vreun călifar de la guvern. (V. Demetrius). 6. Aş putea să-ţi spun şi altădată... (V. Demetrius)

Exerciţiul 213. Identificaţi adverbele pronominale şi precizaţi clasa din care fac ele parte.

1. Ce mai chiu şi chef prin ramuri / Se-ncinsese atunci. (G. Coşbuc). 2. Acolo lângă izvoară, iarba pare de omăt. (M. Eminescu). 3. Când unul trece, altul vine / În astă lume a-l urma, / Precum când soarele apune / El şi răsare undeva. (M. Eminescu). 4. Unde te duci?

Când o să vii? (M. Eminescu). 5. Ea este acum în smârcurile mărilor. (P. Ispirescu). 6. Fugi cât poţi de repede. (E. Camilar). 7. Mă duc unde mi-i voia. (M. Sadoveanu). 8. Iar tu Hyperion rămâi, / Oriunde ai apune. (M. Eminescu). 9. Era întâia oară când ieşea din viaţa oraşului la cumpărături şi la pajiştile primăverii. (Cezar Petrescu). 10. Acuma înţelegea şi schimbarea, şi spaima lor, acum simţea că toţi s-au ferit de el pentru că n-a îngăduit Martei să vorbească ungureşte. (L. Rebreanu). 11. Ar fi fost mai bucuros să-l fi întâlnit undeva întâmplător, ca să se achite de însărcinarea ce şi-o luase... (L. Rebreanu)

§ 81. Clasificarea adverbelor după formă

1. Din punctul de vedere al structurii lor, adverbele se împart în următoarele două subclase: a) adverbe s i m p l e şi b) adverbe c o m p u s e .

2. Din categoria adverbelor simple (marea majoritate) fac parte adverbele primare, adverbele moştenite şi adverbele împrumutate (*azi, ieri, mereu, aşa, cum, când*), precum şi cele provenite din alte părţi de vorbire (*absolut, destul, exact, încet, părinteşte, pieziş, totalmente*).

3. Adverbele compuse sunt de mai multe tipuri. Ele au următoarele structuri:

a) adverb + substantiv: *azi-dimineaţă, ieri-noapte, mâine-seară;*

b) adverb + adverb: *oriunde, oarecum, orişicând, târâş-grăpiş;*

c) prepoziţie + adverb: *de abia, până când, până unde, dincotro.*

Exerciţii

Exerciţiul 214. Spuneţi din ce părţi de vorbire sunt alcătuite adverbele compuse de mai jos.

Astă-iarnă, astă-vară, după-amiază, harcea-parcea, dis-de-dimineaţă, în lături, de abia, orişiunde

Exerciţiul 215. Selectaţi din textele de mai jos adverbele simple şi adverbele compuse.

1. Sperând să găsească un semn, ei merg de-a lungul râului, oriunde-i duce albia lui. (Folclor). 2. De abia au trecut munţii Carpaţi şi de pe coama munţilor înalţi privesc spre pământul Moldovei viitoare. (Folclor). 3. Privesc locurile şi apoi pornesc mai departe de-a lungul râului... (Folclor). 4. Dragoş, văzând acum că aici, unde găsise pe bătrânul Iaţco, este o regiune mai apropiată de părţile locuite şi pământul este mai mult şes, porneşte de la Moldova pe mâna dreaptă... (Folclor). 5. De aceea am avut astă-noapte acel vis. (M. Sadoveanu). 6. – Ştiu întrucâtva şi sihaştrii, cinstite staroste. (M. Sadoveanu). 7. Unde şi cum l-au găsit Jderii cei mari pe mezin şi ce au făptuit cu toţii în acel loc? (M. Sadoveanu). 8. Chiar atunci, dinspre partea palatului unde era gangul, zvâcni în lumina amiezii o arătare firavă... (M. Sadoveanu). 9. – Poimâine voi pleca la război! (L. Rebreanu). 10. Totuşi sunt puţin mai liniştită de când am auzit că, pe unde eşti tu, s-au potolit bătăliile. (L. Rebreanu)

§ 82. Gradele de comparaţie

1. Adverbele, ca şi adjectivele, au trei grade de comparaţie:

● Gradul c o m p a r a t i v , care are trei aspecte: de superioritate, de egalitate şi de inferioritate;

● Gradul s u p e r l a t i v r e l a t i v, care poate avea numai două aspecte: de superioritate şi de inferioritate;

● Gradul s u p e r l a t i v a b s o l u t, cu două aspecte: de superioritate şi de inferioritate.

2. Gradele de comparaţie se formează cu ajutorul aceloraşi mijloace ca şi la adjective: adverbele ***mai*** şi ***foarte,*** grupurile de cuvinte: ***tot aşa de, tot atât de, la fel de, mai puţin, foarte puţin*** şi articolul adjectival ***cel***, care în structura gradului superlativ relativ este invariabil.

Structura gradelor de comparaţie

Gradele de comparaţie	a) de superioritate	b) de egalitate	c) de inferioritate
a) comparativul	*mai bine*	*tot aşa de bine* *tot atât de bine* *la fel de bine*	*mai puţin bine*
b) superlativul relativ	*cel mai bine*	–	*cel mai puţin bine*
c) superlativul absolut	*foarte bine*	–	*foarte puţin bine*

Construcţiile comparative

3. Gradul comparativ se foloseşte în următoarele construcţii:

Comparativul de superioritate	*El învaţă*	*mai bine*	*ca* *decât*	*tine.*
Comparativul de egalitate	*El învaţă*	*tot aşa de bine* *tot atât de bine* *la fel de bine*	*ca* (*şi*)	*tine.*
Comparativul de inferioritate	*El învaţă*	*mai puţin bine*	*ca* *decât*	*tine.*

4. Gradul superlativ relativ se foloseşte în următoarele construcţii:

Superlativul relativ de superioritate	*El învaţă cel mai bine*	*dintre noi.* *din clasă.* *de aici.*
Superlativul relativ de inferioritate	*El învaţă cel mai puţin bine*	*dintre noi.* *din clasă.* *de aici.*

5. Gradul superlativ absolut se foloseşte în construcţii fără cel de al doilea termen de comparaţie: *El învaţă* ***foarte bine****. El învaţă* ***foarte puţin bine****.*

§ 83. Clasificarea adverbelor în funcţie de capacitatea lor de a avea grade de comparaţie

În funcţie de acest criteriu, se disting următoarele tipuri de adverbe:

● Adverbe care au grade de comparaţie. Din această categorie fac parte:

– cele mai multe adverbe de mod propriu-zise: *încet, repede, bine, uşor* etc.

– unele adverbe de loc şi de timp: *aproape, departe, sus, devreme, târziu* etc.

● Adverbe care nu au grade de comparaţie. Se delimitează următoarele subclase de asemenea adverbe:

– adverbele pronominale: *aşa, atât* etc.

– adverbele de mod de probabilitate: *poate, probabil, oare* etc.

– adverbele de mod de afirmaţie: *da, nu, ba da, ba nu* etc.

– unele adverbe de mod propriu-zise: *degeaba, sufleteşte, omeneşte, întocmai* etc.

– cele mai multe adverbe de loc, de timp şi de cantitate: *acasă, alături, azi, mâine, ieri, destul, circa, acum, aici* etc.

● Adverbe care prin însăşi semantica lor lexicală exprimă un anumit grad de comparaţie: *excelent* (foarte bun, foarte frumos), *colosal* (foarte mare), *uriaş* (de proporţii neobişnuit de mari) etc.

Notă. Câteva adverbe se folosesc numai la un anumit grad de comparaţie: *mai abitir, mai ales, mai presus, mai prejos.*

Exerciţii

Exerciţiul 216. Identificaţi adverbele şi spuneţi la ce grad de comparaţie sunt folosite ele.

1. Şi să vezi, mamă, cânta mai frumos decât în biserică. (I. Agârbiceanu). 2. O vorbă răneşte mai mult decât o sabie ascuţită. (Folclor). 3. Mai bine să te însori de două ori, decât să mori o dată. (Folclor). 4. Mai bine să te pizmuiască cineva, decât să te plângă. (Folclor). 5. Mai bine să lucrezi în zadar, decât să stai cu mâinile goale. (N. Iorga). 6. Totul se petrecuse foarte demult, foarte departe, foarte străin. (Cezar Petrescu). 7. Mă strânsei mai bine în blană şi-mi potrivii puşca pe cotul mâinii stângi. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 217. Puneţi adverbele *încet* şi *repede* la toate gradele de comparaţie.

§ 84. Întrebuinţarea şi funcţiile sintactice ale adverbului

1. Din punct de vedere sintactic, adverbele se împart în următoarele subclase:

a) adverbe cu funcţie sintactică de parte de propoziţie;

b) adverbe care funcţionează în calitate de predicate;

c) adverbe fără funcţie sintactică;

d) adverbe care constituie singure o propoziţie.

2. Din prima categorie fac parte adverbele de mod (*încet, repede*), de loc (*aproape, departe, sus, jos, înainte, înapoi*), de timp (*astăzi, mâine, poimâine*). Aceste adverbe pot îndeplini următoarele funcţii sintactice:

a) complement circumstanţial de mod: *Merge **încet**.*

b) complement circumstanţial de loc: *Locuieşte **aproape**.*

c) complement circumstanţial de timp: *Plecăm **mâine**. Aceasta a fost **demult**.*

d) atribut: *Nu am citit ziarele de **azi**. Casa de **acolo** este a prietenului meu.*

e) nume predicativ: ***Astfel** e lumea. **Aşa** sunt toţi oamenii.*

Adverbele din subclasa dată au, de cele mai multe ori, ca termen regent un verb: *Ei, oameni buni, cred că **acum** aţi priceput*. (I. Creangă)*; Nechifor Lipan s-a arătat **totdeauna** foarte priceput în meşteşugul oieritului*. (M. Sadoveanu); *Camarazii lui Zaharia erau **departe**.* (Cezar Petrescu).

3. În cea de a doua subclasă intră adverbele care pot îndeplini singure funcţia de predicat. Este vorba de aşa-numitele adverbe de modalitate (*fireşte, bineînţeles, desigur, sigur, evident, fireşte, negreşit, poate, posibil, probabil*): ***Poate** azi va ploua.*

4. Cea de a treia clasă o constituie adverbele care nu pot fi părţi de propoziţie: *barem, măcar, doar, chiar, numai, oare, mai, foarte, prea, bunăoară, anume* etc. Adverbele în cauză sunt lipsite de autonomie semantică şi sintactică: ***Numai** în sufletele lor buimăcite mai stăruiau scântei multicolore, mângâietoare…* (L. Rebreanu); *Acestea sunt fapte care **măcar** pentru o bucată de timp nu se uită.* (Cezar Petrescu). La analiza sintactică ele se iau împreună cu părţile de vorbire pe care le determină.

5. În sfârşit, adverbele de afirmaţie şi de negaţie (*da, nu, ba da, ba nu*) alcătuiesc propoziţii neanalizabile: *– Ai citit romanul? – Da. – Ai fost la şcoală? – Nu.*

***Note.* 1.** Adverbele *mai, foarte, prea* îndeplinesc funcţia de instrumente gramaticale servind la formarea gradelor de comparaţie.

2. Adverbele pronominale relative (*cum, unde, când, cât*) şi unele adverbe nehotărâte (*oricum, oriunde, oricând, oricât*) pot funcţiona în calitate de element de relaţie, stabilind legătura dintre propoziţia subordonată şi regenta ei.

Exerciţii

Exerciţiul 218. Identificaţi adverbele din enunţurile de mai jos şi stabiliţi rolul lor în cadrul enunţului.

1. Acolo, bătrâni şi dezamăgiţi, în pacea rustică, găseau consolarea cea mai mare pentru zădărnicia tuturor triumfurilor. (Cezar Petrescu). 2. Aici, în marginea pădurii, pe movila de pietre, astupată cu pământ, cu iarbă şi muşchi, cei câţiva mesteacăni şi fagi subţiri au crescut târziu printre măceş şi tufe de porumbrică. (Cezar Petrescu). 3. Tăcu brusc văzând pe căpitanul străin şi necunoscut, care-l privea neliniştit. (L. Rebreanu). 4. – Mda… da, poate, zise căpitanul, tresărind nesigur. (L. Rebreanu). 5. – Fireşte, toţi suntem soldaţi, făcu Varga, mulţumit. (L. Rebreanu). 6. Încet, încet, se deprinseră unii cu alţii, îşi spuse istoria şi ce păţi până să ajungă la dânsele… (P. Ispirescu). 7. Poate că numai un ministru s-ar putea indigna cu drept cuvânt de potlogării atât de uşoare. (V. Demetrius). 8. Aşa, bunăoară, baba Maranda Cuţui, mare meşteriţă în descântece de boală şi de deochi, (…) avea ştiinţele ei. (Cezar Petrescu). 9. Rămase singure, cele trei prietene văzură repede că n-au ce-şi spune. (V. Demetrius). 10. Poate că mâine-poimâine îţi cade pe cap ţie! Da! Minciuna nu e bună totdeauna. Poate află de unde nu te gândeşti. (V. Demetrius)

Exerciţiul 219. Scoateţi adverbele din enunţurile de mai jos pe următoarele două coloane: adverbe care pot fi părţi de propoziţie şi adverbele care nu pot fi părţi de propoziţie.

1. – Nu ştii care staroste? – Ba ştiu, bădiţă. (M. Sadoveanu). 2. Atunci abia, călăuzit de părintele Nicodim, Jderul cel mititel s-a putut apropia, cu destulă sfială, de Domn. (M. Sadoveanu). 3. Mina îşi aduse prietena acasă. (V. Demetrius). 4. – Ce e cu tine? Parcă nu ţi-e bine. (V. Demetrius). 5. Aici era un laborator, unde ochii răbdători osteneau pe lentila microscopului. Dincolo urlau motoare cu mii de cai vapori. (Cezar Petrescu). 6. Noi privim înainte şi în sus! Chiar şi stelele acestea nu se poate să rămână multă vreme aşa! (Cezar Petrescu). 7. – Ţi-a fost frică? întrebă monahul zâmbind. – Da. Aşa mi-a fost mie frică odată când mi s-a făcut inima numai o scânteiuţă. Dar atuncea eram mititel. (M. Sadoveanu). 8. – Evident, evident că aşa este!… Din punct de vedere uman, fireşte… (L. Rebreanu). 9. Poate că-ţi găseşti şi slujbă. (V. Demetrius). 10. – Niciodată n-am fost laş, excelenţă, şi deci

am să vă mărturisesc şi acuma că în sufletul meu s-a prăbuşit o lume! (L. Rebreanu). 11. Unde vrei să mergi? Stai aici. E noapte afară. (I. Agârbiceanu). 12. Se măcina necontenit, ziua şi noaptea. (M. Preda). 13. Afară, în faţa porţii, tot câmpul viran, care slujea drept piaţă, era plin de trăsuri şi automobile. (Camil Petrescu). 14. Mai rău i-a părut când a plecat încoace, acasă, parcă axa vieţii lui ar fi rămas acolo, în luncă. (L. Rebreanu). 15. Şi, totuşi, lumea aceasta nu era nici rea, nici necinstită, nici măcar foarte isteaţă. (V. Demetrius)

Exerciţiul 220. Clasificaţi în două coloane adverbele şi îmbinările libere de cuvinte.

1. Era un mort neîngropat acolo, poate de treizeci, poate de patruzeci de ani, poate mai demult. (Cezar Petrescu). 2. Apostol hotărâse de mult să urmeze filosofia. (L. Rebreanu). 3. Demult, încă de pe vremea când Apostol, în loc să urmeze cariera preoţească, s-a dus la Budapesta, a bănuit ea că lumina ochilor ei, toiagul bătrâneţilor ei, n-o mai iubeşte cum a iubit-o odinioară. (L. Rebreanu). 4. A fost odată ca niciodată. A fost odată un împărat. (P. Ispirescu). 5. O dată omului îi place să râdă şi să povestească cu tovarăşii! Altă dată îi place să-l lase lumea în pace... (Cezar Petrescu). 6. O dată pe an, către primăvară, Joseph se afla în mare dârdoră de plecare. (Cezar Petrescu). 7. Nu am putut merge la ei săptămâna trecută nici o dată. 8. Niciodată să nu-ţi uiţi părinţii. 9. Nu este un conţinut bine înţeles. 10. Bineînţeles, nu se vor face magistrate din tinerele noastre duduci, preocupate exclusiv de linia buzelor fardate. (M. Isanos). 11. Apa nu mai curgea prin ţevile sparte. (Cezar Petrescu). 12. Numai din când în când zvârlea ochii pe fereastră, parcă ar fi aşteptat pe cineva... (L. Rebreanu)

Exerciţiu recapitulativ

Exerciţiul 221. Analizaţi morfologic adverbele din textele de mai jos respectând următoarea schemă:

1. Partea de vorbire	– adverb
2. Clasa lexico-gramaticală	a) adverb: nepronominal / pronominal b) adverb: de mod / de timp / de loc
4. Categoriile morfologice	– gradul de comparaţie: comparativ / superlativ relativ / superlativ absolut (sau adverb fără grade de comparaţie)
5. Funcţia sintactică	– complement circumstanţial / atribut / nume predicativ / predicat

1. De-atunci trăiesc frăţeşte oştirile vecine. (G. Coşbuc). 2. După aceea mă dau iar jos şi pornesc repede cu demâncarea la lingurari. (I. Creangă). 3. Dă drumul căruţei acasă şi rămâi aici. (M. Preda). 4. Rar însă putea să aştepte dimineaţa acasă. (I. Agârbiceanu). 5. Toţi băieţii ceilalţi dormeau adânc. (I. L. Caragiale). 6. Atunci îmbracă-te mai repede şi nu mă mai ţine aici! (M. Preda). 7. Laura slăbise puţin, dar aşa îi şedea mult mai bine. (L. Rebreanu). 8. Apoi trăsura porni înainte. (L. Rebreanu). 9. Blândeţea învăţătorului însă îl înfurie mai rău. (L. Rebreanu). 10. Soarele bătea pieziş în ferestre. (M. Sadoveanu). 11. Acuma vedea adevărat şi bine că vântul a contenit. (M. Sadoveanu). 12. Cum îndrăzneşti să-mi vorbeşti mie aşa? (V. Eftimiu). 13. Atâta îţi spun, să te gândeşti bine! (V. Eftimiu). 14. Stătu apoi mult pe gânduri. (I. Agârbiceanu). 15. Dormi adânc şi mult. (I. Agârbiceanu). 16. Mâine dimineaţă vin iar. (I. Agârbiceanu). 17. Munca nu contenea nici ziua, nici noaptea. (I. Agârbiceanu). 18. Am plecat repede acasă şi abia m-am putut linişti. (I. Agârbiceanu). 19. Primăvara începură ploile! (I. Agârbiceanu). 20. Scena se petrecuse aievea. (V. Eftimiu)

PREPOZIŢIA

§ 85. Definiţie. Caracteristică generală

1. P r e p o z i ţ i a este o parte de vorbire auxiliară care exprimă raportul sintactic de s u b o r d o n a r e dintre cuvinte în cadrul propoziţiei.

Prepoziţia este un instrument gramatical ce implică prezenţa a doi termeni, unul fiind un termen regent, iar celălalt subordonatul său: *o pădure **de** stejari, casa **de lângă** drum, a se sfătui **cu** prietenii, a intra **în** vagon.*

2. Prepoziţia nu îndeplineşte funcţia sintactică de parte de propoziţie; ea formează însă, împreună cu părţile de vorbire pe care le introduce, unităţi sintactice ce funcţionează ca o singură parte de propoziţie: *casă **de** piatră* (prepoziţia *de* intră în structura unui atribut); *a se apropia **de** râu* (prepoziţia *de* intră în structura unui complement circumstanţial de loc).

În calitatea lor de mijloc de realizare a raportului de subordonare în cadrul propoziţiei, prepoziţiile introduc, de cele mai dese ori, atribute sau complemente pe care le leagă de cuvintele determinate de acestea: *drum **de** ţară, ziua **de** mâine, a tăia pâine **cu** cuţitul, a merge **spre** casă.*

3. Din punct de vedere morfologic, prepoziţia este o parte de vorbire neflexibilă.

§ 86. Clasificarea prepoziţiilor

După structură, prepoziţiile sunt de două feluri: a) prepoziţii s i m p l e şi b) prepoziţii c o m p u s e .

● În categoria prepoziţiilor s i m p l e intră:

a) prepoziţiile primare. Acestea sunt alcătuite dintr-un singur element: ***a, asupra, către, contra, cu, de, după, fără, în, între, întru, la, lângă, pe, pentru, peste, până, spre, sub***;

b) prepoziţiile formate prin conversiunea altor părţi de vorbire (adverbe, substantive şi participii): ***dedesubtul, dinaintea, dinapoia, dindărătul, înaintea, înapoia, îndărătul, înăuntrul, împrejurul, împotriva*** (de la adverbe); ***graţie, mulţumită*** (de la substantive); ***datorită*** (de la participiu).

● Prepoziţiile c o m p u s e sunt cele formate:

a) prin contopirea a două prepoziţii primare: ***deasupra, despre, din, dinspre, dintre, înspre, prin, printre***;

b) prin alăturarea a două prepoziţii primare: ***de către, fără de, de pe, de după, de la, de lângă, de peste, pe lângă, pe sub, până la, până spre*** etc.

Notă. Prin valoarea lor, se apropie de prepoziţii adverbele: ***ca*** (comparativ), ***cât, decât, asemenea, aidoma, conform, contrar, drept, potrivit, exclusiv*** şi gerunziile: ***excluzând, privind, vizând***.

Exerciţiul 222. Identificaţi, în textele de mai jos, prepoziţiile şi grupaţi-le în conformitate cu următorul tabel.

Prepoziţii simple		Prepoziţii compuse	
prepoziţii primare	formate prin conversiunea altor părţi de vorbire	formate prin contopirea a două prepoziţii primare	formate prin alăturarea a două prepoziţii primare

1. Acum îl târau prin târg pentru cerşetorie. (V. Voiculescu). 2. Au coborât la crâşmă şi-au trezit pe negustor. (M. Sadoveanu). 3. Înălţând fruntea, Vitoria simţi adiere rece dinspre munte. (M. Sadoveanu). 4. Am fost din câteva sărituri lângă cal. (M. Sadoveanu). 5. Cum a dat norocul tocmai peste dânsul. (M. Sadoveanu). 6. Venea împotriva noastră ca un păienjeniş. (M. Sadoveanu). 7. Pentru dobândirea notei la teza de mai, săracele mame de la mahala dădeau sărindare la biserici. (M. Sadoveanu). 8. Tot răul a fost spre bine. (Cezar Petrescu). 9. Tipărind o amănunţită dare de seamă despre săpăturile şi despre cartea ce răstoarnă toate cunoştinţele de până acum din protoistoria Daciei, înfăţişa ca un semn al timpului înţelegerea şi tragerea de inimă a gospodarului lipsit de lăcomia îndestulărilor pământeşti, care contribuia atât de perseverent, cu munca şi mijloacele lui, la o ispravă cărturărească. (Cezar Petrescu)

§ 87. Rolul şi raporturile exprimate de prepoziţii

1. Singure, prepoziţiile nu au funcţie sintactică, dar ele formează grupuri prepoziţionale care pot îndeplini diverse funcţii sintactice în propoziţie. Prepoziţia poate intra în structura următoarelor părţi de propoziţie:

- atributul: *Era o carte **cu poze.*** (Cezar Petrescu)
- complementul: ***Pe copii** nu-i aduce barza.* (G. Călinescu)
- numele predicativ: *Copacii sunt **de cărbune**.* (Cezar Petrescu)
- elementul predicativ suplimentar: *Socotea acest ceas **drept o urgie** trimisă de sus.* (Cezar Petrescu)

2. De cele mai multe ori, prepoziţia poate subordona unui termen regent:

- substantive: *Şi-a construit o casă **de** piatră.* (prepoziţia *de* introduce un substantiv care îndeplineşte funcţia sintactică de atribut);
- pronume: *Nu am vorbit **cu** el.* (prepoziţia *cu* introduce un complement indirect exprimat printr-un pronume);
- numerale: ***Despre** cei trei s-a discutat detaliat.* (prepoziţia *despre* introduce un numeral având funcţia sintactică de complement indirect).

Uneori, cuvântul introdus prin prepoziţie poate fi:

- un adverb: *Nu vreau să plec **de** aici.* (prepoziţia *de* marchează funcţia de complement circumstanţial de loc a adverbului *aici*);
- un verb la infinitiv: ***Până** a pleca, vreau să vorbesc cu voi.* (prepoziţia *până* introduce un complement circumstanţial exprimat printr-un infinitiv);
- un adjectiv: *Ne cunoaştem **de** mici.* (prepoziţia *de* introduce un complement circumstanţial de timp exprimat printr-un adjectiv).

Exerciţii

Exerciţiul 223. Identificaţi, în textele de mai jos, prepoziţiile şi spuneţi ce parte de vorbire introduc ele.

1. De după deal vine, în zbor rotat, un uliu. (Em. Gârleanu). 2. De la un datornic rău şi un sac de paie este bun. (Folclor). 3. Aşa au ajuns până aici. (Cezar Petrescu). 4. Consideram sărăcia noastră drept provizorie, iar mediocritatea lor eternă. (V. Eftimiu). 5. Cupa s-a umplut până la vârf. (G. Călinescu). 6. Hainele pentru copii se caută mai mult ca orice. (G. Călinescu). 7. Şi, Doamne, frumos era pe atunci. (I. Creangă). 8. Mă uit în jos, mă uit în

sus, începuse să picure. (Cezar Petrescu). 8. Încercai încă o dată să mă agăţ de ceva. (V. Voiculescu). 9. Vânătoarea a adus cu ea o îmbelşugată creaţie artistică pe lume. (V. Voiculescu)

Exerciţiul 224. Găsiţi, în textele de mai jos, prepoziţiile şi spuneţi în structura căror părţi de propoziţie intră ele.

1. Noaptea de joi spre vineri o petrec rău... (I. L. Caragiale). 2. Iar el trece prin viaţă într-o aspră singurătate şi în neînţelegerea tuturor. (Cezar Petrescu). 3. Chiar după însănătoşirea desăvârşită, copilul trebui să rămână la vântul şi la soarele câmpului. (Cezar Petrescu). 4. Vapoare navigau pe mări pustii, spre porturi cu numiri fabuloase. (Cezar Petrescu). 5. Spre ziuă îi vin gândurile cele mai deştepte. (V. Eftimiu). 6. Inima îi ticăia de o emoţie plăcută. (L. Rebreanu). 7. Tunetele se depărtau pe linia zării, spre şesuri. (Cezar Petrescu). 8. Stăpânii plecaseră de la castel. (V. Voiculescu)

§ 88. Regimul cazual al prepoziţiilor

Folosite înaintea unor cuvinte care se declină (substantive, pronume, numerale), prepoziţiile le impun acestora o anumită formă de caz. Din acest punct de vedere, se disting următoarele feluri de prepoziţii:

● Prepoziţii cu regim de a c u z a t i v . Acestea sunt:

a) prepoziţiile simple primare, cu excepţia prepoziţiilor *asupra* şi *contra*: ***lângă*** *mine,* ***despre*** *voi,* ***în*** *ţară,* ***la*** *prânz,* ***după*** *ore*;

b) prepoziţiile compuse, cu excepţia prepoziţiei *deasupra*: ***de după*** *nori,* ***până la*** *gară,* ***de către*** *prieteni*;

● Prepoziţii cu regim de g e n i t i v . Din această subclasă fac parte:

a) prepoziţiile formate prin conversiunea adverbelor (cu ajutorul articolelor *-l, -a*): ***înaintea*** *casei,* ***împrejurul*** *lacului,* ***îndărătul*** *uşii,* ***împotriva*** *vântului*;

c) prepoziţiile ***asupra***, ***deasupra*** şi ***contra***: ***asupra*** *duşmanului,* ***contra*** *lor,* ***deasupra*** *oceanului.*

● Prepoziţii cu regim de d a t i v : ***datorită, mulţumită, graţie: datorită*** *fratelui,* ***mulţumită*** *părinţilor,* ***graţie*** *timpului frumos.*

Exerciţii

Exerciţiul 225. Precizaţi cazul substantivelor precedate de prepoziţii.

1. Zaharia a desfăcut plicul, gârbovindu-se deasupra slovelor tulburi. (Cezar Petrescu). 2. Alexandru Opriş făcuse un gest neisprăvit cu mâna. (Cezar Petrescu). 3. Un om în cojoc lung, cu miţele atârnând, intră din viscol la adăpost. (M. Sadoveanu). 4. Zilele de iarnă erau când senine, liniştite, luminoase, cu licăriri de piatră scumpă, în zăpada proaspăt căzută, când acoperite de fumul crivăţului, care purta nămeţii din munte-n munte şi răsturna copacii bătrâni şi putrezi. (V. Eftimiu). 5. Mulţumită sfaturilor lui Făt-Frumos, el scăpă din multe capcane, care altuia i-ar fi venit de hac. (V. Eftimiu). 6. Un foc de puşcă răsună în noapte. (V. Eftimiu). 7. Pluta pornise printre frunze late de crini de apă. (M. Sadoveanu). 8. Însă nu era o ştiucă neînsemnată; era un monstru care se lupta cu putere între papuri şi liane. (M. Sadoveanu). 9. Soarele se ridicase deasupra pământufurilor de stuf şi săgeta cu

înverşunare. (M. Sadoveanu). 10. Împotriva aşteptărilor mele, rămase liniştit. (Z. Stancu)

Exerciţiul 226. Scoateţi prepoziţiile din textele de mai jos, pe următoarele trei coloane: a) prepoziţii cu regim de genitiv; b) prepoziţii cu regim de dativ; c) prepoziţii cu regim de acuzativ.

1. În expediţiile mai lungi, cu popasuri pe la moşii, purtam cu mine totdeauna lada cu pământ pentru modelat. (V. Voiculescu). 2. Chiar în acea zi, imediat după masă, ne-am aşezat la lucru în odaia mea. (M. Eliade). 3. Dar venerabilul nostru preot, cuvioşia-sa părintele Mihalache! Îl am aci încă, dinaintea ochilor. (I. L. Caragiale). 4. Era cel dintâi memoriu al profesorului Alexandru Opriş, asupra săpăturilor din Piscul Voievodesei. (Cezar Petrescu). 5. După ce ne-am pus bine-rău gura la cale, ne-am covrigit împrejurul focului. (I. Creangă). 6. Cine se poate pune împotriva voinţei lui Petruţă? (Cezar Petrescu)

§ 89. Locuţiunile prepoziţionale

Locuţiunea prepoziţională este un grup de cuvinte, alcătuit din una sau mai multe prepoziţii şi o altă parte de vorbire (substantiv, adverb), care îndeplineşte rolul unei prepoziţii: ***în faţa*** *casei,* ***în jurul*** *pământului.*

Din punctul de vedere al raportului exprimat, locuţiunile prepoziţionale se împart în următoarele clase:

Locuţiunile prepoziţionale:		
● de loc	–	*de-a lungul, de-a latul, din afara, din faţa, în afara, în dosul, în dreapta, în dreptul, în faţa, în jurul, în marginea, în mijlocul, în preajma, în spatele, în stânga, în urma, pe de asupra, pe dinaintea, pe dinapoia, alături de, aproape de, departe de, dincoace de, dincolo de, din jos de, din sus de*;
● de timp	–	*de dinaintea, în cursul, în timpul, în vremea, la începutul, la mijlocul, la sfârşitul, pe timpul, pe vremea, înainte de, odată cu*;
● de mod:	–	*asemănător cu, conform cu, contrar cu, în conformitate cu, în funcţie de, în raport cu, întocmai ca, în rând cu, la fel cu, potrivit cu;*
● de cauză	–	*din cauza, din pricina, din cauză de*;
● de scop	–	*cu scopul, în scopul, în vederea*;
● condiţionale	–	*în cazul, în ipoteza, în caz de*;
● concesive	–	*în ciuda, în pofida, cu tot* (*toţi, toată, toate*);
● sociative	–	*cu tot cu, dimpreună cu, împreună cu, laolaltă cu*;
● instrumentale	–	*cu ajutorul, prin intermediul, prin mijlocirea*;
● de relaţie	–	*din partea, în privinţa, sub aspectul, sub raportul, cât despre, cât pentru, cât priveşte, cu privire la, în ceea ce priveşte, în legătură cu, privitor la, referitor la, relativ la*;
● opoziţionale	–	*în locul, în loc de*;
● cumulative	–	*în afara,* (*în*) *afară de, pe lângă*;
● de excepţie	–	*cu excepţia, în afara,* (*în*) *afară de.*

§ 90. Regimul cazual al locuţiunilor prepoziţionale

Când introduc cuvinte care se declină (substantive, pronume, numerale), locuţiunile prepoziţionale, la fel ca şi prepoziţiile, le impun o anumită formă de caz. După regimul ca-

zual, locuţiunile prepoziţionale se împart în următoarele subclase:

● Locuţiuni prepoziţionale cu regim de a c u z a t i v . Din această categorie fac parte locuţiunile prepoziţionale al căror ultim element este o prepoziţie primară simplă: ***afară de*** *tine,* ***înainte de*** *război,* ***aproape de*** *casă.*

● Locuţiuni prepoziţionale cu regim de g e n i t i v . În această subclasă intră locuţiunile prepoziţionale al căror ultim element este un substantiv articulat hotărât (*-l, -a*): ***din cauza*** *gerului,* ***cu excepţia*** *lui,* ***în faţa*** *şcolii,* ***cu ajutorul*** *prietenilor*.

Exerciţii

Exerciţiul 227. Identificaţi, în propoziţiile de mai jos, locuţiunile prepoziţionale şi clasificaţi-le în raport cu semnificaţia lor.

1. Dincolo de râu, pe luncă şi pe coasta dealului, foşnea în bătaia vântului pădurea întunecată. (Z. Stancu). 2. Din câteva sărituri am fost cu toţii în jurul lui, cu bucurie şi cu părere de rău. (M. Sadoveanu). 3. Veneau doar răbufniri înfundate, din spate, unde nu se vedea, din pricina prăvălişului, nimic. (V. Voiculescu). 4. Cu tot ajutorul bunelor zâne, prietene ale lor, mult aşteptata izbândă nu venea. (V. Eftimiu). 5. Cât despre iarba aceasta, n-am teamă că are s-o mai afle şi alţii. (Cezar Petrescu). 6. Cu tot vuietul vântului, simţise ceva pe cărarea de dincolo de stufuri. (M. Sadoveanu). 7. În loc de dreptate, ne-am ales cu batjocura şi cu averea luată. (V. Eftimiu). 8. Mi-am pus în geantă cărţile de cursuri ale acelei dimineţi; pe lângă aritmetică mai aveam franceza şi istoria. (M. Sadoveanu). 9. Vei săpa sare, la ocnă, împreună cu ţiganii robi... (E. Camilar). 10. Toată noaptea nu putuse închide ochii din pricina unei măsele. (I. L. Caragiale)

Exerciţiul 228. Identificaţi în propoziţiile de mai jos locuţiunile prepoziţionale şi spuneţi ce parte de propoziţie introduc.

1. Boldur Iloveanu rămase în faţa lespedei, cu fruntea în palme. (Cezar Petrescu). 2. În toată duminica era îmbulzeală mare în jurul tablourilor cu pierderile. (I. Agârbiceanu). 3. Cu privire la întrebuinţarea banilor, oamenii se împărţeau în tabere. (M. Sadoveanu). 4. Vrem să te facem stăpân al codrului, în locul leului care e pe ducă! (V. Eftimiu). 5. Ştim noi că norocul nu stă în preajma celor vrednici. (M. Sadoveanu). 6. În căruţe însă, în pofida umbrei, era şi mai cald. (Z. Stancu). 7. Orchestra, în ciuda foielii din grădină şi a gălăgiei, se apucă să cânte. (Z. Stancu). 8. Cât despre automobil, a fost descompus în cele mai mici fragmente, parc-ar fi fost o jucărie sfărâmată, aşa zăcea în curtea de revizie. (V. Eftimiu). 9. Iar în locul trăsnetelor, un vuiet infernal se dezlănţuie. (G. Bogza). 10. Ba ţi-oi spune eu că pe lângă acest semn am avut şi altele. (M. Sadoveanu). 11. Nimeni nu veni s-o vadă, afară de părinţii ei. (I. Agârbiceanu)

Exerciţiul 229. Precizaţi cazul substantivelor precedate de locuţiunile prepoziţionale.

1. Din pricina dogoarei, mlaştinile sunt uscate peste tot. (Em. Gârleanu). 2. Cât despre mâini, nici vorbă să-i tremure. (Z. Stancu). 3. Procesele se stingeau din pricina termenelor pierdute. (Cezar Petrescu). 4. Zaharia Duhu a păşit în urma străjerului, fără nicio bănuială. (Cezar Petrescu). 5. Cu tot vuietul vântului, simţise ceva pe cărarea de dincolo de stufuri. (M. Sadoveanu). 6. În căruţe însă, în pofida umbrei, era şi mai cald. (Z. Stancu). 7. Iar în

locul trăsnetelor, un vuiet infernal se dezlănţuie. (G. Bogza). 8. În afară de fondatori, membrii societăţii nu se cunosc între ei. (Camil Petrescu). 9. Codrul l-a primit cu chiot, ca pe vremea hoţilor. (V. Voiculescu). 10. Apoi se învârti în jurul ei înseşi. (D. Zamfirescu)

Exerciţiul 230. Scrieţi pe următoarele două coloane locuţiunile prepoziţionale din textele de mai jos: a) locuţiuni prepoziţionale cu regim de genitiv; b) locuţiuni prepoziţionale cu regim de acuzativ.

1. Aduceau primăvara, plecau odată cu toamna. (Cezar Petrescu). 2. Alături de el, încurajat de optimismul tânărului mehedinţean, visam, şi pentru el, şi pentru mine, destine excepţionale. (V. Eftimiu). 3. Aşa ceva nu s-a pomenit de dinaintea războiului. (I. L. Caragiale). 4. Înainte de a face gestul, Tadeu scrise tatălui său, rugându-l să nu-l stânjenească şi să-l ierte dacă va fi nevoie să renunţe, din cauza căsătoriei neautorizate, la cariera militară. (G. Călinescu). 5. În privinţa regretelor, fii liniştită, dragă tanti! (L. Rebreanu). 6. Altă mireasă, afară de Florica vădanei lui Maxim, n-ai găsit câtu-i satul de mare ?!... (L. Rebreanu)

Exerciţiul 231. Găsiţi, în textele de mai jos, infinitivele introduse prin prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale şi spuneţi care sunt aceste prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale.

1. Înainte de a pleca, am avut grijă să-mi transform tot ce posedam, nici în aur, nici giuvaieruri, ci în platină. (V. Eftimiu). 2. Cine ştie dacă Veronica, pentru a vedea pe jandarm, nu s-a vândut diavolului! (I. Agârbiceanu). 3. Totuşi, Cornel se ferea de a-şi da pe faţă, spre a nu-i mâhni, enervarea, mulţumindu-se să-i mângâie cu palma pe spate. (G. Călinescu). 4. Mezinul, înainte de a se culca, ieşise puţin la răcoare. (M. Sadoveanu). 5. Înainte de a bea, a vărsat pentru mort o picătură din pahar. (M. Sadoveanu). 6. Simţea nevoia de se mai spovedi, de a-şi mai uşura inima. (V. Eftimiu). 7. Să nu ne dăm înapoi de la nimic pentru a ne îndeplini datoria de patrioţi! (I. L. Caragiale)

Exerciţii recapitulative

Exerciţiul 232. Analizaţi morfologic prepoziţiile din textele de mai jos respectând următoarea schemă:

1. Partea de vorbire	– prepoziţie
2. Clasificarea prepoziţiilor după structură	– prepoziţie: simplă / compusă
3. Clasificarea prepoziţiilor după raportul exprimat	– prepoziţie: care exprimă un raport atributiv / un raport completiv
4. Regimul cazual	– prepoziţie: care cere cazul genitiv / dativ / acuzativ

1. Ajunşi în vale, se opresc lângă o grămadă de piatră mărunţită. (I. Agârbiceanu). 2. Prin noiembrie veniră cele dintâi scrisori de pe front, de prin spitale, din lagărele în care erau concentraţi mobilizaţii înainte de a fi trimişi pe front. (I. Agârbiceanu). 3. Se apropie, se lasă tot mai jos, deasupra muntelui, deasupra pădurii de brazi. (Em. Gârleanu). 4. Te-a priceput şi Petruţă, înaintea tuturor. (Cezar Petrescu). 5. Oile trecuseră către gura Negrei spre Bistriţa, suind în văzduh nouri de colb. (M. Sadoveanu). 6. Întâmplarea ajunse cunoscută până în satele de la poalele munţilor. (I. Agârbiceanu). 7. Revolta împotriva tatălui său

o îneca. (I. Agârbiceanu). 8. Nu mai cântase dinaintea cununiei. (I. Agârbiceanu). 9. Miji o rază de soare şi se arcui în înălţimi un curcubeu boltit, cu capetele sprijinite din piscul muntelui până dincolo de sate şi de ape, spre mijlocul ţării. (Cezar Petrescu)

Exerciţiul 233. Analizaţi morfologic locuţiunile prepoziţionale din textele de mai jos şi spuneţi: ce parte de vorbire introduc, la ce caz este această parte de vorbire şi în componenţa căror părţi de propoziţie intră locuţiunea prepoziţională respectivă.

1. Am hotărât să intrăm în oraş odată cu soarele. (Z. Stancu). 2. În faţa ferestrei mele era un restaurant grecesc şi altul chinezesc. (V. Eftimiu). 3. Alături de ei se ivesc curând albăstrele, viorele... parcă vinete şi tremurând încă de frig. 4. Trec numai rar, noaptea, cântând, pe deasupra casei. (V. Voiculescu). 5. Cu capul plecat în pământ, din pricina soarelui, el urcă treptele. (D. Zamfirescu). 6. Fiecare floare e o poemă întrupată, zămislită, în loc de sunete, într-o carne de petale, carne fără stricăciune şi plină de mireasmă cu substanţa dumnezeiască din care vor fi plămădiţi îngerii. (V. Voiculescu). 7. Parcă în ciuda zăpezii, ia culoarea bălană şi-şi scoate căpşorul, la marginea unui tufiş, pitulat după frunzele uscate. (V. Voiculescu)

CONJUNCŢIA

§ 91. Definiţie. Caracteristică generală

1. C o n j u n c ţ i a este o parte de vorbire auxiliară, neflexibilă care leagă două propoziţii în cadrul frazei sau două părţi de propoziţie de acelaşi fel în cadrul propoziţiei.

Conjuncţiile exprimă:

● raportul sintactic de s u b o r d o n a r e între o regentă şi subordonata ei: *A spus **că** nu poate veni. M-a întrebat **dacă** am fost la ore.*

● raportul sintactic de c o o r d o n a r e :

– între două părţi de propoziţie: *Am cumpărat cărţi **şi** caiete. E deştept **şi** foarte talentat.*

– între două propoziţii: *Deschide cartea **şi** citeşte!*

– între o parte de propoziţie şi o propoziţie: *Am studiat documentele din acea perioadă **şi** ce a mai fost publicat în presă.*

2. Conjuncţiile, la fel ca şi prepoziţiile, nu pot îndeplini singure funcţia unei părţi de propoziţie. Ele doar leagă părţi de propoziţie sau propoziţii, fiind plasate, de obicei, între cele două unităţi sintactice.

În cazuri mai rare, conjuncţiile subordonatoare pot apărea în propoziţii principale exclamative: ***Că** nu mai vine odată! **De**-ar veni mai repede vara!*

Notă. În practica analizei gramaticale, conjuncţiile coordonatoare se lasă în afara unităţilor pe care le leagă, iar cele subordonatoare intră în structura subordonatelor pe care le introduc şi a căror valoare o reprezintă: *Drumurile /**şi**/ potecile erau pustii.* (M. Sadoveanu); *Îmi permiteţi /**să** spun şi eu ceva?* (G. Călinescu).

§ 92. Clasificarea conjuncţiilor după structură

Conform acestui criteriu, conjuncţiile se împart în următoarele clase: a) conjuncţii s i m p l e şi b) conjuncţii c o m p u s e . Sunt simple:

● conjuncţiile primare (neanalizabile): ***că***, ***căci***, ***ci***, ***dacă***, ***dar***, ***deci***, ***iar***, ***nici***, ***or***, ***ori***, ***sau***, ***să***, ***şi***;

● conjuncţiile formate prin conversiune:

– provenite din adverbe: ***când*** (condiţional), ***cât*** (consecutiv), ***cum*** (cauzal), ***parcă*** (modal), ***unde*** (cauzal);

– provenite din prepoziţii: ***de, până***;

– provenite din pronume: ***însă***;

– provenite dintr-o formă verbală: ***fie***.

● conjuncţiile formate din alte părţi de vorbire care au termenii sudaţi: ***aşadar, deoarece***, ***deşi***, ***fiindcă***, ***încât***, ***întrucât***.

Din categoria conjuncţiilor c o m p u s e fac parte numai conjuncţiile cu termenii nesudaţi: ***cum că***, ***de să***, ***ca ... să***, ***încât să***.

Exerciţiul 234. Identificaţi, în exemplele de mai jos, conjuncţiile şi precizaţi felul lor după structură.

1. Părerea mea e că aici este ceva foarte suspect!... (Cezar Petrescu). 2. A trebuit să plecăm repede spre maşină, căci se întunecase de-a binelea. (M. Eliade). 3. Voi să adoarmă

îndată, fiindcă într-adevăr călătoria îl zdrobise... (L. Rebreanu). 4. Cum bântuia arşiţa cumplită, a poruncit oştenilor să dea foc ierburilor şi semănăturilor. (E. Camilar). 5. Dacă spui drept, n-o să-ţi fac nimic. (C. Hogaş). 6. Îmi dădea aceste informaţii într-o şoaptă lină, ca să nu tulbure pacea locului. (M. Sadoveanu). 7. Deşi îi e frig, nu vrea să ridice gulerul mantalei. (Camil Petrescu). 8. Se simţi umil şi mic, deşi sufletul îi clocotea de ură. (L. Rebreanu). 9. Era mai întotdeauna aşa de ocupată de lucruri reale imediate, încât rar mai avea vreme să viseze. (D. Zamfirescu). 10. Au o grijă de sănătatea noastră, de te apucă spaima. (A. Buzura). 11. Se simţea atât de puternic încât să domnească peste tot cuprinsul. (L. Rebreanu). 12. Copacii sunt tot negri şi uscaţi, dar miroase a primăvară. (Camil Petrescu)

§ 93. Clasificarea conjuncţiilor după funcţia lor

1. După semnificaţia şi rolul lor gramatical, conjuncţiile pot fi clasificate în două categorii: a) conjuncţii c o o r d o n a t o a r e şi b) conjuncţii s u b o r d o n a t o a r e .

2. Conjuncţiile c o o r d o n a t o a r e leagă părţi de propoziţie de acelaşi fel sau propoziţii independente. După valoarea lor, se disting următoarele tipuri de conjuncţii coordonatoare:

- c o p u l a t i v e (exprimă un raport de asociere): ***şi, nici, iar*** („şi") – *Luna **şi** soarele*; *harnică **şi** ascultătoare. Afară tună **şi** fulgeră.*
- a d v e r s a t i v e (exprimă un raport de opoziţie fără excludere): ***ci, dar, iar, însă, or*** („însă") – *El e mic, **dar** voinic; Noi lucrăm, **iar** ei se plimbă.*
- d i s j u n c t i v e (exprimă un raport de excludere): ***fie, ori, sau*** – *Alb **sau** negru; **ori** unul, **ori** altul. Mergi sau rămâi?*
- c o n c l u s i v e (exprimă o concluzie, o urmare): ***aşadar, deci, dar*** („deci") – *E tânăr, **deci** fără experienţă. Ai învăţat, **deci** vei reuşi.*

3. Conjuncţiile s u b o r d o n a t o a r e exprimă raportul de subordonare în cadrul frazei legând subordonata de regentă ei. Ele introduc propoziţii subordonate subiective, predicative, completive directe, completive indirecte, precum şi unele tipuri de subordonate circumstanţiale.

După numărul de raporturi exprimate, conjuncţiile subordonate sunt de două feluri:

a) Conjuncţiile subordonatoare cu valori multiple sau p o l i v a l e n t e (introduc subordonate subiective, predicative, atributive, completive directe, indirecte, precum şi unele tipuri de subordonate circumstanţiale): ***ca*** ... ***să, că, dacă, de, să***:

*Le place **să** facă din ţânţar armăsar.* (L. Rebreanu); *Mai greu era **să**-i scoată sticleţii din capul fetei.* (Cezar Petrescu); *Vă dau timp până mâine, **să** vă gândiţi mai bine.* (Camil Petrescu)

b) Conjuncţiile subordonatoare s p e c i a l i z a t e. Acestea introduc un anumit tip de subordonate. Există următoarele subclase de conjuncţii subordonatoare specializate pentru exprimarea raporturilor sintactice:

- de timp: ***până, cum*** – ***Până*** *nu vine el, noi nu putem pleca.*
- de mod: ***precum, parcă*** – *Am făcut* ***precum*** *mi s-a spus.*
- de cauză: ***căci, deoarece, fiindcă, întrucât, unde, cum*** – *N-am cumpărat nimic* ***fiindcă*** *n-am avut bani.*
- de consecinţă: ***încât, cât*** – *E atât de întuneric,* ***încât*** *nu se vede la doi paşi.*
- de concesie: ***deşi*** – ***Deşi*** *l-am rugat, nu a vrut să mă asculte.*

§ 94. Raporturile exprimate de conjuncţiile subordonatoare

1. Conjuncţiile subordonatoare exprimă diverse raporturi de subordonare şi pot introduce atât subordonate necircumstanţiale, cât şi subordonate circumstanţiale.

2. Subordonatele necircumstanţiale sunt introduse cu ajutorul conjuncţiilor: ***ca ... să, că, dacă, de, să*** şi pot fi de următoarele feluri:

- o propoziţie subiectivă: *Rămânea* ***să*** *se facă haiduci...* (Camil Petrescu). ***Că*** *mai supravieţuiseră potopului de catran, rămânea o minune vrednică de mirare.* (Cezar Petrescu)
- o propoziţie predicativă: *Scăparea mea a fost* ***că*** *a început războiul.* (I. Agârbiceanu)
- o propoziţie atributivă: *Teama* ***că*** *se rătăcise îi îngheţă sângele în vine.* (Em. Gârleanu)
- o propoziţie completivă directă: *Biata mamă a crezut* ***că*** *înnebuneşte de bucurie.* (Camil Petrescu)
- o propoziţie completivă indirectă: *Eram sigur* ***că*** *vrea să mă prăpădească.* (L. Rebreanu)
- o propoziţie completivă de relaţie: ***dacă, de*** – *Să verificăm rezultatele,* ***dacă*** *sunt corecte.*
- o propoziţie completivă de opoziţie: ***când, dacă, unde*** – ***Dacă*** *până mai ieri a fost bine şi cald, astăzi bate vântul şi e frig.*

3. Propoziţiile subordonate circumstanţiale care pot fi introduse cu ajutorul conjuncţiilor sunt de următoarele feluri:

– de mod: ***precum, parcă:*** *Toată ziua de sâmbătă îşi ascunse mânia* ***parcă*** *nici n-ar bănui nimica-n lume.* (L. Rebreanu)

– de cauză: ***că, căci, cum, dacă, deoarece, fiindcă, întrucât, când, unde*** – *Era mare nevoie de ploaie la porumb,* ***căci*** *nu mai plouase de la mijlocul lui iulie*. (Camil Petrescu). ***Cum*** *erau grăbiţi să-şi astâmpere foamea, nu mă luară în seamă.* (Z. Stancu)

– de scop: ***ca să, de, să*** – *Trec de trei ori pe zi,* ***să*** *văd cum stau lucrurile.* (Cezar Petrescu)

– de consecinţă: ***ca să, că, de, de să, încât, încât să, să*** – *Izbitura a fost atât de puternică,* ***încât*** *turcii s-au împrăştiat odată cu lăsarea nopţii, lăsând prin vâlcelele din jos de sat alte câteva sute de morţi...* (Camil Petrescu)

– de condiţie: ***dacă, de, să*** – ***Dacă*** *ai fi tu acasă, am avea şi noi un sprijin.* (L. Rebreanu)

– de concesie: ***dacă, de, deşi, să*** – ***Deşi*** *e înalt, cerul e întreg acoperit de nori ca de plumb.* (Camil Petrescu)

Exerciţii

Exerciţiul 235. Identificaţi conjuncţiile şi precizaţi ce părţi de propoziţii leagă ele.

1. Căutam un secretar şi o dactilografă. (V. Eftimiu). 2. Mesele se încărcaseră cu mâncări şi băuturi. (L. Rebreanu). 3. Aş prefera un venit modest, dar sigur. (G. Călinescu). 4. Iniţiativa n-a pornit de la ea, ci de la Grigore. (L. Rebreanu). 5. Întrară într-o casă numai cu parter, însă vastă. (G. Călinescu). 6. Tăcu aşteptând un răspuns sau o întrebare. (L. Rebreanu). 7. Veniturile bătrânului, deci ale lui, erau de o sută de ori mai mari decât ceea ce primea, anual, studentul fără studii de la Paris. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 236. Identificaţi conjuncţiile şi precizaţi ce fel de propoziţii leagă ele.

1. Erau cam obosite de drum, dar gura nu le stătea o clipă. (L. Rebreanu). 2. Le place să facă din ţânţar armăsar. (L. Rebreanu). 3. Totul e să începi. (Camil Petrescu). 4. Să nu uitaţi că acum e război. (Z. Stancu). 5. Ştia că nu-i mai pot face nimic... (Camil Petrescu). 6. Chiar acum sunt sigur că ai puţină febră, fiindcă prea îţi sticlesc ochii. (L. Rebreanu). 7. Dacă vii pentru asta nu-ţi dau nimic. (D. Zamfirescu). 8. Se uită în toate părţile să găsească un adăpost. (Em. Gârleanu). 9. Şi împotrivirea lui a fost atât de înverşunată, încât nimeni n-a îndrăznit să-i pomenească de dăscălie. (L. Rebreanu). 10. Ningea de prăpădea pământul. (Em. Gârleanu)

Exerciţiul 237. Clasificaţi conjuncţiile din propoziţiile de mai jos după tipul de raport exprimat de ele.

1. N-a plâns, ci a stat aşa cu capul în palmele aspre. (I. Agârbiceanu). 2. Copacii sunt tot negri şi uscaţi, dar miroase a primăvară. (Camil Petrescu). 3. El, ca să scape de ele, trecu în altă odaie. (D. Zamfirescu). 4. Voia să fie foarte exact la întâlnire, căci omul civilizat întâi după exactitate se cunoaşte. (L. Rebreanu). 5. Dacă blocul se prăbuşeşte, apartamentul meu dispare cel dintâi. (G. Călinescu). 6. Mama, ca să n-o mai ocărască, îşi muşcă buzele. (Z. Stancu). 7. Se simţi umil şi mic, deşi sufletul îi clocotea de ură. (L. Rebreanu). 8. Erau aşa de plini de frig şi de durere, încât nici mâncare nu le trebuia. (M. Sadoveanu)

§ 95. Locuţiunile conjuncţionale

1. Locuţiunea conjuncţională este un grup de cuvinte care are valoarea unei conjuncţii. În structura locuţiunilor conjuncţionale intră, în mod obligatoriu, una sau mai multe conjuncţii sau un cuvânt cu rol conjunctiv (pronume sau adverb relativ) şi o altă parte de vorbire (substantiv, adverb).

Clasificarea locuţiunilor conjuncţionale

2. Clasificarea locuţiunilor conjuncţionale este paralelă cu clasificarea conjuncţiilor. Spre deosebire de acestea însă, majoritatea locuţiunilor conjuncţionale sunt specializate pentru exprimarea unui singur raport sintactic.

După valorile exprimate, locuţiunile conjuncţionale se împart în următoarele clase:

a) Locuţiuni conjuncţionale c o o r d o n a t o a r e : ***ci şi, cât şi, cum şi, dar şi, precum şi, şi cu, numai că, prin urmare***.

b) Locuţiuni conjuncţionale s u b o r d o n a t o a r e . După tipul raportului sintactic pe care îl marchează, acestea sunt de mai multe feluri:

Locuţiunile conjuncţionale subordonatoare:

● de timp	(*mai*) *înainte* (*ca*) *să, până să, până ce, până când, pentru când, în timp ce, în vreme ce, în moment ce, pe când, câtă vreme, cât timp,* (*ori*) *de câte ori, pe măsură ce, după ce, imediat ce,* (*de*) *îndată ce, de cum, de când, de pe când*;
● de mod	*astfel cum, după cum, atât cât, după cât, pe cât, cu cât, fără să, fără ca să, ca şi cum, ca şi când, aşa cum, decât să, pe măsură ce*;
● de cauză	*din cauză că, din pricină că, pentru că, dat fiind că, de vreme ce, câtă vreme, din moment ce, odată ce*;
● de condiţie	*în caz că*;
● de scop	*pentru ca* (...) *să*;
● de consecinţă	*încât să, aşa încât, pentru ca* (...) *să*;
● de concesie	*cu toate că, chit că, fără* (*ca*) *să, măcar că, măcar să, măcar de, chiar dacă, chiar de, chiar să, nici dacă, nici de, nici să, indiferent dacă*;
● de relaţie	*cât priveşte, în ce priveşte*;
● de opoziţie	*în loc să*;
● cumulative	*după ce* (*că*)*, pe lângă că,* (*în*) *afară că, plus că*;
● de excepţie	(*în*) *afară că, decât că, decât să, afară numai că*;

Exerciţiul 238. Identificaţi locuţiunile conjuncţionale şi precizaţi felul lor.

1. Domnul Dumnezeu, după ce a alcătuit lumea, a pus rânduială şi semn fiecărui neam. (M. Sadoveanu). 2. În vreme ce Gigi stârnea veselia tuturor, Laura ieşi iar în pridvor. (L. Rebreanu). 3. Iar întârzie mult până să răspundă. (Camil Petrescu). 4. Cu cât trecea vremea, cu atât neliniştea sporea în sufletul lui Ion. (L. Rebreanu). 5. Îndată iese de sub tufă şi se lungeşte în mijlocul drumului ca şi cum ar fi moartă. (I. Creangă). 6. Cu cât se apropia, cu atât cei trei tremurau mai tare. (M. Sadoveanu). 7. Nu s-au putut afla prea multe de la cei arestaţi, cu toate că ancheta a fost atât de mult prelungită. (Camil Petrescu). 8. În loc să se apuce de învăţătură, s-a pus din nou pe viaţă, care e aşa de dulce la Paris când ai bani. (V. Eftimiu). 9. Pe lângă că-şi păgubeşte stăpânul, nu prinde nici meseria. (Z. Stancu). 10. Ştia că nu are nimic de făcut decât să aştepte. (Camil Petrescu)

Exerciţiu recapitulativ

Exerciţiul 239. Analizaţi morfologic conjuncţiile din textele de mai jos respectând următoarea schemă:

1. Partea de vorbire	– conjuncţie
2. Clasificarea conjuncţiilor după structură	– conjuncţie: simplă / compusă
3. Clasificarea conjuncţiilor după rolul gramatical îndeplinit	– conjuncţie: coordonatoare / subordonatoare

1. Se întâlnea cu Ana uneori, dar nu-i vorbea. (L. Rebreanu). 2. Adevărat este, mamă, că eu ceva nu înţeleg. (M. Sadoveanu). 3. Se trase înapoi şi se dezmeteci. (M. Preda). 4. Vezi dacă vine jandarmul cu soldaţi! (M. Preda). 5. Din toate acestea el înţelese îndată că a dezarma un jandarm nu era rău numai pentru tine, ci şi pentru el, dacă nu chiar mai rău pentru el. (M. Preda). 6. E copilărie să clădeşti ceva pe vorbe. (L. Rebreanu). 7. Primul gând mi-a fost să vestesc poliţia. (V. Eftimiu). 8. Orbului degeaba îi spui că s-a făcut lumină. (Folclor). 9. Ana tăcu, dar ochii i se umplură de lacrimi, fiindcă vorbele-i păreau grele. (I. Slavici). 10. Toate sunt bune, căci sunt de la Dumnezeu. (M. Sadoveanu). 11. Au trebuit să fugă călări, ca să-şi scape vieţile. (M. Sadoveanu). 12. Şi izbeam cu pumnul în uşă de se zguduia cocioaba întreagă. (C. Hogaş). 13. Şi se întăreau atât de mult în hotărârea lor, încât nimeni şi nimic nu li se putea pune în cale. (M. Sadoveanu). 14. Femeile, deşi niciuna n-a văzut cu ochii, ar fi jurat că zvonurile erau adevărate. (I. Agârbiceanu). 15. Viaţa-i datorie grea şi laşii se-ngrozesc de ea. (G. Coşbuc). 16. Vântul a adus viscolul, iar viscolul o să aducă lupii. (Z. Stancu)

INTERJECŢIA

§ 96. Definiţie

I n t e r j e c ţ i a este o parte de vorbire neflexibilă care exprimă, prin sunete articulate, senzaţii, stări sufleteşti, manifestări de voinţă ale vorbitorului sau imită sunete şi zgomote din natură.

§ 97. Clasificarea interjecţiilor

1. După structură şi din punctul de vedere al originii lor, interjecţiile se grupează în următoarele clase:

● interjecţii p r i m a r e (simple): *ah!, aoleu!, of!, vai!, bre!, poc!, bravo!, halal!, adio!* etc.

● interjecţii c o m p u s e : *cioc-boc!, hodoronc-tronc!, tic-tac!, trosc-pleosc!, treanca-fleanca!, tura-vura!* etc.

● interjecţii formate din alte părţi de vorbire sau din grupuri de cuvinte prin conversiune: *Doamne!, Poftim!, Ca să vezi!, Doamne fereşte!, Ajutor!* etc.

2. După semnificaţia lor, interjecţiile sunt de trei feluri:

● interjecţii cu v a l o a r e e m o t i v ă (exprimă senzaţii sau sentimente): *a!, ah!, aoleu!, aş!, brr!, bravo!, ehe!, halal!, hm!, oho!, of!, poftim!, ura!, vai!, zău!* etc.

● interjecţii care exprimă un a c t d e v o i n ţ ă sau servesc ca m i j l o c d e a d r e s a r e : *ajutor!, aho!, alo!, bre!, cea!, cuţu-cuţu!, haide!, hăis!, ho!, iată!, măi!, pst!, ptru!, pui-pui!, stop!, zât!* etc.

● interjecţii i m i t a t i v e sau o n o m a t o p e e (reprezintă reproducerea aproximativă a sunetelor din lumea înconjurătoare): *bang!, bâz!, boc!, bâldâbâc!, buf!, cirip!, cotcodac!, cucu!, cucurigu!, gogâlţ!, ham!, haţ!, hor!, mârr!, piu!, pleosc!, trosc!, zdup!, zvâr!* etc.

Cele mai multe interjecţii cu valoare emotivă sunt polisemantice. Ele îşi precizează sensul doar în cadrul contextelor în care apar.

§ 98. Întrebuinţarea interjecţiilor

După rolul lor, se disting următoarele tipuri de interjecţii:

a) interjecţii care alcătuiesc p r o p o z i ţ i i n e a n a l i z a b i l e. Ele se folosesc fără a realiza relaţii cu celelalte părţi ale propoziţiei: *Vai, mă doare! Ura, am învins! Sfinte Dumnezeule, ce-ai păţit?*

b) interjecţie care îndeplinesc f u n c ţ i a u n e i p ă r ţ i d e p r o p o z i ţ i e. Aceste interjecţii se încadrează în structura sintactică a propoziţiei îndeplinind următoarele funcţii sintactice:

● subiect: *Din desiş se auzea **mor-mor-mor**!*

● predicat: ***Hai** la culcare! El atunci **trosc**! una la ceafă!*

● nume predicativ: *Era **vai** de capul lor!*

● complement direct: *Am auzit **trosc**! şi puntea s-a rupt în două.*

● complement circumstanţial de mod: *Bătea **cioc**! **cioc**! la fereastră.*

● complement instrumental: *Avea o haină căptuşită cu **aoleu**!*

Exerciţii

Exerciţiul 240. Identificaţi interjecţiile în textele de mai jos şi clasificaţi-le după semnificaţia lor.

1. Ah, şi eu stau în pat, fără să studiez. (G. Călinescu). 2. Ei? întrebă Ioanide. (G. Călinescu). 3. Ei! frumoase vremuri! exclamă unul. (I. L. Caragiale). 4. Uf! mi-a zis norocita matroană română, oferindu-mi un pahar de şampanie; am scăpat! (I. L. Caragiale). 5. Brr! Ce ger e! Am îngheţat... (Cezar Petrescu). 6. Ei! care meşteşug nu e greu şi migălos? zic eu. (I. L. Caragiale). 7. Ho! Mai încet, că nu dau tătarii! (Cezar Petrescu). 8. Măi, fetişoara împăratului ne-a tras butucul. (I. Creangă). 9. A! Domnule! E un băiat plin de frumoase sentimente morale. (I. L. Caragiale). 10. A, cum a sărit atunci, parcă aş fi turnat jăratec pe dânsul. (Gib I. Mihăescu).

Exerciţiul 241. Identificaţi interjecţiile în textele de mai jos şi spuneţi ce funcţia sintactică îndeplinesc ele.

1. Şi cum nu ştia să zboare, haţ! l-a prins un flăcău sub căciulă. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 2. Şi când răcneşte odată cât ce poate, eu zvârrr! chibriturile din mână, ţuşti! la spatele lui Zaharia şi-ncepem a horăi, de parcă dormeam cine ştie de când... (I. Creangă). 3. Când ajunse la târg, gânsacul, dorit de gâşte, ţipa cît îl lua gura: ga, ga, ga, ga! (I. Creangă). 4. „Cioc! cioc! cioc!" se aude de departe. (Em. Gârleanu). 5. Ţiganul niciuna, nici două, şart! cu gârbaciul în om. (I. L. Caragiale). 6. Şi şart! part! o pereche de palme fierbinţi peste urechile degerate. (I. L. Caragiale). 7. Trosc! şi la stânga una! (I. Creangă). 8. Şi zvârr! cu pravila cea mare după călugări. (I. Creangă)

Exerciţiu recapitulativ

Exerciţiul 242. Analizaţi morfologic interjecţiile din textele de mai jos respectând următoarea schemă:

1. Partea de vorbire 2. Clasificarea interjecţiilor după înţeles 3. Funcţia sintactică	– interjecţie – interjecţie: propriu-zisă / onomatopee – interjecţie fără funcţie sintactică de parte de propoziţie / cu funcţie sintactică de subiect, predicat, atribut sau complement

1. O, cât aş vrea să fiu în locul tău! (L. Rebreanu). 2. Uf, ce lume, soro dragă! (G. Topârceanu). 3. O, paşă, cât de darnic eşti! (G. Coşbuc). 4. Vezi cum vine, Doamne, peste om năpasta? (G. Coşbuc). 5. Măi! da ruginit mai eşti! (I. Creangă). 6. Vai! cum le bate inima. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 7. Ei! Crezi acum? (P. Ispirescu). 8. Apoi strigă la boi: hăis! Joian, cea! Bourean. (I. Creangă). 9. Ia ascultaţi, măi! (I. Creangă). 10. N-apuc să răspunz, domnule, şi şart! part! trosc! pleosc! patru palme: îmi turteşte pălăria şi mi-o aruncă cât colo. (I. L. Caragiale). 11. Măi-măi-măi! se miră Zaharia Duhu. (Cezar Petrescu). 12. Ho, mă! ce vă este? zice Zaharia sărind ca un vultur între dânşii. (I. Creangă). 13. Hai! cât să-ţi dau pe an ca să te tocmeşti la mine? (I. Creangă). 14. Ei! mai ai poftă să te întreci şi cu mine? (I. Creangă). 15. Na! car mi-a trebuit, car am găsit! (I. Creangă). 16. Doamne! Doamne! Învăţat mai trebuie să fie şi acel care face gramatici! (I. Creangă)

SINTAXA

§ 99. Noţiuni generale de sintaxă

1. O b i e c t u l s i n t a x e i . Sintaxa este partea gramaticii care studiază regulile privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziţii şi a propoziţiilor în fraze.

2. Unităţile sintaxei sunt: p r o p o z i ţ i a , f r a z a şi p ă r ţ i l e d e p r o p o z i ţ i e .

● Propoziţia este cea mai mică unitate a sintaxei, reprezentând o comunicare cu un singur predicat: *Din ceasul acela mă simţii cuprins de un dor nemărginit de ştiinţă...* (V. Alecsandri)

● Părţile de propoziţie sunt cuvintele sau grupurile de cuvinte din cadrul propoziţiei care se identifică după funcţia sintactică îndeplinită. Există următoarele părţi de propoziţie de bază: subiectul, predicatul, atributul şi complementul.

● Fraza este o unitate superioară propoziţiei, care cuprinde cel puţin două propoziţii, dintre care una este principală: *Văd poeţi* [1]*/ ce-au scris o limbă ca un fagure de miere.* [2]/ (M. Eminescu)

3. R a p o r t u r i l e s i n t a c t i c e . Există următoarele tipuri de raporturi sintactice: a) raport de c o o r d o n a r e şi b) raport de s u b o r d o n a r e .

● Raportul de c o o r d o n a r e este raportul dintre două sau mai multe unităţi sintactice care stau pe acelaşi plan şi care nu depind una de alta. Raportul de coordonare se stabileşte, în cadrul propoziţiei, între părţile de propoziţie de acelaşi fel: *Arendaşii, administratorii, logofeţii mă fură.* (V. Eftimiu)

Coordonarea în frază se poate stabili între:

a) propoziţii principale: *Timpul mort şi-ntinde trupul* [1]*/ şi devine veşnicie.* [2]/ (M. Eminescu)

b) o parte de propoziţie şi o propoziţie subordonată: *Cheamă-l, te rog, pe Ion şi pe cine mai vezi prin curte.* – un complement direct şi o propoziţie completivă directă.

c) propoziţii subordonate de acelaşi fel, depinzând de un regent comun: *Nu ştiu bine* [1]*/ dacă este deştept* [2]*/ sau dacă visează.* [3]/ (Al. Odobescu)

● Raportul de s u b o r d o n a r e este raportul dintre două elemente care nu se află pe acelaşi plan, unul fiind elementul subordonat şi celălalt termenul regent: *Plecase dincolo, peste munte, la nişte neamuri.* (V. Voiculescu); *A fost odată un împărat bătrân,* [1]*/ care avea o singură fată.* [2]/ (V. Eftimiu)

4. Mijloacele de exprimare a raporturilor sintactice în propoziţie şi frază sunt: f l e x i u n e a , j o n c ţ i u n e a , j u x t a p u n e r e a , t o p i c a , i n t o n a ţ i a şi p a u z a . Dintre acestea, flexiunea este caracteristică numai propoziţiei, celelalte sunt specifice atât propoziţiei, cât şi frazei.

SINTAXA PROPOZIŢIEI

1. Sintaxa propoziţiei are ca obiect de studiu propoziţia privită sub diverse aspecte: clasificare, părţi de propoziţie şi raporturile dintre acestea.

După cum s-a menţionat, p r o p o z i ţ i a constituie o comunicare cu un singur predicat: *Crengile vişinilor înfloriţi îşi întindeau ramurile până pe sub streşină*. (Em. Gârleanu)

2. Clasificarea propoziţiilor. Considerate izolat, adică extrase din textul în care apar, propoziţiile pot fi clasificate: a) după scopul comunicării, b) după structură şi c) după forma verbului predicat.

§ 100. Tipuri de propoziţii după scopul comunicării

Există trei tipuri de propoziţii delimitate după scopul comunicării: a) enunţiative, b) interogative şi c) imperative.

1. Prin propoziţia e n u n ţ i a t i v ă vorbitorul urmăreşte scopul de a-l informa pe conlocutor despre ceva. Propoziţia enunţiativă se caracterizează prin intonaţie enunţiativă şi prin ordinea directă a cuvintelor: *Gheorghe de-abia îl ţinea minte pe tatăl său*. (Z. Stancu). La sfârşitul propoziţiilor enunţiative se pune punct: *Leneşul mai mult aleargă. (*Folclor)

2. Prin propoziţia i n t e r o g a t i v ă vorbitorul urmăreşte scopul de a obţine informaţii de la conlocutor. Propoziţiile interogative se caracterizează prin intonaţie interogativă, marcată în scris prin semnul întrebării: *Tată, mata ai văzut cucoarele*? (I. Druţă)

Propoziţiile interogative pot fi de două feluri: interogative t o t a l e şi interogative p a r ţ i a l e .

● În propoziţiile interogative t o t a l e întrebarea se referă la întreg conţinutul propoziţiei. Acestea cer un răspuns afirmativ sau negativ şi încep, de regulă, cu predicatul: *Dormi, sufletul meu? Te-ai culcat?* (T. Arghezi)

● Propoziţiile interogative p a r ţ i a l e conţin o întrebare care se referă doar la una dintre părţile propoziţiei. Ele se construiesc cu ajutorul cuvintelor interogative: pronume (*cine? ce? care?*) sau adverbe (*cum? unde? când?* etc.). Cuvintele interogative, de regulă, stau la începutul propoziţiei şi înlocuiesc cuvântul aşteptat în răspuns:

***Ce** să fie şi asta?* (I. Slavici)

***Cine**-şi dă oaia lupilor de bună voie?* (I. Agârbiceanu)

***Câţi** domni a avut Ţara Românească?* (I. L. Caragiale)

***De ce** te-ai oprit?* (M. Sadoveanu)

*Şi **cum** te cheamă pe tine?* (I. Creangă)

Notă: Cu propoziţiile interogative au afinităţi propoziţiile retorice, care, fiind interogative prin intonaţie, constată ceva, accentuând totodată că adevărul celor expuse nu poate fi contestat: *Parcă este pe lumea asta om să se creadă mai prost decât altul?* (I. C. Ciobanu)

3. Prin propoziţiile i m p e r a t i v e se transmite voinţa vorbitorului (un ordin, un îndemn, o poruncă, un sfat etc.). Propoziţiile imperative se caracterizează prin intonaţie imperativă, marcată în scris prin semnul exclamării: *Tu aşteaptă, Raul! Să te mulţumeşti cu sfârşitul!* (L. Rebreanu)

Sensul imperativ poate fi exprimat prin următoarele mijloace:

● Propoziţiile în care predicatul este exprimat prin forme personale şi impersonale ale verbului:

Imperativ	***Aşteaptă**-mă, Aripete! **Găteşte**-ţi sărbătoarea!* (G. Coşbuc)
Prezent indicativ	*Fiecare **se aşază** la locul lui!* (I. Druţă)
Viitor indicativ	***Ai să citeşti** fragmentul!*
Prezent conjunctiv	***Să le lăsăm** pe cele trecute trecutului şi **să revenim** la ale noastre!* (I. Druţă)
Forme nepredicative ale verbului: infinitiv, supin	***A nu se deschide**!* ***De comparat** exemplele!*
Interjecţie	***Ho**, mă!* (I. Creangă)

● Propoziţii eliptice alcătuite, cel mai adesea, din substantiv sau adverb: *Intrarea **interzisă**!; După mine!* (M. Sadoveanu); Gruia: *Afară!* (I. Druţă)

4. În funcţie de participarea afectivă a vorbitorului care se concretizează în intonaţia exclamativă suplimentară, care poate fi adăugată sau nu intonaţiei fundamentale, propoziţiile pot fi e x c l a m a t i v e sau n e e x c l a m a t i v e : *A, a fost superb! Ce mare artist! A jucat încântător!* (L. Rebreanu); *Soarele era tocmai la amiază.* (Z. Stancu)

§ 101. Tipuri de propoziţii după forma verbului predicat

1. După forma verbului predicat, distingem a) propoziţii a f i r m a t i v e (sau pozitive) – care prezintă fenomenele din realitate sau raporturile dintre ele ca existente – şi b) propoziţii n e g a t i v e , care exprimă stări de lucru, raporturi ce nu există:

Drumul urca mereu. (L. Rebreanu)

El nu venise la mine niciodată. (V. Eftimiu)

2. Formal, propoziţiile afirmative se deosebesc de cele negative prin adverbul ***nu*** folosit înaintea verbului predicat. Sensul negativ al propoziţiei poate fi exprimat şi cu ajutorul intonaţiei, al prefixului negativ ***ne-*** sau ***in-,*** al prepoziţiei ***fără***, adverbele ***puţin, niciodată, nicăieri, nicidecum*** etc., al pronumelor ***nimeni, nimic, niciunul, niciuna*** sau al unor verbe cu sens corespunzător: *Domniţa **nu** răspunse **nici** acum.* (M. Sadoveanu); *Moldovanul, de un natural vesel şi molatic, e **puţin** grijuliu pentru a doua zi.* (C. Negruzzi)

§ 102. Tipuri de propoziţii după structură

1. După structură se diferenţiază a) propoziţii s i m p l e şi b) propoziţii d e z v o l t a t e .

2. Propoziţiile simple sunt alcătuite numai din părţi principale (subiect şi predicat, numai predicat sau numai subiect). Propoziţiile alcătuite din subiect şi predicat sunt b i m e m b r e , iar cele alcătuite numai din predicat sau numai din subiect sunt m o n o m e m b r e :

● subiect şi predicat – *Din Vasilescu surâse.* (M. Preda)

● numai din predicat – *Plouă. Tună.*

● numai din subiect – *Dogoare.* (L. Blaga)

Propoziţiile monomembre sunt i m p e r s o n a l e (dacă sunt alcătuite numai din predicat: *Ninge. Viscoleşte.*) şi n o m i n a l e dacă sunt alcătuite numai din subiect (*Noapte. Lună. Stele.*)

3. Propoziţiile d e z v o l t a t e au pe lângă subiect şi predicat şi părţi secundare de propoziţie, atribute sau complemente: *La un ochi de geam pâlpâia o lampă chioară.* (M. Preda); *Plouă vârtos.* (L. Rebreanu)

Exerciţii

Exerciţiul 243. Examinaţi propoziţiile de mai jos şi stabiliţi tipul lor după scopul comunicării.

1. Mătuşa Frăsâna trăia în partea de sus. (I. Druţă). 2. Deodată s-a pomenit cu o umbră de om în faţa casei. Se numea D. Roşu. (Z. Stancu). 3. Dar ce se face Domnica cu aţa pe care o păstrase ca ochii din cap? S-o arunce? (I. Druţă). 4. De ce eşti grăbit? Parcă tu nu cunoşti drumul? (M. Sadoveanu). 5. Să fie de acum toamnă? (I. Druţă). 6. Unde sunt fetele alea? (M. Preda). 7. Fii răbdător! (M. Sadoveanu). 8. Zdrobiţi-mă şi gata! (M. Sadoveanu). 9. Ţi-e frică de mine? Spune drept! (L. Rebreanu). 10. Hai, deschide, mamă, hai! (L. Rebreanu). 11. Cucoarele! Vin cucoarele! (I. Druţă). 12. Doamne, ce se face în casa asta! (I. Druţă). 13. Socoteala nu se poate încheia decât cu sângele! (Z. Stancu). 14. Dar vai, cum s-au mai înşelat bătrânele drumuri ale satului! (L. Rebreanu). 15. Eşti agitat! (L. Rebreanu)

Exerciţiul 244. Identificaţi tipul propoziţiilor interogative. Analizaţi structura lor.

1. – Dar bobocul? – Care boboc? (I. Druţă). 2. – Dar cum te tocmeşti tu?... Şi ce mi-i cere pentru trei ani? (I. Creangă). 3. Auzi, prietene Anania, dumneata ce zici? – Mda, eu ce să zic? (M. Sadoveanu). 4. – Maria trăieşte?... – Şi copiii? (E. Barbu). 5. – Mă Costică! Ştii tu de cine am vorbit noi acuma? – De cine? – De tine. – Ei, aş? (I. Creangă). 6. Doamne, cine-i la portiţă? Om să fie? (G. Coşbuc). 7. O luăm pe de-a dreptul prin Valea Misei, măi Davidel? (M. Sadoveanu). 8. – Darie, ce armă vei făuri tu pentru această bătălie? (Z. Stancu). 9. – Asta vi-i chemarea sfântă de profeţi şi de artişti? (Al. Vlahuţă). 10. De ce m-aţi dus de lângă voi? / De ce m-aţi dus de-acasă? (O. Goga). 11. Poţi opri vântul, apa şi gurile oamenilor? (I. Creangă)

Exerciţiul 245. Examinaţi textele. Arătaţi modalitatea prin care se construiesc propoziţiile imperative.

1. Cobori în jos, luceafăr blând, / Alunecând pe-o rază, / Pătrunde-n casă şi în gând / Şi viaţa-mi luminează. (M. Eminescu). 2. Moşnege, dă-mi şi mie nişte galbeni! (I. Creangă). 3. Zău, băieţi, să mai veniţi pe la mine! (A. Şalari). 4. Să unim pământurile, să unim haturile! (S. Lesnea). 5. Aho! car nebun, aho! (I. Creangă). 6. Înapoi, cucoane! (C. Hogaş). 7. La cada cu dubală, cumătre lup, că nu-i de chip! (I. Creangă). 8. Ia cocoşul ist obraznic şi dă-l în fântâna aceea! (I. Creangă). 9. Păzeşte-te de cărbunele acoperit! (Folclor). 10. Nu lăsa lucrul de azi pe mâine! (Folclor)

Exerciţiul 246. Identificaţi propoziţiile simple şi cele dezvoltate. Transformaţi propoziţiile simple în dezvoltate.

1. Asta nu-i adevărat. (M. Sadoveanu). 2. Nicio veste nu poate fi mai bună pentru mine. (M. Sadoveanu). 3. Rusanda a roşit. (I. Druţă). 4. Învăţătorul s-a învoit. (I. Druţă). 5. Uşile erau deschise. (I. Druţă). 6. Acestea trec. (M. Sadoveanu). 7. Duca ridică ochii crunţi. (M. Sadoveanu). 8. Nadina întoarse puţin capul spre el cu o mică privire dojenitoare. (L. Rebreanu). 9. Un vânt răzleţ îşi şterge lacrimile reci pe geamuri. Plouă. (L. Blaga). 10. Sărmanul Trofimaş! (I. Druţă). 11. Era întuneric afară. (I. Druţă). 12. Era lună, era floare. (Gr. Vieru). 13. O, tablou măreţ, fantastic! (V. Alecsandri)

Exerciţiul 247. Alcătuiţi cinci propoziţii negative în care să utilizaţi diferite negaţii.

§ 103. Părţile de propoziţie

Prin p a r t e d e p r o p o z i ţ i e înţelegem un cuvânt sau un grup de cuvinte care au o anumită funcţie sintactică. Părţile de propoziţie pot fi p r i n c i p a l e şi s e c u n d a r e .

Părţile de propoziţie principale sunt cele mai importante în cadrul propoziţiei şi constituie nucleul structural şi semantic al propoziţiei. Acestea sunt s u b i e c t u l şi p r e d i c a t u l .

Părţile de propoziţie secundare (facultative) ale propoziţiei se grupează în jurul celor principale determinându-le, dezvoltându-le şi completându-le. Sunt părţi secundare: a t r i b u t u l , c o m p l e m e n t u l , e l e m e n t u l p r e d i c a t i v s u p l i m e n t a r .

§ 104. Raporturile dintre părţile de propoziţie

1. În limba română părţile de propoziţie intră în raporturi de c o o r d o n a r e , de s u b o r d o n a r e şi de i n e r e n ţ ă .

2. Raportul de i n e r e n ţ ă este relaţia care se poate stabili între părţile de propoziţie principale – subiectul şi predicatul – şi presupune faptul că aceste părţi de propoziţie se implică una pe alta, adică nu se pot concepe una fără alta.

Marca raportului de inerenţă este reprezentată, de regulă, prin acordul gramatical în categoriile gramaticale comune părţilor de vorbire prin care se exprimă subiectul şi predicatul: *Şi **eu pun** destinul acestei lumi într-o inimă de om.* (M. Eminescu); *În hall **razele** lunii **se zvârcoleau** neputincioase*. (L. Rebreanu)

Atunci când raporturile sintactice nu sunt exprimate prin alte mijloace, relaţia de inerenţă este redată prin topică:

Mama aşteaptă copilul.

Copilul aşteAptă mama.

3. Raportul de c o o r d o n a r e se poate stabili între părţile de propoziţie de acelaşi fel, din aceeaşi categorie şi presupune faptul că unităţile coordonate păstrează o relativă independenţă una faţă de cealaltă:

***Câmpiile**, **dealurile**, **văile** erau pline de un murmur surd.* (M. Sadoveanu)

***Pe boltă sus** e mai aprins / La noi bătrânul soare.* (O. Goga)

Formal, coordonarea este marcată prin juxtapunere (asociată cu pauză şi intonaţie) sau prin joncţiune (cu ajutorul conjuncţiilor coordonatoare): *Crengile copacilor se apropiară în bătaia vântului, scuturând o ninsoare **uşoară, mirositoare**, deasupra ierbii abia **încolţită, strălucitoare şi subţire** ca acul.* (Em. Gârleanu)

În funcţie de relaţiile dintre conţinutul unităţilor coordonate şi de elementele de relaţie, în cadrul coordonării pot fi distinse patru valori:

Coordonare	Semnificaţie	Element de relaţie	Exemplu
a) copulativă	Conţinutul părţilor de propoziţie coordonate se asociază	*şi, nici, iar* („şi”); *ci şi, şi cu, cît şi, cum şi, dar şi*	*Vasile **şi** Ion se scularǎ în picioare.* (L. Rebreanu)
b) adversativă	Conţinuturile părţilor de propoziţie se opun unul altuia, fără a se exclude	*ci, dar, iar, însă, or; numai că*	*Aş prefera un venit modest, **dar** sigur.* (G. Călinescu)
c) disjunctivă	Conţinuturile părţilor de propoziţie se exclud	*fie, ori, sau*	*Moş Dănilă vorbea cu ciobanul **ori** cu ceaslovul bisericesc.* (G. Galaction)
d) conclusivă	Conţinutul unei părţi de propoziţie reprezintă urmarea, concluzia conţinutului părţii de propoziţie precedentă	*aşadar, deci; prin urmare*	*Era de mult trecut de anii tinereţii, **deci** bătrân.*

4. Raportul de s u b o r d o n a r e (sau determinare) se stabileşte între părţile de propoziţie cu importanţă diferită şi presupune dependenţa unei părţi de propoziţie subordonate faţă de o parte de propoziţie regentă. Părţile de propoziţie regente pot fi de tip nominal (substantivul şi substitutele sale) sau de tip verbal (verbul, adjectivul, adverbul, interjecţia):

***Casă** de piatră* (regent nominal)

***A construi** o casă* (regent verbal)

Formal, raportul de subordonare poate fi exprimat prin toate mărcile existente în limba română pentru raporturi sintactice: intonaţia, flexiunea, acordul, topica, juxtapunerea şi joncţiunea: *Aceste locuri pierduseră orice aspect sălbatic şi neprimitor*. (V. Horia)

Exerciţii

Exerciţiul 248. Identificaţi tipurile de raport dintre cuvinte. Arătaţi modalitatea de exprimare a raportului.

1. Fătul meu! Fii inimă viteză! Nu te lăsa! Fii stâlp ţeapăn casei noastre! (Al. Odobescu). 2. Cu asta se hrănesc mai mult humuleştenii, răzăşi fără pământuri şi cu negustoria din picioare: vite, cai, oi, porci, brânză, lână, oloi, sare şi făină de păpuşoi; sumane mari, genunchere şi sărdace, iţari, berneveci, cămeşoaie, lăicere şi scorţuri înflorite; ştergare de bumbac alese şi alte lucruri, ce le duceau lunea în târg de vânzare sau joia pe la mănăstiri de maici, cărora le vine cam peste mână târgul. (I. Creangă). 3. Trebuie să vă spun că la Humuleşti torc şi fetele şi băieţii, şi femeile, şi bărbaţii. (I. Creangă). 4. Atât treburile, cât şi glasul lui erau, nu se ştie de ce, foarte odihnitoare. (M. Preda). 5. Acolo unde nu e lege, nu e nici libertate, lumea se împarte în săraci şi bogaţi, în stăpâni şi robi, în flămânzi şi îmbuibaţi. (Al. Russo). 6. Clopotele sau sicriile cântă în iarbă cu miile. (L. Blaga). 7. Şi de-i vremea rea sau bună, vântu-mi bate, frunza-mi sună. (M. Eminescu). 8. Apar şapte sau opt oameni în uniformă străină. (Camil Petrescu)

Exerciţiul 249. Selectaţi îmbinările de cuvinte în care se manifestă relaţia de subordonare. De-

terminaţi tipul regentului.

1. Ploua rece, leneş, monoton. (L. Rebreanu). 2. A fost un om. Şi încă cineva cu bocanci militari, deci un soldat. (I. Agârbiceanu). 3. Munteanca simţi într-însa mare nelinişte, dar şi o putere mare. (M. Sadoveanu). 4. De ce dorm îngrămădite între galbenele file, iambii suitori, troheii, săltăreţele dactile? (M. Eminescu). 5. Era o fetiţă mărunţică, însă voinică şi plinuţă. (M. Sadoveanu). 6. A găsit acolo şi pe Anişoara, cu care deci se împăcase. (L. Rebreanu). 7. Au trecut vremile acelea, vremi de fapte strălucite, însă triste şi amare. (Gr. Alexandrescu). 8. Faţa îi era rumenă, înfloritoare, iar ochii spălăciţi. (G. Călinescu). 9. Venea cu Vitoria Lipan nu numai crâşmarul, ci şi judeţul satului. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 250. Alcătuiţi opt propoziţii în care relaţia de coordonare dintre cuvinte să fie marcată prin diferite tipuri de elemente de relaţie.

§ 105. Subiectul

S u b i e c t u l este partea principală de propoziţie care desemnează obiectul despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului. Este o parte de propoziţie independentă, care nu se raportează la alte cuvinte din propoziţie: ***Flăcăul*** *privea lumina făcliei*. (M. Sadoveanu). Subiectul se recunoaşte cu ajutorul întrebării *cine?*

Subiectul poate arăta:

● cine realizează acţiunea exprimată de predicatul exprimat printr-un verb la diateza activă: ***Călăreţul*** *se apropie tot mai mult*. (Camil Petrescu)

● cine suportă acţiunea unui predicat exprimat printr-un verb la diateza pasivă***: Salcâmii şi corcoduşii, sălciile şi plopii*** *au fost sfârtecaţi şi retezaţi de obuze*. (Z. Stancu)

● cui i se atribuie o însuşire sau o caracteristică exprimată de predicatul nominal: ***Din Vasilescu*** *era atent la toţi ceilalţi, dar şi la Ion al lui Mihai*. (M. Preda)

● obiecte sau fenomene ale naturii a căror existenţă se afirmă: *Iarnă. Linişte.*

Există şi propoziţii fără subiect. Este vorba de propoziţiile cu predicat exprimat printr-un verb impersonal, pentru care subiectul nu poate fi conceput. *Plouă. Fulgeră. Tună.*

§ 106. Exprimarea subiectului

Subiectul poate fi exprimat prin mai multe părţi de vorbire:

S u b s t a n t i v e comune sau proprii sau alte părţi de vorbire cu valoare substantivală	***Moromete*** *se mohorî dintr-o dată. (*M. Preda) ***Norii*** *mari, fumurii, treceau peste culmi*. (I. Agârbiceanu) ***Şchiopul*** *fuma*. (Z. Stancu) ***Nimicul*** *îşi încoardă struna*. (L. Blaga)
P r o n u m e de toate tipurile (cu excepţia pronumelui reflexiv): personale, de politeţe, relative, demonstrative, interogative, posesive, nehotărâte, negative	***Tu*** *să nu-mi zici bade*. (I. Druţă) ***Dumneavoastră*** *să nu vă faceţi gânduri rele*. (I. Agârbiceanu). ***Cine*** *ştie ridică mâna uite aşa*. (I. Druţă)
N u m e r a l e cardinale, colective, distributive, ordinale	***Trei*** *gemeau greu*. (Z. Stancu) *Porniră* ***amândoi*** *pe marginea drumului*. (M. Preda)
Verbe şi locuţiuni verbale la modurile impersonale: infinitiv, gerunziu, supin	***A*** *tot* ***lovi*** *cu sapa un pământ încremenit e un lucru greu şi plicticos.* (I. Druţă) *Trebuie* ***de reţinut****.* *Se aude* ***tunând****.*

Subiectul este exprimat, de regulă, printr-un substantiv (sau substitut al acestuia) care stă la cazul nominativ. Există însă şi situaţii când subiectul se realizează printr-un nume la:

● genitiv: *Da **ai tăi** nu se supără că vin?* (I. Druţă)

● dativ: *Vei da cartea **cui** vrea s-o citească.*

● acuzativ*: S-au apucat **cu toţii** să-l ajute.* (I. Druţă)

§ 107. Clasificarea subiectului

1. În funcţie de raportul stabilit între partea de propoziţie care apare în rolul de subiect şi autorul acţiunii, distingem subiect g r a m a t i c a l şi subiect l o g i c .

● Subiectul g r a m a t i c a l este de fapt subiectul care denumeşte autorul acţiunii în cazul unui verb la diateza activă şi obiectul acţiunii pe lângă un verb la diateza pasivă:

***Ţăranii** s-au unit cu greu.* (L. Rebreanu)

***Vârfurile** aurii ale copacilor din grădina lui Vodă erau lovite de vânt*. (Em. Gârleanu)

● Subiectul l o g i c arată autorul real al unei acţiuni în construcţie cu un verb la diateza pasivă. Este reprezentat în plan gramatical de un complement de agent:

*Drumurile erau păzite **de soldaţi**.* (Z. Stancu)

2. După structură, deosebim:

● Subiect s i m p l u , exprimat printr-o singură parte de vorbire sau printr-o locuţiune: ***Vodă** trecu gânditor spre sfeşnice.* (M. Sadoveanu)

● Subiect m u l t i p l u , exprimat prin mai multe părţi de vorbire sau locuţiuni, care se află în raport de coordonare: ***Titu, Ilinca şi Nicolae** se uitau şi ei încremeniţi de după gard.* (M. Preda)

3. După prezenţa sau absenţa din propoziţie, distingem:

a) Subiect e x p r i m a t (este cel prezent în propoziţie)*: **Moromete** stătea parcă deasupra tuturor.* (M. Preda)

b) Subiect n e e x p r i m a t (nu este prezent în propoziţie). Subiectul neexprimat poate fi:

● i n c l u s *,* atunci când verbul predicat este la pers. 1 şi 2 sg. şi pl., desinenţele verbale indicând subiectul fără a fi nevoie de exprimarea acestuia: *Eram în gimnaziu când am citit primele poezii ale lui Eminescu.* (Al. Vlahuţă)

● s u b î n ţ e l e s , atunci când verbul predicat stă la pers. 3 sg. şi pl., arătând un subiect apărut în propoziţiile anterioare: *Uite, o mătuşică cu desagile pline. Mai are şi câteva jucării într-o basma. Le duce, pesemne, nepoţilor.* (I. Druţă)

● n e d e t e r m i n a t , atunci când verbul prin care se exprimă nu se referă la o acţiune concretă sau atunci când acţiunea verbului este generală şi poate fi atribuită oricui: *Se făcuse omor la drumul mare.* (Em. Gârleanu)

§ 108. Topica subiectului

Subiectele exprimate prin substantive, pronume sau numerale stau, de regulă, la începutul propoziţiei, înaintea predicatului: ***Inima** lui Ion zvâcni sălbatec de bucurie*. (L. Rebreanu)

Subiectele exprimate prin verbe la modurile nepersonale stau, de obicei, după predicat: *E lesne **a trece** râul.*

Există şi abateri de la regula principală. Subiectul poate sta după predicat:

● atunci când se insistă asupra predicatului: *Undeva, spre răsărit, bat* ***tunurile****.* (Z. Stancu)

● după verbele pronominale cu ***se***: *Se vede* ***amestecul*** *unei bătălii.*(Al. Russo)

● pe lângă verbele cu subiectul logic în dativ sau acuzativ: *Şi bătrânului îi plăcea* ***familia*** *Predeleanu.* (L. Rebreanu)

● În propoziţii interogative sau relative*: Unde sunt* ***fetele*** *alea?* (M. Preda)

În funcţie de intenţia vorbitorului, îşi pot schimba topica obişnuită şi subiectele exprimate prin verbe la moduri impersonale: ***De murit*** *e uşor*. ***De trăit*** *e greu*. (Z. Stancu)

§ 109. Punctuaţia

Subiectul nu se desparte niciodată prin virgulă*:* ***Căruţa*** *făcută de Iocan a stârnit uimirea oamenilor*. (M. Preda)

Cuvintele care pot fi intercalate între subiect şi predicat nu schimbă regula generală: ***Zăpada,*** *subţiată mereu de către sfârşitul lui februarie, la sfârşitul lui martie se topi de tot sub adierea vântului de miazăzi.* (I. Agârbiceanu)

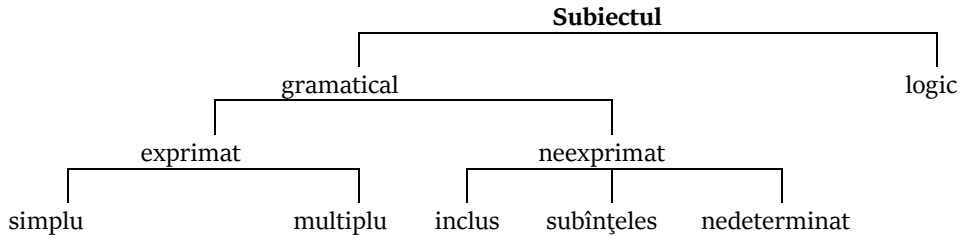

Exerciţii

Exerciţiul 251. Identificaţi subiectele. Arătaţi partea de vorbire prin care se exprimă.

1. Familia Moromete se întoarse mai devreme de la câmp. (M. Preda). 2. Sezonul parcă-ar fi comandat special pentru Olguţa, dans şi dans pretutindeni. (L. Rebreanu). 3. Totuşi, rareori poiana era goală. (M. Preda). 4. Nicio veste nu mai poate fi bună pentru mine. (M. Sadoveanu). 5. Bălosu nu mai zise nici el nimic. (M. Preda). 6. Cel ce are dă pentru cel ce n-are. (M. Sadoveanu). 7. Cine nu pricepe de vorbă, trebuie să priceapă de bătaie. (L. Rebreanu). 8. Cine mă-ndrumă pe apă? Cine mă trece prin foc? De paseri cine mă apără? (L. Blaga). 9. Se înţelegeau de minune câteştrei. (V. Eftimiu). 10. Restul lumii, pentru dânsul, parcă nici nu mai exista. (L. Rebreanu). 11. A mă despărţi de foc înseamnă a începe să mă despart de viaţă. (Z. Stancu). 12. Mortul, ca orice mort, e greu. (Z. Stancu). 13. Mai marele şatrei cercetă îndelung fiecare harapnic. (Z. Stancu). 14. Iată că se ivise totuşi cineva. (M. Preda). 15. Nimeni nu s-a născut de două ori. (Z. Stancu). 16. Amândoi sub o cruce. Frumoşi erau amândoi. (I. Druţă). 17. Porniră câteştrei alene. (M. Preda)

Exerciţiul 252. Subliniaţi subiectele gramaticale cu o linie, iar pe cele logice – cu două linii.

1. De la o vreme însuşi vântul fu biruit de arşiţa covârşitoare a zilei. (C. Hogaş). 2. Celălalt mergea înainte legănându-se. (M. Preda). 3. În curând lângă grupul lor de trei se alătură al patrulea, un om cu o înfăţişare întunecată. (M. Preda). 4. Spania, Sicilia, Italia, Cala-

bria sunt chiar astăzi cutreierate de bande înarmate. (Al. Russo). 5. Făcui din zdrenţe muguri şi coroane. (T. Arghezi). 6. Ea-şi potriveşte floarea-n păr. (G. Coşbuc). 7. Căpraru se lăsase dus de gând. (T. Arghezi). 8. Câmpiile şi holdele sufereau de secetă. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 253. Selectaţi subiectele exprimate şi caracterizaţi-le după structură. Arătaţi tipul subiectelor neexprimate.

1. Armaşul ciocni la uşă. (M. Sadoveanu). 2. Şi-i rămâneau de azi înainte multe gânduri negândite, multe drumuri neumblate, multe haine nepurtate. (I. Druţă). 3. Calmul şi energia ei desconcentrară pe Jenică. (L. Rebreanu). 4. Gândul meu şi veşnicia seamăna-va nişte gemeni. (L. Blaga). 5. Lungul şir de căruţe grele, cu coviltir, ajunse la postul de control de la bariera oraşului. (Z. Stancu). 6. Sfârşi cu un suspin şi cu un gest de disperare. (L. Rebreanu). 7. Lupule, cu mine să nu glumeşti. (I. Agârbiceanu). 8. Astăzi începem lupta. (M. Sadoveanu). 9. Unde-i Sindipa? s-a mirat împăratul. S-a păstrat tăcerea. (M. Sadoveanu). 10. Te uită cum ninge decembre. (G. Bacovia). 11. Aurora violetă plouă rouă de culori. (G. Bacovia)

Exerciţiul 254. Explicaţi topica subiectelor din următoarele enunţuri.

1. Pe buzele ei calde mi se naşte sufletul. (L. Blaga). 2. Pe poarta grădinii intră un băieţel de vreo doisprezece ani. (M. Preda). 3. Pe la miezul nopţii începu să cadă o ploaie liniştită şi bogată. (M. Preda). 4. În fund, se vedea o căsuţă învelită cu paie şi un bordei asemănător cu un coteţ mare de păsări. (M. Preda). 5. Mie-mi place foarte mult în ţara ungurească. (M. Sadoveanu). 6. – Tu! Să-l înjunghii tu pe Ariston? (Z. Stancu). 7. Ichim îşi întrebă nevasta: – Ce face băiatul? (Z. Stancu). 8. – Lasă-l, Harap-Alb, în plata lui Dumnezeu, că şi-a da el Spânul peste om vreodată. (I. Creangă). 9. Norocul, lui nu-i trebuie ochi. (Folclor). 10. Se pornise un vânt aspru, prevestitor de ploaie rece. (L. Rebreanu). 11. Din cerdacul îmbrăcat cu viţă sălbatică îi coborî în ajutor o ţărancă sprintenă. (L. Rebreanu). 12. – Ce vorbeşti tu, măi Bârliba? (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 255 Alcătuiţi cinci propoziţii în care să se afle subiecte dezvoltate. Explicaţi raportul dintre elementele subiectului.

Exerciţiul 256. Selectaţi din operele scriitorului A. Busuioc propoziţii în care subiectele să fie exprimate prin substantive, pronume, numerale la diferite cazuri.

§ 110. Predicatul

P r e d i c a t u l este partea principală de propoziţie care arată ce se spune despre subiect. Predicatul denumeşte o acţiune, o stare sau o însuşire care este atribuită subiectului*: După pânza de păianjen* ***doarme*** *fata de-mpărat*. (M. Eminescu)

Întrebările principale la care răspunde predicatul sunt: *ce face? ce este? ce se spune despre? cine este? cum este?*

Predicatul este elementul esenţial al comunicării şi alcătuieşte, împreună cu subiectul, baza comunicativă a propoziţiei.

În funcţie de partea de vorbire prin care se exprimă, distingem predicat:

● v e r b a l – exprimat printr-un verb*: Ciobanii* ***au aşteptat*** *pe stăpâni*. (M. Sadoveanu)

● n o m i n a l – exprimat printr-un nume: *Căldatul cailor **fu uşor***. (Z. Stancu)

● i n t e r j e c ţ i o n a l – exprimat printr-o interjecţie*: Şi **jart! part!** o pereche de palme fierbinţi peste urechile degerate.* (I. L. Caragiale)

● a d v e r b i a l – exprimat printr-un adverb: ***Pesemne** că se teme.*

§ 111. Predicatul verbal

1. Predicatul verbal este exprimat printr-un verb predicativ sau printr-o locuţiune predicativă: *Petre Rădoi **nu munceşte**. **Muncesc** oamenii pentru el.* (Z. Stancu)

2. După structură, se distinge predicatul verbal s i m p l u şi predicatul verbal c o m p u s .

3. Predicatul verbal s i m p l u se realizează prin verbe şi locuţiuni la moduri personale, la diateza activă sau pasivă: ***Se scutură** din salcâmi o ploaie de miresme*. (L. Rebreanu); *Despre întâmplările iuţi ale acestor ceasuri mi-**au rămas în amintire** destule lucruri*. (M. Sadoveanu)

În cazuri rare şi în anumite condiţii, predicatul verbal simplu este exprimat prin formele nepredicative ale verbului. Astfel infinitivul poate să realizeze funcţia de predicat în propoziţiile cu subiect propriu atunci când este precedat de prepoziţiile *până* şi *înainte de* sau când are valoare de conjunctiv ori imperativ: *Făcui câţiva paşi prin cameră **fără a zice** nimic.* (C. Hogaş); ***Înainte de a spune** el ceva, ea plecase. **A nu se fuma**!*

Gerunziul obţine valoare de predicat atunci când este pus în relaţie cu un subiect: *Şi duduca Lizuca aştepta cu inima **bătând**.* (M. Sadoveanu)

Participiul se poate realiza cu valoare predicativă în construcţiile eliptice de verbul auxiliar:

– *Ai fost la moară?*

– ***Fost***.

4. Predicatul verbal c o m p u s este condiţionat de existenţa verbelor semiauxiliare de modalitate şi de aspect, care însoţesc un verb de bază: ***Începea să lucreze** cu sete*. (M. Preda)

Verbul de bază poate fi utilizat la conjunctiv, infinitiv sau supin.

Verbele semiauxiliarele care cer forma de conjunctiv a verbului de bază:

a putea	*Noi putem să vă ajutăm.*	*a începe*	*Ei au început să râdă.*
a trebui	*Voi trebuie să învăţaţi.*	*a continua*	*Eu continui să scriu.*
a vrea	*El vrea să doarmă.*	*a sfârşi*	*Voi aţi sfârşit să discutaţi.*
a veni	*I-a venit să cânte.*	*a termina*	*Tu termini să desenezi.*

Verbele semiauxiliare care cer forma de infinitiv a verbului de bază:

a putea (infinitiv fără *a*)	*El poate dansa.*
a prinde	*Toţi au prins a se şuşoti.*
a începe	*Noi am început a discuta.*

Verbele semiauxiliare care cer forma de supin a verbului de bază:

a avea	*Eu am de făcut un lucru important.*
a termina	*El a terminat de vopsit uşa.*
a sfârşi	*Tu ai sfârşit de zugrăvit.*
a se apuca	*Voi v-aţi apucat de săpat via.*

5. După prezenţa sau absenţa lui din propoziţie, predicatul verbal poate fi e x p r i - m a t , atunci când este prezent în propoziţie şi n e e x p r i m a t , atunci când lipseşte. Predicatul verbal neexprimat poate fi:

● s u b î n ţ e l e s **,** dacă a fost omis din propoziţie deoarece a apărut într-o propoziţie anterioară:

– *Şi când e vorba să plec?*

– *Mâine.* (I. Druţă)

● e l i p t i c , care nu apare anterior, fiind expresia unei economii a limbii: *Azi trebuie să te găteşti, mâine – la drum.* (I. Druţă)

§ 112. Predicatul nominal

1. Predicatul n o m i n a l este alcătuit dintr-un verb de relaţie la o formă predicativă şi un nume predicativ care exprimă o caracteristică a subiectului. În calitate de verbe copulative se por realiza verbele***: a fi, a ieşi, a deveni, a însemna, a ajunge, a rămâne, a se face, a părea.***

2. Numele predicativ poate fi exprimat prin următoarele părţi de vorbire:

A d j e c t i v e (sau alte părţi de vorbire cu valoare de adjectiv)	*Văzduhul deveni **fumuriu**.* (Z. Stancu)
S u b s t a n t i v e (în nominativ, mai rar în genitiv sau acuzativ cu diferite prepoziţii)	*În ţara orbilor, chiorul e **împărat**.* (Folclor) *Cântecul era **al unei fete** părăsite.* (M. Preda) *Drumul era **fără oameni**.* (M. Sadoveanu)
P r o n u m e	***Al vostru** era ţâncul cela năzbâtnic.* (I. Druţă)
N u m e r a l e	*El a fost **al patrulea**.* (L. Rebreanu)
A d v e r b e	*Să pleci este **imposibil**.*
Verbe la o formă nepredicativă (infinitiv sau supin)	*A învăţa înseamnă **a cunoaşte**.*

3. Uneori predicatul nominal, având verbul copulativ la conjunctiv sau la infinitiv, poate fi precedat de un verb semiauxiliar de mod sau de aspect. În aceste cazuri se poate vorbi despre predicatul v e r b a l - n o m i n a l : *El **continuă să fie încăpăţânat**.*

4. Stabilind raportul de inerenţă dintre subiect şi predicat, verbul copulativ are rol gramatical şi atunci când este exprimat, şi atunci când rămâne neexprimat, rezultând din context. Verbul copulativ poate fi neexprimat în propoziţiile de tipul:

● Enunţiative, în care sunt exprimate subiectul şi predicatul, verbul copulativ fiind înţeles cu uşurinţă din context: *Totul e-n aşteptare. Totul – albastră văpaie.* (L. Blaga)

● Enunţiative şi interogative, care fac parte din fraze construite simetric, astfel încât verbul copulativ, subiectul sau numele predicativ sunt deductibile din context: [Ce e] *Virtutea?* [virtutea] *e-o nerozie.*

● Enunţiative-răspuns la propoziţiile interogative având verbul copulativ exprimat: –

Dar cum îi el pe deasupra? – Galben. Din carton. (I. Druţă)

Numele predicativ, de obicei exprimat, poate fi omis numai în cazuri rare şi numai atunci când subînţelegerea din context se face fără dificultate: – *Eşti cântăreţ? – Sunt*.

§ 113. Predicatul interjecţional

Predicatul interjecţional este realizat de interjecţii propriu-zise sau onomatopee: *Iar el **zvârr**! cu o scurtătură în urma noastră*. (I. Creangă)

Uneori enunţurile cu predicate interjecţionale au un caracter imperativ, exprimând un ordin sau îndemn adresat direct interlocutorului. Unele dintre aceste interjecţii vizează o persoană (*hai, na, poftim* etc.), altele – un animal (*marş, ho, hăis* etc.): ***Hai** şi noi la Craiu, dragă*... (M. Eminescu); ***Hăis**, Joian!*

Este un predicat cu o frecvenţă mică în limba română.

§ 114. Predicatul adverbial

Predicatul adverbial este exprimat prin adverb sau prin locuţiune adverbială urmată de conjuncţia ***că***: ***Pesemne** c-a ajuns şi el în mintea copiilor*. (I. Creangă)

Adverbul şi locuţiunile adverbiale care sunt apte de a realiza funcţia de predicat nu se pot combina cu un verb. Este vorba despre un număr redus de adverbe: *desigur, fireşte, poate, bineînţeles*, *cu siguranţă* etc. Predicatul adverbial poate fi realizat şi prin adverbele *bine, rău, probabil, posibil, imposibil, sigu,* etc. care, de fapt, au la bază construcţiile *(e) bine, (e) rău* etc. cu verbul *a fi* omis: ***Bine** că nu m-a văzut şatra*. (Z. Stancu)

Predicatul adverbial, ca şi cel interjecţional, se întâlneşte rar în limba română.

§ 115. Topica predicatului

Locul predicatului verbal este, de regulă, după subiect: *Tustrei **au tăcut** îndelung, cu privirile pierdute în depărtări*. (E. Camilar)

În cazuri speciale, când se intenţionează a accentua acţiunea verbului, predicatul stă înaintea subiectului*: Peste-a nopţii feerie **se ridică** mândra lună.* (M. Eminescu)

Predicatul nominal, ca şi cel verbal, de obicei, stă după subiect: *Veronica **era zveltă** ca o viespe, cu ochii negri pătimaşi, sprintenă ca o suveică*. (I. Agârbiceanu)

El poate fi plasat în faţa subiectului atunci când are ca nume predicativ pronumele interogative sau relative*: **Ce-s** eu, sluga ta, să pui mâna pe mine*? (L. Rebreanu)

De asemenea, predicatul nominal poate sta la începutul propoziţiei atunci, când se insistă asupra celor exprimate de predicatul nominal: ***Crud** şi **cumplit este** omul acesta, fiica mea*. (C. Negruzzi)

§ 116. Punctuaţia

Predicatul nu se desparte prin virgulă de subiect: *Trecură trei zile*. (L. Rebreanu)

Nu se desparte de predicat şi de subiect nici numele predicativ: *Imortală-i numai moartea*. (M. Eminescu)

Intercalările dintre subiect şi predicat, izolate prin virgulă, nu sunt în măsură să schimbe regula generală: *Era, într-adevăr, un flăcău zdravăn şi înalt ca un brad*. (C. Hogaş)

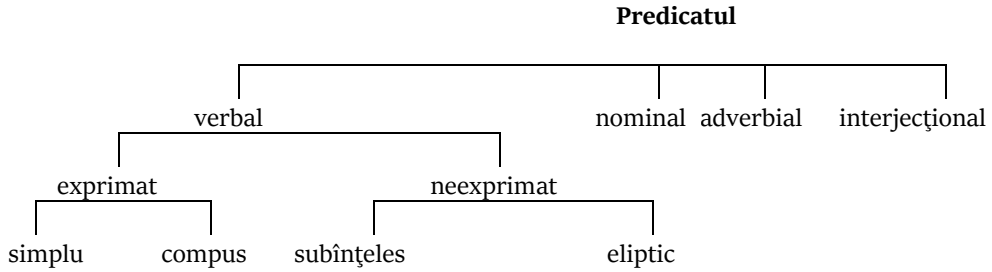

§ 117. Acordul subiectului cu predicatul

1. Acordul subiectului cu predicatul presupune concordanţa categoriilor gramaticale ale părţilor de vorbire prin care se exprimă predicatul cu categoriilor gramaticale ale părţilor de vorbire prin care se exprimă subiectul.

Se pot delimita următoarele tipuri de acord: acordul g r a m a t i c a l , acordul d u p ă î n ţ e l e s şi acordul p r i n a t r a c ţ i e .

2. Acordul g r a m a t i c a l se realizează în mod diferit în funcţie de elementele componente ale predicatului.

● Acordul gramatical î n n u m ă r şi p e r s o a n ă se manifestă în cazul predicatului verbal:

– Verbul predicat sau verbul din structura predicatului se acordă, de obicei, cu subiectul în număr şi persoană*: Daco-românul îşi* ***ispăşise*** *povestea*. (Al. Russo)

– Atunci când subiectul este multiplu, verbul predicat sau cel din structura predicatului se foloseşte la plural: *Datinile, poveştile, muzica şi poezia* ***sunt*** *arhivele popoarelor*. (Al. Russo)

– Dacă elementele subiectelor sunt la persoane diferite, printre care se află şi pers. 1 pl., atunci verbul este utilizat la pluralul pers. 1: *Eu, tu, el şi ea* ***mergem*** *la competiţie*;

– Dacă printre elementele subiectului se află numai pers. 2 şi 3, atunci verbul se pune la pers. 2 pl.: *Tu, el şi ea* ***mergeţi*** *la competiţie*;

– Dacă elementele subiectului multiplu aparţin numai pers. 3, atunci verbul se utilizează la pers. 3 pl.: *El şi ea* ***merg*** *la competiţie.*

● Acordul gramatical în g e n , n u m ă r şi c a z vizează predicatul nominal:

– Adjectivul şi orice parte de vorbire cu valoare de adjectiv care poate apărea în structura predicatului se acordă în număr, gen şi caz cu numele subiect: *Plăcut* ***e*** *somnul, plăcut*. (L. Blaga)

– Dacă subiectul e multiplu şi conţine elemente de genuri diferite, genul cel mai „tare” este masculinul, iar adjectivul se foloseşte la forma de plural a acestuia: *Ei, ce ziceţi de Nadina şi Raul*? ***Au fost*** *formidabili!* (L. Rebreanu)

– Substantivul din structura predicatului nominal preia numărul şi genul substantivului-subiect*: – Eu îs* ***învăţător*** *nou aici în sat. – Şi ea e* ***învăţătoare****?* (I. Druţă)

– Numele predicativ substantival se acordă, de obicei, şi în caz cu subiectul*: Viaţa întreagă e* ***o lecţie****.*

2. Acordul d u p ă î n ţ e l e s este un fel de „greşeală” de acord care vizează catego-

ria numărului, dar care nu-l supără pe vorbitorul de limbă română. Acest tip de acord este posibil numai dacă subiectul este exprimat printr-un substantiv colectiv determinat de un atribut cu formă de plural: *Şi unde nu **s-au adunat** o mulţime de băieţi şi fete la şcoală*.... (I. Creangă)

3. Acordul p r i n a t r a c ţ i e vizează categoriile de persoană, gen şi număr şi presupune acordarea diverselor elemente din structura predicatului nu cu partea de vorbire prin care se exprimă subiectul, ci cu partea de vorbire mai apropiată de predicat, indiferent de funcţia ei sintactică. Acest tip de acord se întâlneşte:

– În propoziţiile cu predicat nominal, în care subiectul este un substantiv sau un pronume demonstrativ, iar numele predicativ – un pronume personal sau de politeţe de pers. 1 sau 2*: Omul cu care aţi vrut să vorbiţi **sunt eu***.

– În propoziţiile cu subiect multiplu elementele predicatului pot fi la singular, acordându-se cu elementul subiectului cel mai apropiat de predicat: ***Era** odată un moşneag şi o babă*. Acelaşi fenomen se observă şi în propoziţiile cu subiectul exprimat printr-un substantiv colectiv la singular sau pronume nehotărât la singular: *Un roi de albine **se învârteau** în zbor*.

– În propoziţiile cu subiect multiplu exprimat prin substantive de genuri diferite, la care numele predicativ are formă de numărul plural cerută de elementul subiectului mai apropiat de predicat: *Pomii şi florile sunt **vestejite***.

Exerciţii

Exerciţiul 257. Identificaţi predicatele din propoziţiile următoare şi arătaţi tipul lor în funcţie de partea de vorbire prin care se exprimă.

1. Cu perdelele lăsate şed la masa mea de brad. (M. Eminescu). 2. Ghiţă, bine că te găsesc. (I. L. Caragiale). 3. Afară tuna şi el se cutremura la fiecare trăsnet, afară fulgera şi fiecare fulger îi trecea ca un fior în inimă. (I. Slavici). 4. A fost o întâmplare nenorocită. (I. Agârbiceanu). 5. Ai să vezi dumneata singur de unde a fost smulsă de o altă mână, nu de a mea. (Al. Russo). 6. E lung pământul, ba e lat.... (G. Coşbuc). 7. Scris în cartea vieţii este şi de veacuri, şi de stele. (M. Eminescu). 8. Zău că nu este chiar aşa de proastă. (Camil Petrescu). 9. Ţiţ! că mi se supără nevasta! (I. Slavici). 10. Apoi strigă la boi: hăis! Joian cea! Bourean. (I. Creangă). 11. Destul că neamţul n-a putut dormi toată nopticica de gânduri. (I. L. Caragiale). 12. Pupăza zbârr! pe o dugheană. (I. Creangă). 14. Negreşit că firea omenească este diversă. (T. Arghezi)

Exerciţiul 258. Analizaţi predicatele verbale după următorul model:

Predicatul	Prin ce este exprimat	Întrebarea	Subiectul

1. Pe la miezul nopţii începu să cadă o ploaie liniştită şi bogată. (M. Preda). 2. Pe noi nu ne-au putut subjuga nici prin băncile şi creditele lor, nici prin industria lor. (L. Rebreanu). 3. Au început a se găti de culcare. (I. Druţă). 4. Dar dacă ar fi intrat prin curte? (I. L. Caragiale). 5. Dă-le, neică, să le vedem. (I. L. Caragiale). 6. Aceste cincizeci şi trei de bucăţi sunt însemnate cu acelaşi semn. (I. Slavici). 7. Paraschiv începu să râdă sculându-se de pe dulama. (M. Preda). 8. Ana şi bătrâna se puseră la sfat. (I. Slavici). 9. Întâmplarea ajunse cunoscută până la satele de la poalele munţilor. (I. Agârbiceanu). 10. Se strecură până la poa-

lele muntelui. (V. Eftimiu). 11. Primăvara începură ploile! (I. Agârbiceanu). 12. Stătu apoi mult pe gânduri. (I. Agârbiceanu). 13. Solului nu i se taie capul. (C. Negruzzi). 14. În focul acela se topeau ura vrăjmaşă şi iubirea caldă. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 259. Subliniaţi verbul *a fi* cu o linie dacă îndeplineşte rol de predicat verbal şi cu două linii dacă este verb copulativ.

1. În berărie era puţină lume. (L. Rebreanu). 2. A fost odată o babă, bătrână-bătrână. (B. Şt. Delavrancea). 3. Tu eşti copilă, asta e. (M. Eminescu). 4. – Şi acolo sunt nemţi. O luăm la deal în sus, într-acolo-i regimentul. (Camil Petrescu). 5. Rău e să nu bei. Şi mai rău e să bei vin prost, după ce ai băut vin bun. (M. Sadoveanu). 6. Mai e şi om de artă, poet, bibliofil. (T. Arghezi). 7. Ce este un asemenea târg moldovenesc e necesar neapărat să se ştie, căci mâine nu va mai fi; în orice caz nu va mai fi ce este azi. (M. Sadoveanu). 8. Când e să te biruie dragostea, să te pui în cruciş şi-n curmeziş. (B. Şt. Delavrancea). 9. Unde-i bine, nu-i de mine, unde-i rău, hop şi eu. (Folclor). 10. Acesta este un om cu sufletul curat. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 260. Subliniaţi predicatele nominale. Determinaţi partea de vorbire prin care este exprimat numele predicativ.

1. Satul e de vuiet plin. (G. Coşbuc). 2. E orb şi e bătrân. (Z. Stancu). 3. Eu nu sunt nimic pentru tine? (Z. Stancu). 4. Dorinţa lui era alta. (M. Sadoveanu). 5. Era mai bine în domnia slăvitului măriei tale părinte. (M. Sadoveanu). 6. Era cu neputinţă să se treacă pe acolo cu asemenea poveri. (M. Sadoveanu). 7. Eu aveam de gând să te scot dascăl în sat. (I. Slavici). 8. Nimic nu pare mai simplu decât o axiomă. (Camil Petrescu). 9. Deci, vechii filosofi greci erau nişte fizicieni. 10. Erau de altfel şi buni matematicieni. (Camil Petrescu). 11. Iară pentru Ghiţă cârciuma era cu noroc. (I. Slavici). 12. Frumoasă eşti, pădurea mea când frunza încă-i rară. (G. Topârceanu). 13. Ai mei pierduţi sunt, paşă, toţi. (G. Coşbuc). 14. Ce tânără era mama! (M. Preda)

Exerciţiul 261. Explicaţi elipsa verbului copulativ şi semnele de punctuaţie folosite.

1. Mişcarea lor – lauda somnului. (L. Blaga). 2. Ce să-i faci – fetele sunt fete, băieţii – băieţi. (I. Druţă). 3. – Câte-s? – Şapte, parcă. (I. Druţă). 4. Ea – un înger ce se roagă, / El – un demon ce visează. (M. Eminescu). 5. Vorba multă, sărăcia omului. (Folclor). 6. Lauda mincinosului, bucuria nebunului. (Folclor). 7. El, locotenent, eu, leat prost. (E. Camilar). 8. Ea – o inimă de aur, el – un suflet apostat. (M. Eminescu). 9. – Îţi era dor de mine? – Mie? (I. Druţă). 10. Când avuseră loc toate acestea? – Demult. (Z. Stancu). 11. Păreţii sunt cojiţi şi galbeni, grinzile tavanului – negre şi prăfuite, icoanele – cu sfinţii şterşi. (B. Şt. Delavrancea). 12. La început a fost suliţa, apoi scutul. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 262. Alcătuiţi zece enunţuri în care predicatul să fie exprimat prin locuţiuni verbale.

Exerciţiul 263. Analizaţi predicatele din enunţurile următoare arătând tipul lor, modul de realizare şi semnificaţia. Explicaţi cum se realizează acordul subiectului cu predicatul.

1. Mai suntem noi şi-un univers. (L. Blaga). 2. Focuri sunt şi e credinţă. (L. Blaga). 3. Feciorii lui, nurorile lui, nepoţii şi nepoatele lui se înstrăinaseră de mult de el. (Z. Stancu).

4. Atunci Brahă, surugiul lui şi beizade ţinură un prim sfat aplecând unul spre altul frunţile. (M. Sadoveanu). 5. Mândră şi vitează erai în bătălii, o ţară română! (Al. Russo). 6. Atunci împăratul verde şi fetele lui au rămas încremeniţi de ceea ce-au auzit. (I. Creangă). 7. Un stol de păsări roteau deasupra nucului. (D. Matcovschi). 8. Chipul ei frumos, trupul ei fraged, firea ei blândă şi glasul ei dulce nu mai puteau să străbată până la inima lui plină de amărăciune. (I. Slavici). 9. De câteva zeci de minute o parte dintre noi suntem morţi, efectiv în starea unor condamnaţi cărora li s-a respins cererea de graţiere, în ajun. (Camil Petrescu). 10. Boierul sau locţiitorul lui, arendaşul, e stăpânul satului. (L. Rebreanu)

§ 118. Elementul predicativ suplimentar

1. Elementul predicativ suplimentar este partea secundară de propoziţie cu dublă subordonare care însoţeşte un verb şi exprimă o caracteristică referitoare la subiect, complementul direct sau indirect: *Sfinţia-sa, Popa Gheorghe, intră **supărat**, **aprins** la faţă, răsuflând din greu*. (Em. Gârleanu)

Elementul predicativ suplimentar se referă la predicatul cu sens lexical autonom, deosebindu-se, prin aceasta, de numele predicative care determină verbe copulative.

2. Elementul predicativ suplimentar este exprimat prin:

S u b s t a n t i v e în nominativ sau acuzativ cu prepoziţiile *ca, drept, cât, în calitate de*	*Şi mă credeam **un mucenic**.* (L. Blaga) ***Ca ajutor** pentru altă cruzime îmi găseam elementul feminin.* (L. Blaga)
A d j e c t i v e cu sau fără prepoziţii	*Fraza apăru **nechemată**, ca un răspuns la lozinca lui răsuflată.* (L. Rebreanu)
V e r b e la gerunziu sau la infinitiv	*S-adună-n cerc şi iar se-ntind / Şi bat pământul **tropotind** / În tact uşor.* (G. Coşbuc)

§ 119. Topica

Elementul predicativ suplimentar stă, în majoritatea cazurilor, după verb, dar poate sta şi înaintea lui: *Oprind caii, Iorgovan se uita **ameţit** împrejur.* (I. Slavici)

§ 120. Punctuaţia

Elementul predicativ suplimentar nu se desparte niciodată prin virgule de restul propoziţiei: ***Şubred şi tremurător** creştea fir cu fir minuscula pădure de ieroglife*. (D. Anghel)

Exerciţii

Exerciţiul 264. Identificaţi elementele predicative suplimentare şi arătaţi părţile de vorbire prin care se exprimă.

1. Ce bine e să trăieşti şi să mori sătulă! (Em. Gârleanu). 2. Calul de pe care căzuse in-

ginerul, apucase vesel drumul casei. (Al. Odobescu). 3. Biserica-n ruină sta cuvioasă, tristă, pustie şi bătrână. (M. Eminescu). 4. Acum caii mergeau înşiraţi, dibuind cu copita un loc sigur, pe potecile neregulate. (Al. Vlăhuţă). 5. Pretutindeni, unde dânsa, fugind uşurică, tăia văzduhul cu aripile ei, duşmana, cruda gaiţă, o urmărea cu chiote mari prin aer. (Al. Odobescu). 6. Milogea sprijinul unui om şi pe omul acela nu-l socotea vrednic de stimă. (Camil Petrescu). 7. Sunt copii cu multe sănii / De pe coastă vin ţipând, / Şi se-mping, şi sar râzând. / De la gârlă-n pâlcuri dese / Zgomotoşi copii vin. (G. Coşbuc). 8. Cartea mea-i, fiule, o treaptă. / Aşaz-o cu credinţă căpătâi. (T. Arghezi). 9. Plecat-am nouă din Vaslui. (V. Alecsandri). 10. Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur. (M. Eminescu)

Exerciţiul 265. Transformaţi elementul predicativ suplimentar în atribut. Explicaţi diferenţa dintre cele două variante.

1. Şi fiul craiului se întoarnă înapoi ruşinat la tată-său. (M. Preda). 2. Moromete răsfoia ziarul nepăsător, ca şi când n-ar fi avut nici în clin, nici în mânecă. (M. Preda). 3. În tăcerea care se lăsă, o fetiţă strigă şi ea parcă speriată. (M. Preda). 4. Iese luna din brădet / Şi se-nalţă-ncet-ncet, / Gânditoare ca o frunte / De poet. (G. Coşbuc). 5. Luna pe cer trece-aşa sfântă şi clară. (M. Eminescu). 6. Pe de lături, de jur împrejur mirişte a arămie se întindea nesfârşită, tăcută, netedă. (L. Rebreanu). 7. Tâmpla bate liniştită, ca o umbră viorie. (M. Eminescu). 8. Risipite se împrăştie a duşmanilor şiraguri. (M. Eminescu)

Exerciţiul 266. Alcătuiţi propoziţii în care cuvintele *vesel,-ă; bătrân,-ă; umed,-ă; gânditor,-oare* să fie nume predicative şi elemente predicative suplimentare. Explicaţi diferenţa.

§ 121. Atributul

1. A t r i b u t u l este partea de propoziţie secundară care determină un substantiv sau substitut al lui indicând diferite caracteristici ale obiectului.

Atributul răspunde la întrebările *care? ce fel de? a cui? câţi? câte? al câtelea? a câta*? şi exprimă cele mai variate caracteristici ale regentului: cantitatea, mijlocul, apartenenţa, materia, locul. De ex.: *E un om **bălan, cu ochii albaştri***. (Em. Gârleanu)

***A cincea** zi au fost **trei** mese în plus*. (V. Eftimiu).

*În văzduh mocnea răsuflarea **pământului reavăn** şi mireasma **de frunză tânără***. (Camil Petrescu).

2. În calitate de termen regent al unui atribut poate apărea:

- un substantiv: *Vorba multă, sărăcia omului*. (Folclor)
- un pronume: *Cine erau acei alţii*? (Z. Stancu)
- un numeral cu valoare substantivală: *Plecară toţi trei împreună*. (L. Rebreanu)

§ 122. Clasificarea atributului

1. După gradul de legătură cu termenul regent, distingem:

- Atribute i z o l a t e , care, aducând o informaţie suplimentară utilă, dar nu indispensabilă pentru comunicare, relevă o legătură slabă cu regentul. Asemenea atribute apar, de

cele mai multe ori, atunci când regentul este un nume propriu căruia îi urmează imediat, când regentul este un pronume, mai ales personal, sau când regentul este un substantiv comun, iar atributul care îi urmează are o determinare de tip completiv: *Cheamă-l pe Ion, **colegul tău**. Ea, **singură**, stătea la poartă*. Izolarea acestor atribute este marcată în scris prin virgule sau linii de pauză.

● Atribute n e i z o l a t e , care se află în legătură strânsă cu termenul regent, ele fiind indispensabile pentru comunicare. Acest tip de atribute este frecvent în limba română şi nu se separă de regent.

2. După structură, deosebim două feluri de atribut: a) atributul s i m p l u , alcătuit dintr-o singură unitate*: Ades un zgomot **surd** mă face să tresar*. (L. Blaga) şi b) atributul m u l t i p l u , alcătuit din două sau mai multe unităţi: *Glasul **acesta aspru** şi **ciudat** îi împrăştie deodată orice teamă*. (L. Rebreanu)

3. În funcţie de partea de vorbire prin care se exprimă, se delimitează mai multe tipuri de atribute.

● Atributul adjectival:

Exprimare	Descriere	Exemplu
Adjectiv propriu-zis	Poate fi la orice grad de comparaţie; poate fi precedat de articol adjectival sau însoţit de articolul hotărât atunci când stă înaintea substantivului	*Era o femeie **durdulie, sprintenă**, cu sprâncenele îmbinate şi cu faţa **albă** ca laptele.* (M. Sadoveanu) *Sosi clipa, clipa **cea mare**.* (Z. Stancu) *Când citim în **vechea** carte a istoriei **străbune** / Virtuţi **mari**, **ilustre** fapte ale naţiei **române**, / Care inimă stă rece?* (Gr. Alexandrescu)
Numeral cu valoare adjectivală	Valoare adjectivală pot avea numeralele cardinale, ordinale, distributive, colective, multiplicative	***Trei** avioane sprintene, negre veneau şuierând şi la mică înălţime dinspre răsărit.* (Z. Stancu) ***Al doilea** lucru este pentru acel franţuz.* (M. Sadoveanu) ***Tuspatru** slujitorii abatelui se lăsară pe pământul lipit, între horn şi uşă.* (M. Sadoveanu)
Adjective pronominale	Pot fi pronumele posesive, de întărire, interogative, relative demonstrative, nehotărâte, negative	*Aici e casa **mea**.* (L. Blaga) *De atunci locul **acesta** se numeşte Stânca Corbului.* (Al. Russo) ***Fiecare** taraf îşi face o constituţie.* (Al. Russo)
Verbe la o formă nepredicativă	Gerunziul şi participiul cu valoare adjectivală se acordă cu substantivul şi au desinenţe speciale pentru gen: *om suferind, femeie suferindă*; *copac aurit, frunză aurită*	*Iar dacă se duse cu inima **tremurândă**, el se dezvinovăţi.* (P. Ispirescu) *Stele mari şi **aurite** încunună frunţile munţilor de gheaţă ale căror poale se pierd în valuri etern rebele, etern **spumegânde**.* (M. Eminescu)

● Atributul substantival:

Substantive sau alte părţi de vorbire cu valoare de substantiv în genitiv	Formele de genitiv ale substantivului pot fi cu sau fără prepoziţii; Cu valoare de genitiv se folosesc şi construcţiile cu numerale formate cu ajutorul prepoziţiei *a*	*Întâi a răsărit colţul* ***ierbii***. (Z. Stancu) *Celălalt apartament, din dreapta* ***tindei****, se compune din două camere, însă mai mici.* (Al. Russo) *Acestea sunt cărţile* ***a cinci elevi****.* *S-au întâlnit cu părinţii* ***a patru dintre ei.***
Substantive sau alte părţi de vorbire cu valoare de substantiv în dativ	Formele neînsoţite de prepoziţii pot fi de două tipuri: una caracteristică limbii române vechi, care determină substantive nearticulate ce denumesc funcţii sau grade de rudenie, şi alta actuală, utilizată pe lângă un substantiv articulat hotărât de provenienţă verbală. Acest atribut poate fi însoţit şi de prepoziţiile care cer cazul dativ (*potrivit, conform, contrar*)	*Este domn* ***Ţării Româneşti****.* *Este unchi* ***Mariei****.* *El e cumnat* ***lui Ion.*** *Înapoierea* ***bogăţiilor*** *ţării.* *Acordarea* ***premiilor*** *elevilor.*
Substantive sau alte părţi de vorbire cu valoare de substantiv în acuzativ	Atributul substantival în acuzativ se exprimă prin substantive sau cuvinte cu valoare substantivală precedate de prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale specifice cazului acuzativ	*Funigei* ***de toamnă*** *începeau a pluti pe adieri* ***de vânt*** *pe valea Jijiei*. (Al. Russo) *Oamenii oacheşi îşi scoaseră de la brâu pungile* ***cu tutun*** *şi lulelele negre* ***de pământ*** *ars*. (Z. Stancu)

● Atributul pronominal:

Pronume în genitiv, dativ sau acuzativ	Atributul pronominal în genitiv şi dativ se utilizează, de regulă, fără prepoziţii, iar cel în acuzativ (şi genitiv) – cu prepoziţie. Este frecvent atributul exprimat prin formele neaccentuate ale pronumelor personale şi reflexive cu valoare de dativ posesiv	*Datinile* ***acestora*** *sunt diferite.* *Lauda* ***de sine*** *nu miroase a bine* (Folclor) *Ion este văr drept* ***acestuia****.* *Şi de crunta-****mi*** *vijelie tu te aperi c-un toiag?* (M. Eminescu) *Pe ţol toarnă o movilă de galbeni, care străluceau la soare de-****ţi*** *luau ochii.* (I. Creangă)

● Atributul verbal:

Verbe la supin, infinitiv sau gerunziu neacordat	*Nu avem vreme* ***de gândit.*** *Propunerea* ***de a construi*** *un pod a fost acceptată.* *Alţi agenţi veniră cu straiele* ***mirosind*** *a fum.* (M. Sadoveanu)

Notă. Gerunziul şi participiul acordate funcţionează ca atribute adjectivale.

● Atributul adverbial:

Adverbe	*Cine se loveşte de pragul* ***de sus****, îl vede şi pe cel* ***de jos****.* (Folclor) *Casa* ***de alături*** *era mai înaltă.*

● Atributul interjecţional:

Interjecţii	*Avea o fată* ***pfii****!*

§ 123. Acordul atributului adjectival cu termenul regent

Atributele care iau aceeaşi formă de gen, număr şi caz cu termenul regent se numesc atribute a c o r d a t e . Acestea sunt atributele adjectivale: ***Sublimul*** *foc îl mână spre abisuri*. (L. Blaga)

Reguli speciale de acord dintre atribut şi regent se constată în situaţiile:

● Când regentul este un pronume sau o locuţiune pronominală de politeţe care are sens şi de singular, şi de plural, acordul atributul se face după înţeles: *Dumneavoastră,* ***conştient****, v-aţi eschivat*.

● Când regentul este multiplu, atributul se acordă cu elementul apropiat prin atracţie: *Aici se vinde pâine şi prăjituri* ***proaspete****.*

● Când regentul este multiplu, atributele izolate se acordă cu toate elementele regentului: *Mama şi tata,* ***obosiţi****, se întorceau acasă.*

● Când regentul este multiplu, alcătuit din două sau mai multe substantive ce denumesc fiinţe şi sunt de genuri diferite, la realizarea acordului se dă preferinţă genului masculin: *Băiatul şi fata,* ***cuprinşi*** *de spaimă, au fugit*.

● Când atributele sunt exprimate prin adjective postpuse, ele se acordă cu elementele regentului prin atracţie: *Astăzi vine fata şi băiatul* ***meu.***

● Când atributul este exprimat prin construcţii cu adjective, participii sau gerunzii cu valoare adjectivală, el se acordă cu regentul în gen, număr şi caz: *S-a oprit în faţa unei case* ***zugrăvite*** *frumos.*

§ 124. Topica atributului

1. Locul obişnuit al atributului este după cuvântul determinat: *Măştile* ***de aur*** *au căzut de pe feţe* (D. Anghel)

2. Unele tipuri de atribut sunt totdeauna postpuse, cum ar fi atributul verbal, cel adverbial şi interjecţional: *Soldaţii* ***din preajmă*** *ascultau convorbirea asta fără să râdă.* (M. Sadoveanu)

Apele ***curgând*** *în făgaşuri adânci alcătuiau o icoană a vechii Moldove*. (C. Hogaş)

Apoi tot mai am zile de ***trăit***. (I. Creangă)

*Auzeam strigăte de chemare: „**hăp-hăăp! hăp-hăăp!**”* (I. Al. Brătescu-Voineşti)

3. Atributul adjectival şi cel substantival stă, de regulă, după substantivul pe care îl determină. El poate sta înaintea regentului din raţiuni de ordin afectiv: ***Albă** tu, zăpadă pură, cine **şi**-a dat inima să-mi fii viscol de căldură, **albă** tu, **fierbinte** nea?*

4. Totdeauna antepuse, sau de preferinţă antepuse, sunt unele subspecii ale atributului adjectival exprimat prin adjective pronominale şi prin numerale:

*Mă întreb uneori dacă eu nu-mi fac singur **această** suferinţă*. (Camil Petrescu)

*În mijlocul **a mii** de lucrări, care mă interesau, mă pomenii singur ca într-un deşert*. (C. Negruzzi)

Notă. La unele atribute exprimate prin adjective topica depinde de sensul adjectivului:

Distins „care se distinge, remarcabil” – *distins* „care a fost distins, remarcat”:	*Un distins profesor – un profesor distins*
Nou „alt, încă un” – *nou* „recent, care nu e vechi”:	*O nouă rochie – o rochie nouă*
Înalt „superior” – *înalt* „de statură mare”:	*Înalt funcţionar – funcţionar înalt*
Simplu „numai, doar” – *simplu* „uşor, necomplicat”:	*O simplă încercare – o încercare simplă*
Sărac „biet” – *sărac* „nevoiaş, lipsit”:	*Săracul om – om sărac*

§ 125. Punctuaţia

În general, se separă prin virgule sau linii de pauză, de termenul regent, atributele izolate: *Iar ochiul cel viu, **mare** şi **neguros**, privea ţintă în jos în neagra fântână a trecutului*. (M. Sadoveanu). Atributele neizolate, indiferent de topica lor, nu se separă de cuvântul determinat: *Din această frământare **a popoarelor** se naşte o fiară.... Robia*. (Al. Russo)

§ 126. Apoziţia

1. A p o z i ţ i a este atributul substantival pus în cazul nominativ, indiferent de cazul cuvântului determinat: *Atunci în faţă i se ridică deodată casa**, locuinţa stăpânului grădinii***. (Em. Gârleanu)

Apoziţia poate fi exprimată şi prin substantive la cazul vocativ atunci când determină un substantiv în cazul vocativ sau pronume de pers. 2 (*tu, voi, Dumneavoastră, Dumneata* etc.): *Apoi dă, bade **Ipate**, unde-i vorbă nu-i mânie*. (I. Creangă)

Notă. În limba veche se întâlneşte şi apoziţia acordată în caz cu termenul regent: *Cheile cetăţii **Cameniţei***. (I. Neculce). În româna contemporană acordul apoziţiei cu determinatul se face doar cu scopuri stilistice.

2. Apoziţia poate exprima ceva necesar pentru cunoaşterea persoanei sau lucrului desemnate de cuvântul determinat, arătând exact despre care obiect este vorba, sau poate exprima ceva suplimentar, ca o explicaţie pe care vorbitorul o consideră necesară. Din acest punct de vedere, se deosebesc apoziţii:

a) d e i d e n t i f i c a r e : *Iar aceşti doi ofiţeri sunt hatmanii **Iablonovski** şi **Potoţki*** (C. Negruzzi)

b) apoziţii e x p l i c a t i v e : *El, Sobieski**, fala leşilor, eroul creştinătăţii, mântuitorul Vienei**, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor*. (C. Negruzzi)

3. După structură distingem:

a) apoziţii s i m p l e , reprezentate printr-o singură unitate lexicală sau printr-o singu-

ră locuţiune: *Cumnată-mea **Candachia** socoate că nu-i pe lumea asta viteaz mai falnic decât bădiţa **Cristea**.* (M. Sadoveanu)

b) apoziţii d e z v o l t a t e , alcătuite din două sau mai multe unităţi lexicale: *Se plimba visătoare Fatma, **frumoasa fată a marelui Ben-Omar, califul din Bagdad**.* (G. Coşbuc)

§ 127. Topica apoziţiei

Apoziţiile stau, de regulă, după cuvântul determinat: *Medicul, **un vechi prieten al familiei**, mi-a pus mâna pe creştet.* (L. Blaga)

Uneori, când vorbitorul urmăreşte anumite scopuri stilistice, apoziţia poate sta înaintea cuvântului determinat: ***Prieten** plin de afecţiune cu cei pe care-i preţuia, Alecsandri este cam în această vreme pus în fericita ocazie de a descoperi câteva manuscrise necunoscute ale lui Alecu Russo*. (G. Nicolăescu)

§ 128. Punctuaţia

Dacă apoziţia formează cu elementul determinat o unitate, atunci ea nu se separă de aceasta prin virgulă: *Moşul **Simion** n-a vrut să se întoarcă acasă cu mâna pustie*. (L. Blaga).

Apoziţiile simple, care apar ca o explicaţie suplimentară, se izolează de restul propoziţiei prin virgulă: *Ne rămase de la moşul, **Simion Blaga***. (L. Blaga)

Atunci când apoziţia este introdusă de un cuvânt explicativ (*adică, anume, zis, numit*), virgula se pune înaintea acestuia: *Viturinul nostru, **adică stăpânul şi totodată vizitiul trăsurii**, ne duse la cea mai bună locuinţă.* (V. Alecsandri)

Apoziţiile dezvoltate, indiferent de locul pe care îl ocupă în propoziţie, se izolează totdeauna prin virgule, linii de pauză sau, mai rar, prin două puncte ori paranteze: *Iaca şi codrul Grumăzeştilor, **grija negustorilor şi spaima ciocoilor***. (I. Creangă)

Atributul

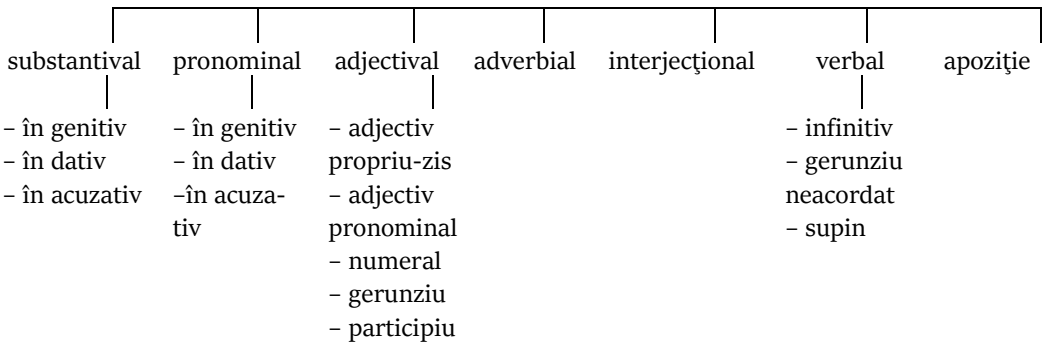

Exerciţii

Exerciţiul 267. Identificaţi atributele, arătaţi prin ce parte de vorbire se exprimă şi ce cuvânt determină.

1. În camera mortuară nu mai rămase decât bătrâna cu apărătoarea. (B. Şt. Delavrancea). 2. Dar cel mai neaşteptat lucru din întreaga lume se produse în acea clipă. (M. Sadoveanu). 3. Am un prieten bun de gură. (M. Preda). 4. Şi norii-şi spun în tunet durerea lor

mugindă. (M. Eminescu). 5. Toţi sfinţii-s zugrăviţi în trudă cu acuarelă suferindă. (T. Arghezi). 6. Pe un maldăr de sulfine / Cu cel din urmă gând / La tine / Adoarme suspinând. (G. Topârceanu). 7. Iureşul acesta ţinu numai câteva minute. (L. Rebreanu). 8. Cartea mea-i, fiule, o treaptă. (T. Arghezi). 9. Numai eu, rămas acelaşi, / Bat mereu acelaşi drum. (M. Eminescu). 10. Se auziră deodată râsetele zgomotoase ale celor doi. (G. Călinescu). 11. Pe trotuar, alături, saltă / Două fete vesele. (G. Topârceanu). 12. Sora mea Letiţia, cea mai mare între fraţi, se căsătorea cu un tânăr din acelaşi sat. (L. Blaga)

Exerciţiul 268. Subliniaţi cu o linie atributele acordate şi cu două linii pe cele neacordate.

1. În acele gloduri se vedeau însemnate copite de bour tare alungând două vaci. (M. Sadoveanu). 2. Să fie al patrulea ceas al dimineţii. (M. Sadoveanu). 3. Căci eşti iubirea mea dintâi / Şi visul de pe urmă.(M. Eminescu). 4. De-atunci marea-nfiorată de sublima ei durere / În imagini de tablouri, cânt-a Greciei cădere / Şi cu-albastrele ei braţe ţărmii mângâie-n zadar. (M. Eminescu). 5. Dascălul nostru era un holtei frumos. (I. Creangă). 6. Ce-mi pasă mie, moldovean ruginit, de scenele voastre din Italia. (Al. Russo). 7. Şi cea dintâi şcoliţă a fost însăşi Smărăndiţa popii. (I. Creangă). 8. Peste fagi cu vârfuri sure a căzut amurgul rece. (G. Topârceanu). 9. Gândul nostru să îndreaptă cu recunoştinţă vie spre fiinţa divină care a fost mama poetului. (Al. Vlahuţă). 10. Ajunse una dintre cele mai frumoase neveste tinere din sat. (I. Agârbiceanu)

Exerciţiul 269. Puneţi cuvintele din paranteze la forma potrivită. Explicaţi regulile de acord aplicate.

1. De la străbunii (meu) până la tine, / Prin râpi şi gropi (adânc), / Suite de bătrânii (meu) pe brânci... / Cartea (meu)-i, fiule, o treaptă. (T. Arghezi). 2. Şi strigătul (al nostru) adânc uimit şi pătimaş, să fie cer de asfalt. (I. Pillat). 3. Nadina (însuşi) parcă n-ar fi pătruns cuvintele, nu-şi dădu seama de înţelesul (lui). (L. Rebreanu). 4. La mijloc masa (aşternut) îl aştepta, iar în soba de cărămidă duduia un foc (zdravăn). (L. Rebreanu). 5. Şi sufletul meu era (pustiu), şi inima mea era (obosit). (C. Hogaş). 6. Prin întunericul nepătruns îndărăt, se auzeau paşi (îndesat) şi (repede). (M. Sadoveanu). 7. Vitoria dusese cu Gheorghiţă (frumos) daruri la biserică. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 270. Subliniaţi atributele. Faceţi analiza morfologică a părţii de vorbire prin care sunt exprimate.

1. Într-o zi încercă o pornire lăuntrică. Ieşi de sub umbra răcoroasă şi dădu busna afară, în ploaia de lumină. (Em. Gârleanu). 2. Pe masa din mijloc sta deschis, uitat acolo de către copiii sfinţiei sale, un ceaslov vechi, scorojit şi unsuros. (Em. Gârleanu). 3. Şerbescu e plin la faţă, poartă mustăţile rase, are ochii tăiaţi ca migdala, barba ieşită în afară îi dădea chipului înfăţişarea aceea îndrăzneaţă şi batjocoritoare pe care o are şi-n întorsătura vorbei. (Em. Gârleanu). 4. Un om scurt, cocoţat pe un scaun, lângă un stâlp din fundul sălii, ridică mâna. (Em. Gârleanu). 5. I-a spus Mărioara Irinii, nepoata bucătăresei de la curte. (L. Rebreanu). 6. Corbiţa, înspăimântată, nebună de durere, se îndreptă spre stânca asta şi ajunse curând pe marginea ei. (Al. Russo). 7. În cortul nostru a fost adăpostit noaptea asta băiatul căzut din cer. (Z. Stancu). 8. Noi nu învăţăm nimic din orice nenorocire. (L. Rebreanu). 9. N-am nicio supărare şi sunt următor poruncii. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 271. Alcătuiţi un microtext-descriere pe tema „Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai” utilizând atribute. Explicaţi topica şi punctuaţia lor.

Exerciţiul 272. Determinaţi tipurile de apoziţii. Explicaţi topica şi punctuaţia lor.

1. De cealaltă parte a mesei, lângă vatră, jumătate întoarsă spre străchinile şi oalele cu mâncare de pe foc, stătea totdeauna Catrina Moromete, mama vitregă a celor trei fii. (M. Preda). 2. Iocan tocmai terminase de potrivit caii cuiva, un om înalt, cu faţa albă, adus puţin din spate şi care aştepta tăcut fără să se uite la oameni. (M. Preda). 3. Nu credea că e cu putinţă ca Ana, Ana lui, să se dea vie în mâinile unuia ca Lică. (L. Slavici). 4. Noi după dânşii, cot la cot, / Suim orbiş noi, leatul tot. (G. Coşbuc). 5. Iar ceilalţi, colegii mei, avocaţi, pensionari, începură iar a vorbi. (M. Sadoveanu). 6. Era o zloată nemaipomenită: ploaie, măzărică, zăpadă şi vânt. (I. L. Caragiale). 7. Moş Dănilă, fruntaşul ciobenilor de pe Scripetele, era un om care trecuse prin multe suferinţe şi încercase multe vaduri de amărăciune. (G. Galaction)

Exerciţiul 273. Identificaţi în textele de mai jos apoziţiile explicative şi izolaţi-le prin virgule.

1. Alergam şi noi copiii după ea. (Z**.** Stancu). 2. Tatăl meu om de o rară duioşie mă avea numai pe mine. (I. Slavici). 3. Se afla între arnăuţi unul Costea Căruntu slujitor la agie. (M. Sadoveanu). 4. Cu noi şedea şi moş Bodrângă un moşneag fără căpătâi însă de tot hazul. (I. Creangă). 5. Cei doi fraţi cel mare şi cel mezin rămaseră-ncremeniţi, arşi, fripţi. (I. Slavici). 6. Are şi Gheorghiţă flăcăul meu unul, alcătuit întocmai la fel. (M. Sadoveanu). 7. Infirmiera aceeaşi îi primi surâzătoare, dar cu mâinile goale. (V. Eftimiu). 8. Ştefan bărbatul Floricăi era cel mai bun prieten al meu din copilărie. (C. Hogaş). 9. Cucul un solist vestit de prin alte ţări va cânta din flaut. (G. Coşbuc)

§ 129. Complementul

C o m p l e m e n t u l este partea secundară de propoziţie care determină un verb, o interjecţie, un adjectiv sau un adverb completând şi actualizând semantic cuvântul determinat. *Harap-Alb mulţumeşte furnicii pentru ajutorul făgăduit*. (I. Creangă)

Clasificarea complementelor

1. După particularităţile lor lexico-gramaticale, complementele se împart în:

● Complemente c i r c u m s t a n ţ i a l e , care arată circumstanţele în care se desfăşoară acţiunea exprimată de cuvântul determinat (loc, timp, cauză, scop, mod, condiţii etc., care se reflectă în complementele circumstanţiale de loc, de timp, de cauză, de scop, de mod, condiţional, concesiv, consecutiv): *Stă castelul singuratic, **oglindindu-se în lacuri** / Iar **în fundul apei** clare doarme umbra lui **de veacuri**.* (M. Eminescu)

● Complemente n e c i r c u m s t a n ţ i a l e , care indică obiectul asupra căruia se exercită acţiunea, obiectul căruia i se atribuie ceva, obiectul cu ajutorul căruia se realizează acţiunea sau subiectul logic al acţiunii, astfel deosebindu-se complementul direct, indirect, de agent, sociativ, instrumental, cumulativ, de relaţie, opoziţional şi de excepţie: *Pentru aceste vorbe otrăvite, i-am dorit îndată **pârcălabului leac** la boala bătrâneţii.* (M. Sadovea-

nu)

2. După gradul de legătură cu regentul, deosebim:

● Complemente i z o l a t e care, comportând o informaţie utilă, dar nu indispensabilă comunicării, demonstrează o legătură slabă cu regentul: *La orizont – **departe** – fulgere fără de glas zvâcnesc din când în când.* (L. Blaga)

● Complemente n e i z o l a t e care au o importanţă definitorie pentru comunicare şi vădesc o legătură strânsă cu regentul*: **Din adâncimi** fără de margini a răsărit pe cer o stea*. (G. Coşbuc)

Izolarea sau neizolarea unui complement depinde de o serie de factori de ordin semantic, gramatical şi stilistic. Schimbarea ordinii obişnuite a complementului, cauzată la rândul ei de intenţia vorbitorului, creează şi ea condiţii favorabile pentru izolarea complementelor, în special a celor circumstanţiale.

3. După structură se disting:

● Complemente s i m p l e , alcătuite dintr-o singură unitate lexicală, fără compliniri: ***Lin** vioarele răsună, iară cobza ţine hangul.* (M. Eminescu)

● Complemente d e z v o l t a t e , exprimate prin diferite construcţii verbale sau prin îmbinări de cuvinte nedezmembrate sintactic şi semantic: *Într-o înainte de amiază, servitorul, cu gândul la treburile sale, luă **de pe sobă, în bucătăria** de vară, un vas mare cu apă clocotită.* (L. Blaga)

4. După natura gramaticală a cuvântului determinat, se identifică următoarele feluri de complemente:

● complemente ale verbului: *Cerul ne-a binecuvântat **cu un băiat** şi cu **o fată**.* (V. Eftimiu)

● complemente ale interjecţiei: *Atunci eu haţ**! de sumanul** moşului, să-mi plătească pasărea*. (I. Creangă)

● complemente ale adjectivului: *În vale era un izvoraş cu apă bună **de băut**.* (M. Sadoveanu)

● complemente ale adverbului: *El vine, se înalţă, în cercuri line zboară şi iute **ca săgeata** la cuibu-i se coboară.* (V. Alecsandri)

§ 130. Complemente necircumstanţiale. Complementul direct

1. Complementul d i r e c t este partea secundară de propoziţie care arată obiectul asupra căruia se exercită direct acţiunea verbului determinat şi care are ca regenţi verbe tranzitive sau interjecţii predicative cu sens tranzitiv. *Moldova are şi ea **analele** sale, scrise pe frunzele codrilor.* (Al. Russo). Complementul direct răspunde a întrebările *pe cine? ce?*

2. Complementul direct se exprimă prin:

S u b s t a n t i v e	*Vântul îi aducea mereu **miresme** proaspete, îmbătătoare.* (I. Agârbiceanu)
P r o n u m e	*O să ni-i prăpădească **pe ai noştri**.* (L. Blaga)
N u m e r a l e	*Sbierea îi vânduse **pe câteştrei** fie turcilor, fie polonilor.* (V. Eftimiu)
Verbe la o formă nepredicativă (infinitiv, gerunziu, supin)	*Copilul a învăţat **a citi**.*

3. Complementul direct poate fi folosit cu prepoziţia ***pe*** sau fără ea: *Nu-**i** cunoşteam. Nici ei **pe mine** nu **mă** cunosc.* (Z. Stancu)

a) Se construiesc obligatoriu cu ***pe*** complementele directe exprimate prin:

● substantive proprii nume de persoane sau animale: *Îl văd **pe Ion.**, Îl caut **pe Grivei.***

● substantive comune articulate hotărât şi determinate care denumesc persoane cunoscute sau considerate unice: *Îl căutăm pe **directorul** liceului. O aştept **pe mama.** L-am întrebat **pe fratele** tău.*

● majoritatea pronumelor: *Nu-l cunosc **pe acesta**.*

● numerale: *I-am văzut **pe cei doi.***

b) Se construiesc obligatoriu fără ***pe*** complementele directe exprimate prin:

● substantive proprii de inanimate: *Admir **Carpaţii**. Mâine traversăm **Prutul**.*

● substantive comune care denumesc persoane, animale sau lucruri neidentificate: *Caut **dădacă.** Citesc **un roman** de Rebreanu. Văd **un câine.** Băiatul prinde **fluturi**. Ţăranii recoltează **strugurii**.*

● substantive comune de orice fel, articulate, în construcţie cu un dativ posesiv pe lângă verb: *Îşi ajută **părinţii.***

● formele neaccentuate ale pronumelor personale şi reflexive, precum şi a pronumelor *nimic, ce* (şi compuşii *orice, ceva, altceva*): ***Se** spală; Iată-**mă; Ce**-ai făcut?*

§ 131. Dublarea complementului direct

1. Atunci când sunt însoţite de prepoziţia ***pe,*** complementele directe se dublează prin pronume personale şi reflexive, forme scurte de acuzativ, de toate persoanele. Această dublare se manifestă sub două aspecte:

A n t i c i p a r e , când formele scurte al pronumelui stau în faţa complementului direct: *Cei doi prieteni **îl** privesc **pe străin**.* (Em. Gârleanu)

R e l u a r e , când formele pronumelui stau după complementul direct: ***Pe Simina o** podidiră lacrimile.* (I. Slavici)

2. Reluarea complementului antepus este obligatorie la:

● complementele directe exprimate prin orice fel de substantive articulate hotărât: ***Cartea** am citit-**o**.*

● marea majoritate a complementelor directe construite cu ***pe***, cu excepţia lui *pe cine, pe altcineva, pe nimeni: **Pe tine te** aştept.*

● complementele directe exprimate prin substantive precedate de majoritatea adjectivelor demonstrative şi posesive, de numerale ordinale sau cardinale însoţite de articolul adjectival: ***Aceeaşi întrebare** mi-am pus-**o** şi eu; **Cele două caiete le**-am pierdut.*

Reluarea are reguli mai puţin ferme după complementele directe exprimate prin:

● substantive precedate de articolul nehotărât: *Un exemplu (îl) oferă lucrarea.*

● pronumele relativ ***ce***: *Exemplele ce (le) dă.*

● pronume demonstrative feminine cu valoarea neutră: *Asta am văzut(-o).*

3. Anticiparea complementului direct postpus este obligatorie numai când este vorba de pronume personale, reflexive, posesive şi demonstrative: ***Mă** aştepta **pe mine**. **L**-am luat **pe al tău.***

§ 132. Topica

Complementul direct poate sta:

● după verbul regent atunci când nu este dublat sau este exprimat prin verbe: *Amurgul*

*înnegrise **zarea**.* (G. Coşbuc)

● **î**naintea verbului regent când este exprimat prin pronume personale şi reflexive – forma scurtă – sau când este exprimat prin nume de obiecte şi este reluat: ***Lacul** codrilor albastru / Nuferi galbeni **îl** încarcă.* (M. Eminescu)

§ 133. Punctuaţia

Complementul direct nu se desparte de termenul regent, indiferent de poziţia pe care o are faţă de acesta: *Eu nu strivesc **corola** de minuni a lumii.* (L. Blaga)

Rareori, atunci când se află înaintea termenului regent, complementul direct poate fi izolat prin virgulă: ***Lemnul** strâmb, focul îl îndreaptă.* (Folclor)

Exerciţii

Exerciţiul 274. Determinaţi complementele directe. Analizaţi partea de vorbire prin care se exprimă.

1. Glasul acesta aspru şi ciudat îi împrăştie deodată orice teamă. (I. Slavici). 2. Omorâţimă pe mine, măi oameni! (L. Rebreanu). 3. Mai mult tu nu vei mai vedea nimic, nici cer, nici flori. (T. Arghezi). 4. Grigore observa cu atenţie şi satele, şi câmpurile, parc-ar fi căutat să ghicească o taină. (L. Rebreanu). 5. Şi împăratul milostiv / Mi-a dat de soţie pe fiica lui cu râs lasciv. (M. Eminescu). 6. Caporal, numără-i şi ăstuia douăzeci şi cinci! (L. Rebreanu). 7. Plecase sărac lipit pământului, căci lăsase în casa asta şi ţarina sa, şi snopii de grâu, şi mânjii, şi iarba. (I. Druţă). 8. Gerul biruia flăcările fierbinţi ale focului. (L. Rebreanu). 9. Raci nu se găseau nicăieri în apele satului. (M. Preda). 10. Dar rar se întâmpla să împuşte atunci ceva. (I. Agârbiceanu). 11. Ciobanii au aşteptat pe stăpâni. (M. Sadoveanu). 12. Şi nu mi-ai spus atunci nimic. (G. Topârceanu). 13. Melodiile triste parcă-i răscoleau în suflet altă viaţă. (L. Rebreanu). 14. Priveam cu straşnică mirare acest lucru. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 275. Identificaţi complementele directe dublate. Explicaţi modalitatea de dublare a complementului.

1. Şi brazdele negre le-neci în aur de soare. (G. Coşbuc). 2. Şi zicând aceste îi dă basmaua în mână şi-l împinge pe flăcău spre uşă. (I. Creangă). 3. Eu te sfătuiesc să n-o iei pe asta. (I. Creangă). 4. Îi mai sărută de câteva ori pe amândoi. (I. Creangă). 5. Ascultă-mă pe mine, domnule, păstrăvul meu nu e de mâncat de viu. (Camil Petrescu). 6. Şi trăsnetele cerului le cheamă. (Şt. O. Iosif). 7. Cântecul, lumina, taina, unda – întinsurile albastre / noi le ţinem, noi le strângem. (T. Arghezi). 8. Ascultă-mă şi pe mine! (I. Creangă). 8. Pe bădiţa Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul. (I. Creangă)

Exerciţiul 276. Identificaţi complementele directe şi partea de vorbire pe care o determină. Explicaţi topica şi punctuaţia complementelor directe.

1. Şi nici una nici două, haţ! pe ied de gât. (I. Creangă). 2. Na-ţi bani în locul grâului. (I. Creangă). 3. Deodată colonelul avu un gând al lui. (T. Arghezi). 4. Cu toate acestea el nu părăsi lucrul mărunt: potcovitul cailor, fierberea unei osii, belciugurile. (M. Preda). 5. Avea doi lucrători buni şi trei ucenici. (M. Preda). 6. Înseamnă prostia ta din cap. (M. Preda). 7.

Trăieşti, doamnă, viaţa ta! (G. Coşbuc). 8. Căci, întreb, la ce-am începe să-ncercăm în luptă dreaptă / A turna în formă nouă limba veche şi-nţeleaptă. (M. Eminescu). 9. După o ninsoare cu viscol, urmă un senin ca sticla, aducând cu dânsul un ger aprig. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 10. Pe cel cu buza, chiar iepure îl chemă. (M. Sadoveanu). 11. Bureţi, de câte ori n-am cules eu! (I. Agârbiceanu)

Exerciţiul 277. Alcătuiţi trei propoziţii în care complementul direct să fie dublat prin anticipare şi trei propoziţii în care complementul direct să fie dublat prin reluare.

Exerciţiul 278. Selectaţi din operele scriitorilor români cinci propoziţii în care complementul direct să se afle înaintea termenului regent. Explicaţi punctuaţia complementelor.

§ 134. Complementul indirect

1. Complementul indirect este partea secundară de propoziţie care determină un verb, o locuţiune verbală (tranzitive sau intranzitive), un adjectiv, un adverb sau o interjecţie şi arată obiectul căruia îi este adresată o caracteristică sau i se atribuie o acţiune, o însuşire sau o caracteristică: ***Lui Şerbescu*** *îi trece o idee năstruşnică prin cap*. (Em. Gârleanu)

2. Complementul indirect poate fi exprimat prin:

Substantive în dativ fără prepoziţii; acuzativ cu prepoziţii; genitiv cu prepoziţiile *asupra, contra, împotriva*	*Domniţa îi zâmbi* ***fratelui*** *paşnic*. (M. Sadoveanu) *Căci Măria Sa Ştefan de la Moldova luptă* ***împotriva robiei şi cotropirii***. (M. Sadoveanu) *Păstrase* ***pentru ţăranca*** *aceasta un sentiment viu*. (M. Sadoveanu)
Pronume	*Deocamdată multe şi călduroase îmbrăţişări* ***pentru tine*** *şi* ***pentru ai tăi.***
Numerale	*Spune-le şi* ***celor trei****.*
Adjective	***Din bun*** *s-a făcut rău.*
Verbe la formă nepredicativă (infinitiv, gerunziu)	*S-a săturat* ***învăţând.*** *A învăţat* ***a citi.***

3. Ca şi complementul direct, complementul indirect exprimat prin substantiv, pronume sau numeral în cazul dativ se dublează prin pronume personale şi reflexive în dativ, forme scurte, pronumele anticipând complementul indirect: *Ce-****mi*** *tot spun ei* ***mie!*** (G. Coşbuc) sau reluat în postpoziţie: ***Altora le*** *cântă-n prag privighetoarea*. (V. Eftimiu)

4. Dublarea complementului indirect antepus verbului predicat are, în general, caracter obligatoriu: ***Copiilor le****-au adus jucării;* ***Mie mi****-a propus o slujbă.*

5. Dublarea complementului indirect care stă după termenul regent:

a) este obligatorie, dacă acesta este exprimat prin pronume personale şi demonstrative: ***Le****-am ajutat şi* ***lor****. I-am spus şi* ***ei.***

b) este facultativă, atunci când complementul indirect este exprimat prin alte tipuri de pronume, prin numerale sau substantive animate: *(Le-)a permis numai* ***unora****. (I-)a adresat mulţumiri* ***directorului.***

§ 135. Topica

Complementul indirect nedublat se foloseşte, de regulă, după termenul regent: *Vorbeam mereu **despre** acelaşi **lucru**.* (L. Rebreanu)

Există şi situaţii când, insistându-se asupra complementului indirect, el poate fi plasat înaintea cuvântului determinat: ***Despre ceas** umbla în sat o legendă odioasă.* (L. Blaga)

Complementul indirect dublat poate sta atât după cuvântul determinat, cât şi înaintea lui.

§ 136. Punctuaţia

Complementul indirect nu se desparte de cuvintele pe care le determină: *Astea au fost **pentru copiii** proşti din vale, nu **pentru copiii** deştepţi din deal.* (L. Blaga)

Rareori, atunci când este antepus cuvântului regent, complementul indirect poate fi izolat de acesta prin virgule: ***La cei rămaşi**, amândoi se uitau cu plăcere.* (M. Sadoveanu)

Exerciţii

Exerciţiul 279. Identificaţi complementele. Faceţi analiza lor după următorul model:

Complementul	Partea de vorbire prin care se exprimă	Termenul regent	Poziţia faţă de termenul regent

1. Am strâns eu destule averi pentru ei. (V. Eftimiu). 2. Făceam loc rugăciunilor, printre bătăile de la turnul bisericii, cu deosebiri către dimineaţă, înainte de a se face ziuă. (L. Blaga). 3. Pentru mine această concentrare era o lungă deznădejde. (Camil Petrescu). 4. Dându-mi din ochiul tău senin / O rază dinadins / În calea timpilor ce vin / O stea s-ar fi aprins. (M. Eminescu). 5. Dar până atunci na-ţi o palmă! (I. Creangă). 6. Numai femeile subjugate superstiţiilor mai doresc preotul. (Al. Sahia). 7. Mă uit la flori, mă uit la stele. (T. Arghezi). 8. Şi Gherlaş, în faţa unui public avid de spectacol îşi începea scamatoriile. (Al. Sahia). 9. De eşti om bun, aproape de chilioara mea, iară de eşti om rău, departe de locurile acestea. (I. Creangă). 10. Simple surâsuri sau priviri lungi explicau pentru noi situaţia. (Camil Petrescu)

Exerciţiul 280. Identificaţi complementele indirecte dublate. Explicaţi topica lor.

1. Numai imbecililor le e indiferent ce opinie au. (Camil Petrescu). 2. Acolo gândurile mamei se limpeziră, obrazul copilei înflori mai frumos, iar mintea li se statornici la amândouă. (Em. Gârleanu). 3. Pe urmă, jupânul şi încă un băiet au ridicat greutatea şi i-au pus-o lui Cănuţă în cârcă. (I. L. Caragiale). 4. Străinilor voi nu le-aţi spus că doine ca a noastre nu-s. (G. Coşbuc). 5. Parcă nu li-i sortit oamenilor să moară odată şi odată? (I. Creangă). 6. Nimănui nu-i va lipsi un capăt de aţă. (M. Sadoveanu). 7. Mie mi s-a părut că văd în el toată mândria neamului românesc. (Al. Vlahuţă). 8. Grozav îi plăcea lui popa Furtună să bată drumul şi câmpurile. (I. Slavici)

Exerciţiul 281. Găsiţi complementele indirecte antepuse care pot fi izolate şi marcaţi-le prin virgule.

1. Pentru noi procurarea cailor era o chestiune de viaţă şi de moarte. (Z. Stancu). 2.

Restul lumii pentru dânsul parcă nici nu exista. (L. Rebreanu). 3. Dintre ai noştri nimeni nu l-a observat. (L. Rebreanu). 4. Între gazetarii gălăgioşi Titu se simţea străin. (L. Rebreanu). 5. Despre arendaş Lică nu mai vorbi niciun cuvânt. (I. Slavici). 6. Pentru ei Traian Arsen nu era decât un încurcă-lume bun de trimis la pensie. (V. Eftimiu). 7. După o ninsoare cu viscol urmă un cer senin ca sticla, aducând cu sine un ger aprig. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 8. De sărăcia voastră cei bogaţi, hrăpăreţi îşi bat joc. (V. Eftimiu)

Exerciţiul 282. Selectaţi din operele scriitorilor români cinci enunţuri care să conţină complemente indirecte exprimate prin diferite părţi de vorbire.

Exerciţiul 283. Alcătuiţi o scrisoare adresată unui prieten în care să folosiţi diferite tipuri de complemente indirecte. Explicaţi topica şi utilizarea complementelor indirecte.

§ 137. Complementul de agent

1. Complementul de agent este partea secundară de propoziţie care arată de către cine este îndeplinită acţiunea verbelor la diateza pasivă. Complementul de agent determină verbe şi locuţiuni verbale la diateza pasivă şi dinamică, uneori şi adjective*: Această ambasadă fu vesel primită* ***de mărirea sa***. (N. Bălcescu)

Complementul de agent răspunde la întrebările *de cine? de ce? de către cine?*

2. Complementul de agent se exprimă prin:

Substantive şi părţi de vorbire cu valoare de substantiv în cazul acuzativ precedat de prepoziţiile ***de*** şi ***de către***	*Veşnica materie e implicată* ***de esenţa*** *ei.* (L. Rebreanu)
Pronume în cazul acuzativ precedat de prepoziţiile ***de*** şi ***de către***	*Aceste scrisori n-ajunseră până la Ali, fiind prinse* ***de către ai noştri***. (N. Bălcescu)
Numerale cu valoare substantivală în cazul acuzativ precedat de prepoziţiile ***de*** şi ***de către***	*Romanul a fost citit* ***de ambii.***

§ 138. Topica

Complementul de agent stă totdeauna după cuvântul determinat: *Mă doream înconjurat* ***de prozeliţi***. (L. Blaga). Numai în cazuri rare şi din cauze de ordin afectiv el poate sta înaintea termenului regent: *Religia – o frază* ***de dânşii*** *inventată…* (M. Eminescu)

§ 139. Punctuaţia

Complementul de agent nu se desparte niciodată prin virgule de restul propoziţiei: *După ce şi-a însuşit subtilităţile tehnicii, tata fu repede lovit* ***de plictiseală***. (L. Blaga)

Exerciţii

Exerciţiul 284. Identificaţi complementele de agent. Spuneţi ce parte de vorbire este termenul regent.

1. Vishnu a chemat în lumea zeilor pe înţeleptul rănit în inimă de către regele Arjune.

(L. Rebreanu). 2. Paznicii cetăţii, cuprinşi de înfrigurarea norodului, lăsară pe Mahavira să intre pe poarta de aramă. (L. Rebreanu). 3. Domnule Iancu, cronica dată de d. Caracudi am oprit s-o culeagă. (I. L. Caragiale). 4. Şi încetul cu încetul satul fu cuprins de indignare şi mânie. (L. Rebreanu). 5. Neîndrumată de nimeni, mulţimea se rupe. (Al. Sahie). 6. În speranţa că boierul, fiind foarte respectat de oameni, nu va păţi nimic. (L. Rebreanu). 7. Căci ora aceea aşa de plăcută îi era tulburată de viermele unei griji. (M. Sadoveanu). 8. Atunci fu cuprins de remuşcări. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 285. Transformaţi construcţiile active în construcţii pasive. Urmăriţi cum îşi schimbă funcţiile părţile de propoziţie.

Ex.: *Ceaţa acoperă văgăuna → Văgăuna este acoperită de ceaţă.*

1. Elevul citeşte cartea. 2. Copilul construieşte un palat de nisip. 3. Noi ascultăm o simfonie. 4. Frunzele toamnei acoperă pământul. 5. Ei, bucuroşi, împodobesc pomul de Crăciun. 6. Zidul de piatră apără cetatea.

Exerciţiul 286. Identificaţi complementele de agent. Faceţi analiza gramaticală a părţii de vorbire prin care este exprimat. Explicaţi topica complementului de agent.

1. Îşi zicea că merită să fie iubit şi de o contesă. (L. Rebreanu). 2. Această strâmtoare fu aleasă de Mihai-voievod. (N. Bălcescu). 3. După ceasul al cincilea au fâlfâit perdelele ceţii şi au prins a fi mânate de un vânt de răsărit. (M. Sadoveanu). 4. Văzându-se astfel trădat de unii dintre boierii săi, părăsit de oştile ajutătoare... Mihai... se temu a nu pierde folosul mare dobândit prin bătălia câştigată. (N. Bălcescu). 5. Ajungând acolo Floarea-împărăteasa şi cu Ler-Voievod au fost întâmpinaţi de Albu-împărat, de împărăteasa lui, de copii şi de o ceată întreagă de fruntaşi. (I. L. Caragiale). 6. Tot în acele zile, alte trei mii de turci trec Dunărea, dar fură întâmpinaţi de către locuitorii ţărani şi de către păzitorii marginilor. (N. Bălcescu). 7. Memoriul trimis de către Cuza lui Costache Negri... fusese arătat de acesta ambasadorului Franţei, ambasadorului Angliei şi al lui Ali-paşa. Potrivit observaţiilor făcute de cel dintâi, se introduc unele modificări în concluzii. (C. Giurescu)

Exerciţiul 287. Selectaţi din operele scriitorilor moderni zece exemple de propoziţii în care să fie complemente de agent.

§ 140. Complementul instrumental

1. Complementul i n s t r u m e n t a l este partea secundară de propoziţie care arată mijlocul (instrumentul, unealta, fiinţa, materia) prin care se realizează acţiunea: *Omul vede **cu ochii**, aude **cu urechile*** (I. Slavici)

Complementul instrumental poate determina un verb, o interjecţie sau un adjectiv: *Babele de aici din sat îşi fac singure lumânări **din ceară** curată.* (I. Druţă). Complementul instrumental răspunde la întrebările *cu ce? prin cine? prin ce? datorită cui?*

2. Complementul instrumental se exprimă prin:

S u b s t a n t i v e sau alte părţi de vorbire cu valoare substantivală în acuzativ cu prepoziţie (*cu, din, prin, fără* etc.), genitiv cu locuţiune prepoziţională (*cu ajutorul, prin mijlocirea*), dativ cu prepoziţie (*graţie, mulţumită, datorită*)	*Nu se poate domnule, **fără paşaport**, n-auzi*? (I. L. Caragiale) ***Graţie ei** i-a revenit inspiraţia poetică.* (L. Rebreanu)
Verbe la infinitiv cu prepoziţiile *prin, fără*	*Începu să înveţe **prin a asculta** povestirile celor vârstnici.*
Gerunziu	*Bunica citeşte **punându**-şi ochelarii.*

§ 141. Topica

Complementul instrumental poate sta atât după termenul regent, cât şi înaintea lui: *Însă tu îmi vei răspunde că e bine ca în lume / **Prin** frumoasa **stihuire** să pătrundă al meu nume*. (M. Eminescu)

*Fiul Paşei din Ianina / Sare-n şa, îndoaie brâul, / Bate-n cal nebun **cu frâul***. (G. Coşbuc)

Exerciţii

Exerciţiul 288. Identificaţi complementele instrumentale. Arătaţi cuvintele pe care le determină.

1. Cu săgeata-i otrăvită / A sosit ca să mă certe / Fiul cerului albastru / Şi-al iluziei deşerte. (M. Eminescu). 2. Năboiesc pe unde apucă, dând cu colţii. (M. Sadoveanu). 3. Şi repezindu-mă la masă, începui a le trânti la pământ, la picioarele gazdei noastre, care-şi ştergea cu batista lacrimile râsului. (C. Hogaş). 4. Dar după asta îşi puse şi el puterile şi zicea din fluier nişte doine de te adormea. (P. Ispirescu). 5. Am trimis-o prin cineva. (I. L: Caragiale). 6. De din vale de Rovine / Grăim, Doamnă, către tine / Nu din gură, ci din carte... (M. Eminescu). 7. Voi aţi cântat cu glas fierbinte / Naturii calde imnuri sfinte. (G. Coşbuc). 8. Şi-am închis uşa la tindă / Cu zăvorul. (G. Coşbuc) 9. Picta cu ochii, cu gândul, când nu picta cu mâna. (Al. Vlahuţă)

Exerciţiul 289. Subliniaţi complementele instrumentale şi identificaţi partea de vorbire prin care sunt exprimate.

1. Intr-o iarnă, mulţumită unui om de inimă, izbutise să pătrundă în corpul privilegiat al hamalilor de la gară. (C. Cocea). 2. Tânărul lucrează pretutindeni în pagubă, graţie sistemului de învoieli ce i s-a impus. (L. Rebreanu). 3. Moş Iordache dădu, cu vorbe anumite, cel din urmă îndemn cailor. (M. Sadoveanu). 4. Fireşte, cu două sisteme în acelaşi timp nu se poate lucra şi nu se pot obţine rezultate. (L. Rebreanu). 5. Iubita cântă la clavir. (G. Bacovia) 6. Datorită unor foi de învelit marfa ale negustorului meu de cafea, am descoperit versiunea cea bună a acestei poveşti. (M. Sadoveanu). 7. Şi gândurilor dând viaţă, suferinţele întuneci. (M. Eminescu). 8. Şi-acel rege-al poeziei veşnic tânăr şi ferice, / Ce din frunze îţi doineşte, ce cu fluierul îţi zice, / Ce cu basmul povesteşte – veselul Alecsandri. (M. Eminescu)

Exerciţiul 290. Alcătuiţi zece enunţuri în care să utilizaţi complemente instrumentale exprimate prin pronume şi numerale. Explicaţi topica şi punctuaţia lor.

§ 142. Complementul sociativ

1. Complementul sociativ este partea secundară de propoziţie care arată cine sau ce însoţeşte desfăşurarea acţiunii: *Şi noi monahii trăim în prietenie* ***cu dânşii****.* (M. Sadoveanu)

Complementul sociativ determină un verb, un adjectiv sau o interjecţie, dar se poate referi la orice parte de propoziţie: *Păşteam* ***cu alţii*** *gâştele-n arinişti*. (L. Blaga). Complementul sociativ se identifică prin întrebările: *cu cine? cu ce?*

2. Complementul sociativ poate fi exprimat prin:

S u b s t a n t i v e sau alte părţi de vorbire substantivizate în acuzativ cu prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale (*cu, împreună cu, la un loc cu, cu tot cu, fără, laolaltă cu* etc.)	*După ceasul prânzului am ieşit* ***cu Liciniu*** *în oraş.* (L. Blaga)
P r o n u m e	*Unde eşti, copilărie, / Cu pădurea ta* ***cu tot****?* (M. Eminescu)
N u m e r a l e cu valoare substantivală	***Cu douăzeci*** *deodată-n car / La groapă mă vor duce*. (G. Coşbuc)

§ 143. Topica

Complementul sociativ stă după cuvântul regent: *Kaurova ajunse gâfâind în poiana sfântă în care înţeleptul* ***cu ucenicii*** *săi îşi făcea baia de pocăinţă.* (L. Rebreanu)

Exerciţii

Exerciţiul 291. Identificaţi complementul circumstanţial sociativ şi spuneţi prin ce parte de vorbire este exprimat.

1. Radha, tânără şi copilăroasă, rămânea cu copilaşul. (L. Rebreanu). 2. Cocoşul alb, cu găinile lui, ieşise pe tăpşanul de din dosul casei, la scurmat. (Em. Gârleanu). 3. Cu moşul nu-i chip să discuţi obiectiv. (L. Rebreanu). 4. Titu mai stătuse de vorbă şi cu tânărul, şi cu bătrânul. (L. Rebreanu). 5. Iar de atunci, în post, nu mai mănâncă nimeni ridichi cu fasole, toată lumea mănâncă fasole cu ridichi. (I. L.Caragiale). 6. Şi el venea acolo cu tovarăşii, ca să-şi împartă vămile de la văduvele lor, fiind de meserie hoţi. (M. Sadoveanu). 7. Eu m-am certat cu tine. (L. Rebreanu). 8. Mă cobor din vagon şi împreună cu mine şi alţi pasageri. (I. L. Caragiale)

Exerciţiul 292. Determinaţi complementele sociative şi cuvintele pe care le determină.

1. Şi să te aşezi în scaunul ţării cu sabia fără bestii şi năvrapi ismailiteni, cum au ajuns de fac şi alţii. (M. Sadoveanu). 2. Strămurache şi cu ai lui i-a prăvălit pe toţi fără nicio cruţare. (M. Sadoveanu.). 3. Locuitorii Bucureştilor şi ai Târgoviştii, părăsindu-şi casele, se ridicaseră cu tot bunul lor şi însoţiseră armata în retragerea ei spre munţi. (N. Bălcescu). 4. Atunci boierii mergeau la drum cu câte doi-trei arnăuţi plini de arme din cap până-n picioare. (L. Rebreanu). 5. Să mă adun când oi pofti eu cu cineva care mi-i drag. (M. Sadovea-

nu). 6. Dar hai să mai mergem şi pe-acasă, mamă, că am zăbovit destul cu dumnealor. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 293. Alcătuiţi trei enunţuri în care să fie un complement sociativ exprimat prin substantive cu prepoziţiile *cu, împreună cu, fără* şi trei enunţuri cu subiect compus, exprimat prin substantive cu prepoziţiile *cu, împreună cu, fără*. Explicaţi diferenţa dintre complementul sociativ şi subiectul de acest tip.

§ 144. Complementul de relaţie

1. Complementul de relaţie este partea secundară de propoziţie care arată la cine sau la ce se limitează acţiunea ori caracteristica determinată: *Mă întreceam cu fetele cele mari* ***din tors***. (I. Creangă). Complementul de relaţie răspunde la întrebările: *în ce privinţă? din ce punct de vedere?*

Complementul de relaţie poate determina un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecţie: *Mă bântuia, pentru o clipă o îndoială* ***cât priveşte puterea*** *mea de viaţă.* (L. Blaga)

2. Complementul de relaţie poate fi exprimat prin:

S u b s t a n t i v e sau alte părţi de vorbire cu valoare substantivală în genitiv cu prepoziţie (*în privinţa, din punctul de vedere, din partea, sub aspectul*), acuzativ cu prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale *(în, la din, după, pentru, privitor la, apropo de* etc.)	***În privinţa vinului*** *din ulcioare cinstitul ştătrar are dreptate.* (M. Sadoveanu) ***Din partea mamei****, am avut toată bunăvoinţa.* ***Apropo de*** *această* ***chestiune****, nu-ţi pot comunica nimic.*
A d j e c t i v e	***De voinic*** *şi* ***de frumos,*** *slavă Domnului!*
S u p i n e	***La cântat*** *din frunză nu mă întrecea nimeni.*

§ 145. Topica

Complementul de relaţie poate sta atât înaintea termenului regent, cât şi după acesta. Mai des este totuşi antepus: ***De trup*** *eşti mărunţel, nu-i vorbă, dar* ***la fire*** *eşti mare*. (I. Creangă)

Exerciţii

Exerciţiul 294. Identificaţi complementele de relaţie şi arătaţi partea de vorbire prin care se exprimă cuvântul determinat.

1. Cât pentru Porojan, el devine un pitar de frunte. (V. Alecsandri). 2. Cât despre lupi, se poate pune rămăşag cu oricine că mai degrabă îi mănâncă el pe ei decât ei pe dânsul. (M. Sadoveanu). 3. Iar în privinţa popasului de la Hârlău, ştii că am avut întotdeauna bucurie de câte ori l-am văzut de departe. (M. Sadoveanu). 4. Cât despre apa bună de băut, nu vă îngrijiţi. (I. Creangă). 5. Cât despre celelalte ameninţări, Catrina nu voia să ştie de ele. (M. Preda). 6. Cu privire la cheltuirea banilor, oamenii se împărţeau în tabere. (M. Sadoveanu 7. Din punctul de vedere al perceperii realităţii, oamenii se pot împărţi în două categorii. (G. Ibrăileanu). 8. Cât despre avere, eu m-am legat de ea acum, dar nu pentru mine, ci pentru norocul tău. (I. Agârbiceanu)

Exerciţiul 295. Determinaţi complementele de relaţie şi faceţi analiza morfologică a părţii de vorbire prin care se exprimă.

1. De uitat, n-am uitat nimica, tată. (I. Creangă). 2. Despre partea închinării însă, Doamne, să ne ierţi. (M. Eminescu). 3. Căci azi le semeni tuturor la umblet şi la port. (M. Eminescu). 4. De bun la inimă, bun ai fost, nu-i vorbă. (I. Creangă). 5. Mihai însă se feri de a se apuca în bătălia generală cu duşmanul, dar fu neobosit în hărţuiala armatei şi în cuprinderea liniilor de comunicaţie şi proviziilor. (N. Bălcescu). 6. Cât pentru cele trei fete încă nemăritate, el îşi avea planul gata. (I. Slavici). 7. În privinţa acelor scrisori, eu am primit veşti şi din altă parte. (M. Sadoveanu). 8. Din punct de vedere medical, se pare că-i folositoare deoarece alungă nourii vinului. (M. Sadoveanu). 9. Cât despre mine, în curând voi privi cu nostalgie la vremile trecute. (G. Ibrăileanu)

§ 146. Complementul cumulativ

1. Complementul cumulativ este partea secundară de propoziţie care determină un verb sau un adjectiv şi arată termenul căruia i se adaugă, i se cumulează subiectul, complementul direct, complementul indirect, predicatul, numele predicativ: *Punând **pe lângă acestea** bicele şi strămutările, izbândesc să ajung sus.* (M. Sadoveanu)

2. Complementul cumulativ se exprimă prin:

S u b s t a n t i v e în acuzativ cu prepoziţii sau locuţiuni prepoziţionale (*decât, în afara, pe lângă, afară de, în afară de*)	*Patriotul de la Copou, **în afară de darul** său poetic, are o minte limpede şi înţeleaptă, descurcând şi disecând stările actuale ale lucrurilor.* (M. Sadoveanu)
P r o n u m e	*Surtucul lui, **pe lângă acestea**, era mai mult urzeală decât bătătură, ros pe margini.* (M. Eminescu)
N u m e r a l e	***Pe lângă noi**, a trecut şi el.*

§ 147. Topica

Complementul cumulativ este aşezat, de obicei, înaintea termenului regent, dar poate sta şi după acesta: ***În afara acestora**, scriitorul publicase un număr impresionant de articole în ziare şi reviste.* (Cezar Petrescu)

Exerciţii

Exerciţiul 296. Identificaţi complementele cumulative şi arătaţi partea de vorbire prin care se exprimă.

1. În afară de un administrator, maiorul mai ţinea trei paznici pentru magazii, casă şi câmp. (M. Preda). 2. Pe lângă oase, un organism mai are şi altele care te pot părăsi. (M. Preda). 3. Pe lângă cei de la mese, ies acuma să se uite la mine şi cei din cafenea. (I. L. Caragiale). 4. Pe lângă floarea-soarelui, dintre plantele uleioase, la noi, se mai cultivă rapiţa, soia şi ricinul. 5. Pe lângă păduri, în aceşti munţi mai sunt păşuni şi fâneţe întinse. 6. Deci era un om care, pe lângă rânduiala scrisului, avea şi plăcerea curăţeniei. (M. Sadoveanu). 7.

Aşa că are şi grâu de toamnă, pe lângă ovăz şi porumb. (I. Agârbiceanu). 8. Vina, pe lângă toate cele pomenite, o are omul care ocârmuieşte acum ţara. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 297. Alcătuiţi cinci propoziţii în care să utilizaţi complemente cumulative exprimate prin pronume şi numerale. Explicaţi punctuaţia complementului cumulativ.

§ 148. Complementul de excepţie

1. Complementul de excepţie este partea secundară de propoziţie care determină un verb şi exprimă o excepţie faţă de subiect, complementul direct sau indirect, arătând obiectul care nu se include în categoria obiectelor redate prin celelalte părţi de propoziţie: *În sufletul lui nu mai trăia **decât Navemalica***. (L. Rebreanu)

2. Complementul de excepţie se exprimă prin:

S u b s t a n t i v e sau alte părţi de vorbire cu valoare substantivală în genitiv cu locuţiunile prepoziţionale *în afara, cu excepţia;* sau în acuzativ cu prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale *decât, afară de, în afară de*	*Pacea pădurilor n-avea să fie tulburată la acest ceas **decât de paşii** noştri dibuitori.* (L. Blaga)
P r o n u m e	***Afară de voi**, n-aştept pe nimeni.*
N u m e r a l e	*Veniseră toţi, **afară de unul-doi.***
A d v e r b e	*Nu venea acasă **decât seara***. (L. Blaga)
V e r b e l a i n f i n i t i v	*Nu poate altceva, **decât a tencui**.*

§ 149. Topica

Complementul de excepţie stă, de regulă, după verbul regent, dar poate sta şi înaintea acestuia: ***Afară de ochii** negri, care erau ai ei, era el întreg, el copilul din portret*. (M. Eminescu)

Exerciţii

Exerciţiul 298. Identificaţi complementele de excepţie şi arătaţi părţile de vorbire prin care sunt exprimate.

1. Deşi preoteasă, ea nu intra în scaunul ei de la biserică decât la Paşti şi la Crăciun. (L. Blaga). 2. Afar' de el nu-l ştie-n lume nime. (M. Eminescu). 3. Nimic mai curat, mai igienic, mai responsabil, decât calitatea de martor. (A. Blandiana). 4. În serile lungi nu răsună altceva, decât zbârnâitul soneriei, care răspundea în odaia din fund a servitorilor. (C. Gane). 5. Cu excepţia lui Hasdeu, nimeni dintre contemporanii lui Odobescu nu arătase un orizont mai larg al culturii. (T. Vianu). 6. Alte rude nu avusese, afară de doi fraţi ţărani. (L. Rebreanu). 7. Fără decât noi, nimeni nu îndrăzneşte să intre aici. (L. Rebreanu). 8. Totuşi curtea lui, afară de turn, n-avea nimic deosebit. (M. Sadoveanu). 9. Orice călătorie, afară de cea pe jos, e după mine o călătorie pe picioare străine. (C. Hogaş). 10. În afară de moarte, omenirea n-a găsit altceva mai rău ca pedeapsă pentru vinovaţi, decât răpirea libertăţii. (G. Ibrăileanu). 11. Toate nu stârnesc nimic în inima ei, afară de o sfială aproape dureroasă. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 299. Alcătuiţi cinci propoziţii în care complementul de excepţie să fie exprimat prin adverbe. Subliniaţi complementele de excepţie şi explicaţi punctuaţia lor.

§ 150. Complementul opoziţional

1. Complementul opoziţional este partea secundară de propoziţie care determină un verb şi exprimă o opoziţie faţă de subiect, complementul direct, complementul indirect sau predicat.

2. Complementul opoziţional se exprimă prin:

S u b s t a n t i v e sau alte părţi de vorbire cu valoare substantivală în genitiv cu locuţiunea prepoziţională *în locul* sau în acuzativ cu locuţiunea prepoziţională *în loc de*	*Şi având **în loc de paloş**, fus, / Şi-n loc de coif, năframă,* *Pe pieptul tânăr el şi-a pus / Altiţă-**n loc de-aramă**.* (G. Coşbuc)
N u m e r a l e	***În loc de unul**, au venit trei.*
V e r b e l a i n f i n i t i v cu locuţiunea prepoziţională *în loc de*	*Romanitatea, **în loc de a se înfrânta** din nou, se dovedi mai tare decât se crezuse în ţară.* (S. Puşcariu)
A d v e r b e	***În loc de azi**, va sosi mâine.*

§ 151. Topica

Complementul opoziţional, cu unele excepţii, stă în faţa cuvântului determinat: *Dacă inginerul Stamatiati, **contrar celor declarate ieri**, a trăncănit totuşi…* (H. Zincă)

Exerciţii

Exerciţiul 300. Identificaţi complementele opoziţionale şi faceţi analiza gramaticală a părţilor de vorbire prin care se exprimă.

1. De se aude că în locul Anei am dus la lege pe sora ei, ne închid pe toţi. (P. Dan). 2. Şi-n loc de flori, lacrimi de sânge / Lucind, din vas s-au risipit. (D. Anghel). 3. O beşică-n loc de sticlă e întinsă-n ferestruie. (M. Eminescu). 4. Şi-n loc de conferinţă veţi asculta o odă. (G. Topârceanu). 5. Astfel, în locul aşternutului moale de foi de trandafir, mă mulţumii cu o pătură groasă de iarbă mustoasă, cosită în ajun. (C. Hogaş). 6. O domniţă în veşminte bizantine… ţinea în palma subţire şi trandafirie o cutie cu produsele „Elida”, în locul tradiţionalului chivot. (Cezar Petrescu). 7. În locul lor, am dat de nişte nămile leneşe şi murdare şi care-şi blestemau soarta. (G. Mihăiescu). 8. Scuturăm, pe cât cu putinţă, cu mâinile, în loc de perie, colbul de pe noi. (C. Hogaş)

Exerciţiul 301. Alcătuiţi cinci propoziţii în care complementul opoziţional să fie exprimat prin verbe la infinitiv şi prin adverbe. Subliniaţi complementele opoziţionale, explicaţi topica şi punctuaţia lor.

§ 152. Complementele circumstanţiale. Complementul circumstanţial de loc

1. Complementul circumstanţial d e l o c este partea secundară de propoziţie care arată locul unde se desfăşoară acţiunea. Complementul circumstanţial de loc determină

verbe şi locuţiuni verbale la moduri personale şi nominale (infinitiv, gerunziu, supin), precum şi interjecţii predicative: *Era hotărât să rămână definitiv* ***în ţară***. (L. Rebreanu). Complementul circumstanţial de loc răspunde la întrebările *unde? de unde? până unde? încotro?*

2. Complementul circumstanţial de loc se exprimă prin:

A d v e r b e şi locuţiuni adverbiale de loc	*De* ***unde*** *vine oboseala anului?* (L. Blaga)
Substantiv sau alte părţi de vorbire cu valoare substantivală în acuzativ cu prepoziţii (*din, în, la, pe, spre* etc.) sau cu locuţiuni prepoziţionale (*aproape de, alături de, departe de*); în genitiv cu prepoziţii (*asupra, înaintea, înapoia, înăuntrul* etc.) sau cu locuţiuni prepoziţionale (*în faţa, în jurul, în spatele, în apropierea, de-a lungul* etc.); în dativ	*Văzu întâi pendula* ***dintre ferestre***. (L. Rebreanu) ***Înăuntrul inelului*** *de ziduri nu mai rămăsese, după zilele de pomină, decât oarecare sămânţă pentru viitor*. (L. Blaga) *Se aşternu* ***drumului***.
P r o n u m e la aceleaşi cazuri şi cu aceleaşi prepoziţii ca şi substantivul	*El s-aşază* ***lângă dânsa****, fruntea ei o netezeşte*. (M. Eminescu)
N u m e r a l e cu valoare substantivală cu aceleaşi prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale ca şi substantivul	*Ieri a trecut şi* ***pe la cei doi***.
Verbe la s u p i n	*A venit* ***de la cules.*** *Ba şi* ***pe la scăldat*** *am tras o raită.* (I. Creangă)

§ 153. Topica

Complementul circumstanţial de loc stă, de obicei, după verbele pe care le determină: *Mircea s-a grăbit* ***spre Argeş.*** (E. Camilar)

Topica poate fi inversată din motive afective: ***Pe creasta*** *nopţii moara seacă / macină lumină-n gol.* (L. Blaga), precum şi în cazul în care complementul circumstanţial de loc este exprimat prin adverbul interogativ şi relativ ***unde***, cu sau fără prepoziţii*: **Unde**-mi stă capul?* (G. Coşbuc)

Exerciţii

Exerciţiul 302. Determinaţi complementele circumstanţiale de loc şi partea de vorbire determinată de ele. Precizaţi semnificaţia complementelor circumstanţiale de loc.

1. Iată pentru ce eu şi tânărul meu tovarăş de călătorie ne hotărâm a merge pe jos peste munţi şi în răgaz, de la Piatra pân-la Dorna, lăsând la o parte drumul mare. (C. Hogaş). 2. Să n-aibă grijă părintele, căci a trecut ieri de pe un tărâm pe altul, şi mâine alţi creştini trec iarăşi la Severin. (G. Galaction). 3. Ne-ar trebui nişte cai ca să putem tăia peste munte, în valea Negrei. (C. Hogaş). 4. Şi iar porneam înainte, spre asfinţit şi urmele dinaintea noastră erau tot mai depărtate unele de altele. (E. Camilar). 5. Spre răsărit, către valea Siretului, zarea avea ceva trandafiriu. Înspre apus, către munţii cei mari, dincolo de păduri de fag şi brad, înălbăstreau pâcle. De undeva din pădure, din piatra Corbului, se vedea în Pătru-Vodă şi Ceahlău. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 303. Identificaţi complementele circumstanţiale de loc. Faceţi analiza gramaticală a cuvintelor prin care sunt exprimate.

1. Acum câţiva ani, fiind în garnizoană la Turnu-Severin, a pălmuit la un chef pe un gazetăraş local. (L. Rebreanu). 2. Şi eu trec de-a lung pe maluri, / Parc-ascult şi parc-aştept / Ea din trestii să răsară / Şi să-mi cadă lin pe piept. (M. Eminescu). 3. Întors de la universitate, Felix o găsi stând turceşte pe sofaua ei. (G. Călinescu). 4. Stelele-n cer / Deasupra mărilor / Ard depărtărilor / Până pier. (M. Eminescu). 5. Iat-o. / Sus pe deal, la strungă, / Aşternând pământului / Haina ei cu trenă lungă / De culoarea vântului. (G. Topârceanu). 6. Văzu de departe pe cuconu Vasilică Mazu, tatăl Dariei, şi-l ocoli cu grijă. (M. Sadoveanu). 7. Printre ele, fâşii subţiri şi lungi de un verde-închis arătau lanuri de cartofi. (G. Călinescu). 8. Speriat, dintr-un hăţiş, / Pui sfios de căprioară / A ieşit la luminiş. (G. Topârceanu)

Exerciţiul 304. Alcătuiţi un text în care să utilizaţi complemente circumstanţiale de loc exprimate prin diferite mijloace şi cu topică diferită.

§ 154. Complementul circumstanţial de timp

1. Complementul circumstanţial de timp este partea secundară de propoziţie care indică timpul când se petrece acţiunea verbului sau durata acţiunii: ***Spre prânz**, Moromete se sătură să stea pe prispă.* (M. Preda)

Complementul circumstanţial de timp determină verbe şi locuţiuni verbale la modurile predicative şi la formele nepredicative, interjecţii predicative, uneori adverbe: ***În cei dintâi ani** ai copilăriei mele cuvântul meu nu era cuvânt.* (L. Blaga). Întrebările la care răspunde complementul circumstanţial de timp sunt: *când? cât timp? până când? de când?*

2. Complementul circumstanţial de timp este exprimat prin:

Adverbe şi locuţiuni adverbiale de timp	*Apoi **deodată** un fulger orbitor despică vălmăşagul norilor.* (L. Rebreanu)
Substantive în acuzativ cu sau fără prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale, în genitiv cu prepoziţii (*înaintea, asupra*) sau cu locuţiuni prepoziţionale (*în jurul, pe parcursul, de-a lungul* etc.)	*Cei ce plecau fură ţinuţi în institutul antirabic **vreo câteva săptămâni**.* (L. Blaga) ***După câteva tresăriri** uşoare îşi dete sufletul.* (Em. Gârleanu) *Era **pe la mijlocul iernii**.* (Em. Gârleanu)
Numerale adverbiale	***Întâi** se ţinu sprijinit în cele două picioare dinainte.* (Em. Gârleanu)
Adjective cu prepoziţia *de*	*Îl cunoşteam de **mic**.*
Verbe şi locuţiuni verbale la formele nepredicative: infinitiv precedat de prepoziţii şi locuţiuni (*până, înainte de, dinainte de*); gerunziu	*Cu mulţi ani în urmă, **înainte de a mă fi născut** eu,... a mers la târg.* (Z. Stancu) *A doua zi plecăm **până a nu răsări** soarele.* (Al. Vlahuţă) *Apoi, **cuprinzând** situaţia, izbucni în hohote de râs.* (L. Blaga)
Expresii frazeologice cu valoare temporală	*S-a trezit **cu noaptea-n cap**.*

§ 155. Topica

Complementul circumstanţial de timp poate sta atât după cuvântul determinat, cât şi

înaintea lui: ***Odată, la un Sfântul Vasile****, ne prindem noi vreo câţiva băieţi să ne ducem cu plugul*. (I. Creangă); *Şi sfârşitul tău veni-va* ***azi*** *ori* ***mâini****, ori* ***mai apoi***. (G. Coşbuc)

Exerciţii

Exerciţiul 305. Identificaţi complementele circumstanţiale de timp. Faceţi analiza gramaticală a părţii de vorbire prin care se exprimă.

1. Mai ziceam un ceas, două, câteodată ziceam o zi, două, o săptămână. (Z. Stancu). 2. Însă părintele mai în toată ziua da pe la şcoală şi vedea ce se petrece. (I. Creangă). 3. Plecând, Titu dădu mâna pe rând cu toţii. (L. Rebreanu). 4. Într-un târziu aud zgomot de paşi. (L. Rebreanu). 5. În aceeaşi clipire, Mahavira năvăli din ascunzătoare. (L. Rebreanu). 6. M-am gândit la asta în trecutele zile cât am umblat prin Ţara Moldovei. (M. Sadoveanu). 7. După un sfert de oră, până ce să mă dezbrac eu, fericitul meu tovarăş fosăia ca o cucuveică sub streşina unei biserici. (C. Hogaş). 8. Iarba trăieşte o vară. Răsare primăvara şi se vesteşte toamna. Iarna putrezeşte sub zăpadă. (Z. Stancu). 9. Fiul craiului încălecând, îl netezeşte pe coamă. (I. Creangă)

Exerciţiul 306. Identificaţi complementele circumstanţiale de timp. Numiţi părţile de vorbire pe care le determină. Explicaţi topica lor faţă de termenul regent.

1. S-au scuturat doar prin mijlocul lui mai câteva ploi repezi şi scurte, însă de atunci n-a mai căzut o picătură de apă. (Al. Sahia). 2. Într-un amurg apoi luă copilul de mână şi porniră spre poiana sfântă. (L. Rebreanu). 3. Înainte însă de a atinge apa cu picioarele necurate, auzi ca un tunet mânios: – Hum! (L. Rebreanu). 4. Acuma, dimineaţa, Ileana s-a trezit. (L. Rebreanu). 5. Spre miezul nopţii se-ntoarse acasă. (M. Eminescu). 6. Şi de acolo iarăşi un an de zile prin nişte pustietăţi şi mai grozave. (I. Creangă). 7. Pe uliţa pustie sună când şi când pe pietrişul colţurat al trotuarului, călcâiele vreunui trecător grăbit. (Em. Gârleanu). 8. Noi, în toţi anii, vara, în lunile de vacanţă, ne mutăm la vie. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 9. Noaptea pe la cântători, până a nu se revărsa bine de zori, el era purces la vânătoare, şi mai adesea seara îl apuca prin păduri. (Al. Odobescu)

Exerciţiul 307. Selectaţi din opera lui Mihai Sadoveanu zece propoziţii în care să fie complemente circumstanţiale de timp exprimate prin diferite mijloace.

Exerciţiu 308. Alcătuiţi o naraţiune în care să folosiţi propoziţii cu mai multe complemente circumstanţiale de timp şi de loc ale aceluiaşi verb. Subliniaţi complementele şi explicaţi punctuaţia lor.

§ 156. Complementul circumstanţial de mod

1. Complementul circumstanţial de mod este partea secundară de propoziţie care arată modul, felul cum se desfăşoară sau se înfăţişează o acţiune ori o calitate. Complementul circumstanţial de mod are ca regenţi verbe şi locuţiuni la modurile personale şi la formele nepredicative (infinitiv, supin, gerunziu), adverbe, adjective, interjecţii: *Aurel se sculă* ***zăpăcit*** *de sfială,* ***roşindu-se*** *şi* ***bâlbâind****: – Am stat puţin de vorbă cu domnul învăţător*. (L. Rebreanu); *Atunci calul zboară* ***lin ca vântul***. (I. Creangă)

Complementul circumstanţial de mod răspunde la întrebările *cum? în ce fel? cât? cât de?*

2. Complementul circumstanţial de mod este exprimat prin:

A d v e r b e şi locuţiuni adverbiale de mod	***Repede** se coborî de se aşeză pe o tulpină de rozetă.* (Em. Gârleanu)
N u m e r a l e cu valoare adverbială	*Ipate se îmbogăţise **însutit** şi **înmiit** de când a venit Chirică la dânsul.* (I. Creangă)
S u b s t a n t i v e în acuzativ cu prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale (*fără, din, decât, cât, după, asemănător cu, la fel cu* etc.), în genitiv cu locuţiuni prepoziţionale (*în baza, pe baza, în temeiul*) sau în dativ cu prepoziţii (*conform, potrivit, contrar*)	*Şi eu eram vesel **ca vremea** cea bună şi sturlubatic şi copilăros **ca vântul** în tulburarea sa*. (I. Creangă) *Lucrează **conform planului.***
A d j e c t i v e	*Toma Novac îşi simţea inima **limpede** şi **liniştită**, ca o odihnă binefăcătoare.* (L. Rebreanu)
V e r b e şi locuţiuni verbale la formele nepredicative (infinitiv, gerunziu)	*Gloria militară nu se cucereşte **privind** triumfurile altora, ci **luptând**.* (L. Rebreanu)

3. Complementul circumstanţial de mod este foarte frecvent în exprimare şi poate indica mai multe nuanţe: felul, cantitatea, compararea etc. În funcţie de nuanţele exprimate, pot fi deosebite:

● Complementul circumstanţial de mod p r o p r i u - z i s (arată cum se desfăşoară acţiunea sau cum se înfăţişează o calitate, fără a face comparaţie cu alte însuşiri sau calităţi): *Şi **încet, încet, din glumă, din joacă**, azi a făcut un scăunel, mâine o morişcă de speriat ciorile* (I. Al. Brătescu-Voineşti)

● Complementul circumstanţial de mod c o m p a r a t i v (arată cum se desfăşoară o acţiune sau cum se înfăţişează o însuşire în comparaţie cu altă acţiune sau însuşire): *Pe sus se desfac rarişti de mesteceni albi **ca făcliile**. (*Al. Vlahuţă)

● Complementul circumstanţial de mod c a n t i t a t i v (redă ideea de cantitate, măsura în care se prezintă o acţiune): *Sacul cântăreşte **50 kg**. Preţurile au crescut **cu 20%.***

§ 157. Topica

Complementul circumstanţial de mod stă, de obicei, după cuvintele pe care le determină: *Urmăream **cu respiraţia tăiată** cântecul înfricoşătoarei păsări*. (L. Blaga)

Uneori, din raţiuni de ordin afectiv, servind intenţiei autorului, complementul circumstanţial de mod poate sta şi în faţa termenului regent: ***Abia** atingi covorul moale…* (M. Eminescu)

Atunci când complementul circumstanţial de mod stă înaintea adjectivului sau adverbului determinat, el se leagă de acesta prin prepoziţia ***de***: *Zboară ca vântul de lin**.** Are o pălărie cât o roată de mare**.***

Exerciţii

Exerciţiul 309. Identificaţi complementele circumstanţiale de mod. Arătaţi partea de vorbire determinată de ele.

1. Trece şi asta, trec şi oamenii ca frunzele toamnei. (M. Sadoveanu). 2. Oricum faci, aşa ţi se face. (Folclor). 3. Grăind aşa, păşea mărunt şi opincile-i nerase de porc fâşâiau prin bătătura uscată. (M. Sadoveanu). 4. Norii atârnaţi ca nişte perdele de cer, îşi târau capetele pe pământ, împrăştiindu-se într-o bură de ploaie măruntă şi deasă ce înghimpa ca peria. (Em. Gârleanu). 5. Lucrând în grabă şi cu luare-aminte, îndată a descoperit locul pătruns de fier în coastă, puţin deasupra deşertului. (M. Sadoveanu). 6. – Doamne, coniţă, frumoasă mai sunteţi! făcu Ileana în extaz, aducându-i halatul şi văzând-o goală-goluţă. (L. Rebreanu). 7. Dacă vede ea şi vede că nu mă dau zvârr! de vreo două-trei ori cu bulgări după mine. (I. Creangă). 8. Uite-o, mă, căciula, frate / Mare cât o zi de post. (G. Coşbuc). 9. Îl joci în doi, în trei, / Îl joci în câte vrei. (T. Arghezi). 10. Şi ce grozavă de a-l lovi pe omul care te supără, de a-l răsplăti însutit şi înmiit. (I. Slavici)

Exerciţiul 310. Determinaţi complementele circumstanţiale de mod şi tipurile lor. Arătaţi categoriile gramaticale ale cuvintelor prin care se exprimă.

1. Pe loc cade jos şi adoarme mort, de puteai să tai lemne pe dânsul. (I. Creangă). 2. Mâncăm de trei ori pe săptămână la bătrân. (B. Şt. Delavrancea). 3. Şi inimile noastre sunt negre ca tina de supărare ca şi ale lor. (M. Sadoveanu). 4. Harap-Alb se puse de strajă chiar la uşa ei, iară ceilalţi se înşirară tot câte unul-unul. (I. Creangă). 5. Convoiul porni încet, tărăgănat, legându-se din ce în ce din pricina mersului tot mai îngreuiat al oamenilor. (Z. Stancu). 6. Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi sturlubatic şi copilăros ca vântul în tulburarea sa. (I. Creangă). 7. Ar trebui să te îngrijeşti foarte, foarte bine. (L. Rebreanu). 8. Încet-încet cerul se umplu de stele. (Z. Stancu). 9. N-a intrat în sat ca oamenii. Nu trăieşte ca oamenii. Iar ochii lui ard mereu, ca la strigoi. (I. Agârbiceanu). 10. Îl supăra atât de rău că strânse pleoapele, uitându-şi suferinţele. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 311. Selectaţi din literatura artistică română câte cinci enunţuri cu complemente circumstanţiale propriu-zise, complemente circumstanţiale comparative şi complemente circumstanţiale cantitative. Explicaţi topica şi punctuaţia lor.

Exerciţiul 312. Alcătuiţi cinci enunţuri în care complementele circumstanţiale de mod să fie exprimate prin interjecţii.

Exerciţiul 313. Descrieţi un tablou din natură în care să folosiţi propoziţii cu complemente circumstanţiale de mod comparative. Subliniaţi complementele, arătaţi modalitate a de realizare.

§ 158. Complementul circumstanţial de cauză

1. Complementul circumstanţial d e c a u z ă este partea secundară de propoziţie care determină un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecţie şi arată motivul acţiunii sau al caracteristicii determinate: ***De ciudă*** *plâng eu numai, mamă.* (G. Coşbuc)

Complementul circumstanţial de cauză răspunde la întrebările *din ce cauză? din ce pricină? din ce motiv? din ce considerente?*

2. Complementul circumstanţial de cauză poate fi exprimat prin:

S u b s t a n t i v sau alte părţi de vorbire cu valoare substantivală în genitiv cu prepoziţii (*din cauza, din pricina*), în acuzativ cu prepoziţii (*de, din, pentru*) sau în dativ cu prepoziţia *datorită*	*Da... cred că da... – îngână Toma, nesigur* ***din pricina uimirii****.* (L. Rebreanu) *Ochii umflaţi* ***de înfricoşare*** *priveau de prin case.* (L. Rebreanu) *Războiul n-a fost declarat* ***datorită talentului*** *diplomatic al domnitorului.*
A d v e r b sau perifraze adverbiale alcătuite din prepoziţiile *de*, *pentru* şi forma pronumelui demonstrativ *aceea*	***De aceea*** *a şaptea moarte cuprinde revelaţia.* (L. Rebreanu)
A d j e c t i v propriu-zis sau adjectiv provenit din participiu	***De obosit****, nu poate merge.* *Lupului... îi sfârâia gâtlejul* ***de flămând****.* (I. Creangă)
Verb la gerunziu cu determinative	*Fata împăratului se mira* ***văzând*** *frumuseţile câmpului.* (P. Ispirescu)

§ 159. Topica

Complementul circumstanţial de cauză stă, de regulă, după verbul regent: *Inima îi bătea* ***de o bucurie*** *nemărginită.* (L. Rebreanu)

Uneori el poate sta şi înaintea cuvântului determinat: *Gheorghe-n munte pumnii-şi strânge... Şi* ***de*** *multă* ***ciudă*** *plânge.* (G. Coşbuc)

Exerciţii

Exerciţiul 314. Identificaţi complementele circumstanţiale de cauză. Arătaţi cuvintele pe care le determină şi întrebările la care ele răspund.

1. Mama suferea de o religiozitate cu adiacenţe folclorice şi superstiţioase. (L. Blaga). 2. Dar într-o zi la poartă / Bătu, de drumul greu şi lung, / Slăbită şi mai moartă / O fată de împărat. (G. Coşbuc). 3. Aristide, uluit mai mult de năvala de lovituri ce se abătuse deasupra lui, se gândea. (L. Rebreanu). 4. Rămase liniştit, dar umbrit de mâhnire. (M. Sadoveanu). 5. Se grăbise să plece din pricina Guichii, cu care n-avea chef să dea ochii. (M. Preda). 6. Numai iaca se trezeşte înaintea lui cu o babă gârbovă de bătrâneţe. (I. Creangă). 7. Freamătă codrii de vuietul apelor. Vuieşte valea de zgomotul morilor şi al herăstraielor. (Al. Vlahuţă). 8. Maiorul Tănăsescu nu mai auzea nimic, atât era de enervat din pricina prefectului. (L. Rebreanu). 9. În vreme ce căpriorul se scutură şi fuge năuc de spaimă şi durere, pasărea cade moartă, cu ghearele strânse, cu ochii deschişi. (Em. Gârleanu). 10. Când mama nu mai putea de obosită, noi, băieţii, tocmai atunci rădicam casa în slavă. (I. Creangă)

Exerciţiul 315. Identificaţi complementele circumstanţiale de cauză şi partea de vorbire prin care sunt exprimate. Explicaţi topica lor.

1. Otilia îi aruncă o privire mânioasă şi era gata aproape să-l dea afară pe uşă pentru

indiscreţie. (G. Călinescu). 2. Aş vrea să plâng de fericit. (G. Coşbuc). 3. Dar Ghiţă nu se mustra pentru aceste, ci se bucura numai de-un nou gând. (I. Slavici). 4. Înspăimântat, el singur nu ştia de ce, făcu un pas înapoi. (I. Slavici). 5. Numai din pricina voastră am răcit casa, căci pentru mine era numai bună cum era. (I. Creangă). 6. Dar turturica, fiind mai uşoară, ajunge mai înainte. (I. Creangă). 7. Adormind de armonia / Codrului bătut de gânduri, / Flori de tei deasupra noastră / Or să cadă rânduri-rânduri. (M. Eminescu). 8. Ochii ni se măriseră de uimire. (Z. Stancu). 9. Hassan, de mirare, e negru-pământ. (G. Coşbuc). 10. De frica zapciului / Şi de groaza birului / Uitai drumul satului / Şi coarnele plugului. (Folclor)

Exerciţiul 316. Alcătuiţi cinci enunţuri în care să utilizaţi complemente circumstanţiale de cauză exprimate prin substantive cu prepoziţii.

§ 160. Complementul circumstanţial de scop (final)

1. Complementul circumstanţial de scop este partea secundară de propoziţie care determină un verb sau un substantiv deverbal, arătând finalitatea acţiunii sau a caracteristicii determinate: *O viaţă omenească nu ajunge însă **pentru a prilejui** întâlnirea bărbatului cu femeia.* (L. Rebreanu)

Întrebările la care răspunde complementul circumstanţial de scop sunt: *cu ce scop? în ce scop?*

2. Complementul circumstanţial de scop se exprimă prin:

Substantive şi părţi de vorbire cu valoare de substantiv în genitiv cu prepoziţie sau locuţiune prepoziţională (*în vederea, în scopul, cu scopul*) sau în acuzativ cu prepoziţie (*după, pentru, la, în, întru*)	***În scopul unei evidenţe** riguroase s-au introdus listele de control.* *Nechifor Lipan plecase de acasă **după** nişte **oi**, la Dorna.* (M. Sadoveanu)
Adverbe de tipul anume, *înadins, intenţionat, de aceea, de asta, pentru asta*	***Pentru asta** s-a retras la căsuţa de la ţară.*
Verbe la o formă nepredicativă (supin, infinitiv)	*Trebuie să fie un trimis de undeva numai **pentru a iscodi** casele oamenilor.* (I. Creangă) *Vulpea stă lângă vizuină şi nu se îndură să meargă **la vânat**.* (Em. Gârleanu)

§ 161. Topica

Complementul circumstanţial de scop poate sta atât în faţa termenului regent, cât şi după el: *Sufletul n-are nevoie de cuvinte **pentru a înţelege**.* (L. Rebreanu). ***Pentru a înlesni căutarea** acestora se fac, se refac şi se desfac toate legile şi convenţiile moralei.* (L. Rebreanu)

Exerciţii

Exerciţiul 317. Identificaţi complementele circumstanţiale de scop şi arătaţi cuvintele pa care le determină.

1. Spre a merge la Almaş pe drumul mare, ar fi trebuit să suim dealul Balaurului. (C. Hogaş). 2. Sufletul retrăieşte într-o străfulgerare toate vieţile anterioare pentru a se putea bucura mai deplin de strălucirea vieţii noi, eterne ce-l aşteaptă. (L. Rebreanu). 3. Cât despre mine, dădusem frâu slobod ochilor şi gândului spre a rătăci în sânul imensei nemărginiri aurite de întâile raze curate ale unui soare tânăr. (C. Hogaş). 4. Rotariul voia acum să taie uşorii, spre a scoate carul. (I. Creangă). 5. Voi căuta un alt făgaş pentru a-mi împlini rostul în lume. (Z. Stancu). 6. Orologiul sună de douăsprezece ori în limba sa metalică spre a da lumii sama că se scursese şi a douăsprezecea oră a nopţii. (M. Eminescu). 7. Spre a fi sigur de a nu fi izbit în spate de români, el trimise un grup de oaste de cuprinse cetatea Brăilei. (N. Bălcescu). 8. La curte se făcuse mare pregătire pentru ospăţul acesta. (C. Negruzzi). 9. Coboară-te în râpă după câine. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 318. Identificaţi complementele circumstanţiale de scop şi părţile de vorbire prin care sunt exprimate. Urmăriţi topica şi punctuaţia complementului circumstanţial de scop.

1. Lupul puse să-i ascută limba pentru a-şi subţia glasul. (I. Creangă). 2. Datoria noastră este să avem în vedere oricând o invazie posibilă şi să ne pregătim de rezistenţă. (Cezar Petrescu). 3. D-apoi vara, în zilele de sărbătoare, ... după cules răchiţică, cine umbla? (I. Creangă). 4. Când punea mama laptele la prins eu... de pe a doua zi începeam a linchi grosciorul de pe deasupra oalelor. (I. Creangă). 5. Arma nu e furată; o luase la curăţat mecanicul. (M. Sadoveanu). 6. Nemaiavând nicio treabă, doamna l-ar fi ţinut la taifas până noaptea, ca şi alte dăţi. (L. Rebreanu). 7. N-aveam dinţii Zgripţuroaicei din poveste şi, prin urmare, nu puteam sfredeli stânca răsărită în calea mea, spre a trece mai departe. (C. Hogaş). 8. De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu? (M. Eminescu)

Exerciţiul 319. Construiţi câte două propoziţii cu complemente circumstanţiale de scop exprimate prin substantive precedate de prepoziţii şi prin verbe la formele nepredicative. Subliniaţi complementele circumstanţiale de scop şi indicaţi cuvintele pe care le determină.

§ 162. Complementul circumstanţial condiţional

1. Complementul circumstanţial c o n d i ţ i o n a l este partea secundară de propoziţie care determină un verb sau un adjectiv şi exprimă o ipoteză sau o condiţie de a cărei îndeplinire depinde realizarea acţiunii sau a însuşirii exprimate de cuvântul determinat: ***În caz de nevoie****, v-aş anunţa.*

Complementul circumstanţial condiţional răspunde la întrebarea *cu ce condiţie?*

2. Complementul circumstanţial condiţional este exprimat prin:

S u b s t a n t i v e sau alte părţi de vorbire cu valoare substantivală în cazul genitiv precedate de locuţiuni prepoziţionale (*în ipoteza, cu condiţia, în locul, în eventualitatea*) sau în acuzativ cu locuţiunea *în caz de*	*De altfel materia şi toată lumea materială există numai* ***în funcţie de percepţia*** *omenească*. (L. Rebreanu) ***În caz de pericol****, vei fugi*.
V e r b e la gerunziu	*Dar* ***trăind*** *şi* ***nemurind****, te-oi sluji eu, măi badeo!* (I. Creangă)
A d v e r b e l e *altfel, altminteri*	*Să-mi scrii,* ***altfel*** *mă supăr*.

§ 163. Topica

Complementul circumstanţial condiţional poate sta atât în faţa cuvântului determinat, cât şi după acesta: ***În caz de nevoie****, vom veni şi noi. Vom veni şi noi,* ***în caz de nevoie****.*

Exerciţii

Exerciţiul 320. Identificaţi complementele circumstanţiale condiţionale şi cuvintele determinate. Urmăriţi modul verbului determinat.

1. Domnule, în caz de mobilizare, vă rugăm a vă prezenta, în termen de 48 de ore la biroul unde sunteţi repartizat. (Cezar Petrescu). 2. Mihai-vodă se temu ca neprimind alianţa lui Sigismund l-ar putea sili pe acesta a se arunca în braţele turcilor. (N. Bălcescu). 3. Alianţa Transilvaniei, în acest caz, îi este dar neapărată. (N. Bălcescu). 4. Imediat să părăseşti primăria, altfel te arestez. (L. Rebreanu). 5. În locul spătarului Ghica, eu nu-ţi trăgeam palme. (Camil Petrescu). 6. Unde să se fi dus omul să-şi macine în cazul în care ar fi avut chef să nu înghită aceste ţipete. (M. Preda). 7. Discuţia este interesantă şi utilă cu condiţia de a se evita confuziile. (G. Călinescu). 8. Altul, în locul lui, ar fi murit şi înviat de bucurie. (M. Preda)

Exerciţiul 321. Alcătuiţi câte o propoziţie în care să folosiţi complemente circumstanţiale condiţionale exprimate prin substantivele *caz, condiţie, ipoteză, eventualitate*.

§ 164. Complementul circumstanţial concesiv

1. Complementul circumstanţial c o n c e s i v este partea secundară de propoziţie care indică un obiect, o acţiune sau o situaţie care ar fi putut împiedica realizarea altei acţiuni sau existenţa unei calităţi. Complementul circumstanţial concesiv determină verbe şi adjective: ***Cu toată împotrivirea bărbatului****, hotărârea femeii s-a îndeplinit*. (M. Sadoveanu). Complementul circumstanţial concesiv răspunde la întrebarea *în ciuda cărui fapt?*

2. Complementul circumstanţial concesiv poate fi exprimat prin:

S u b s t a n t i v e în genitiv cu prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale *împotriva, în ciuda, în pofida*; în dativ cu prepoziţia *contrar* sau în acuzativ cu locuţiunea prepoziţională *cu tot* (*toată, toţi, toate*)	*Plângea şi* ***în ciuda mâniei****, ochii ei rămâneau mari şi curaţi.* (M. Preda) ***Contrar strădaniilor*** *de-o viaţă întreagă, gospodăria nu-i crescuse.* (M. Preda) ***Cu tot scepticismul*** *în privinţa trăiniciei noii slujbe, Eminescu se aşează la lucru*. (G. Călinescu)
A d v e r b e l e *tot, totuşi, oricum* şi locuţiunea adverbială *cu toate acestea*	***Oricum****, ceremonia religioasă ne sugerează că o divinitate există.* (M. Preda)
V e r b e la o formă nepredicativă: infinitiv cu prepoziţia *fără* sau gerunziu	*Boierii,* ***fără a se uita*** *unul la altul, goliră paharele.* (Em. Gârleanu) ***Chiar rugându****-l, el n-a vrut să rămână*.
A d j e c t i v e , adesea precedate de adverbele *chiar* sau *şi* (= chiar)	***Deşi târzie****, primăvara a fost totuşi destul de frumoasă.* ***Chiar obosită****, a continuat lucrul până târziu.*

§ 165. Topica

Complementul circumstanţial concesiv se situează, de obicei, înaintea termenul regent. ***Cu toată iarna*** *grea* ***şi împotrivirea*** *viscolului oastea Moldovei a executat o mişcare demnă de cele mai vestite oşti ale lumii.* (E. Camilar)

În cazuri rare el poate sta şi după termenul regent: *Eram trist* ***cu tot timpul*** *frumos al primăverii*. (C. Negruzzi)

Exerciţii

Exerciţiul 322. Identificaţi complementele circumstanţiale concesive şi părţile de vorbire determinate.

1. Ascultând îşi zicea întruna că, în ciuda tuturor explicaţiilor, dacă el ar fi refuzat amânarea, armeanul totuşi ar plăti. (L. Rebreanu). 2. Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui, degeaba! (I. L. Caragiale). 3. Felix, deşi la începutul studiilor, din scurta lui experienţă prin contactul cu colegii, prin lectura din proprie iniţiativă a unei „patologii generale", înţelese. (G. Călinescu). 4. Om în vârstă şi târziu, / Tot am învăţat să scriu. (T. Arghezi). 5. Stănică se pierdu încetul cu încetul într-o discuţie cu totul independentă de misiunea lui, deşi legată prin asociaţie. (G. Călinescu). 6. El niciodată nu şi-ar fi dat seama ce căuta pe Hălăuca, eu însă, cu toată străşnicia împrejurărilor, făceam haz, în vreme ce el bombănea mereu. (C. Hogaş). 7. Istrati a fost nevoit a ceda, cu toată dragostea lui de viaţă. (A. Leon). 8. Eram deci trist, cu toată truda de a surâde. (Camil Petrescu)

Exerciţiul 323. Identificaţi complementele circumstanţiale concesive şi partea de vorbire prin care se exprimă. Urmăriţi punctuaţia complementului circumstanţial concesiv.

1. Cu toate acestea, parcă nu mi-aş schimba firea cu a altuia. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 2. Împotriva obiceiului său, Lăpuşneanu era îmbrăcat cu toată pompa domnească. (C. Negruzzi). 3. Cu toată sărăcia, Humă nu muncea la nimeni cu ziua. (M. Preda). 4. Cu toate

astea, el era Budulea Taichii. (I. Slavici). 5. Dar, cu toate astea, trebuie să ştii, nepoate, că oamenii îs mai al dracului decât dracul. (I. Creangă). 6. În ciuda distrugerilor evidente, nimeni nu a fost tras la răspundere. 7. Cu toate astea, te-ai zvârlit cu repeziciune în şa. (M. Sadoveanu). 8. Cu toate astea, mie-mi pare că sunt fericită în realitate. (D. Zamfirescu). 9. Nimeni n-a înţeles ce-a fost şi ce s-a întâmplat, cu toate strigătele şi chemările de mai pe urmă ale Ancuţei şi ale oamenilor. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 324. Alcătuiţi cinci propoziţii în care să utilizaţi complemente circumstanţiale concesive exprimate prin diferite mijloace. Explicaţi topica şi punctuaţia complementelor circumstanţiale concesive.

§ 166. Complementul circumstanţial consecutiv

1. Complementul circumstanţial c o n s e c u t i v este partea secundară de propoziţie care arată consecinţa unei acţiuni sau a unei însuşiri, precum şi măsura intensităţii acţiunii sau a însuşirii respective*: Căzu la pat bolnavă* ***de moarte***. (I. Creangă)

2. Complementul circumstanţial consecutiv se exprimă prin:

S u b s t a n t i v e cu prepoziţii	*Cu noi şedea şi moş Bodrângă, un moşneag fără căpătâi, însă vesel* ***de tot hazul***. (I. Creangă)
V e r b e la infinitiv, supin sau gerunziu	*S-a schimbat* ***de nerecunoscut***. *Apa s-a ridicat,* ***ajungându****-i până la brâu.*
Locuţiune adverbială sau adjectivală	*Râdeau şi povesteau cele întâmplate* ***de-a mai mare dragul.***

§ 167. Topica

Complementul circumstanţial consecutiv stă întotdeauna după termenul regent: *Cu furca-n brâu, cu gândul dus, / Era frumoasă* ***de nespus*** */ În portu-i de la ţară.* (Şt. O. Iosif)

Exerciţii

Exerciţiul 325. Subliniaţi complementele circumstanţiale consecutive şi identificaţi părţile de vorbire prin care se exprimă:

1. Ş-apoi plângea mai mare mila / Şi-n nopţi apoi ea s-a pierdut. (G. Coşbuc). 2. Popa, în pat, se linişteşte şi povesteşte şi el de-a mai mare dragul. (I. Agârbiceanu) 3. De nepătruns, noaptea domnea pretutindeni. (G. Bogza). 4. Scoţând bolovanul din glugă, l-a fulgerat în crucea unei ferestre cât masa de mare de s-a zdruncinat până-ntr-atât, spărgând geamurile toate. (S. Hârnea). 5. Creangă râdea plin, hohotitor, cutremurând pereţii. (G. Călinescu). 6. Atunci frunzele minerale încep să vibreze încet făcând perceptibil auzului trecutul lor îndepărtat. (G. Bogza). 7. Masele de apă izbindu-se de stânci încarcă aerul de uriaşa vibraţie a trecerii lor, răsunând între munţi în superbe, triumfătoare cadenţe. (G. Bogza). 8. Şi figura marelui om se înălţa covârşitoare, întunecând începutul pe ceilalţi, pe toate gloriile de o zi. (D. Anghel). 9. De câţiva ani stupii ieşiseră de minune. (I. Slavici). 10. Şi era prea mare, de mirare.

Exerciţiul 326. Construiţi câte o propoziţie cu complemente circumstanţiale consecutive exprimate prin verbe la gerunziu, verbe la supin, verbe la infinitiv, prin substantiv cu prepoziţii. Subliniaţi complementele şi explicaţi punctuaţia lor.

§ 168. Punctuaţia complementelor circumstanţiale

1. Se izolează prin virgulă:

● complementele circumstanţiale aşezate înaintea termenului regent: *Pe punte, fricosul închide ochii ca să nu vadă apa*. (Folclor)

● complementele circumstanţiale aşezate între subiect şi predicat, dar numai atunci când subiectul este înaintea predicatului: *Bunica, în fiecare seară, spune o poveste nepoţilor*. (M. Sadoveanu)

● complementele circumstanţiale aşezate înainte de locul pe care îl ocupă în ordinea obişnuită a complementelor: *O perdea de sânge şi de nebunie i se lăsa, încet, pe creieri.* (G. Galaction)

2. Uneori, se izolează prin virgulă şi complementele circumstanţiale care nu se află în imediata apropiere a termenului regent, mai ales când nu se insistă asupra lor în comunicare: *Pare că Nichifor a umblat pe acest drum, cu pace.* (M. Sadoveanu)

3. De cele mai multe ori, se izolează prin virgulă, indiferent de poziţia pe care o ocupă faţă de termenul regent, următoarele tipuri de complemente:

● complementul circumstanţial concesiv: *Oricum, ea tot va fi fericită*. (M. Preda)

● complementul cumulativ: *Pe lângă şpangă, slujitorul meu avea buzdugan*. (M. Sadoveanu)

● complementul de excepţie: *Toţi, afară de Catrina, erau adunaţi împrejurul nostru ca să ne vadă plecând.* (N. Gane)

● complementul de relaţie: *Cât despre grefier, intrase în pământ.* (V. Eftimiu)

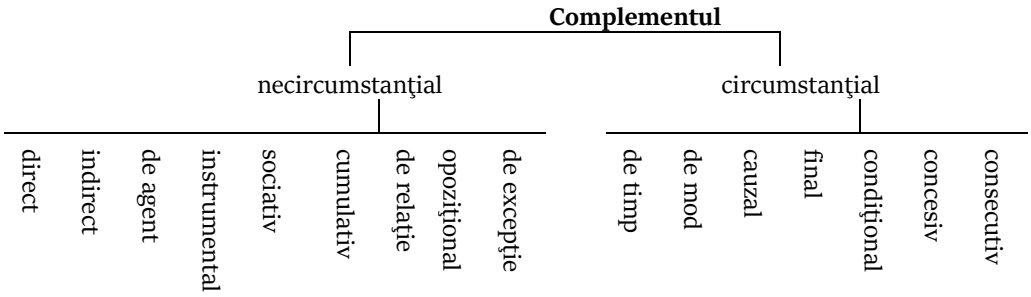

Exerciţiul 327. Identificaţi tipurile de complemente din textele de mai jos. Puneţi semnele de punctuaţie necesare acolo unde este nevoie.

1. Undeva în urmă în zare se vedeau dealurile ondulate. (Z. Stancu). 2. Înspre apus către munţii cei mari dincolo de păduri de fag şi de brad înălbăstreau pâcle. (M. Sadoveanu). 3. Odată vara pe aproape de Moşi mă furişez din casă ziua miaza mare la moş Vasile. (I. Creangă). 4. Într-o seară pe la începutul lui iulie 1909 cu puţin înainte de orele zece un tânăr de vreo optsprezece ani îmbrăcat în uniformă de liceu intră în strada Antim. (G. Călinescu). 5. Acuma acolo în râpi sorite scot botul din peşteri urşii. (M. Sadoveanu). 6. Nu s-a oprit cumva la covâlia dumitale astă-toamnă un om cu un cal negru ţintat în frunte? (M. Sadoveanu). 7. Pe alocuri pe zăpezile butucite paşii cailor sunau ca pe pod. (M. Sadoveanu). 8. În ziua aceea moş Dănilă se suise la stână dis-de-dimineaţă. (G. Galaction). 9. Într-un târziu Ana îşi ridică capul şi privi cu îndrăzneală la el. (I. Slavici). 10. Noaptea în preajma focurilor noastre scheunau dihănii. (M. Sadoveanu)

SINTAXA FRAZEI

1. F r a z a este o unitate sintactică superioară constituită din cel puţin două propoziţii, dintre care una este principală: *Ştia [1]/ că nu-i mai pot face nimic... [2]/* (Camil Petrescu). După tipul de raport care se stabileşte între propoziţiile componente, se disting următoarele specii de frază:

a) fraze formate prin coordonare: *Apa trece,[1]/ pietrele rămân. [2]/*

b) formate prin subordonare: *Mă gândeam la vremea [1]/ când am cutreierat cu tine aceste locuri. [2]/* (M. Sadoveanu)

c) mixte, în care apar şi raporturi de coordonare, şi raporturi de subordonare: *Stau câteodată [1]/ şi-mi aduc aminte [2]/ ce vremi şi ce oameni mai erau în părţile noastre... [3]/* (I. Creangă)

În frază, o propoziţie subordonată poate depinde de un cuvânt sau de un grup de cuvinte din regentă.

2. Propoziţiile unei fraze pot fi, din punctul de vedere al înţelesului, p r i n c i p a l e sau s e c u n d a r e , iar din punctul de vedere al raportului cu alte propoziţii, r e g e n t e sau s u b o r d o n a t e .

§ 169. Propoziţiile principale şi propoziţiile secundare

1. Propoziţiile p r i n c i p a l e pot alcătui o comunicare fie singure, fie împreună cu alte propoziţii. Propoziţiile s e c u n d a r e nu pot forma o comunicare decât împreună cu propoziţiile principale.

2. Propoziţiile principale pot fi i n d e p e n d e n t e , c o o r d o n a t e cu alte propoziţii principale sau r e g e n t e faţă de propoziţiile secundare**.**

● Propoziţiile principale independente au înţeles de sine stătător: *Acum, din cerul deschis ca o fereastră a infinitului, curge un eteric şuvoi de beteală.* (G. Bogza)

● Propoziţiile principale coordonate alcătuiesc împreună o frază: *El s-aşază lângă dânsa şi o prinde de mijloc. / Ea şopteşte vorbe arse de al buzelor ei foc.* (M. Eminescu)

● Propoziţiile principale regente au uneori un înţeles cuprinzător, alteori înţelesul lor este completat şi precizat de propoziţiile secundare care depind de ele: ***Era târziu marţi dimineaţa****, / când Lică ieşi cam nedormit la lumina zilei.* (I. Slavici); ***În sfârşit, principalul e*** */ că se simte bine.* (M. Sadoveanu).

3. Propoziţiile s e c u n d a r e sunt propoziţii al căror înţeles depinde de înţelesul altor propoziţii, de aceea, privite în raporturile lor cu alte propoziţii, ele sunt propoziţii subordonate: *O jale mă aştepta de multe ori şi acasă,* ***când mă duceam pe furiş până la capătul dorului.*** (L. Blaga). Propoziţia evidenţiată din fraza de mai sus este propoziţie secundară.

§ 170. Propoziţiile regente şi propoziţiile subordonate

1. Propoziţiile r e g e n t e sunt propoziţii (principale sau secundare) de care depind alte propoziţii: ***Vedeam*** *[1]/ ce nu se vede, [2]/* ***vorbea*** *[3]/ ce nu era. [4]/* (G. Bacovia) – *vedeam* şi *vorbea* sunt propoziţii regente pentru propoziţiile 2, respectiv 4, care le determină şi care sunt subordonate.

2. Propoziţiile s e c u n d a r e pot fi şi ele regente, dacă de ele depind alte propoziţii secundare: *Leonte Bumbu intrase [1]/ să povestească repede nevestei [2]/ ce-a aflat de la nişte oameni [3]/ care au trecut adineauri cu căruţa spre Mozăceni. [4]/* (L. Rebreanu)

§ 171. Subordonarea în frază

1. Propoziţiile subordonate pot depinde de un cuvânt, de mai multe cuvinte din regentă, de o propoziţie întreagă sau de mai multe propoziţii: de aceea, în analiza lor, este importantă aflarea elementului regent:

Ghiţă[1] / care nu ştia nimic despre mărturisirile lui Mari [2]/ nu înţelegea [1]/ unde bate comisarul cu întrebările lui. [3]/ (I. Slavici) – subordonata *care nu ştia nimic despre mărturisirile lui Mari* depinde de substantivul *Ghiţă* din propoziţia regentă (*Ghiţă ... nu înţelegea*), iar subordonata *unde bate comisarul cu întrebările lui* depinde de verbul *nu înţelegea* din regentă.

2. Propoziţiile subordonate sunt n e c i r c u m s t a n ţ i a l e (s u b i e c t i v e, p r e d i c a t i v e, a t r i b u t i v e, c o m p l e t i v e) şi c i r c u m s t a n ţ i a l e.

§ 172. Rolul elementelor de relaţie în frază

Elementele de relaţie în frază sunt c o n j u n c ţ i i l e şi l o c u ţ i u n i l e c o n j u n c ţ i o n a l e, p r o n u m e l e şi a d j e c t i v e l e r e l a t i v e şi n e h o t ă r â t e, a d v e r b e l e r e l a t i v e şi n e h o t ă r â t e.

● Conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale coordonatoare leagă propoziţii coordonate atât principale, cât şi secundare: *Vine **şi** stă mai mult. Am venit să te văd **şi** să te întreb ceva.*

● Conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale subordonatoare introduc propoziţii subordonate: *Nu ştiu **dacă** plec.*

● Pronumele şi adjectivele relative şi nehotărâte, adverbele relative şi nehotărâte, în afară de rolul de a introduce subordonate, au şi funcţie sintactică în propoziţia subordonată pe care o introduc:

Cine** umblă pe toate drumurile nu ajunge nicăieri.* (Folclor) – ***cine este subiectul subordonatei.

*Patru ani trecuseră de la scena aceasta, în vremea **cărora** Alexandru-Vodă nu mai tăiase nici un boier.* (C. Negruzzi) – ***cărora*** este atribut.

*Împăraţi **pe care** lumea nu putea să-i mai încapă / Au venit şi-n ţara noastră de-au cerut pământ şi apă.* (M. Eminescu) – ***pe care*** este complement direct.

Când** îi văzu trecându-i pârleazul, Guica se ridică de pe scaunul ei* (M. Preda) – ***când este complement circumstanţial de timp.

Notă. Ca şi prepoziţiile, unele conjuncţii au sensuri multiple. Bunăoară, ***şi*** poate fi copulativ (*Stau **şi** mă uit*), adversativ (*Am venit, **şi** nu te-am găsit*) etc.; ***iar*** poate fi copulativ (*S-a dus, **iar** mai târziu s-a întâlnit cu un prieten*), adversativ (*Eu muncesc, **iar** el se joacă*). Dintre conjuncţiile subordonatoare, cele mai multe sensuri au ***că***, ***să***, ***dacă***. Altele introduc numai anumite propoziţii**: *deşi*, *încât*, *căci***.

§ 173. Propoziţiile coordonate

Două sau mai multe propoziţii principale ori două sau mai multe propoziţii secundare subordonate de acelaşi fel pot fi coordonate între ele:

Şi părintele mă ie la dragoste [1]/ şi Smărăndiţa începe din când în când a mă fura cu ochiul [2]/, şi bădiţa Vasile mă pune să ascult pe alţii [3]/, şi altă făină se macină acum la moară. [4]/ (I. Creangă)

Ca şi părţile de propoziţie coordonate, propoziţiile coordonate pot fi: c o p u l a t i v e , a d v e r s a t i v e , d i s j u n c t i v e şi c o n c l u s i v e .

§ 174. Propoziţiile coordonate copulative

Propoziţiile coordonate c o p u l a t i v e exprimă un raport de asociere şi se leagă prin conjuncţiile *şi, nici, iar*, prin locuţiunile conjuncţionale *(pre)cum şi, nu numai ... ci (şi), nu numai (că) ... dar (şi), atât ... cât şi* sau prin juxtapunere:

Acel păr negru şi despletit eu îl văzusem [1]/, acea tristeţe adâncă şi sublimă eu o văzusem [2]/, acea disperare fără margini... eu o văzusem. [3]/ (M. E minescu) – trei propoziţii coordonate copulative.

Mă îmbrăcai [1]/;mă spălai cu apă rece [2]/; mă încălţai cu nişte pantofi noi [3]/; mama mă pieptănă. [4]/ (B. Şt. Delavrancea). (I. Slavici) – propoziţii coordonate copulative juxtapuse.

§ 175. Propoziţiile coordonate adversative

Propoziţiile a d v e r s a t i v e sunt propoziţiile coordonate care se opun una alteia fără să se excludă. Ele se leagă prin conjuncţiile *ci, dar, însă, iar, şi* adversativ şi locuţiunea conjuncţională *numai că* sau prin juxtapunere:

*Caii porniseră [1]/, **dar** femeia se ţinea mereu de căruţă [2]/.* (M. Preda) – două principale coordonate adversative.

*Budulea s-a gândit [1]/ (...) să vie [2]/ (...), **dar** să nu spuie nimic [3]/.* (I. Slavici) – două secundare (subordonate) coordonate adversative.

Te-am văzut şi ieri pe cale [1]/, M-am temut să te opresc [2]/. (G. Coşbuc) – adversative juxtapuse.

§ 176. Propoziţiile coordonate disjunctive

Propoziţiile d i s j u n c t i v e exprimă acţiuni sau stări opuse care se exclud. Ele se leagă prin conjuncţiile *ori, sau, fie* sau prin juxtapunere:

*Îi era teamă [1]/ **fie** că-mi voi pierde vederea, [2]/ **fie** că-mi voi zdruncina sănătatea. [3]/* (M. Eliade)

***Sau** taci [1]/, **sau** zi ceva mai bun decât tăcerea. [2]/* (Folclor)

Vino, [1]/ pleacă, [2]/ fă cum vrei. – primele două propoziţii sunt disjunctive juxtapuse.

§ 177. Propoziţiile coordonate conclusive

Propoziţiile c o n c l u s i v e arată o acţiune prezentată drept concluzie a termenului coordonat. Ea se leagă prin conjuncţiile *deci, dară, aşadar* şi prin locuţiunile conjuncţionale *prin urmare, în concluzie, în consecinţă* sau prin juxtapunere:

*O luptă-i viaţa, **deci** te luptă cu dragoste de ea şi dor.* (G. Coşbuc) – frază cu o conclusivă legată prin conjuncţia *deci*.

I-am dat bani, i-am plătit şi trenul, nu mai am nicio obligaţie financiară faţă de el. – frază cu o conclusivă juxtapusă.

§ 178. Topica şi punctuaţia

Propoziţiile adversative şi conclusive au o topică fixă în frază.

Propoziţiile juxtapuse copulative se despart prin virgulă: *Sania uşoară aluneca pieziş, [1]/ sălta peste troiene. [2]/* (Camil Petrescu)

Virgula se mai pune:

● între propoziţii coordonate copulative când sunt legate prin locuţiunea conjuncţională ***nu numai ... ci şi***: *Nu numai el a venit, ci şi colegii lui au fost de faţă.*

● între propoziţii copulative când au nuanţă adversativă şi sunt legate prin ***iar*** ori ***şi*** adversativ: *Stă castelul singuratic, oglindindu-se în lacuri, / Iar în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri*. (M. Eminescu)

● între propoziţii adversative: *Şedea departe, dar cu tramvaiul el ajungea numaidecât*. (V. Voiculescu)

● între propoziţii disjunctive, când amândouă încep cu ***fie, sau, ori*****:** *Ori te ouă, ori du-te de la casa mea.* (I. Creangă).

● înaintea propoziţiei conclusive: *Am fost la tine, dar nu erai acasă, prin urmare nu te-ai ţinut de cuvânt*.

Exerciţii

Exerciţiul 328. Identificaţi în frazele de mai jos elementele de relaţie care fac legătura dintre propoziţiile coordonate.

1. Şi sânge din sângele ei, şi carne din carnea ei am împrumutat, şi a vorbi de la dânsa am învăţat... (I. Creangă). 2. Tu-ai vrea să spui şi-ai vrea să ţipi, Ioane, / Dar gura ta nici nu mai poate spune. (A. Suceveanu). 3. Ţi-ai pierdut toţi dinţii, sărmane, şi vrei să mai muşti pe alţii? (V. Alecsandri). 4. De-o fi una, de-o fi alta... (M. Eminescu). 5. Ori că se preface, ori că se roagă într-adevăr. (I. Druţă). 6. Jurnalul ajunsese confidentul tuturor crizelor mele de melancolie şi e probabil că excesele acestea de lirism şi lamentaţiile au reuşit într-o zi să mă dezguste, astfel că am abandonat Jurnalul. (M. Eliade). 7. Bădiţa Vasile a zâmbit atunci, iar noi, şcolarii, am rămas cu ochii holbaţi unii la alţii. (I. Creangă)

Exerciţiul 329. Precizaţi şi explicaţi tipul fiecărei fraze cu propoziţii coordonate.

1. Tristă-i firea, iară vântul sperios vreo creangă farmă. (M. Eminescu). 2. Mai tare s-a înrăit Rosmarin în ultimii ani de când trăia necontenit sub ameninţarea să fie scos la pensie înainte de termen, ba să-l treacă în cadrul auxiliar, ba chiar să fie suprimat din serviciu. (L. Rebreanu). 3. Cineva le dăduse (vitelor – *n. n.*) drumul din grajd. Era deci totuşi acasă cineva. (L. Blaga). 4. Mă ridic în vârful picioarelor, mă sprijin în coate şi abia izbutesc să mă aşez. (Otilia Cazimir). 5. Încă nu râd, dar ochii lor împung şi dor. (Otilia Cazimir)

Exerciţiul 330. Alegeţi din şirul de fraze de mai jos doar pe cele cu propoziţii coordonate legate prin juxtapunere. Propuneţi elementele de relaţie potrivite.

1. Nu numai că mi-a pus trei şi m-a eliminat, dar m-a chemat în cancelarie şi mi-a tras două perechi de palme. (M. Eliade). 2. Toţi dormeau, porţile erau închise. (M. Sadoveanu)

3. Prost de rage, dar plin de importanţă. (A. Busuioc). 4. Căci minciuna încheagă viaţa, adevăru-o risipeşte. (M. Eminescu). 5. Buzele i se dezlipiră, tremurară, apoi îndrugară câteva vorbe. (B. Şt. Delavrancea). 6. Am privit văzduhul: nourii se scufundaseră, stelele nu mai clipeau; un ţipăt răguşit de bâtlan a spart tăcerea. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 331. Precizaţi în care din frazele formate cu propoziţii coordonate conjuncţia copulativă *şi* are sens adversativ.

1. Cartea nu-mi punea piedici, şi norocul îmi cânta în strună. (L. Blaga) 2. Nechifor Lipan plecase de-acasă după nişte oi, la Dorna, ş-acu Sfântu-Andrei era aproape şi el încă nu se întorsese. (M. Sadoveanu). 3. La început era Cuvântul, şi Cuvântul era cu Dumnezeu, şi Cuvântul era Dumnezeu. (I. Druţă). 4. Eu veneam de sus, tu veneai de jos. / Tu soseai din vieţi, eu veneam din morţi. (T. Arghezi). 5. Aşa se petreceau lucrurile pe vremea ceea, şi vremurile erau atunci minunate. (I. Slavici). 6. Şi Nică începe să mă asculte; şi mă ascultă el, şi mă ascultă, şi unde nu s-apucă de însemnat la greşele cu ghiotura pe o draniţă... (I. Creangă). 7. Încă nu m-a gătit de ascultat, şi câte au să mai fie! (I. Creangă)

Exerciţiul 332. Clasificaţi propoziţiile coordonate: (a) din punctul de vedere al semanticii lor (copulative, adversative, disjunctive, conclusive) şi (b) în funcţie de prezenţa / absenţa elementului de relaţie.

1. Ziua ba aveau, ba n-aveau de lucru (I. Ghica). 2. Mă ferecasem pe dinăuntru, eram ca o stană de piatră. (M. Eliade). 3. Aurul ştiinţa iaste, bogăţia adevăru-i. (M. Cărtărescu). 4. Şi calul fugea ca o nălucă, prin lumina vânătă; luncile vuiau de tropot, frunzele argintii licăreau, undele negre de păr fluturau. (M. Sadoveanu). 5. Huţu e prost; îl ştiu eu; e copilul meu (I. Slavici). 6. N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid. (M. Eminescu). 7. Nici nu mai mergeau, zburau spre casă. (I. Slavici). 8. Nu era ţipenie de om, nu zbura nicio pasăre, nu cuciuriga nici un cocoş, nu lătra nici un câine. (I. Agârbiceanu). 9. Mă sperii, dar îmi place. (I. H. Rădulescu). 10. Morarul cel bătrân ba se dă după covată (...), ba sloboade hădăragul (...), ba se duce şi abate apa de la lăptoc. (M. Sadoveanu). 11. Nu mă încurc prinprejurul şcoalei, ci o ieu la sănătoasa spre casă. (I. Creangă)

Exerciţiul 333. Stabiliţi deosebirea dintre conjuncţia coordonatoare *şi* din fraza 1 faţă de cea din fraza 2.

1. Femeii însă puţin îi pasă şi de cei ce râd, şi de cei ce se reţin. (I. Druţă). 2. ...intri cu un cârlan ca vai de dânsul în ograda lui, şi ieşi de acolo cu un berbec de toată frumuseţea. (I. Druţă)

Exerciţiul 334. Găsiţi 1-2 sinonime /echivalente pentru elementele de relaţie din frazele de mai jos.

1. Am hotărât nu numai să revenim în anul următor, dar chiar să ne cumpărăm o barcă a noastră. (M. Eliade). 2. S-a desprins raza din ghemul ei de aur şi-a rătăcit prin senin. (Em. Gârleanu). 3. Şezu neclintit lângă izvor, timp de un sfert de oră, dar nu-i pică nimic. (F. Neagu)

Exerciţiul 335. Completaţi, la alegerea voastră, spaţiile punctate cu conjuncţiile care s-ar potrivi mesajului.

1. De câte ori îl ascultasem, nu numai că înţelegeam, … simţeam cum mă fascinează matematicile. (M. Eliade). 2. Stânca stă, … apa trece. (M. Eminescu). 3. A doua zi însă a venit părintele la noi, s-a înţeles cu tata, m-au luat ei cu binişorul (…) m-au dus iar la şcoală. (I. Creangă)

§ 179. Propoziţiile subordonate necircumstanţiale. Propoziţia subordonată subiectivă

1. Propoziţia subordonată care îndeplineşte rolul de subiect al predicatului propoziţiei regente se numeşte propoziţie subordonată s u b i e c t i v ă . În acest caz, propoziţia regentă nu are un subiect exprimat, iar verbul-predicat din regentă este întotdeauna la pers. 3: ***Cine învaţă la tinereţe*** *se odihneşte la bătrâneţe.* (Folclor)

Propoziţia subiectivă se leagă de regentă prin următoarele elemente de relaţie:

● pronume sau adjective pronominale relative sau nehotărâte în nominativ sau în alte cazuri (*cine, pe cine, care, câţi*): ***Cine*** *vrea să plângă,* ***cine*** *să jelească / Vie să asculte-ndemnul nenţeles…* (T. Arghezi)

● adverb relativ sau nehotărât (*când, unde, cum*): ***Cum*** *răsărise acolo… nu se ştie*. (S. Mehedinţi)

● conjuncţii: *că, să, ca… să, dacă, de* (cu sensurile „că”, „să”, „dacă”): *…era limpede* ***că*** *n-o s-o mai ducă mult.* (I. Druţă)

Uneori propoziţia subiectivă poate fi reluată în regentă printr-un pronume: *Că lucrurile merg mai bine acu,* ***asta*** *se ştie.*

2. Propoziţiile subiective au în calitate de termen regent de cele mai multe ori verbele *a trebui, a fi, a rămâne, a ajunge, a urma*, folosite ca impersonale: *Ar trebui să tai iarba pe unde-ai trecut.* (L. Blaga)

În calitate de regent al propoziţiei subiective pot apărea, de asemenea, verbele impersonale (la diateza dinamică): *se întâmplă, se afirmă, se crede, se spune, se pretinde, se cuvine, se poate* etc., precum şi predicatele nominale, cu numele predicativ exprimat printr-un adverb: *e bine, e uşor, e util, e greu, e drept* etc.

Uneori, aceste adverbe funcţionează ca predicate regente fără verbul *a fi* şi îşi subordonează propoziţii subiective: *Dar* ***e bine*** *[1]/ să-mi arăţi ce şi cum*. (M. Sadoveanu); *E (…) bine [1]/ să le ştii şi aceste. [2]/* (I. Slavici)

3. Propoziţiile subiective care stau pe lângă verbe (expresii verbale) impersonale sau adverbe predicative nu trebuie confundate cu propoziţiile completive directe. Le putem deosebi ţinând seama de faptul că, în timp ce completiva directă stă pe lângă o regentă care are subiect exprimat sau neexprimat, subiectiva stă pe lângă o regentă care n-are subiect, această funcţie îndeplinind-o propoziţia subiectivă. Să se compare:

Văd (eu) că vine – propoziţie completivă directă.

Se vede că vine – propoziţie subiectivă.

§ 180. Topica şi punctuaţia

Propoziţia subordonată subiectivă nu se izolează de regentă. Ea poate sta înaintea regentei sau după propoziţia regentă: *Cine a crezut în visuri [1]/ nu-i cuceritor de lume. [2]/* (M. Eminescu)

Dacă fraza conţine mai multe propoziţii subordonate subiective, raportate la elemente regente diferite, aceste propoziţii subordonate nu se despart de regente prin semne de punctuaţie.

Dacă fraza conţine mai multe propoziţii subordonate subiective, coordonate între ele, se folosesc semnele de punctuaţie cerute de coordonare: *Îmi place grozav [1]/ să discut polemic, [2]/ să mă încaier [3]/ ori pur şi simplu să-mi bat joc. [4]/*

Exerciţii

Exerciţiul 336. Delimitaţi propoziţiile şi arătaţi care dintre ele sunt subiective.

1. Cel ce nu este pe deplin stăpân, fireşte, nici nu poate stăpâni (I. Druţă). 2. Tu te întreabă şi socoate / Ce e rău şi ce e bine. (M. Eminescu). 3. Ceea ce îţi vine acuma în minte, arderea ta lăuntrică, poate dura numai o perioadă anumită. (G. Meniuc). 4. Ce e val ca valul trece. (M. Eminescu). 5. Trebuia deci să fie ceva sau cineva. (C. Hogaş). 6. Ceea ce am terfelit eu pentru o scârbă de hârtiuţă, onoarea de ofiţer, ai ridicat de jos dumneata, cu preţul vieţii. (V. Voiculescu). 7. Se înţelege că nu-i uşor lucru să te naşti între mărăcini. (S. Mehedinţi). 8. Dar cine se luptă de mic creşte vânjos. (S. Mehedinţi). 9. Pare că şi trunchii vecinici poartă suflete sub coajă. (M. Eminescu). 10. Cel care s-a udat până la brâu nu se mai teme de apă. (M. Sadoveanu). 11. S-a întâmplat ce-a voit Dumnezeu să se întâmple. (Folclor). 12. Cine are cheile tainelor e mai puternic. (B. Şt. Delavrancea). 13. Păi, lucrul cel mai bun e să se suie de-a dreptul pe perdea... (Em. Gârleanu)

Exerciţiul 337. Analizaţi morfologic cuvintele prin care sunt introduse propoziţiile subiective.

1. Da cum se face de mă cunoşti d-ta de la Piatra? (C. Hogaş). 2. E nevoie să-ţi explic (T. Arghezi). 3. Cine ştie dacă ceasul cel grozav al împlinirii vremilor de apoi nu sunase. (C. Hogaş). 4. Acum parcă înţelegea că este cu putinţă ca unul să citească ceea ce au scris alţii, fiindcă toţi cărturarii scriu într-un fel. (I. Slavici). 5. Ce fost-au frumuseţe-n chipul ei acum mâncat e. (M. Cărtărescu). 6. Împăratul, după ce face un pas, se întâmplă să nu mai poată da înapoi (I. Druţă). 7. S-ar fi cuvenit să înalţe o rugă... (I. Druţă). 8. Se întâmplă să ghicesc şi eu. (I. Druţă)

Exerciţiul 338. Analizaţi topica propoziţiilor subiective de mai jos.

1. Ce vrea să-mi zică / E o tainică dojană. (M. Eminescu). 2. Ce ţi-i scris în frunte ţi-i pus. (Folclor). 3. Că mă smeresc să cuget e lucru de crezut. (T. Arghezi)

Exerciţiul 339. Alcătuiţi câte o frază, în care propoziţia subiectivă să fie introdusă prin adverbele relative *unde, când, cât* şi prin conjuncţia *de*.

Exerciţiul 340. Alcătuiţi câte o propoziţie subiectivă care să aibă ca regent un adverb predicativ, o locuţiune adverbială predicativă, o formă impersonală a unui verb personal.

Exerciţiul 341. Alcătuiţi o frază în care propoziţia subiectivă introdusă prin conjuncţia *să* să se afle înaintea regentei.

Exerciţiul 342. Înlocuiţi propoziţia subiectivă din frazele următoare printr-un subiect.

1. Ce-o fost s-o trecut (V. Alecsandri). 2. E mare lucru pe această lume sumbră şi morocănoasă să întâlneşti o fire veselă, inteligentă, dispusă pentru voie bună. (I. Druţă). 3. Nu-i frumos ce-i frumos, da-i frumos ce-mi place mie. (I. Druţă)

Exerciţiul 343. Înlocuiţi subiectul din propoziţia de mai jos printr-o propoziţie subiectivă: *Voinicul nu se teme de nimic.*

§ 181. Propoziţia subordonată predicativă

1. Propoziţia subordonată care îndeplineşte funcţia de nume predicativ al unui verb copulativ (la un mod personal sau nepersonal, exprimat sau subînţeles) din regentă se numeşte propoziţie subordonată p r e d i c a t i v ă . Altfel spus, propoziţia predicativă este ceea ce rezultă din transformarea unui nume predicativ în propoziţie subordonată: *Esenţialul este* ***că toata casa acea avea un stil al vremii.*** (G. Călinescu)

2. Elementele de relaţie prin care se introduce propoziţia predicativă sunt:

- conjuncţiile (*că, să, ca … să, dacă* şi *de* cu sensul „să” sau „că”):
- locuţiunile conjuncţionale comparative (*ca şi cum, după cum, oricât de* etc.):
- pronumele sau adjectivele pronominale (*cine, ce, ceea ce, oricare, oricine, oricare* etc.):
- adverbele relative, interogative sau nehotărâte (*cum, oricum, parcă, precum* etc.:

§ 182. Topica şi punctuaţia

Locul subiectului faţă de predicat şi al propoziţiei subiective şi predicative faţă de regentele lor nu este fix. El depinde de accentul pe care îl pune vorbitorul pe una sau pe alta dintre propoziţii în cadrul frazei, pe de o parte, şi regenta, pe de altă parte. De obicei, predicativa stă după regentă, dar sunt şi situaţii când se află înaintea regentei, mai ales când se urmăreşte reliefarea stilistică: *Ce-am fost cândva azi nu mai sunt.* (I. Minulescu)

Aşa cum subiectul nu se desparte de predicat prin virgulă sau prin alt semn de punctuaţie, dacă între ele nu sunt intercalări, tot astfel propoziţia subiectivă şi cea predicativă nu se despart prin virgulă de regentele lor.

Notă: Propoziţiile subiective şi predicative sunt uneori subordonate unor propoziţii regente alcătuite numai dintr-un verb copulativ (*a fi* sau *a însemna:*

Exerciţii

Exerciţiul 344. Delimitaţi propoziţiile şi aflaţi propoziţiile subiective şi cele predicative. Explicaţi diferenţele dintre ele.

1. Nepotrivit lucru este să ai de a face cu asemenea prieteni şi tovarăşi ticăloşi. (M. Sadoveanu). 2. I se părea că are să se prăbuşească. (L. Rebreanu). 3. Din partea tatei puteam să rămân cum era mai bine. (I. Creangă). 4. Părerea mea e că e mai bine să nu pleci. (M.

Preda). 5. Ceea ce e poate mai greu de explicat e cum electronul acela (...) se poate gândi pe el însuşi. (Camil Petrescu). 6. Dacă vrea să mă pedepsească înseamnă că nu-i era indiferent. (Camil Petrescu). 7. Însemna că îl mai despărţise şi de alta şi că lupta fusese uşoară. (M. Preda). 8. Înseamnă că n-o să mai ai timp de mine. (M. Preda).

Exerciţiul 345. Identificaţi propoziţiile predicative şi analizaţi morfologic elementul de relaţie.

1. Cea mai mare dorinţă a mea este ca să vă îndatoresc... (V. Alecsandri). 2. Adevărul e că şi eu m-aş fi lăsat percheziţionat. (V. Voiculescu). 3. Să mai fiu ce-am fost pentru tine (I. Creangă). 4. Mamă, nu e aşa că o să mă fac bine? (I. Al. Brătescu-Voineşti) 5. Lumea asta nu-i numai cât se vede cu ochii. (I. Creangă). 6. Şi dacă ramuri bat în geam/ Şi se cutremur plopii, / E ca în minte să te am / Şi-ncet să te apropii. / Şi dacă stele bat în lac / Adîncu-i luminîndu-l, / E ca durerea mea s-o-mpac / Înseninându-mi gîndul. / Şi dacă norii deşi se duc / De iese-n luciu luna, / E ca aminte să-mi aduc/ De tine-ntotdeauna. (M.Eminescu). 7. Dacă din toamna aceasta am făcut atâtea încercări de a rupe lanţurile nevăzute care mă ţin în mizeria mea sufletească, mai rău decât cele de fier, e că nu mai puteam, creştea în mine, streină de mine, o dorinţă mai de neînvins decât orice tărie (Camil Petrescu).

Exerciţiul 346. Aflaţi propoziţia predicativă şi analizaţi morfologic verbul copulativ din regentă.

1. Povara suferinţelor era mai presus decât putea duce omul. (I. Druţă). 2. Că te-am zărit e a mea vină. (M. Eminescu). 3. Numai un dangăt de clopote poate însemna până unde ţine lumea pravoslavnică şi unde începe împărăţia celor necredincioşi. (I. Druţă)

Exerciţiul 347. Alcătuiţi câte o propoziţie predicativă pe lângă verbele copulative *a fi, a se face, a deveni, a rămâne, a însemna.* Transformaţi propoziţiile predicative în predicate nominale.

Exerciţiul 348. Construiţi câte o propoziţie predicativă introdusă prin conjuncţiile *dacă, de* şi prin adverbele comparative *cât, cum* şi locuţiunile comparative *după cum, ca şi cum*.

Exerciţiul 349. Explicaţi deosebirea dintre propoziţii, ţinând seama de înţelesul verbului regent: *Rămâne să vedem noi. Băiatul rămâne cum a fost*.

Exerciţiul 350. Plasaţi în locul propoziţiei predicative ei alte 5 propoziţii predicative potrivite pentru propoziţia regentă.

Datoria noastră e să ne îngrijim mai întâi de cei ce au copii. (I. Druţă)

Exerciţiul 351. Alcătuiţi o frază cu propoziţii predicative omogene. Comentaţi semnele de punctuaţie.

§ 183. Propoziţia predicativă suplimentară

1. Propoziţia subordonată care îndeplineşte funcţia de element predicativ suplimentar pe lângă verbul predicat (tranzitiv sau intranzitiv) şi substantivul sau pronumele subiect din propoziţia regentă se numeşte propoziţie p r e d i c a t i v ă s u p l i m e n t a r ă : *Se pomeniră toţi cu el că a ajuns flăcău*. (M. Preda).

2. Elementele de relaţie prin care se introduce propoziţia predicativă suplimentară sunt:

● conjuncţiile subordonatoare *că, să* şi *precum*: *Apoi să fi dus sfântul pe vreunul să nu-şi ştie lecţia…* (I. Ghica)

● locuţiunea conjuncţională subordonatoare *aşa cum: Te ştiu aşa cum eşti;*

● pronumele şi adjectivul relativ *câte: Ba o ştiu eu de câte e în stare* (M. Sadoveanu)

● adverbele relative *cum, cât* şi *ce* („cât"): *N-o vezi toată ziua cum năcăjeşte biata mâţă din casă?* (V. Alecsandri)

Exerciţii

Exerciţiul 352. Identificaţi doar frazele cu propoziţii predicative suplimentare şi precizaţi elementele de relaţie prin care au fost introduse ele.

1. Pare că te văd iar c-ai să te îmbolnăveşti. (V. Alecsandri). 2. Căci nimeni nu te vede astfel cum te văd eu. (M. Eminescu). 3. Acest sunet mă face (…) / Să mă trezesc în solitara-mi pace. (M. Eminescu). 4. Şi doar nu era cine ştie ce grozăvie la trup. (M. Sadoveanu). 5. Cui o dau voiesc să-mi fie /Om o dată. (G. Coşbuc) 6. Ceilalţi îi trimiteau rotocoale de fum, care-l făceau să înghită în sec. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 7. A fost odată… pe vremea când chiar şi dobitoacele ajungeau să se facă domni şi boieri aici pe pământ. (Al. Odobescu) 8. Fămă, doamne, ce mă-i face. (Folclor). 9. Îl ştiam un flăcău la locul lui. (M. Preda). 10. O, priviţi-i cum visează / Visul codrului de fagi. (M. Eminescu). 11. Eu te văd răpit de farmec /Cum îngâni cu glas domol. (M. Eminescu). 12. Aud prin lume cum se plimbă / popoarele fără de limbă. (N. Dabija). 13. S-ascult şi râul, lâng-un foc, / cum trece parc-ar sta pe loc. (N. Dabija)

Exerciţiul 353. Înlocuiţi predicativa suplimentară cu un element predicativ suplimentar.

1. Câmpia-mi pare că zboară (M. Eminescu). 2. Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul. (M. Eminescu). 3. Ş-apoi, să fi văzut pe neobositul părinte cum umbla prin sat din casă în casă, împreună cu bădiţa Vasile a Ilioaei… (I. Creangă) . 4. Parcă-l văd pe astronomul cu al negurii repaos, / Cum uşor, ca din cutie, scoate lumile din haos/ Şi cum neagra veşnicie ne-o întinde şi ne-nvaţă/ Că epocile se-nşiră ca mărgelele pe aţă. (M. Eminescu). 5. Sunt rău. Sunt bun. Sunt nemilos. Sunt blând. / Dar tu iubeşte-mă aşa cum sunt. (N. Dabija). 6. Învăţ ce-aş fi putut să fiu. (N. Dabija).

Exerciţiul 354. Alcătuiţi după modelul frazelor de mai sus 3 fraze cu propoziţii predicative suplimentare.

§ 184. Propoziţia subordonată atributivă

1. Propoziţia subordonată care determină un nume din propoziţia regentă şi răspunde la întrebările atributului (*care?, ce fel de?, câţi?*) se numeşte propoziţie subordonată a t r i b u t i v ă : *Puţine sunt cuvintele şi încă mai puţine versurile* [1]*/* ***care declanşează un singur sentiment****.* [2]*/* (N. Stănescu)

2. Propoziţia atributivă se introduce prin:

● pronume relativ: *care, ce, cine* (mai frecvent forma de G.D. *cui*), *cât* (*câtă*, *câte*, *câţi*): *Numai să-i faci o sanie [1]/* ***pe care*** *au visat-o toţi lemnarii de pe lume...[2]/* (I. Druţă)

● adverb relativ cu sau fără prepoziţie: *unde, când, cât* etc.: *Fiinţa ei începea să se concentreze asupra acestei umbre [1]/* ***de unde*** *trebuia să iasă lumină [2]/*. (M. Sadoveanu)

● conjuncţii (*că, să, ca... să, dacă*): *În mijlocul primejdiei, s-a ridicat în mine, în acea zi, credinţa* ***că*** *Mama va învinge totdeauna şi-n toate împrejurările elementele vrăjmaşe nouă şi aşezărilor noastre.* (L. Blaga)

3. Să nu se confunde propoziţia atributivă introdusă prin adverbele relative *unde, când, cum* cu propoziţiile circumstanţiale introduse prin aceleaşi adverbe relative. Le putem uşor deosebi, dacă ţinem seama că propoziţia atributivă determină un substantiv, în timp ce propoziţiile circumstanţiale determină un verb (adjectiv sau adverb). Să se compare: *Am venit în ziua când m-ai chemat* (atributivă) cu: *Am venit când m-ai chemat* (propoziţie circumstanţială de timp).

§ 185. Topica şi punctuaţia

Propoziţia atributivă stă, de obicei, după substantivul determinat. Din punctul de vedere al legăturii dintre subordonată şi regentă, atributiva poate fi determinativă sau explicativă.

Când subordonata atributivă aduce o precizare fără de care enunţul ar avea alt sens decât cel dorit de vorbitor, avem o atributivă determinativă sau neizolată: *Era în starea aceea de nervi [1]/* ***pe care o încercăm nu înaintea orei fixate pentru întâlnire, ci după ea.*** *[2]/* (A. Busuioc). Propoziţia atributivă determinativă nu se desparte prin virgulă de regenta ei.

Când atributiva nu determină, ci aduce numai o explicaţie suplimentară cu privire la regentă, se numeşte atributivă explicativă sau izolată şi se desparte prin virgulă de regenta ei: *Începuseră crizele de melancolie, [1]/* ***cu care era să mă lupt mulţi ani după aceea.*** *[2]/* (M. Eliade)

Exerciţii

Exerciţiul 355. Delimitaţi propoziţiile, aflaţi propoziţiile atributive, identificaţi elementele care introduc aceste subordonate şi cuvintele pe care le determină.

1. Safta lui Terinte, dacă era aceea pe care o bănuiam eu, locuia departe. (A. Busuioc). 2. Cântă păsările şi e un miros de lilieci înfloriţi, / Cum trebuie să fi mirosit raiul din dreapta, la intrare, / Pe vremea când era culoarea nouă şi nu crăpase. (M. Sorescu). 3. Spaima că a stins o viaţă omenească i se răsucea în suflet ca un pumnal. (L. Rebreanu). 4. Doar gândul că bătrânul nu se mai întoarce îl ustura din ce în ce mai dureros. (L. Rebreanu). 5. Cu toate aceste, târziu, pe la vreo zece ceasuri de noapte, am agiuns pe malurile unei bălţi late, care steclea ca o tablă de argint la razele lunii. (V. Alecsandri). 6. Îmi dădu bună-ziua c-un glas moale în care parcă suna o suferinţă timpurie. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 356. Precizaţi tipul subordonatelor de mai jos. Explicaţi diferenţele dintre propoziţiile atributive şi celelalte tipuri de propoziţii subordonate.

1. E timp să nalţi stindardul în numele Dreptăţii, / E timp să-ţi calci tiranii, e timp să te răzbuni. (M. Eminescu). 2. Apartamentul unde locuia Oreste cu bătrâna a fost găsit gol. (V.

Ciobanu). 3. Se deprinsese cu încetul cu gândul că are să-şi petreacă toată viaţa în apropierea ei. (I. Slavici). 4. Acum era însă vorba de învăţătura ce-i dăduse lui Huţu. (I. Slavici). 5. Dar ceea ce îl deosebea fundamental de ei era faptul că omul chiar se confunda până la uitare de sine cu sloganurile generoase ale zilei – libertate, toleranţă, civism... (V. Ciobanu). 6. Nu se ştie care va învinge. 7. Desigur că sportivul care va persevera va putea să ajungă campion.

Exerciţiul 357. Analizaţi frazele de mai jos şi explicaţi dacă propoziţiile evidenţiate sunt atributive determinative sau explicative.

1. Cei *cărora nu le prea mergea acasă* urcau pe vapor. (I. Druţă). 2. Cei *care împărţeau cărbuni*, când s-a ajuns cu rândul la dânsul, au zis... (I. Druţă). 3. Nici şcoala *unde m-a învăţat el* nu mai este. (M. Sadoveanu). 4. Doar nu-s babe, *să chirotească din picioare!* (I. Creangă)

§ 186. Propoziţia apozitivă

1. Tipul de propoziţie atributivă care explică ideea conţinută în cuvântul / grupul de cuvinte regent / propoziţia regentă se numeşte propoziţie a p o z i t i v ă . Poate fi dependentă de un substantiv, însoţit uneori de un atribut, de un pronume, de un adverb sau de o locuţiune adverbială, precum şi de o întreagă propoziţie sau de un grup de propoziţii.

După modul cum se realizează raportul sintactic, propoziţiile apozitive sunt de două feluri:

● juxtapuse faţă de propoziţia regentă: *La mine servitorii se tem de un singur lucru: **să** nu-i concediez.* (M. Sadoveanu)

● introduse prin elemente joncţionale, precum: conjuncţiile subordonatoare *că*, *să*; pronumele sau adjectivele relative *ceea ce, ce*: *Băiatul (...) rămâne şi anul acesta repetent, **ceea ce** ar fi o mare nenorocire pentru familia lui.* (I. L. Caragiale)

Ambele tipuri de propoziţii apozitive pot fi marcate suplimentar prin prezenţa adverbelor explicative: *adică*, *anume*: *În toată sâmbăta să se procitească băieţii şi fetele, **adică** să asculte dascălul pe fiecare* (I. Creangă).

Se deosebeşte de propoziţia atributivă prin raportul sintactic apozitiv, care este diferit de cel de subordonare. Propoziţia apozitivă poate avea ca termen regent nu numai substantivul ori un component nominal, ci şi oricare alt component (un verb, un adverb, un adjectiv).

§ 187. Topica şi punctuaţia

Propoziţia apozitivă stă după elementul regent.

Uneori, propoziţia apozitivă introdusă prin *ceea ce* poate sta şi înaintea elementului regent (*Citeşte mult şi, ceea ce e mai grav, îl dor ochii*).

Propoziţiile apozitive sunt întotdeauna izolate de propoziţia regentă prin virgulă, linie de pauză sau două puncte.

Exerciţii

Exerciţiul 358. Explicaţi, în baza exemplelor de mai jos, deosebirea dintre propoziţia atributivă şi cea apozitivă.

1. Asta se vedea şi din faptul că nu reuşea niciodată să-şi ducă relatările până la capăt, adică până în pragul acelei dezvăluiri care ar fi spulberat misterul tristei sale metamorfoze. (V. Ciobanu). 2. Pe marginea unei bălţi late zării deodată un soi de târg, un soi de bâlci ce nu era bâlci. (V. Alecsandri).

Exerciţiul 359. Stabiliţi de realizare a raportului sintactic (juxtapuner sau prin elemente joncţionale).

1. Seara pe deal vedeam cum se înalţă fumul de la cotlon, în marginea satului, ceea ce însemna că bunica ne aşteaptă cu mâncarea! (G. Meniuc). 2. Mai am un singur dor: / În liniştea serii/ Să mă lăsaţi să mor. (M. Eminescu). 3. Numai de un lucru era baba cu inima jignită: că nu poate să le zică tată şi mamă. (I. Creangă). 4. Face pe părintele Duhu arhimandrit cu mitră, adică îi dă voie să poarte straie de mii de lei. (I. Creangă). 5. O bănuială se ivi pe dată în mintea tânărului: Otilia se ducea la Pascalopol. (G. Călinescu). 6. (Lupul – *n. n.*) îşi pune în gând una: aşază cele două capete cu dinţii rânjiţi în fereşti... (I. Creangă)

§ 188. Propoziţia subordonată completivă directă

1. Propoziţia subordonată care determină un verb tranzitiv sau o locuţiune verbală tranzitivă din propoziţia regentă şi răspunde la întrebările complementului direct (*pe cine? ce?*) se numeşte propoziţie subordonată c o m p l e t i v ă d i r e c t ă : *Arăţi cailor* ***că n-ai uitat biciul acasă...*** (I. Druţă)

2. Spre deosebire de propoziţia subordonată subiectivă, care ţine locul subiectului lipsă din regentă, propoziţia subordonată completivă directă determină un verb tranzitiv, care are un subiect exprimat, inclus sau subînţeles: *Ce-i scris cu peniţa [1]/ nu tai cu bărdiţa [2]/* (tu). Propoziţia 1 este o subordonată completivă directă.

Dar: *Ce se scrie cu condeiul [1]/ nu se taie cu toporul [2]/*. Propoziţia 1 este o subordonată subiectivă.

3. Propoziţia subordonată completivă directă poate fi introdusă în frază prin juxtapunere sau cu ajutorul următoarelor elemente de relaţie:

● conjuncţii: *că,(pre)cum că, să, ca... să, dacă, de* cu sensul „să” sau „dacă” etc.): *Văd* ***că*** *ai baltag*. (M. Sadoveanu)

● pronume sau adjective pronominale relative sau nehotărâte (*cine, ce* la orice forme cazuale, cu sau fără prepoziţie): *O, tu nici visezi, bătrâne,* ***câţi*** *în cale mi s-au pus!* (M. Eminescu)

● adverbe (*când, unde, cum*, însoţite uneori de prepoziţii): *Dar să-i fi trecut măcar o dată prin cap* ***până unde*** *se va ajunge...* (I. Druţă)

4. Delimitarea propoziţiilor subordonate completive directe de subordonatele completive indirecte şi de cele circumstanţiale se face prin identificarea termenului regent şi prin formularea întrebării la care răspunde propoziţia dată.

Subordonata completivă directă are ca termen regent un verb tranzitiv sau o locuţiune verbală tranzitivă.

Subordonata completivă directă răspunde la întrebările cazului acuzativ *pe cine? ce?: Cei doi oaspeţi* (...) *înfăţişau* (pe cine?) *pe cei ce trebuiau să ne făurească mântuirea.* (V. Voiculescu)

Subordonata completivă indirectă şi subordonata circumstanţială pot avea diferiţi regenţi: un verb sau o locuţiune verbală, nu neapărat tranzitiv(ă), un predicat nominal.

Subordonata completivă indirectă şi subordonata circumstanţială răspund la diferite întrebări ale cazului dativ sau acuzativ: *despre cine? despre ce? cu cine? cu ce? unde? când? cum? cui?* etc.: *Şi-i părea rău* (de ce?) *că pe faţa doamnei Vasilian a pierit lumina.* (M. Sadoveanu)

§ 189. Topica şi punctuaţia

Completiva directă poate sta atât după, cât şi înaintea regentei. Când stă după regentă, nu se desparte de aceasta prin virgulă: *Ca să vedem [1]/* (ce?) *care ştie [2]/ să arunce... [3]/* (I. Slavici)

Propoziţia subordonată completivă directă se izolează de regentă numai în următoarele situaţii:

● Dacă este o propoziţie juxtapusă, în locul jonctivului care e lipsă se aplică un semn de punctuaţie: virgula, două puncte: *Ştiu: cândva, la miez de noapte / Sau la răsărit de soare / Stinge-mi-s-or ochii mie...* (Gr. Vieru)

● Dacă propoziţia subordonată completivă directă este antepusă regentei, se va aplica un semn de punctuaţie: virgula, linia de pauză: *Să-i fi făcut farmece vreo muiere, [1]/ cum spune baba Maranda, [2]/ eu n-aş crede. [3]/* (M. Sadoveanu)

În cadrul aceleiaşi fraze pot exista mai multe propoziţii subordonate completive directe.

Două sau mai multe completive directe care determină acelaşi regent şi răspund la aceeaşi întrebare sunt propoziţii completive directe de acelaşi fel. Între ele se pun semnele de punctuaţie corespunzătoare coordonării: *Aflasem [1]/ că nu poţi veni [2]/, dar nu credeam spuselor. [3]/*

Exerciţii

Exerciţiul 360. Identificaţi care dintre frazele cu propoziţii subordonate completive directe de mai jos sunt formate prin juxtapunere şi care cu ajutorul elementelor de relaţie.

1. Şi tocmai acestea îi spuseră mai limpede că nu mai e nici o speranţă. 2. Nu ştii nici de unde vii, nici încotro te duci. (I. Creangă). 3. Mai târziu am căutat zadarnic să-mi demonstrez că poate avea dreptate, că discuţiile de interes iau câteodată tonul acesta de proces între străini şi că aceasta nu exclude o dragoste de ore grele, dar totul era de prisos. (Camil Petrescu). 4. Îmi ziceam că nu există, / Îmi ziceam: ea nu există. (N. Dabija). 5. Nici nu mai ştiu de mai exişti. (N. Dabija). 6. Poştaşul mă întreba prin semne unde să mă ducă? (V. Alecsandri). 7. Cred, de altfel, că nu s-au răscolit îndeajuns arhivele familiilor vechi româneşti şi nici nu s-au făcut cercetări prin ţările vecine, cu care Moldova coresponda prin scrisori. (V. Voiculescu)

Exerciţiul 361. În enunţurile date, substituiţi propoziţia subordonată evidenţiată printr-un complement direct sau prin alte părţi de propoziţie.

1. Iarba ştie *cum te cheamă*, / Steaua ştie *ce gândeşti.* (Gr. Vieru). 2. Şi privesc *cum apa curge…* (V. Alecsandri). 3. …mă întrebai *dacă nu-i totuşi Spânu un om de spirit.* (A Busuioc)

Exerciţiul 362. Continuaţi propoziţiile regente prin subordonate completive directe, utilizând ca elemente de relaţie conjuncţiile, adverbele sau pronumele următoare*: ce, că, să, cum, cine, când, unde, despre ce.*

Un prieten m-a rugat…; Nicidecum nu pricepeam…; În sfârşit, am aflat …; Cu altă ocazie, voi şti…; Colegul mi-a replicat…; La sfârşit, i-am spus… . Priveam mirată…; Am întrebat imediat…. Află cine…; Urmăreşte cum…; Începe să…; Caută să…; Încearcă să…; Înţelege că….

Exerciţiul 363. Delimitaţi propoziţiile subordonate subiective de propoziţiile subordonate completive directe. Explicaţi cum aţi făcut delimitarea.

1. Fac ce fac, spun ce spun… (I. Druţă). 2. Tu crezi c-a fost iubire-adevărată?…/ Eu cred c-a fost o scurtă nebunie! (I. Minulescu). 3. Nu-i frumos ce-i frumos, da-i frumos ce-mi place mie. (I. Druţă). 4. Nu ştii încă ce ştii şi ce nu ştii. (I. Slavici)

Exerciţiul 364. Înlocuiţi propoziţiile regente propuse prin altele de acelaşi tip.

1. Acum chiar nu ar mai fi ştiut pe unde să iasă în uliţa lor. (I. Agârbiceanu). 2. Nu credeam că eşti aşa de fricos. (I. Agârbiceanu). 3. Nu credeam să-nvăţ a muri vrodată. (M. Eminescu). 4. Bunica Paraschiva zicea că lumânările din ziua de azi nu mai fac două parale. (F. Neagu)

Exerciţiul 365. Efectuaţi analiza sintactică a frazei, construiţi schema, explicaţi utilizarea semnelor de punctuaţie.

Iar la cea măicuţă / Să nu spui, drăguţă, / Că la nunta mea / A căzut o stea… (Folclor)

Exerciţiul 366. Identificaţi propoziţiile completive directe, analizaţi morfologic elementele introductive şi spuneţi care dintre ele au funcţie sintactică.

1. Banciu mă ameninţa mereu că mă va lăsa corigent. (M. Eliade). 2. Trebuie să fii un sfânt ca să treci prin toate prin câte a trecut el. (I. Druţă). 3. O, Patrie, ştiu că lumile-s praf. (M. Cărtărescu). 4. Fii milostivă, /Gingaşo, şi ia din carte numai cât e pentru tine. (M. Cărtărescu). 5. Mama îmi dădea săptămânal o mică sumă de buzunar, dar nu mă refuza niciodată când îi spuneam că aş vrea să-mi cumpăr o carte mai scumpă (M. Eliade)

Exerciţiul 367. Delimitaţi propoziţiile completive directe şi analizaţi morfologic regentul fiecăreia.

1. Vede [sultanul – *n.n.*] cum din ceruri luna lunecă şi se coboară. (M. Eminescu). 2. Vede luna cum pluteşte peste plaiul Eschişer. (M. Eminescu)

Exerciţiul 368. Stabiliţi, în exemplele de mai jos, complementele directe şi propoziţiile completive directe. Explicaţi deosebirea dintre ele.

1. Ştii cât valorează un cap de zimbru de douăzeci şi şapte de parale? (V. Voiculescu). 2. Ştii aceasta de mult timp.

1. El ameninţă pe Victor cu închisoarea. 2. ...ameninţând pe oricine s-ar fi apropiat. (V. Voiculescu)

Exerciţiul 369. Delimitaţi frazele cu propoziţii subiective sau cu propoziţii predicative suplimentare de frazele cu propoziţii completive directe.

1. Ea nu ştie că bărbaţii ce promit e doar fum. (M. Cărtărescu). 2. Întoarceţi-vă şi spuneţi celui ce v-au trimis ca să se ferească să nu dau peste el. (C. Negruzzi). 3. E trist ca nimeni să te ştie. (M. Eminescu). 4. Tu ne-ai văzut ce nalţi suntem şi noi. (M. Eminescu). 5. Şi printre crenge negre vezi noaptea cum [îşi] ţese / Din razele de lună painjenişuri dese. (M. Eminescu). 6. Aperi ce-n noi e poveste. (L. Blaga). 7. Ce înveţi în tinereţe aceea ştii la bătrâneţe. (A. Pann). 8. Ştia că nu are nimic de făcut decât să aştepte. (Camil Petrescu)

Exerciţiul 370. Explicaţi deosebirea dintre cele două tipuri de subordonate şi precizaţi tipul fiecăreia dintre ele.

1. Să ştii că am să fac o sanie. (I. Druţă). 2. Moş Mihail a hotărât sa facă o sanie. (I. Druţă)

Exerciţiul 371. Alegeţi din şirul de subordonate completive directe propuse pe cele care, la analiză, pot fi confundate cu subordonatele circumstanţiale. Explicaţi de ce şi exemplificaţi.

1. Să nu fi văzut *câtă* armată a coborât spre Nistru. (I. Druţă). 2. Ca şi când nici n-ar şti *de ce* e vorba. (I. Slavici). 3. Să crezi că însuşi Eminescu / Ascultă *ce* şi *cum* vorbeşti. (V. Romanciuc). 4. Priviţi *unde*-şi află odihnă şi loc / Mistreţul cu colţi de argint. (Şt. Aug. Doinaş). 5. Parcă n-ai *cu ce* te îmbrobodi? (I. Druţă). 6. Dumnezeu ştie *câte*-am pătimit la 48... (V. Alecsandri). 7. Voiam *să* pleci, voiam şi *să* rămâi. (T. Arghezi). 8. Dar apoi vezi în *ce* stare-i biata copilă?... (V. Alecsandri). 9. Să mai văd odată, maică, / *Ce* mi-e azi mai drag pe lume. (V. Militaru). 10. Văd eu *că* nu eşti fricoasă. (M. Sadoveanu). 11. Zău, nu ştiu *când* se duce. (I. H. Rădulescu). 12. Cine-a zis *că* eu sunt mică? (G. Coşbuc). 13. Un nesocotit o întrebă *unde*-i fata. (I. Slavici). 13. Atunci a văzut Ştefan *ce* pot feciorii Vrâncioaiei! (Al. Vlahuţă)

§ 190. Propoziţia subordonată completivă indirectă

1. Propoziţia subordonată care determină un verb, o locuţiune verbală sau un nume predicativ din propoziţia regentă şi răspunde la întrebările complementului indirect (*cui?, despre cine?, despre ce?, cu cine?, cu ce?, la cine?, la ce?* etc.) se numeşte propoziţie subordonată c o m p l e t i v ă i n d i r e c t ă :

*Nu căta **că sunt desculţ***. (Folclor)

2. Propoziţia subordonată completivă indirectă se introduce în frază prin juxtapunere sau prin intermediul următoarelor elemente de relaţie:

● pronume sau adjectiv pronominal relativ sau nehotărât în genitiv, dativ sau în acuzativ cu prepoziţie: (*cine, ce* la orice forme cazuale, cu sau fără prepoziţie): *Prietenia noatră se baza nu **pe** ceea **ce** aveam eu de spus, ci **pe** ceea **ce** avea el.* (M. Preda).

● conjuncţii sau locuţiuni conjuncţionale (*să, că, cum că, de, dacă, ca nu cumva să* etc.): *De fapt, părinţii mei erau încântaţi **că** devenisem cercetaş.* (M. Eliade).

● adverbe relative: *Te uită [1]/* (la ce?) ***cum** ninge decembre [2]/.* (G. Bacovia)

3. Completiva indirectă (cu excepţia celei introduse prin *cui*) poate fi uşor deosebită de completiva directă, înlocuind-o cu un substantiv-nume de lucru. La completiva directă substantivul apare fără prepoziţie, în timp ce la completiva indirectă apare cu prepoziţie:

Văd că plouă. (adică văd *ploaia*) = completivă directă;

Mă gândesc să plec. (adică mă gândesc la *plecare*) = completivă indirectă.

§ 191. Topica şi punctuaţia

Propoziţia subordonată completivă indirectă poate ocupa orice poziţie în raport cu regenta, dar, de obicei, stă după regentă şi, în cazul acesta, nu se desparte prin virgulă:

Mă gândesc [1]/ (la ce?) *să plec la studii în străinătate. [2]/*

Propoziţia subordonată completivă indirectă se izolează de regentă numai în următoarele cazuri:

● Dacă propoziţia subordonată completivă indirectă este antepusă regentei, se poate aplica un semn de punctuaţie, preponderent, virgula: *Dacă va exista o altă şansă, [1]/ voi mai medita. [2]/*

● Dacă propoziţia subordonată completivă indirectă este juxtapusă: *Încerc să meditez: vor mai exista şi alte şanse.*

Exerciţii

Exerciţiul 372. Stabiliţi propoziţia subordonată indirectă şi explicaţi forma neliterară (de anacolut): *Sta-i-ar în gât cine-o mai scornit-o.* (V. Alecsandri)

Exerciţiul 373. Potriviţi câte o propoziţie regentă pentru propoziţiile subordonate completive indirecte date mai jos.

... cui mi-a solicitat; ... de cine e autorizat.; ... pentru cine e dispus.

Exerciţiul 374. Comentaţi importanţa topicii pentru sensul general al enunţului de mai jos. Restabiliţi verbul lipsă din regentă.

Şi când mă uit înapoi, doi hojmalăi se şi luase după mine. (I. Creangă)

Exerciţiul 375. Precizaţi întrebările la care răspund propoziţiile subordonate completive indirecte şi spuneţi cu ce tipuri de subordonate pot fi confundate.

1. Şi mă vei ierta că te-am făcut să pierzi jumătate de ceas cu aceste lucruri aşa de vechi! (M. Sadoveanu). 2. Nimeni nu se interesa cum mergea şcoala lui. (M. Sadoveanu). 3. Eu mă temeam că acum Budulea Taichii are să fie pedepsit. (I. Slavici). 4. Câmpiile de floarea-soarelui privesc toate, ca un amfiteatru cu milioane de spectatori, cum soarele apune. (G.

Bogza). 5. Şi se uita cu groază cum vin tătarii cei adevăraţi, în galopul cailor, cu iataganele-n dinţi, cu şomoioguri aprinse în vârful suliţelor. (E. Camilar). 6. Gata să se prindă cu cârcelul de te miri ce. (I. Druţă). 7. Şura (...) comunica celui ce intra în ogradă un simţământ de aşezare. (L. Blaga). 8. De la o vreme se uită cu duşmănie la cel ce zbiară mereu. (I. Agârbiceanu)

Exerciţiul 376. Delimitaţi propoziţiile, identificaţi propoziţiile indirecte şi analizaţi morfologic regentul şi elementul introductiv.

1. Nici el nu ştia bine cum a fost. (M. Sadoveanu). 2. Ce-i pasă copilului când mama şi tata se gândesc la neajunsurile vieţii, la ce poate să le aducă ziua de mâine sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire. (I. Creangă). 3. Parcă habar n-ar fi avut pentru ce se află aici. (L. Rebreanu). 4. Îi era frică să nu-l podidească plânsul. (L. Rebreanu). 5. Dragă-i lumea şi frumoasă, / Cui i-i dragă s-o trăiască. (Folclor). 6. Mai poţi să-ţi aminteşti / Cum noi umblam desculţi. (M. Eminescu)

Exerciţiul 377. Precizaţi tipul propoziţiilor subordonate în frazele de mai jos (completivă indirectă sau atributivă).

1. Chipul nu e meritul celui ce-l poartă (I. Druţă). 2. ...figurile cenuşii s-au afirmat cu ceea ce au găsit cenuşiu sub soare. (I. Druţă)

Exerciţiul 378. Precizaţi ce fel de propoziţie subordonată este fiecare dintre cele introduse prin pronumele relativ *cine*.

1. Nu se ştie cine a venit. 2. Întrebarea este cine a venit. 3. Nu-mi dau seama cine a venit. 4. Nu ştiu cine a venit.

Exerciţiul 379. Stabiliţi tipul subordonatei din exemplul de mai jos şi comentaţi confuzia cu subordonata finală.

D-apoi şi d-ta, soro, ai minte s-alergi călare în luna lui iulie? (V. Alecsandri)

Exerciţiul 380. Construiţi fraze cu propoziţii subiective, completive directe şi completive indirecte pe lângă verbe la gerunziu după modelul:

Neştiind cui să dau plicul, l-am luat cu mine.

§ 192. Propoziţia subordonată completivă de agent

1. Propoziţia care îndeplineşte funcţia de complement de agent al unui verb la diateza pasivă sau al unui adjectiv cu sens pasiv din regentă şi răspunde la întrebările complementului de agent (*de cine?, de către cine?*) se numeşte propoziţie subordonată completivă d e a g e n t : *Este lăudat **de oricine l-a văzut lucrând**.*
2. Se introduce prin pronume relative sau nehotărâte precedate de prepoziţia *de* sau *de către*: *A fost audiat de către oricine a aflat despre conferinţă*.

§ 193. Topica şi punctuaţia

Topica normală a propoziţiei subordonate completive de agent este după regentă. Inversarea acesteia are efecte stilistice: *De către oricine a fost auzit a fost contestat*. În niciuna dintre situaţii nu se folosesc semne de punctuaţie pentru despărţirea ei de regentă.

Exerciţii

Exerciţiul 381. Identificaţi propoziţiile completive de agent şi precizaţi elementele de relaţie prin care sunt introduse.

1. Aparatul a fost construit de cine a făcut comandat. 2. Asemenea măsuri sunt luate de către oricine are neşansa să lucreze în asemenea condiţii. 3. Până la urmă, piesa a fost jucată ce cine a fost pregătită pentru festival. 4. Praful de pe străzi este respirat zilnic de către cei care locuiesc în zonă.

Exerciţiul 382. Identificaţi tipul subordonatelor din frazele de mai jos. Remarcaţi deosebirea dintre propoziţiile subordonate de agent şi celelalte tipuri de subordonate.

1. Maşina era condusă nu de cine trebuia, dar de către nişte infractori. 2. M-am apropiat de cel care trebuia să-mi ofere autorizaţia. 3. De cine să te fereşti nu ai cum şti întotdeauna. 4. De cine era propulsat înspre vârfurile ierarhice nici nu merita să se apropie. 5. De către cine e ordonat a fost îndeplinit. 6. Un obuz tras de nu ştiu care dintre noi sparse pâlcul mitralierei. (Camil Petrescu).

§ 194. Propoziţia subordonată instrumentală

1. Propoziţia subordonată care îndeplineşte funcţia de complement instrumental al regentei, arătând mijlocul (lucrul – instrument sau materie –, fiinţa care serveşte drept intermediar, acţiunea) prin care se săvârşeşte acţiunea sau se manifestă o însuşire, se numeşte propoziţie subordonată i n s t r u m e n t a l ă : *Scriu **cu ce am.** Încearcă **prin cine se nimereşte**.*

2. Mijloacele introductive sunt pronumele (adjectivele) relative sau nehotărâte precedate de prepoziţiile *cu, datorită, din, după, fără, în, la, prin* şi prin locuţiunea prepoziţională *fără (ca) să:*

*Am primit scrisoarea **prin cine** mi-ai trimis-o.*

*A şters **fără să** folosească peria.*

3. Instrumentala poate avea numeroase nuanţe secundare: cauzală (*A reuşit datorită cui nu te aşteptai*); modală (*Cheamă câinii fără să-i fluiere*); temporală sau condiţională (*A greşit de n-a participat la concurs*).

Propoziţia subordonată instrumentală se introduce prin pronume relative (*ce, cât, ceea ce*), precedate de prepoziţia *cu* sau *din*. Să se compare: *Cântă **din fluier***. cu *Cântă **din ce poate***.

§ 195. Topica şi punctuaţia

În topica propoziţiei instrumentale domină postpunerea faţă de regentă: la cele conjuncţionale este obligatorie, iar la cele pronominale preferată.

§ 196. Propoziţia subordonată sociativă

1. Propoziţia subordonată care îndeplineşte funcţia de complement sociativ, desemnând o fiinţă sau un lucru care participă la săvârşirea unei acţiuni ori la suportarea efectelor ei, se numeşte propoziţie subordonată s o c i a t i v ă . De obicei, se referă la subiectul (subiectiva) sau la complementul direct (completiva directă) al (a) regentei: *Joacă fata, nu te face, / Ori nu joci* ***cu cine-ţi place?*** (Folclor)

2. Se introduce de cele mai multe ori prin pronume sau adjective pronominale relative ori nehotărâte însoţite de prepoziţiile *cu, fără* sau de diverse locuţiuni prepoziţionale care conţin prepoziţia *cu: A venit cu cine s-a întâlnit, a plecat cu cine a rămas.*

§ 197. Topica şi punctuaţia

Topica este liberă, cu preferinţă pentru postpunere, între sociativă şi regentă nefolosindu-se, de obicei, semne de punctuaţie: *Cu cine am vrut cu acela am plecat.*

§ 198. Propoziţia subordonată de relaţie

1. Propoziţia subordonată care îndeplineşte funcţia de complement de relaţie al regentei, arătând la ce se limitează acţiunea ori existenţa unei însuşiri sau din ce punct de vedere este emisă comunicarea, se numeşte propoziţie subordonată d e r e l a ţ i e : ***În ce mă priveşte,*** *cât am trecut pragul, am şi uitat.* (M. Preda).

2. Propoziţia subordonată de relaţie se introduce prin:

● conjuncţiile *de, să, ca să*: *Alţii (...) nu vor să convie* ***ca să*** *fi mai fost ceva pe lumea asta înainte de patruzeci şi opt.* (I. Ghica)

● pronume (adjective) relative sau nehotărâte însoţite de prepoziţii ca *în, la, pentru* (*A primit aprobarea* ***pentru*** *ceea ce se referă la publicaţii*)

● adverbul relativ *cât* singur sau însoţit de prepoziţiile *în, întru* (*Depăşeşte măsura* ***cât*** *îi protejează*).

3. Tipurile cele mai frecvente şi mai clare sunt constituite în îmbinări fixe: *în ce priveşte...* sau (*în / întru*) *cât priveşte*: *Iar* ***în ce****-o* ***priveşte*** *pe dumneaei, vezi să nu ducă lipsă de nimic, să se simtă ca la mămica acasă* (A. Busuioc)

Dacă aplicăm analiza transformaţională la propoziţia: *Cât pentru cucoana Duduca, de-o fi şi-o mai trăind, dar n-o mai cunoşti...* (I. Ghica), putem obţine o propoziţie subordonată de relaţie: *Cât priveşte cucoana Duduca...*

§ 199. Topica şi punctuaţia

Singura topică obligatorie este cea cu antepunerea propoziţiilor relative introduse prin *ca să*. În rest, ordinea este liberă, preferându-se totuşi antepunerea. Virgula desparte propoziţia de relaţie de regenta ei când legătura dintre ele e considerată slabă.

§ 200. Propoziţia subordonată cumulativă

1. Propoziţia subordonată care îndeplineşte funcţia de complement circumstanţial cumulativ, arătând fie ce se adaugă la ceea ce se exprimă în regentă, fie la ce se adaugă conţinutul acesteia, se numeşte propoziţie subordonată c u m u l a t i v ă : ***După ce că-i prost,*** *mai face şi-n cărare*. (M. Cărtărescu).

2. Se introduce prin:

● locuţiunile conjuncţionale *după ce, după ce că, pe lângă că, (în) afară că, plus că, las(ă) că, necum să*: *Nici oleacă de mâncare nu mi-a dat,* ***necum să****-mi dea sâmbrie.* (L. Rebreanu)

● pronume, adjective pronominale şi adverbe relative ori nehotărâte însoţite de prepoziţiile *pe lângă, peste,* de locuţiunile prepoziţionale *(în) afară de, dincolo de* sau de adverbul *decât*: ***Pe lângă*** *că-şi păgubeşte stăpânul, nu prinde nici meseria*. (Z.Stancu). Frecvent se folosesc adverbe corelative: *şi, mai şi, încă şi, nici, apoi.*

§ 201. Topica şi punctuaţia

Cu excepţia cumulativelor introduse prin *plus că* şi *decât*, totdeauna postpuse, topica propoziţiilor cumulative este liberă.

Cumulativele introduse prin conjuncţii se despart prin virgulă de regentă, cele introduse prin *decât* nu se despart niciodată. În cazul celorlalte cumulative, folosirea virgulei depinde de gradul legăturii cu regenta.

§ 202. Propoziţia subordonată de excepţie

1. Propoziţia subordonată care îndeplineşte funcţia de complement de excepţie, arătând ce se exclude de la cele exprimate în regentă, se numeşte propoziţie subordonată d e e x c e p ţ i e : *El mai degrabă sare gardul,* ***decât să bată la poartă.*** (I. Druţă)

2. Se introduce prin:

● locuţiunile conjuncţionale *(în) afară că, în afară să, decât că, decât să: Ştefan nu intervenі* ***decât ca să*** *decidă.* (M. Preda)

În regentă poate exista un pronume / adjectiv / adverb nehotărât sau negativ (*alt[ul]* şi compusele *nici un[ul], nimeni, nimic, orice, vreun[ul]* şi destul de des corelativul adverbial *mai*.

§ 203. Topica şi punctuaţia

În afară de cele construite cu *decât*, care sunt în mod obligatoriu postpuse, topica propoziţiilor de excepţie este liberă, ca şi folosirea virgulei între acestea şi regentă, cu o frecvenţă crescută în cazul propoziţiilor construite cu *(în) afară că, (în) afară de, în afara*.

§ 204. Propoziţia subordonată opoziţională

1. Propoziţia subordonată care îndeplineşte funcţia de complement opoziţional, arătând ce se opune celor exprimate în regentă, se numeşte propoziţie subordonată o p o z i ţ i o -

n a l ă . Opoziţia poate fi stabilită între acţiuni asemănătoare din punctul de vedere al caracterului real sau ireal:

2. După elementele introductive folosite şi după natura opoziţiei se disting 6 tipuri de propoziţii opoziţionale:

● Specifică este locuţiunea prepoziţională *în loc să* (uneori *în loc de cine / cât* etc.): *Cât îi mic, prinde muşte cu ceaslovul şi toată ziulica bate prundurile după scăldat, în loc să pască cei cârlani…* (I. Creangă).

● Opoziţionalele-false condiţionale se introduc prin conjuncţia *dacă: Dacă altădată era bine, acuma nu mai e.*

● Opoziţionalele-false temporale se introduc prin *când* – singur sau întărit prin *dimpotrivă* (*câtă vreme, în timp ce, în vreme ce, pe când, pe câtă vreme*): *Umorul e dovada libertăţii spiritului, pe când vasalul, cu spirit cu tot, nu este decât proprietatea stăpânului său.* (I. Druţă)

● Opoziţionalele-false locale se introduc prin *unde* şi *de unde: De unde altă dată râdeai, acum plângi.*

● Opoziţionalele-false finale se introduc prin *ca (…) să* şi *pentru ca (…) să* sau *pentru a*: (…) *şi numai cele câteva morminte părăsite apăreau din când în când pentru a strica voia bună a tuturora* (I. Druţă)

● Opoziţionalele-false modale se introduc prin *fără (ca) să* sau prin *decât* plus elemente subordonatoare: *De cele mai multe ori, reuşeam să-mi continuu lectura fără ca să remarce profesorul.* (M. Eliade)

3. Opoziţionalele introduse prin *în loc să*, *pentru ca să* şi *fără ca să* se construiesc cu modul conjunctiv, pe când în celelalte se foloseşte de obicei indicativul, dar pot apărea şi prezumtivul, şi condiţional-optativul: *Şi fiecare-şi urmă, fără să se stingherească, treaba începută; care turna zăr pentru câini* (…), *care potrivea scoarţa întreagă a unui brad despoiat* (…), *care arunca de mămăligă un ceaun uriaş.* (C. Hogaş)

§ 205. Topica şi punctuaţia

În funcţie de topică, opoziţionalele-false condiţionale şi opoziţionalele-false locale sunt antepuse, iar opoziţionalele-false finale, opoziţionalele-false modale şi opoziţionalele-false temporale (introduse prin *când*) sunt postpuse. Restul opoziţionalelor-false temporale au topică liberă. Virgula este obligatorie între opoziţionale şi regente, cu excepţia falselor comparative, unde este facultativă.

Exerciţii

Exerciţiul 383. Precizaţi tipul subordonatelor de mai jos şi spuneţi prin ce se introduc ele. Aplicaţi analiza transformaţională şi încercaţi să obţineţi alte tipuri de subordonate.

1. Încercam întâi să văd dacă nu pot lipsi de la lecţie fără să se observe. (M. Eliade). 2. El ajunse acasă cu toţi banii în ciubotă fără să fi întâlnit nici măcar un potlogar pe drumul mare. (V. Alecsandri). 3. Când am descoperit că pot, ca cercetaş, hoinări zile întregi prin văi şi munţi, fără ca părinţii mei să socotească asta haimanalâc, am ştiut că descoperisem cheia libertăţii. (M. Eliade). 4. La început de tot, în toamna aceea, un maidan din calea Călăraşi, unde ne jucam de-a hoţii şi vardiştii sub şefia unor calfe de cizmar, care ne învăţau tot felul de trucuri, bunăoară, cum să lăsăm în urma noastră semen secrete, cu creta, pe

pereţi, fără să fim surprinşi. (M. Eliade). 5. După cât se ştie de toată lumea care-i faţă şi petrece, a fost mare iarmaroc şi s-au vândut multe oi astă-toamnă, în Vatra Dornei. (M. Sadoveanu).

Exerciţiul 384. Precizaţi tipul subordonatelor şi explicaţi topica şi punctuaţia utilizată în cadrul frazelor de mai jos.

1. N-am trecut postul cel mare nici pe jumătate, iar călugării au şi pornit... (I. Druţă). 2. Mai bine să fie ce zice baba, decât ce arată visul meu. (M. Sadoveanu). 3. Adicătelea în loc să mă plătească mai bine, fiindcă dau învăţătură la mai mulţi copii, se pun să ia copiii adunaţi de mine şi să-i dea la altul. (I. Slavici). 4. Cu cât am reuşit să agonisim împreună nu cred că ne vom putea asigura bătrâneţile.

Exerciţiul 385. Transformaţi complementele de relaţie din propoziţiile de mai jos în propoziţii subordonate de relaţie.

1. Cât pentru folclorul nostru basarabean, el m-a interesat, precum am şi spus în scrisoarea către vrednicul de toată stima dl Bianu, din cei mai fragezi ani. (Al. Mateevici). 2. Cât pentru nenorocitul dobitoc ce-şi sclintise piciorul, el rămăsese singur în urma noastră. (V. Alecsandri). 3. Cât despre mine, lungit cum stăteam în fundul cel mai adânc al peşterii mele, fără teamă de priviri iscoditoare, îmi făceam socoteală cum aş putea împărtăşi posterităţii depărtate deosebitele simţiri pe care le încearcă cineva când e aruncat, de viu şi fără păcate, în gurile de flăcări ale Tartarului! (C. Hogaş)

Exerciţiul 386. Identificaţi şi explicaţi elementele de relaţie prin care se introduc subordonatele opoziţionale.

1. În loc să crească în felul tovarăşilor săi din codru, (...), a crescut noduros şi plin de cioturi. (S. Mehedinţi). 2. Am scăpat fără să mi se amputeze nici un deget. (M. Eliade). 3. Fără să se uite înapoi (...), a zburat cu puii zdraveni. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 4. Dar atunci n-avea altă grijă decât să ne spuie istorii mişcătoare. (M. Sadoveanu). 5. Aşa sta şi ea, doar că ea în loc să stea în coteţ, sta afară în grâu. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 6. ...parveniţi, cari din etatea de douăzeci de ani ştiu cum să fure cloşca de pe ouă fără ca ea să cârâie. (I. Ghica). 7. Ispăşirea inevitabilă pentru imensa-ţi nedreptate faţă de sărmana Mădălina se va depăna în conştiinţa ta fără ca eu să-ţi mai pot fi de ajutor. (L. Rebreanu). 8. Nici unul dintre noi toţi (...) nu poate să se gândească la tinereţele sale fără ca să-i treacă, aşezat, retras şi întotdeauna înţelept, Budulea Taichii pe dinaintea ochilor. (I. Slavici). 9. Am scăpat fără să mi se amputeze nici un deget. (M Eliade). 10. Şi de data aceasta, fără să vrei, fantomele trecutului se ridică, se agită. (G. Bogza)

Exerciţiul 387. Identificaţi propoziţiile subordonate cumulative. Faceţi analiza sintactică şi construiţi schema frazelor.

1. Prea v-aţi arătat arama, sfâşiind această ţară, / Prea făcurăţi neamul nostru de ruşine şi ocară, / Prea v-aţi bătut joc de limbă, de străbuni şi obicei, / Ca să nu s-arate-odată ce sunteţi – nişte mişei! (M. Eminescu). 2. Las' că va fi bine şi la vară cald. (I. Druţă). 3. Las', mamă, că lumea asta nu-i numai cât se vede cu ochii. (I. Creangă). 4. Iaca, după ce

a trântit un sat întreg pe maidanul cela de-a năsădit rărunchii în oameni, amu n-a mai putut-o întinde până la vară... (I. Druţă)

Exerciţiul 388. Delimitaţi frazele subordonate de excepţie de alte tipuri de subordonate.

1. E mai rău de cei ce au guşă în cap decât cei ce o poartă pe dinafară. (Folclor). 2. N-a fost decât ce nu se poate spune, / N-a fost decât ce-a trebuit. (I. Minulescu). 3. Şi dacă-a fost cu-adevărat ceva, / N-a fost decât un strop de veşnicie. (I. Minulescu). 4. Mai bine să fie ce zice baba, decât ce arată visul meu. (M. Sadoveanu). 5. Ştia că nu are nimic de făcut decât să aştepte. (Camil Petrescu). 6. Gestul tău n-ar face decât să ofenseze o familie nobilă şi unică. (L. Rebreanu). 7. E o hotărâre pe care nu pot decât s-o aprob! (M. Sadoveanu)

§ 206. Propoziţiile subordonate circumstanţiale. Propoziţia circumstanţială de loc

1. Propoziţia subordonată care determină predicatul din propoziţia regentă şi răspunde la întrebările complementului circumstanţial de loc (*unde? de unde? până unde? pe unde? încotro?* etc.) se numeşte propoziţie subordonată circumstanţială de loc: *Şi-un velociped te duce unde vrei, în lumea largă.* (M. Cărtărescu)

2. Propoziţia subordonată circumstanţială de loc se introduce în frază, de regulă, prin adverbele: *unde, încotro, oriunde*:

Carnea (...) *poate fi mâncată* ***oriunde****-i foame cuiva.* (M. Kogălniceanu)

Uneori, subordonata şi regenta se leagă prin cupluri corelative: elementul de relaţie din propoziţia subordonată (*unde, de unde, până unde*) are un corelativ în regentă, un complement circumstanţial de loc: *acolo, aici*: ***Acolo unde*** *sfârşesc darurile cereşti****, acolo*** *încep marile urâţenii ale lumii.* (I. Druţă)

Exerciţii

Exerciţiul 389. Delimitaţi prin numerotare propoziţiile. Identificaţi propoziţiile independente gramatical de cele subordonate şi formulaţi de fiecare dată întrebarea la care răspunde propoziţia subordonată.

1. Oriunde ne-am afla, / Pe apă sau pe uscat, / Pe jos sau în aer, / Toate lucrurile trebuie să ne cadă / În cap. (M. Sorescu). 2. Ieşi în hall, unde era o lumină supărător de vie. (L. Rebreanu). 3. Că la vară ţi-oi cosi / Unde-a fi iarba mai deasă / Şi copila mai frumoasă, / Unde-a fi iarba mai rară / Şi copila bălăioară! (Folclor). 4. Şi mergând el încotro îi arătase (...) iaca vede nişte curţi. (I. Creangă). 5. Pe unde se ducea tot în gol umbla. (I. Creangă). 6. Curge izvorul, / Grâul răsare / Acolo pe unde / Trec urmele tale. (Gr. Vieru). 7. Pe unde călca fetica, / fumega sub tălpi urzica. (N. Dabija)

Exerciţiul 390. Substituiţi propoziţia evidenţiată prin complementul circumstanţial corespunzător.

Ei, ei! Pe bădiţa Vasile l-am pierdut; s-a dus *unde i-a fost scris.* (I. Creangă)

Exerciţiul 391. Identificaţi propoziţiile subordonate circumstanţiale de loc. Cum explicaţi prezenţa acestor elemente de relaţie în propoziţia subordonată de loc?

1. Sprâncenele cărunte au urcat *cum* au putut de sus pe fruntea stareţului. (I. Druţă). 2. *Când* brazii încep să se rărească (...), Oltul poate socoti că a încheiat traversarea Carpaţilor. (G. Bogza)

Exerciţiul 392. Stabiliţi cuvintele care ar putea fi regente pentru propoziţii subordonate circumstanţiale de loc. Dezvoltaţi-le prin 2 propoziţii subordonate circumstanţiale de loc.

1. Şi se crucea lumea, întrebându-se cine-o fi semănat-o, de unde-o fi luat sămânţă, că aşa frumuseţe de iarbă satul nici că mai văzuse. (I. Druţă). 2. Dar lui Ştefan îi plăceau cel mai mult împrejurimile Borzeştilor, unde se afla un stejar uriaş, rotund în coroană. (E. Camilar)

Exerciţiul 393. Stabiliţi în exemplul de mai jos falsa circumstanţială de loc.

– Nu sunt cârciumile locul unde poţi afla mai bine decât de la oricine ceva? (M. Preda)

Exerciţiul 394. Citiţi frazele de mai jos. Comparaţi cele două propoziţii evidenţiate şi precizaţi tipul lor. Explicaţi diferenţa.

1. Azi îl vedeai ici, mâini auzeai de dânsul *cine ştie unde.* (M. Sadoveanu). 2. *Cine nu ştia* că Răcoare are iarba fierului! (M. Sadoveanu)

§ 207. Propoziţia subordonată circumstanţială temporală

1. Propoziţia subordonată care determină predicatul din propoziţia regentă şi răspunde la întrebările complementului circumstanţial de timp (*când? de când? până când? cât timp?*) se numeşte propoziţie subordonată circumstanţială t e m p o r a l ă (de timp): (Când?) ***Când vuia în sobă tăciunele aprins***, (...) *mama îl mustra acolo, în vatra focului.* (I. Creangă)

2. Propoziţia subordonată circumstanţială de timp se introduce în frază, de regulă, prin adverbele *când, cât, cum, oricând*: ***Când*** *arde soarele de mai, /* ***Când*** *vântul iernii geme, / Măreţul brad pe-naltul plai / Stă verde-n orice vreme.* (B. P. Hasdeu) sau prin locuţiunile conjuncţionale de timp: *până să, până ce, până când, în timp ce, în vreme ce, pe când, câtă vreme, cât timp, (ori) de câte ori, pe măsură ce, după ce, imediat ce, (de) îndată ce, de cum, de când, de pe când*: ***De câte ori*** *o primejdie mare ne-a ameninţat, munţii ne-au chemat în adăposturile lor.* (Al. Vlahuţă)

3. Cuplurile corelative utilizate pentru legătura dintre propoziţia subordonată de timp şi regentă sunt: *atunci – când; acum – când* etc.: *Această observaţie, această revelaţie am avut-o abia* ***atunci*** *[1]/* ***când*** *am învăţat o altă limbă. [2]/* (N. Stănescu)

Exerciţii

Exerciţiul 395. Citiţi textul. Marcaţi propoziţiile şi indicaţi, pentru fiecare propoziţie subordonată, întrebarea la care răspunde. Reprezentaţi grafic schema frazei.

Vara, de vreo cinci ori a mutat nucul de pe un loc pe altul – când frigea soarele, îl aducea în faţa casei, unde nu-i umbră deloc, când se înnoura, îl muta în fundul grădinii, unde sufla mai bine vântul. (I. Druţă)

Exerciţiul 396. Identificaţi propoziţiile subordonate circumstanţiale de timp. Arătaţi regentul şi întrebarea la care răspunde subordonata. Comentaţi nuanţele semantice suplimentare pe care le comportă propoziţiile subordonate identificate.

1. Şi-l tot cioplea (ciotul – *n. n.*) până adormeau toţi câinii din sat, până-şi găsea culcuş fiecare păsărică, până începea să audă cum foşnesc păpuşoii undeva departe în câmp. (I. Druţă). 2. Dimineaţa, până-l scoli, îţi stupeşti sufletul, cum îl scoli, cere demâncare. (I. Creangă). 3. Eu cum îngenunchez, pios, / ei îmi pun coarne, pe din dos. (N. Dabija). 4. Îndată ce puse capul pe pernă, avu senzaţia că trupul i-a amorţit. (L. Rebreanu)

Exerciţiul 397. Determinaţi propoziţiile regente pentru subordonatele circumstanţiale de timp date. Dezvoltaţi (când e posibil) aceste regente prin propoziţii de orice alt tip şi înscrieţi-le.

1. Să suni până mor… (Şt. Aug. Doinaş). 2. Sapă numai, sapă, sapă, / Până dai de stele-n apă. (L. Blaga). 3. Părinţii, atâta vreme cât mai sunt în viaţă, urmează a fi cinstiţi. (I. Druţă). 4. Iubeşte şi românul geometria, dar numai în arta lui, când ciopleşte o cruce, când încrestează o furcă, când rotunjeşte un ulcior sau când stilizează nişte flori în covoarele pentru laviţi. (L. Blaga). 5. Tresări când îşi recunoscu chipul în oglindă. (L. Rebreanu). 6. Un cititor nu poate citi nimic după ce a murit, dar nu se poate spune că un scriitor, după ce moare, nu va mai fi citit de nimeni. (M. Preda)

Exerciţiul 398. Apreciaţi expresivitatea propoziţiilor subordonate de timp în textele de mai jos, descifrând în scris sensul fiecărei propoziţii subordonate circumstanţiale de timp.

1. Când s-a întors / La puii ei cu hrana, / Găsise cuibul gol / Şi amuţit. / I-a căutat / Pân-îi albise pana, / Pân-când în cioc / Sămânţa a-ncolţit. (Gr. Vieru) 2. Oare şi atuncea, după ce-o să mor, / Tot aşa de tine o să-mi fie dor?! (N. Dabija)

Exerciţiul 399. Stabiliţi elementele de relaţie din frazele cu propoziţii subordonate temporale de mai jos. Explicaţi semnificaţia lor. Găsiţi echivalente semantice ale elementelor de relaţie din frazele cu subordonate temporale de mai jos.

1. Şi cum o privea sultanul, ea se-ntunecă… dispare. (M. Eminescu). 2. Cum veniră, se făcură toţi o apă şi-un pământ. (M. Eminescu). 3. De treci codri de aramă, de departe vezi albind… (M. Eminescu). 4. Numai că omul, cum vede ceva ceresc, nu se mai opreşte, până nu-l pipăie cu mâna. (I. Druţă). 5. Dimineaţa, după ce toată noaptea a dormit la picioarele bunicului, şi mai apoi, puţin la picioarele nepotului, şi încă puţin câte puţin în toate părţile, pe lângă sobe, pe covor, pe canapele, cădelniţând cu somn prin toată casa, – motanul

miaună la uşă. (I. Teodoreanu). 6. Când a venit pe lume fratele meu mai mic, uliţa îl aştepta la poartă. (I. Teodoreanu). 7. Uf! de câte ori trebuie să se ducă la bunici cu părinţii, copiii se uită chiorâş unul la altul. (I. Teodoreanu)

§ 208. Propoziţia subordonată circumstanţială modală

1. Propoziţia subordonată care determină predicatul din propoziţia regentă şi răspunde la întrebările complementului circumstanţial de mod (*cum? în ce mod? cât? în ce măsură?*) se numeşte propoziţie subordonată circumstanţială m o d a l ă (de mod): *Dar atât de proprie, atât de familiară, atât de intimă îmi este limba în care m-am născut,* ***încât aproape nu o pot considera altfel decât iarbă****.* (N. Stănescu)

2. Propoziţia subordonată circumstanţială de mod se introduce în frază, de regulă, prin adverbele *cum, precum, oricum*: *Primăvara însă întârziase în anul cela* ***precum*** *rar se întâmplă să întârzie.* (I. Druţă) sau prin locuţiunile conjuncţionale de mod: *astfel cum, după cum, atât cât, după cât, pe cât, cu cât, fără să, fără ca să, ca şi cum, ca şi când, aşa cum, decât să, pe măsură ce* etc.: *Ochii lui umflaţi nu vedeau totuşi nimic,* ***ca şi când*** *s-ar fi coborât peste ei un obositor văl roşu…* (L. Rebreanu)

3. Cuplurile corelative utilizate pentru legătura dintre propoziţia subordonată de mod şi regentă sunt: *aşa – cum, aşa – precum, astfel – că* etc.: *„****Cum*** *nu se dioache călcâiul sau gura sobei****, aşa*** *să nu mi se dioache copilaşul!”* (I. Creangă)

Exerciţii

Exerciţiul 400. Numerotaţi propoziţiile şi identificaţi-le pe cele independente. Formulaţi întrebarea la care răspunde propoziţia subordonată. Construiţi schema frazei.

Uşoară, maică, uşoară, / C-ai putea să mergi călcând / Pe seminţele ce zboară / între ceruri şi pământ! (Gr. Vieru).

Exerciţiul 401. Citiţi frazele şi identificaţi propoziţiile subordonate circumstanţiale de mod. Substituiţi-le oral prin complemente circumstanţiale de mod sau prin propoziţii subordonate echivalente. Identificaţi frazele cu cupluri corelative.

1. Şi te duci, că abia mai dovedeşte soarele să se ţină pe urma ta. (I. Druţă). 2. Banciu a fost atât de surprins, încât era gata să mă felicite. (M. Eliade). 3. Şi cu cât mă apropiam de locul unde m-am născut, cu atât se deşteptau amintirile copilăriei. (M. Sadoveanu). 4. Tot îs mai aproape dinţii decât părinţii. (Folclor). 5. Smărăndiţa popei (…) era aşa de silitoare, de întrecea mai pe toţi băieţii şi din carte, dar şi din nebunii. (I. Creangă)

Exerciţiul 402. Citiţi frazele de mai jos şi stabiliţi numai propoziţiile subordonate circumstanţiale de mod. Precizaţi elementele de relaţie şi spuneţi ce alte tipuri de subordonate se leagă prin intermediul lor.

1. Şi spahii / Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii (M. Eminescu). 2. Vorbea de-ţi venea să fugi mâncând pământ (I. Slavici). 3. Dascălul era foarte aşezat, ca şi când ar sta înaintea episcopului (I. Slavici). 4. Câţi se ospătează, atâţia vor fi (I. Druţă). 5. Le plăteau ce pe apă nu curge (I. Ghica). 6. Cu cât mai adânc îl îngropi (zodia sufletului – *n. n.*),

cu atât mai sus se înalţă (I. Druţă). 7. Cu cât nu meriţi, cu atât mai mult ţii la ceea ce ai (I. Druţă). 8. Smărăndiţa (...) plângea ca o mireasă, de sărea cămeşa de pe dânsa. (I. Creangă). 9. Degetele şi le înfipsese în gâtul ei alb parc-ar fi vrut să înăbuşe un răspuns. (L. Rebreanu). 10. Rămase cu gura căscată de parcă i s-ar fi încleştat fălcile. (L. Rebreanu). 11. Uneori îi prinde o undă de vânt şi-i mătură, de nu se mai văd. (I. Agârbiceanu). 12. Iar eu tot plec, de parcă vin. (N. Dabija). 13. Cobor dealul parcă-l sui. (N. Dabija)

Exerciţiul 403. Explicaţi diferenţele de sens între propoziţiile subordonate din frazele de mai jos.

1. *Cum însă* sufletul meu niciodată n-a fost în stare să ducă multă vreme în spate povara ucigătoare a sublimului (...), aş fi ajuns în cele din urmă să găsesc banală şi monotonă această redomontadă a stihiilor. (C. Hogaş) (subordonată cauzală). 2. *Cum însă* lucrurile toate au un sfârşit în lumea asta, tot aşa avură sfârşit şi merindele mele. (C. Hogaş) (subordonată modală)

Exerciţiul 404. Înlocuiţi propoziţia subordonată circumstanţială modală printr-un nume predicativ (suplimentar).

Să mă port (*cum?*) să nu mă prindă (G. Coşbuc).

Exerciţiul 405. Delimitaţi propoziţiile din fraza de mai sus şi construiţi schema ei. Modificaţi ordinea propoziţiilor unde e posibil. Înscrieţi o variantă transformată. Apreciaţi diferenţa de expresivitate în cazurile când o observaţi.

§ 209. Topica şi punctuaţia circumstanţialelor de timp, de loc, de mod

1. Delimitarea propoziţiilor subordonate de loc, de timp şi de mod se face în baza sensului pe care îl are propoziţia respectivă în ansamblu şi în baza legăturilor gramaticale, dar niciodată în baza elementului de relaţie.

Astfel, adverbele ***cum*** şi ***când*** pot introduce propoziţii subordonate subiective, completive directe, completive indirecte, circumstanţiale de mod, de timp, predicative, atributive etc.

2. Propoziţiile subordonate circumstanţiale de loc, de timp şi de mod pot ocupa orice poziţie în raport cu regenta.

Propoziţiile subordonate circumstanţiale de loc, de timp şi de mod se izolează de regentă numai în următoarele situaţii:

● dacă sunt antepuse regentei: ***Când auzi glasul tatălui****, Puiu se simţi mai zdrobit.* (L. Rebreanu).

● dacă propoziţia subordonată se leagă de regentă printr-un cuplu corelativ şi elementele lui sunt distanţate: ***Unde*** *joacă moldovenii, /* ***Acolo*** *pământul geme!* (Folclor).

● dacă în propoziţia regentă este un complement circumstanţial de acelaşi fel ca şi subordonata: *Uite* ***aşa*** *pică nenorocirile pe capul omului,* ***când nici nu le aştepţi...*** (L. Rebreanu); *Coborâră* ***printre livezi, unde adiau miresme calde de cimbrişor şi ceară****.* (M. Sadoveanu); *Cearta se înăspri* ***aşa de rău, că Titu fu nevoit să renunţe la munca poetică.*** (L. Rebreanu)

Exerciţii

Exerciţiul 406. Analizaţi propoziţiile subordonate circumstanţiale de mod din punctul de vedere al topicii şi punctuaţiei.

1. Cu cât ştii mai mult, cu atât îţi dai seama că ştii prea puţin. (G. Călinescu). 2. Închega apa numai cu două picioare de vacă, de se crucea lumea de mirare. (I. Creangă). 3. Şi el, cât era de ostenit, ne prindea câte pe unul. (I. Creangă). 4. Ara! d-apoi aveţi la ştiinţă că vă prea întreceţi cu dediochiul! (I. Creangă). 5. Era un senin pe ceriu şi aşa de frumos şi de cald afară, că-ţi venea să te scalzi pe uscat, ca găinile. (I. Creangă). 6. Dascălul îşi învârtea privirile peste noi, parcă ar fi voit să ne apostrofeze. (L. Blaga). 7. Şi astfel îmi vuia capul din pricina zdruncinăturilor ce sufeream, că mi se părea că aud din vreme în vreme un hohot lung şi răsunător deasupra capului meu! (V. Alecsandri)

Exerciţiul 407. Analizaţi aplicarea semnelor de punctuaţie în cele două variante ale frazei – cea dată şi cea transformată. Comentaţi cazurile de modificare a punctuaţiei.

1. Atunci copila părintelui, cum era sprinţară şi plină de incuri, a bufnit în râs. (I. Creangă). 2. Atunci copila părintelui, din cauză că era sprinţară şi plină de incuri, a bufnit în râs.

Exerciţiul 408. Explicaţi semnele de punctuaţie în cazul subordonatelor circumstanţiale temporale în deplină corespundere cu regula.

1. Nu apucă să înmugureze tinereţea, că se şi naşte marele, chinuitorul vis al călugăriei (I. Druţă). 2. Când mă trezii însă din acea uimire plăcută, mă văzui singur în mijlocul unei pieţe neregulate. (V. Alecsandri)

§ 210. Propoziţia subordonată circumstanţială cauzală

1. Propoziţia subordonată care determină predicatul din propoziţia regentă şi răspunde la întrebările complementului circumstanţial de cauză (*de ce? din ce cauză?*) se numeşte propoziţie subordonată circumstanţială c a u z a l ă (de cauză): *Sub cerul nostru-nduioşat / E mai domoală hora, / **Căci cântecele noastre plâng / în ochii tuturora**.* (O. Goga)

2. Propoziţia subordonată circumstanţială cauzală se introduce în frază, de regulă, prin conjuncţiile *că, deoarece, căci, fiindcă:**Fiindcă** era toamnă, frunzele căzuseră.* (I. Slavici), prin locuţiunile conjuncţionale *de vreme ce, odată ce, pentru că, din cauză că, dat fiind că, câtă vreme, din moment ce* şi prin adverbele *cum, întrucât* etc.) sau prin juxtapunere: *Lumea asta e pe dos,/Toate merg cu capu-n jos.* (I. Creangă)

§ 211. Topica şi punctuaţia

Propoziţiile subordonate circumstanţiale cauzale pot ocupa orice poziţie în raport cu regenta. Subordonatele circumstanţiale cauzale se izolează în orice poziţie:

*Ardă-le focu straie nemţeşti, **că-**mi vin de hac!* (V. Alecsandri)

Exerciţii

Exerciţiul 409. Copiaţi enunţurile. Delimitaţi propoziţiile şi formulaţi întrebările la care răspunde fiecare propoziţie subordonată.

1. Şi mi-aduc bine aminte, căci braţele ei m-au legănat. (I. Creangă). 2. Cum însă sufletul meu niciodată n-a fost în stare să ducă multă vreme în spate povara ucigătoare a sublimului (...), aş fi ajuns în cele din urmă să găsesc banală şi monotonă această redomontadă a stihiilor. (C. Hogaş). 3. Nu te potrivi, monsiu Şarlă, că-i copil încă. (V. Alecsandri). 4. Că m-aş duce, tot m-aş duce, / Dor să nu mă mai apuce. (Folclor). 5. S-a aşezat pe prag – au venit bătrâneţile, nu mai poate. (I. Druţă). 6. Şi una din cele mai frumoase ore din cei patru ani de şcoală (...) nu se poate reda, fiindcă relief au numai lucrurile negative. (M. Preda). 7. Fiindcă Puiu tăcea, îşi călcă pe inimă în cele din urmă. (L. Rebreanu). 8. Cum tot cearşaful şi perna erau prea calde (...), am coborât către ora cinci în grădină. (Camil Petrescu). 9. Sunt cea mai frumoasă femeie pentru că tu / Eşti departe plecat şi eu te aştept. (Ana Blandiana). 10. Un neputincios nu-l săvârşeşte (păcatul. – n.n.) fiindcă nu e în stare, nu fiindcă are credinţă puternică. (M. Preda).

Exerciţiul 410. Identificaţi numai propoziţiile subordonate circumstanţiale de cauză. Încercaţi să variaţi jonctivele.

1. Dacă vreţi să ştiţi, ciobănitul ista al lui n-a fost decât o comedie curată, pentru că oile iestea ale lui n-au fost decât nişte oiţe imaginare, închipuite! (I. Druţă). 2. Dislocarea poziţiilor avu loc sub ochii mei, dar nu am protestat, căci eram încredinţat că aşa se petrec lucrurile. (L. Blaga). 3. Nenorocirea lui m-a cuprins de puţină jale, dar pe de altă parte mi-au adus o mulţămire ascunsă, căci răzbunarea este una din cele mai vii mulţămiri a oamenilor şi a galbinilor olandezi. (V. Alecsandri). 4. Nu mi-ar părea curios dacă ai fi un ducat veneţian, pentru că aceştia cred numai în vendeta lor (V. Alecsandri). 5. La casa mea tot ai dus-o cum ai dus-o: c-a mai fost şi mila părintească la mijloc! (I. Creangă). 6. Te vor cruţa, căci îmi eşti trebuitor, ca să mă mai uşurezi de blăstemurile norodului. (C. Negruzzi)

Exerciţiul 411. Substituiţi propoziţiile subordonate cauzale din frazele de mai jos prin complemente circumstanţiale de cauză.

1. *Dacă dascălul e prost şi nu-i învaţă bine*, toate merg rău în ţară. (I. Slavici). 2. E totul cald, *că e lumină.* (G. Coşbuc). 3. Mă temeam că te-ai rătăcit, şi *nu mai afli prăvălia.* (I. Agârbiceanu). 4. *Şi cum ştie-o rugăciune / Doamna măsăriţă, /* Tot soborul îi propune / S-o aleagă stariţă. (G. Topârceanu)

Exerciţiul 412. Citiţi frazele de mai jos şi precizaţi modul de alcătuire a lor (prin joncţiune sau prin juxtapunere). Stabiliţi elementele de relaţie care lipsesc. Alcătuiţi câte 2 variante cu elemente de relaţie.

1. Nici nu m-a lăsat s-o sărut, era să pierd autobuzul. (A. Busuioc). 2. Ce spaimă, ce emoţii şi ce scandal: / Am descoperit printre cărţi un şoarece intelectual! (Ana Blandiana). 3. El nu ştia: era aşa de mic! (I. Teodoreanu). 4. Şi celelalte cuvinte nu se mai cunosc, le-au şters ninsorile şi ploile. (M. Sadoveanu). 5. E o aristocrată, nu stă de vorbă cu hamalii. (A. Busuioc). 6. Nu merită să priveşti pe geam, anotimpurile au aceeaşi succesiune (V. Cioba-

nu). 7. Şatra n-o descriu, să ştie din citit ori amintire. (M. Cărtărescu). 8. Mama asta trebuie să fie fărmăcătoare; cunoaşte gândul omului. (M. Sadoveanu). 9. A avut noroc de-o babă sprintenă la minte – îndată a prins firul (I. Druţă)

Exerciţiul 413. Aplicaţi analiza transformaţională în cazul celor două fraze cu propoziţii subordonate cauzale. Sesizaţi şi explicaţi deosebirile.

1. Vara însă îţi rămâneau ochii la el de frumos ce era îmbrăcat. (B. Şt. Delavrancea). 2. Nu şedea, că-ţi şede norocul. (I. Creangă)

§ 212. Propoziţia subordonată circumstanţială finală

1. Propoziţia subordonată, care determină predicatul din propoziţia regentă şi răspunde la întrebările complementului circumstanţial de scop (*cu ce scop? pentru ce?*), se numeşte propoziţie subordonată circumstanţială d e s c o p sau finală: *Mi-a trebuit o mare încordare a voinţei* (cu ce scop?) ***ca să pot rezista celor dintâi accese de tristeţe.*** (M. Eliade)

2. Propoziţia subordonată circumstanţială de scop se introduce în frază, de regulă, prin conjuncţiile *să, de, ca să: Pui mâna întâi şi-ntâi pe „Aurora Democratică”,* ***să*** *văz cum mai merge ţara*. (I. L. Caragiale) şi prin locuţiunea conjuncţională *pentru ca să*: *Critica (e făcută – n. n.) ca să îndrepteze, iar nu* ***pentru ca să*** *descurajeze*. (I. Ghica).

Juxtapunerea se întâlneşte rareori, mai cu seamă în stilul literaturii artistice: *Cu tot cu hronic mă aşază / pe rug apoi: să ard de viu.* (N. Dabija)

§ 213. Topica şi punctuaţia

Propoziţiile subordonate circumstanţiale de scop pot ocupa orice poziţie în raport cu regenta. Subordonatele circumstanţiale de scop se izolează în orice poziţie: *Ca să poată ieşi din iarnă, părintele Paisie a început…* (I. Druţă)

Fac excepţie subordonatele de scop introduse prin conjuncţiile *să, de*: *Aşterni într-însa un covoraş să n-o prindă răceala* (I. Druţă)

Exerciţii

Exerciţiul 414. Efectuaţi analiza sintactică a enunţurilor date, delimitând propoziţiile şi formulând întrebările la care răspund propoziţiile subordonate.

1. Mama pe stogul uriaş de paie sta la pândă, cu o vadră de apă în mână, ca să nu ia foc paiele (L. Blaga). 2. Ca să mă înţelegeţi, ar trebui să mă cunoaşteţi. (A. Busuioc). 3. „Încalecă pe Bălan, jupânească (…), să facem pocinog sfântului Nicolai cel din cui.” (I. Creangă)

Exerciţiul 415. Stabiliţi modalitatea de legătură dintre cele două propoziţii în cadrul frazei şi precizaţi ce element de relaţie lipseşte. Propuneţi şi alte variante. Explicaţi topica acestei fraze.

Peste dânşii să trec falnic, fără păs, / Din pristolul de la Roma să dau calului ovăz… (M. Eminescu)

Exerciţiul 416. Identificaţi în proverbul dat toate propoziţiile subordonate finale.

1. Nu tăia pomul din rădăcină, ca să cadă şi să-i culegi rodul, ci mai bine urcă-te în el, ca să culegi şi la anul.

Exerciţiul 417. Înlocuiţi propoziţiile subordonate finale cu alte tipuri de subordonate. Explicaţi punctuaţia utilizată.

1. Cum nu vii tu, Ţepeş doamne, ca punând mâna pe ei, / Să-i împarţi în două cete: în smintiţi şi în mişei (M. Eminescu). 2. 3 Ca să scăpăm amândoi cu faţa curată, hai să facem loc aci, între noi, poetului Lucreţiu... (Al. Odobescu). 3. Moşul i-a îndreptat colţul la şalincă – să-i treacă ciuda mai repede (I. Druţă).

Exerciţiul 418. Citiţi frazele de mai jos. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale finale. Determinaţi locul lor şi comentaţi aplicarea semnelor de punctuaţie.

1. „Ieşi, copile cu părul bălan, afară şi râde la soare, doar s-a îndrepta vremea". (I. Creangă). 2. În după-amiaza zilei acesteia, o păsărică, cu pene verzi şi galbene, un scatiu, veni moleşit de căldură, de se furişă sub dânsa, la umbră, la adăpost. (Em. Gârleanu). 3. Şi-a ascuns durerea, ca să nu-l deznădăjduiască pe el. (I. Al. Brătescu-Voineşti). 4. Din când în când trebuia să ne lipim cu spatele de garduri, ca să facem loc vreunui camion. (A. Busuioc). 5. Şi totuşi mai rău îl supăra tăcerea, încât, ca s-o alunge, rosti... (L. Rebreanu). 6. Se opri să se reculeagă. (L. Rebreanu).7. Trec furnici ducând în gură de făină marii saci / Ca să coacă pentru nuntă şi plăcinte, şi colaci; / Şi albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur/ Ca cercei din el să facă cariul... (M. Eminescu). 8. Îşi spăla faţa ca nu cumva s-o vadă neadormita soacră. (I. Creangă). 9. De-acum vină de-i mânca şi tu ceva. (I. Creangă).

Exerciţiul 419. Înlocuiţi elementele de relaţie utilizate în frazele de mai jos cu altele ce comportă acelaşi sens.

1. Gata dar de a lua pe Huţu să-l ducă numaidecât la oraş, el plecă spre casă. (I. Slavici). 2. Aşa am făcut acea uimitoare călătorie pe tărâmurile negre ale uitării (...), ca să mă întâlnesc cu mine însumi. (V. Voiculescu). 3. Împăraţi (...) au venit şi-n ţara noastră de-au cerut pământ şi apă (M. Eminescu). 4. Mi-oi desface de-aur părul, / Să-ţi astup cu dânsul gura. (M. Eminescu).

§ 214. Propoziţia subordonată circumstanţială condiţională

1. Propoziţia subordonată care determină predicatul din propoziţia regentă, arată condiţiile de care depinde realizarea sau nerealizarea acţiunii respective şi răspunde la întrebările *cu ce condiţie? în ce condiţie?* se numeşte propoziţie subordonată circumstanţială c o n d i ţ i o n a l ă : *Calea e mai scurtă* ***dacă vii peste câmp.*** (Z. Stancu)

2. Propoziţia subordonată circumstanţială de scop se introduce, de regulă, prin conjuncţiile *dacă, de*: ***De****-ar fi fost vreme bună, l-ar fi bocit şi pe dânsul*. (I. Druţă), prin locuţiunile conjuncţionale *cu condiţia să, în caz că*, prin adverbul *când*: ***Când*** *îs mulţi, te poţi socoti singur*. (M. Sadoveanu) sau prin juxtapunere: *Bei, mori, nu bei, tot mori*. (F. Neagu).

§ 215. Topica şi punctuaţia

Propoziţiile subordonate circumstanţiale condiţionale pot ocupa orice poziţie în raport cu regenta. Ele se izolează întotdeauna.

***De rămâneai**, îmi erai ca un frate, iară de nu, îmi eşti ca doi.* (I. Creangă).

*N-aş fi un nătărău de frunte, **când m-aş încrede în tine?*** (C. Negruzzi)

Exerciţii

Exerciţiul 420. Copiaţi secvenţele de text, înscriind în paranteze întrebările la care răspund propoziţiile subordonate.

1. „Ce vrei tu?" / „Noi? Bună pace! Şi de n-o fi cu bănat, / Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat". (M. Eminescu). 2. „Orice gând ai, împărate, şi oricum vei fi sosit, / Cât suntem încă pe pace, eu îţi zic: Bine-ai venit!" (M. Eminescu). 3. Nu ar fi pierdut scaunul, de n-ar fi fost vândut de boieri. (C. Negruzzi)

Exerciţiul 421. Încercaţi să omiteţi sau să adăugaţi alte jonctive, schimbând locul propoziţiilor subordonate. Precizaţi tipul subordonatelor, topica şi punctuaţia utilizată.

1. Ce a scos din voi Apusul, când nimic nu e de scos? (M. Eminescu). 2. Şi dacă stele-ar pieri / S-ar naşte iarăşi stele (M. Eminescu). 3. Când îs mulţi, te poţi socoti singur, cu năcazul tău; dar când îs puţini, împung şi te coasă cu ochii. (M. Sadoveanu). 4. Apoi pofteşte pe moş Fotea că, dacă i-or mai pica ceva curele bune, să mai facă aşa, din când în când, câte unul, şi ceva mai grosuţ, dacă se poate... (I. Creangă)

Exerciţiul 422. Alcătuiţi pentru fiecare frază câte una cu sens similar.

1. Văzându-ne sleiţi de spaima unui refuz, se îmblânzi şi primi curtenitor darul, cu condiţia să-l consumăm împreună. (V. Voiculescu). 2. De mi-i da o sărutare, / Nime-n lume n-o să ştie. (M. Eminescu). 3. „Dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă; şi dacă-i popă, să citească..." (I. Creangă)

Exerciţiul 423. Analizaţi topica propoziţiilor subordonate cauzale din frazele de mai jos.

1. De-ar fi fost oblu, ochii lemnarilor s-ar fi oprit numaidecât asupra lui. (S. Mehedinţi). 2. Asta însă numai dac-ascultai atent. (T. Constantinescu). 3. Dacă te-aş prinde-ntr-o zi /şi ţi-aş săruta talpa piciorului, / nu-i aşa că ai şchiopăta puţin după aceea / de teamă să nu-mi striveşti sărutul? (N. Stănescu). 4. Dacă întrebai peste cinci minute, nu mă mai găseai. (L. Rebreanu). 5. De te-a învăţat cineva, rău ţi-a priit, iară de-ai făcut-o din capul tău, rău cap ai avut. (I. Creangă). 6. Primejdia în care se află un bărbat care iubeşte total o femeie seamănă cu aceea a unui om care a atins un fir de înaltă tensiune şi care, dacă nu se zbate, dacă instinctul nu l-a ajutat să se smulgă în chiar clipa când a fost zgâlţâit, moare agăţat acolo fără scăpare. (M. Preda). 7. De-aş fi doar blând şi bun, cum mă doreşti,/ ar fi uşor de tot să mă iubeşti. (N. Dabija). 8. Cuvintele-arar le îngână / ca şi cum, de le-ar spune, le-ar pierde... (N. Dabija). 9. Eu, să nu fi ştiut a ceti, de mult aş fi înnebunit.(I. Creangă)

§ 216. Propoziţia subordonată circumstanţială concesivă

1. Propoziţia subordonată care determină predicatul din propoziţia regentă, arată circumstanţele ce împiedică realizarea sau nerealizarea acţiunii respective şi răspunde la întrebările complementului circumstanţial concesiv (*în ciuda cui? în pofida cărui fapt?*) se numeşte propoziţie subordonată circumstanţială c o n c e s i v ă : R*ămăsese singurul lui confesor după întoarcerea acestuia din Germania*, (în pofida cărui fapt?) ***deşi nimeni nu-l văzuse până atunci***. (V. Ciobanu)

2. Propoziţia subordonată circumstanţială concesivă se introduce în frază, de regulă, prin conjuncţiile *deşi, de, dacă,* prin locuţiunile conjuncţionale *cu toate că, măcar că, măcar să, măcar de, chiar dacă, chiar de, chiar să,nici de, nici să, indiferent dacă, nici dacă*, *chit că,* prin pronumele *orice, oricine* şi prin adverbele *cât, oricât* etc.: ***Oricât*** *ar părea de ciudat, verbul nu are memorie.* (N. Stănescu) sau prin juxtapunere: *Joace unul şi pe patru, / Totuşi tu ghici-vei chipul.* (M. Eminescu)

§ 217. Topica şi punctuaţia

Propoziţiile subordonate circumstanţiale concesive pot ocupa orice poziţie în raport cu regenta. Ele se izolează întotdeauna: *Arăta veselă faţă şi limbă ascuţită, deşi s-ar fi cuvenit să fie scârbită.* (M. Sadoveanu); *Şi chiar de-a mulge-o el cu chiu, cu vai, nu va şti ce să facă cu laptele.* (I. Druţă); *Soarele, că-i soare, şi nu poate să-i încălzească pe toţi.*

Exerciţii

Exerciţiul 424. Delimitaţi propoziţiile subordonate concesive. Formulaţi întrebările la care răspund propoziţiile subordonate.

1. Leul deşi îmbătrâneşte tot leu rămâne, asemine şi galbânul tot galbân! (V. Alecsandri). 2. Ferul că-i fer şi încă rugineşte, dar apoi noi. (V. Alecsandri). 3. Deşi avea ochii aţintiţi asupra sofalei, sufletul lui nu voia să vadă nimica de frică. (L. Rebreanu). 4.. Puiu tăcuse toată vremea, deşi prefectul încercase în câteva rânduri să-l atragă în conversaţie. (L. Rebreanu). 5. De piatră de-ai fi fost şi nu putea să nu-ţi salte inima de bucurie. (I. Creangă). 6. Cei mai mari îl sileau să se ia la luptă cu alţi copii chiar dacă n-aveau nici un chef. (M. Preda). 7. Ziua se-nnorează, cad de sus omături. / Dor îmi e de tine, chiar de eşti alături./ Frunza se destramă. Ceruri cad pe ape, / Dor îmi e de tine, chiar când eşti aproape. (N. Dabija). 8. Deşi „flăcăul” cu care vorbeam era numai de-o şchioapă, deşi intrase în a opta primăvară a vieţii lui, năcazul lui era adânc şi serios, zâmbetul meu pieri pe dată. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 425. Rescrieţi fragmentul şi delimitaţi prin numerotare propoziţiile. Identificaţi propoziţia subordonată circumstanţială concesivă.

Dar eu mă încăpăţânam să nu ţin seama de aceste insomnii, ci continuam să număr orele şi minutele consacrate somnului din clipa în care stinsesem lumina şi mă culcasem, chiar dacă adormisem un ceas-două mai târziu. (M. Eliade)

Exerciţiul 426. Adăugaţi la regentele date câte 2 propoziţii subordonate circumstanţiale concesive.

1. Am acceptat să fac acest drum, ... 2. Aş fi preferat să merg pe jos, ... 3. Am ajuns cu întârziere de o oră, ...

Exerciţiul 427. Modificaţi frazele obţinute, schimbând jonctivele şi locul propoziţiilor subordonate. Propuneţi mai multe variante.

1. Doctorii ziceau că plămânii i s-au întunecat cu totul, dar, cu plămânii aşa cum erau, a mai dus-o vreo patru-cinci ani. (I. Druţă). 2. Asta era o victorie (...), deşi în privinţa notelor era la fel de sever ca orice profesor... (M. Preda). 3. Deşi, dacă e să mă cunoaşteţi, o să mă înţelegeţi cu atât mai puţin! (A. Busuioc). 4. Deşi nu le înţelegeam bine, ne-a învăţat să credem şi în alte lucruri, în trecut şi vrednicia noastră. (M. Sadoveanu). 5. Nu mă mai duc la şcoală, măcar să ştiu bine că m-or omorî! (I. Creangă). 6. Piatră de-ai fi, te-ai desface. (I. Ghica)

Exerciţiul 428. Transformaţi propoziţiile marcate în propoziţii subordonate circumstanţiale concesive.

1. Eu te cetesc pe tine, *măcar că nu ştiu carte.* (M. Sadoveanu). 2. *E om dintr-o bucată,* dar băutura îl strică.

Exerciţiul 429. Efectuaţi analiza sintactică şi construiţi schema frazei date.

Nu te bucura, proasto, că eu mă voi îngiosi a te onora cu loviturile mele, şi dacă te-am şi ameninţat dinioarea, nu spera că-mi voi uita rangul. (V. Alecsandri)

Exerciţiul 430. Citiţi fraza cu propoziţie subordonată circumstanţială concesivă. Variaţi-i elementele de relaţie (*deşi, cu toate că, măcar că, chiar dacă, chiar de, cât, oricât, orice, oricine*).

Şi *chit că* nopţile par să nu mai aibă capăt, (...) sufletul (...) începe a visa. (I. Druţă)

Exerciţiul 431. Rescrieţi frazele de mai jos, transformându-le în subordonate concesive cu elementele de relaţie.

1. Cioban de viţă veche, cioban din creştet până în tălpi, el totuşi n-avea oi. (I. Druţă). 2. Cu mormântul aşa dărâmat cum era, a mai răzbătut o dată stăpânul fluierului. (I. Druţă). 3. Credea că, moartă să fie, ar scoate-o din pământ. (I. Slavici).

§ 218. Propoziţia subordonată circumstanţială consecutivă

1. Propoziţia subordonată care determină un verb, un adjectiv sau un adverb din propoziţia regentă şi arată rezultatul sau consecinţa unei acţiuni sau caracteristici se numeşte propoziţie subordonată circumstanţială c o n s e c u t i v ă : *Într-o noapte cu viscol, când gemeau acolo în vârful dealului nişte viscole* ***că te cuprindea fiorii.*** (I. Druţă)

2. Propoziţia subordonată circumstanţială consecutivă se introduce prin conjuncţiile *că, să, de, ca să, încât:* (Mama – *n. n.*) *închega apa numai cu două picioare de vacă,* ***de*** *se*

*încrucea lumea de mirare***.** (I. Creangă) şi prin locuţiunile conjuncţionale *încât să, aşa încât, aşa că* etc.: *Îi presură limba cu sare şi cu piperi, **aşa că** limba îndată se umflă şi baba soacră nu mai putu zice nici cârc.* (I. Creangă)

§ 219. Topica şi punctuaţia

Propoziţiile subordonate circumstanţiale consecutive, de regulă, stau după regentă şi se izolează: *Venea aşa de încet**, încât oamenii renunţaseră să-l mai aştepte***.

Excepţii: propoziţiile subordonate circumstanţiale consecutive care sunt introduse prin *să* şi au corelativul *prea:* (...) *Radu Negrescu* (...), *un bărbat de-o frumuseţe **să**-ţi stea ceasul.* (A. Busuioc)

Propoziţiile subordonate circumstanţiale consecutive care sunt introduse prin *de* fără elemente corelative: (Irinuca – *n. n.*) *avea bărbat şi o fată balcâză şi lălâie, **de**-ţi era frică să înnoptezi cu dânsa în casă.* (I. Creangă)

Exerciţii

Exerciţiul 432. Copiaţi exemplele. Identificaţi propoziţiile care arată rezultatul sau consecinţele unei acţiuni.

1. Numai ochii să-i fi văzut şi s-a mântuit. (M. Sadoveanu). 2. Starea de şcolar o simţeam înlănţuitoare şi apăsătoare, de multe ori ca un urât să-ţi chemi moartea. (L. Blaga). 3. Se vede că i-a orbit Dumnezeu de nu m-au putut găbui. (I. Creangă). 4. Trup omenesc de n-ar fi s-ar frânge. În horă fură toate privirile, şi ea s-aprinde d-ai crede că se topeşte. Şi ce vâlnic, şi ce năframă, şi ce cămaşe de borangic, galbenă ca spicul şi subţire ca pânza păianjenului, încât i se simte tot sânul, pietros ca poama pârguită, cum se bate, când abia răsuflă de osteneală. De harnică, harnică, n-are cum mai fi. De cinstită, nu e obraz mai curat. (B. Şt. Delavrancea)

Exerciţiul 433. Efectuaţi analiza sintactică a frazei de mai jos.

1. „Ieşi, copile cu părul bălan, afară şi râde la soare, doar s-a îndrepta vremea” şi vremea se îndrepta după râsul meu. (I. Creangă)

Exerciţiul 434. Precizaţi modalitatea de legătură a subordonatelor cu regentele lor. Refaceţi frazele cu elementul de relaţie-lipsă.

1. Ca năluca, aşa fugea calul lui Răcoare, nici gloanţele nu-l ajungeau. (M. Sadoveanu). 2. Deplasarea gândirii şi amintirilor mele fusese aproape totală ca să pot să trăiesc mai departe, să râd, să gândesc la ceea ce vedeam, să pot să mănânc, să mă culc şi să dorm. (M. Preda). 3. Atât de dulce eşti, nebuno, / Că le eşti dragă tuturor. (M. Eminescu). 4. Atât de fragedă, te-asameni / Cu floarea albă de cireş. (M. Eminescu)

Exerciţiul 435. Analizaţi frazele de mai jos şi stabiliţi tipul propoziţiei subordonate.

1. Spânului îi mergea gura ca pupăza, de-a ameţit pe împăratul, încât a uitat şi de Harap-Alb, şi de cerb şi de tot. (I. Creangă). 2. Ce suflet trist mi-au dăruit / Părinţii din părinţi /De-au încăput numai în el / Atâtea suferinţi? / Ce suflet trist şi făr-de rost / Şi din ce lut inert / Că dup-atâtea amăgiri / Mai speră în deşert? (M. Eminescu)

Exerciţiul 436. Analizaţi topica propoziţiilor din frazele de mai jos. Transformaţi-le astfel încât să obţineţi fraze cu o topică acceptabilă pentru uzul vorbit.

1. Oul de cristal chilia unde treze ele dorm e. (M. Cărtărescu). 2. Ce mânca văd eu bine că ai. (I. Creangă). 3. Mâini voi fi cum vei pretinde, / Dar cum sunt mă lasă azi. (M. Eminescu). 4. De vei pune / Temelie la viaţa-ţi o sistemă de minciuni / Ea durează. (M. Eminescu). 5. Unde eşti astăzi nu ştiu. (L. Blaga). 6. Aşa-i era lui scris: numai glonte de argint să-l omoare. (M. Sadoveanu)

Exerciţiul 437. Citiţi frazele de mai jos şi identificaţi tipul fiecărei subordonate.

1. Atunci el pricepe visul că-i trimis de la profet. (M. Eminescu). 2. Singurătatea e necesitatea unei „linişti" în timpul procesului de creaţie, atunci o înţelegem condiţional drept element al mediului în care se naşte opera de artă. (G. Meniuc).

Exerciţiul 438. Stabiliţi tipul subordonatelor şi precizaţi elementele de relaţie. Explicaţi topica şi punctuaţia utilizată.

1. Dar cu prefăcută indiferenţă îşi pironise privirile pe intrare, de parcă din clipă în clipă ar fi trebuit să apară îngerul. (A. Busuioc). 2. Era de ajuns să anunţ că centuria noastră pregăteşte o nouă excursie (...), ca mama să mă întrebe câţi bani îmi vor trebui. (M. Eliade). 3. Nu învaţă decât ceea ce-i spune cellalt (I. Slavici). 4. Nu apucă să înmugureze tinereţea, că se şi naşte marele, chinuitorul vis al călugăriei. (I. Druţă). 5. Ai noroc că-i răvaş grabnic de la barbatu-meu, că altfel ţi-aş arăta eu. (V. Alecsandri). 6. Ce e scris şi pentru noi, / Bucuroşi le-om duce toate, de e pace, de-i război. (M. Eminescu)

Cuprins

Prefaţă 3

MORFOLOGIA

Părţile de vorbire 6

SUBSTANTIVUL

Definiţie. Caracteristică generală 6
Clasificarea lexico-gramaticală a substantivelor 6
Clasificarea flexionară a substantivelor. Genul 9
Categoriile gramaticale. Numărul 10
Categoria determinării. Articolul substantival 13
Cazul 15
Declinarea substantivelor 18
Condiţiile de întrebuinţare şi funcţiile sintactice ale cazurilor 20
Locuţiunile substantivale 22

ADJECTIVUL

Definiţie. Caracteristică generală 25
Clasificarea adjectivelor 25
Categoriile gramaticale. Genul şi numărul 26
Cazul 28
Declinarea adjectivelor 30
Gradele de comparaţie 32
Funcţiile sintactice ale adjectivelor 35

PRONUMELE

Definiţie. Caracteristică generală 38
Pronumele propriu-zise şi adjectivele pronominale 38
Pronumele personal 39
Pronumele reflexiv 44
Adjectivul pronominal de întărire 48
Pronumele posesiv 50
Pronumele demonstrativ 51
Pronumele interogativ 53
Pronumele relativ 55
Pronumele nehotărât 56
Pronumele negativ 60

NUMERALUL

Definiţie. Caracteristică generală 62
Numeralele cardinale 62
Numeralul cardinal propriu-zis 62
Numeralul fracţionar 66
Numeralul colectiv 67
Numeralul distributiv 68
Numeralul multiplicativ 69
Numeralul adverbial 70
Numeralele ordinale 71
Numeralul ordinal propriu-zis 71

Numeralul ordinal adverbial 74

VERBUL
Definiţie. Caracteristică generală 76
Clasificarea verbelor 76
Formele predicative ale verbului. Categoriile gramaticale. Diateza 85
Modul 88
Timpul 89
Timpurile modului indicativ. Prezentul 90
Timpul trecut 93
Imperfectul 93
Perfectul compus 94
Perfectul simplu 94
Mai mult ca perfectul 95
Timpul viitor 99
Viitorul anterior 100
Timpurile modului conjunctiv. Prezentul conjunctiv 104
Perfectul conjunctiv 105
Timpurile modului condiţional-optativ. Prezentul condiţional-optativ 108
Perfectul condiţional-optativ 109
Timpurile modului prezumtiv. Prezentul prezumtiv 113
Perfectul prezumtiv 113
Modul imperativ 115
Persoana şi numărul 116
Genul 117
Formele nepredicative ale verbului (modurile nepersonale) 118
Infinitivul 119
Gerunziul 120
Participiul 120
Supinul 121
Funcţiile sintactice ale verbului 124

ADVERBUL
Definiţie. Caracteristică generală 126
Clasificarea adverbelor după înţeles 126
Clasificarea adverbelor după formă 130
Gradele de comparaţie 131
Întrebuinţarea şi funcţiile sintactice ale adverbului 133

PREPOZIŢIA
Definiţie. Caracteristică generală 136
Clasificarea prepoziţiilor 136
Rolul şi raporturile exprimate de prepoziţii 137
Regimul cazual al prepoziţiilor 138
Locuţiunile prepoziţionale 139
Regimul cazual al locuţiunilor prepoziţionale 140

CONJUNCŢIA
Definiţie. Caracteristică generală 143
Clasificarea conjuncţiilor după structură 143
Clasificarea conjuncţiilor după funcţia lor 144

Raporturile exprimate de conjuncţiile subordonatoare 145
Locuţiunile conjuncţionale 146

INTERJECŢIA
Definiţie 149
Clasificarea interjecţiilor 149
Întrebuinţarea interjecţiilor 149

SINTAXA
Noţiuni generale de sintaxă 151

SINTAXA PROPOZIŢIEI
Tipuri de propoziţii după scopul comunicării 152
Tipuri de propoziţii după forma verbului predicat 153
Tipuri de propoziţii după structură 153
Părţile de propoziţie 155
Raporturile dintre părţile de propoziţie 155
Subiectul 157
Predicatul 161
Predicatul verbal 161
Predicatul nominal 162
Predicatul interjecţional 163
Predicatul adverbial 163
Acordul subiectului cu predicatul 164
Elementul predicativ suplimentar 167
Atributul 168
Acordul atributului adjectival cu termenul regent 171
Apoziţia 172
Complementul 176
Complemente necircumstanţiale. Complementul direct 177
Complementul indirect 179
Complementul de agent 181
Complementul instrumental 183
Complementul sociativ 184
Complementul de relaţie 185
Complementul cumulativ 186
Complementul de excepţie 187
Complementul opoziţional 188
Complementele circumstanţiale. Complementul circumstanţial de loc 189
Complementul circumstanţial de timp 190
Complementul circumstanţial de mod 192
Complementul circumstanţial de cauză 194
Complementul circumstanţial final (de scop) 195
Complementul circumstanţial condiţional 197
Complementul circumstanţial concesiv 197
Complementul circumstanţial consecutiv 199
Punctuaţia complementelor circumstanţiale 200

SINTAXA FRAZEI
Propoziţiile principale şi propoziţiile secundare 202
Propoziţiile regente şi propoziţiile subordonate 202

Subordonarea în frază 203
Rolul elementelor de relaţie în frază 203
Propoziţiile coordonate 203
Propoziţiile coordonate copulative 204
Propoziţiile coordonate adversative 204
Propoziţiile coordonate disjunctive 204
Propoziţiile coordonate conclusive 204
Propoziţiile subordonate necircumstanţiale. Propoziţia subordonată subiectivă 207
Propoziţia subordonată predicativă 209
Propoziţia predicativă suplimentară 210
Propoziţia subordonată atributivă 211
Propoziţia apozitivă 212
Propoziţia subordonată completivă directă 213
Propoziţia subordonată completivă indirectă 217
Propoziţia subordonată completivă de agent 219
Propoziţia subordonată instrumentală 219
Propoziţia subordonată sociativă 220
Propoziţia subordonată de relaţie 220
Propoziţia subordonată cumulativă 221
Propoziţia subordonată de excepţie 221
Propoziţia subordonată opoziţională 222
Propoziţiile subordonate circumstanţiale. Propoziţia circumstanţială de loc 224
Propoziţia subordonată circumstanţială temporală 225
Propoziţia subordonată circumstanţială modală 226
Propoziţia subordonată circumstanţială cauzală 229
Propoziţia subordonată circumstanţială finală 230
Propoziţia subordonată circumstanţială condiţională 232
Propoziţia subordonată circumstanţială concesivă 233
Propoziţia subordonată circumstanţială consecutivă 234

Cuprins 237